

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΔΑΜΑΛΑ

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Εν τω Κόσμῳ
μεταποικισμός,
εξουσία, αλληλεγγύη.

*

ΑΡΧΕΙΟΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡ. ΕΜΜ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παροῦσα ἐργασία εἶναι προϊόν μιᾶς περιόδου ὅχι εὐχαρίστου. Ἡ ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ δώσω εἰς ταύτην ἄλλην μορφήν καὶ ἄλλην ἐμφάνισιν, τοῦτο ὅμως δὲν κατέστη δυνατόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα τρία ἔτη, δὲν εἶχον τὴν ἀπαραίτητον ἡσυχίαν πρὸς συγγραφικὴν ἐργασίαν. Πολλαὶ παρενοχλήσεις καὶ διάφορα ἐμπόδια, παρενεβλήθησαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μου προσπάθειαν.

Τὰ οὐσιαστικὰ αἷτια εἶναι βαθύτερα καὶ ἀνάγονται εἰς τὴν νοστροπίαν καὶ τὰς ἐπικρατούσας παρ' ἡμῖν ἀντιλήψεις. Ἀφορμὴ καὶ ὥς τυπικὸν αἷτιον, ἐκρησιμοποιήθη τὸ γεγονὸς τῆς φιλίας μου καὶ τῆς συνεργασίας μου μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Στρατηγοῦ Πλαστήρα.

Ἡ χρησιμοποίησις ἑνὸς ἐπιστήμονος ὥς Συμβούλου, εἰς χώραν ἔνθα δεσπόζει ὁ φανατισμός, ἀποτελεῖ λόγον διώξεως καὶ διαπράξεως εἰς βάρος του, τῶν πλέον ἐξοφθάλμων παρανομιῶν. Εἰς λίαν εὐρεῖς κύκλους, εἶναι γνωστὰ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς βάρος μου. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ ἐνταῦθα νὰ θίξω ἐξ αὐτῶν ἓν μόνον γεγονός.

Μοὶ ἐπροξένησε βαθυτάτην πικρίαν, ἡ παρεμπόδισις νὰ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κέντρον Παραγωγικότητος. Εἶναι εἷς ὀργανισμὸς ἰδιωτικοῦ δικαίου, διοικούμενος παρ' ἑνὸς πολυμελοῦς Συμβουλίου, ἐκ τῆς κειμένης δὲ νομοθεσίας, οὐδεμία ἐπέμβασις κυβερνητικὴ ἐπιτρέπεται, εἰς τὰ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ.

Παρὰ ταῦτα, ἀπόφασις τοῦ Κέντρον Παραγωγικότητος, ληφθεῖσα νομοτύπως καὶ παμψηφεὶ παρὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἀνετράπη, συνεπεῖα ἐντόνου κυβερνητικῆς ἐπεμβάσεως.

Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἐμπιστευτικῆς θέσεως, ἴσως ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ κάποια δικαιολογία. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὑπάρχει μόνον θέμα προωθήσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ οὐδὲν πέραν αὐτοῦ.

Ἡ κυβερνητικὴ αὕτη ἀθαιρεσία μὲ ἐπίκρανε καὶ μοὶ ἐφάνη περισσότερον ἀδικαιολόγητος, διότι ὁ ἴδιος οὐδέποτε ἔδωσα δείγματα φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας. Τὰ βασικὰ θέματα τῆς οἰκονομίας μας, εἶναι, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου, καθαρῶς ἐθνικά. Τῶν ἀντιλήψεων τούτων μοὶ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ παράσχω ἐμπράκτους ἀποδείξεις.

Προσφάτως ἀκόμη, τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον, μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου διεξήγαγον μίαν ἐπιτόπιον ἔρευναν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς πόλεως Βόλου, ἵνα διευκολυνθῇ τὸ ἔργον τῆς Κυβερ-

νήσεως καὶ ἰδία ἢ μετάβασις εἰς Βόλον τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ κ. Παπαληγούρα, πρὸς λήψιν διαφόρων αποφάσεων.

Ἀναμφιβόλως ἔχω τὰς πολιτικὰς μου ἀντιλήψεις. Ταύτας ἐκφράζω διὰ τῆς ψήφου μου, τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν. Προκειμένου ὅμως περὶ μιᾶς οἰκονομικῆς ἐρεῦνης διὰ τὴν προώθησιν τῶν προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, οὐδέποτε θέτω ἐρώτημα : ἐάν, ἢ κατέχουσα τὴν ἐξουσίαν Κυβέρνησις, ἀποτελεῖται ἀπὸ κόμμα ὅπερ ἐψήφισα ἢ κατεψήφισα κατὰ τὰς ἐκλογάς.

Ἴσως αἱ ἀντιλήψεις αὗται φαίνονται παραδοξολογίαι καὶ ἀνεδαφικαὶ διὰ τὴν ἐλληνικὴν πραγματικότητα, δι' ἐμὲ ὅμως ἀποτελοῦν ἀξίωμα. Διὰ τὰ σπουδάσω, εἰς τὴν ξένην, ἀπητήθησαν κόποι ὑπεράνθρωποι. Συγχρόνως καὶ παραλλήλως μὲ τὰς πανεπιστημιακὰς μου σπουδὰς, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ κερδίσω, διὰ τῆς ἐργασίας μου, τὸν ἐπιούσιον. Δὲν ἐγνώρισα, εἰς τὴν ζωὴν μου ἀπλῶς τὸν μόχθον, ἀλλὰ καὶ θλιβερὰ, στερήσεις, ἐνίοτε δὲ τὴν πενίαν, ὑπὸ τὴν πλεοντραγικὴν τῆς μορφῆν.

Οἱ λόγοι οὗτοι συντελοῦν ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνωμαι πλήρως καὶ νὰ αἰσθάνωμαι βαθέως τὸ δρᾶμα τῶν ἀνέργων καὶ τῶν δυστυχούντων. Ἰδιαιτέρως μὲ συγκινεῖ καὶ μὲ συνθλίβει ἡ τύχη τῆς νέας γενεᾶς. Σπαράσσεται ἡ καρδιά μου, βλέπων καθημερινῶς τὴν νεολαίαν μας εἰς κατάστασιν ἀπογνώσεως, διότι τὸ μέλλον τῆς διαγράφεται ζοφερόν καὶ ἡ ἐξέυρεσις τῆς παραμικρᾶς ἐργασίας κατέστη τὸ δυσκολώτερον πρόβλημα.

* * *

Ἡ ἐπιστημονικὴ μου ἐπίδοσις εἶχε καλὰ ἀποτελέσματα καὶ ἡδυνάμην νὰ ζήσω ἀνέτως εἰς τὴν ξένην. Αἱ ἐλληνικαὶ ὅμως παραδόσεις εἰς τὴν ψυχὴν μου εἶναι τόσον ἰσχυραί, ὥστε εἰς τὴν συνείδησίν μου ἐτίθετο θέμα πατριωτικοῦ καθήκοντος. Διὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνετέλεσε, συγχρόνως, ἡ μεγάλη ἐπιμονὴ τοῦ Στρατηγοῦ Πλαστήρα, ὡς καὶ μία ἔνθερος παρότρυνσις τοῦ κ. Στεφ. Στεφανοπούλου.

Ἀπὸ πενταετίας εὐρίσκομαι ἐνταῦθα, μετὰ συνεχῇ ἀπουσίαν εἴκοσιν ἐτῶν. Ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ διαθέσω ὅλας τὰς δυνάμεις μου, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας. Εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ὑποχωρήσῃ ὀλίγον ἡ ἔνδεια καὶ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς νὰ δοκιμάσῃ κάποιαν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ του ἐπιπέδου.

Ἡ προσπάθεια θὰ εἶναι σκληρά, δὲν εἶναι ὅμως ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών μας. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἀπαιτεῖται μία πραγματικὴ σταυροφορία. Ὡς κινηθῶμεν ὅλοι ὁμοῦ, ὑπὲρ τῆς συγχρόνου σταυροφορίας, τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

B. Δ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
----------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

1. Ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν	8
2. Ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς	10
3. Τὸ κίνητρον τοῦ κέρδους	13
4. Ἡ ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

Τ Ο Ν Ο Μ Ι Σ Μ Α

1. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ νομίσματος	19
2. Αἱ βασικαὶ λειτουργίαι τοῦ νομίσματος	22
3. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ νομίσματος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς	24
4. Νομισματικὴ κυκλοφορία καὶ ἐξέλιξις τῶν τιμῶν	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ

1. Τὸ φαινόμενον τῆς εἰδικοποιήσεως	33
2. Ἡ εἰδικοποίησις εἶναι συνάρτησις τῆς ἀγορᾶς	35
3. Τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν...	37
4. Αἱ ἐμποροκρατικαὶ θεωρίαι	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ Α. SMITH ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Βασικά χαρακτηριστικά	43
2. Ἡ σημασία τῶν πολυτίμων μετάλλων	46
3. Αἱ νομισματικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Α. Σμιθ.....	48
4. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου	50
5. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν ἀναλύσεων τοῦ Α. Σμιθ	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

DAVID RICARDO ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΥ
ΚΟΣΤΟΥΣ

Σελίς

1. Ἡ φύσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου	55
2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους	56
3. Ὁ μηχανισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας	58
4. Κριτικαὶ παρατηρήσεις	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

STUART MILL ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

1. Ἡ θεωρία περὶ διεθνῶν ἀξιῶν	63
2. Νέα δεδομένα καὶ νέα προσπάθεια ἀναλύσεως	66
3. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Mill	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Η ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ F. LIST

1. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις	71
2. Γεωργία καὶ Βιομηχανία	72
3. Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ List περὶ Ἔθνους	74
4. Ἡ θεωρία τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων	76
5. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προστατευτισμοῦ	77
6. Κριτικαὶ παρατηρήσεις	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Ἡ ἐξέλιξις τῆς θεωρίας	82
2. Αἱ προϋποθέσεις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου	83
3. Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους	85
4. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ κόστους	88
5. Τὸ συγκριτικὸν κόστος ἐκφραζόμενον εἰς νομισματικὰς μονάδας	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IX.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

1. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ	93
2. Τὸ κεφάλαιον καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος	94

	Σελίς
3. Ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας	95
4. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς	96
5. Ὁ ἀθέμιτος ἀνταγωνισμὸς	99

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

1. Ἀτελὴς οἰκονομικὴ ἀνάλυσις ὑπὸ τῶν κλασσικῶν	102
2. Τὰ κυριώτερα πλεονεκτήματα τῆς βιομηχανίας	103
3. Ἡ παραγωγικότης εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν.....	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙ.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΣ

1. Τὰ διάφορα ἰσοζύγια τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν	108
2. Ἡ ἐπίδρασις τῶν χρεωστικῶν καὶ πιστωτικῶν ὑπολοίπων.....	112
3. Ἡ ποσοτικὴ θεωρία τοῦ χρήματος	114
4. Τὰ συναλλαγματικὰ φαινόμενα.....	117

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙΙ.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ

1. Τὰ αἷτια τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ προστατευτισμοῦ	120
2. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ	124

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

128

1. Διεθνὲς ἐμπόριον καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις	128
2. Ἡ βασικὴ ἀνισορροπία τῆς οἰκονομίας μας	133
3. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα.....	135
4. Ἡ γάγγραινα τοῦ παρασιτισμοῦ	136
5. Ἀνάγκη οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως	138
6. Τὸ πρόβλημα τῶν ἐπενδύσεων	139
7. Ἡ νομισματικὴ κατάστασις	142
8. Οἰκονομικὸς Προγραμματισμὸς	144
9. Ἔργασια καὶ πίστις εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας μας.....	145

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ μίαν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην διὰ τὴν χώραν μας. Περὶ τίνος ὅμως πρόκειται ; Εἶναι νέον πρόβλημα, ἢ εἶναι παλαιὸν καὶ ἡλλαξεν ἀπλῶς μορφήν ;

Δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι, δι' ὅλας τὰς οἰκονομίας ὑπῆρχε πάντοτε πρόβλημα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Οἱ κάτοικοι ἐκάστης χώρας εἰργάζοντο συστηματικῶς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, τὴν καλλιτέρευσιν τῆς ποιότητος τῶν προϊόντων καὶ τὴν μείωσιν τοῦ κόστους αὐτῶν. Ἡ κατάστασις ὅμως τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας ἦτο ἄλλοτε διάφορος. Αἱ οἰκονομίαι ὅλων τῶν χωρῶν συνεδέοντο στενῶς μεταξύ των καὶ ὁ φυσικὸς νόμος τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων ἐτύγχανεν ἐφαρμογῆς.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἡ διεθνὴς οἰκονομία ἐνεφάνιζε σχετικὴν πλαστικότητα καὶ καθίστα δυνατὴν τὴν προσαρμογὴν εἰς νέας καταστάσεις. Δὲν ὑπῆρχε βέβαια συνεχὴς οἰκονομικὴ ἀνθησις καὶ εὐημερία, διεπιστοῦτο ὅμως τάσις ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς. Ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας δὲν εἶχε πάντοτε χαρακτηριστῆρα ἀνιόντα, ἀλλὰ διέγραφε κυκλικὰς διακυμάνσεις. Διὰ μέσου ὅμως τῶν διακυμάνσεων τούτων, τελικῶς, ἐξησφαλίζετο αὕξησις τῆς παραγωγῆς καὶ πτώσις τοῦ κόστους τῶν ἀγαθῶν. Ἐπραγματοποιεῖτο, συνεπῶς, ἡ ἐπιδιωκόμενη οἰκονομικὴ πρόοδος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην ἡ κατάστασις ἦτο διάφορος. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δὲν ἦτο ὁμοιόμορφος εἰς ὅλας τὰς χώρας. Λόγοι κλιματολογικοί, ἢ ὑπαρξίς ἢ μή, ὠρισμένων πρώτων ὑλῶν, ὁ διάφορος βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν οἰκονομικοτεχνικῶν γνώσεων, ἦσαν παράγοντες οἵτινες συνετέλουν εἰς τὴν τοιαύτην πορείαν τῶν διαφόρων ἐθνικῶν οἰκονομιῶν.

Ἐὰν ὅμως ἡ διάφορος οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ προβλήματα διὰ μερικὰς χώρας, ταῦτα ἐθεραπεύοντο κατὰ κάποιον τρόπον, χάρις εἰς τὴν δυνατότητα μετακινήσεως, ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, τῶν ἐν ἀδρανείᾳ εὐρισκομένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Κατὰ συνέπειαν. εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνεφανίζετο σχολάζων πληθυσμὸς εἰς μίαν χώραν, ἡ μετανάστευσις ἦτο ἐν ἀποτελεσματικὸν μέσον θεραπείας τῆς

καταστάσεως. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πλεονάζοντα κεφάλαια, ἡ λύσις δὲν ἦτο ἄλλη παρὰ ἡ τοποθέτησις αὐτῶν εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχε ζήτησις καὶ παρείχετο ἐπιτόκιον λίαν ἱκανοποιητικόν.

Αἱ διεθνεῖς οἰκονομικαὶ σχέσεις τῶν διαφόρων χωρῶν ἐβασίζοντο εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας. Τὰ ἐμπορεύματα, τὰ κεφάλαια καὶ τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν κατηυθύνοντο πρὸς τὰς χώρας ἐνθα προσεφέρετο ἡ καλλιτέρα τιμή. Τὸ φαινόμενον τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἐξειδικεύσεως εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐλάμβανε καθημερινῶς μεγαλυτέραν ἔκτασιν καὶ ἐφαρμογὴν. Ἐκάστη χώρα, ἔχουσα ὡς κριτήριον τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, συνεκέντρωνε τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνων, διὰ τὰ ὁποῖα, ἐνεφάνιζε πλεονεκτήματα, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ταῦτα ἦσαν φυσικὰ ἢ ἐπίκτητα.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἕκαστον ἀγαθὸν παρήγετο εἰς τὴν χώραν ἡ ὁποία εἶχε τὰ μεγαλύτερα πλεονεκτήματα. Τοιουτοτρόπως, ἐξησφαλίζετο ἡ χαμηλοτέρα τιμὴ καὶ ἡ καλλιτέρα ποιότης τῶν ἀγαθῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἕκαστη χώρα δὲν εἶχε παρὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς, τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐδάφους τῆς, τὴν κλιματολογικὴν κατάστασιν καὶ ἐν γένει τὰς παραγωγικὰς τῆς δυνατότητας καὶ ἀναλόγως νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς παραγωγῆς ὠρισμένων ἀγαθῶν. Βασικὸν κριτήριον διὰ τὴν ἐξειδίκευσιν εἰς τὴν παραγωγὴν ἦτο τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους.

Οὐδεὶς λόγος συνέτρεχεν, ὥστε μία χώρα νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὴν διεθνῇ ἀγορᾶν ὑπὸ καλλιτέρους ὅρους. Τὸ συμφέρον τῆς ἦτο νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνων ἅτινα ἐζητοῦντο εἰς τὸ ἐξωτερικόν, μὲ τὸ προϊόν δὲ αὐτῶν νὰ ἀγοράσῃ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἡ παραγωγὴ εἰς τὸ ἐσωτερικόν δὲν ἦτο δυνατὴ ὑπὸ ὅρους εὐνοϊκούς.

Ἐὰν ἐκ τῆς ὅλης ἐξελίξεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως δὲν καθίστατο δυνατόν νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ χρησιμοποίησις ἐπὶ τόπου ὅλων τῶν κεφαλαίων καὶ ὅλων τῶν ἐργατῶν, ἡ μετατόπισις πρὸς ἄλλας χώρας ἔλυε καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο. Τόσον τὰ κεφάλαια, ὅσον καὶ οἱ ἐργάται ἀνεζήτουν τὸ μέρος ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον προσεφέρετο ἡ ὑψηλοτέρα τιμὴ διὰ τὰς ὑπηρεσίας των.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἕκαστη χώρα ἐμερίμνα βεβαίως διὰ τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν, ἐν τελευταίᾳ ὅμως ἀναλύσει ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἰσορροπίαν, συμπληροῦσα τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἐμπορευμάτων διὰ τῆς παραλλήλου ἐξαγωγῆς κεφαλαίων ἢ ἐργατικῶν χειρῶν.

Ἡ ἐξαγωγὴ κεφαλαίων καὶ ἐργατικῶν χειρῶν ἠδύνατο νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰς ἰδίας χώρας, ἦτο ὅμως κυρίως φαινόμενον ἀνῆκον εἰς δύο διαφόρους κατηγορίας χωρῶν. Ἐξαγωγὴ ἐργατικῶν χειρῶν παρετηρεῖτο κυρίως εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας αἵτινες ἐνεφάνιζον μεγάλην πληθυσμιακὴν πίεσιν, ἀνεπαρκῆ δὲ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξαγωγὴν κεφαλαίων, αὕτη προήρ-

χετο ἀπὸ χώρας πλουσίας καὶ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένας, κατηυθύνοντο δὲ ταῦτα πρὸς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, αἵτινες διέθετον πρῶτας ὕλας καὶ ἐν γένει δυνατότητας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἀγαθῶν, κεφαλαίων καὶ ἀνθρώπων, ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, ἐξησφάλιζε τὴν δυνατότητα ἱκανοποιητικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ σχετικῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀπόλυτος ἐλευθερία εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν, ὁ ὑπάρχων ὅμως βαθμὸς ταύτης ἐξησφάλιζε σχετικὴν ἐξισορρόπησιν μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ἀπάντων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Τοιαύτη, ἐν ὀλίγοις, ἦτο ἡ κατάστασις τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ. Ἀλλ' ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἐπροξένησε μεγάλην ἀναστάτῳσιν καὶ βαθεῖαν διαταραχὴν εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν. Μετέπειτα, κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων περίοδον, κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια ἐπανόδου τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας εἰς τὸ πρῶην καθεστῶς, ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ἐσημείωσε μεγάλας ἐπιτυχίας. Ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος συνεπλήρωσε πλέον τὸ κακόν. Ἦδη σήμερον, μετὰ μίαν δεκαετίαν ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, αἱ οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ δυσχέρειαι ἀπασχολοῦν σοβαρῶς πλείστας χώρας. Πράγματι, εἰς τὰς χώρας ταύτας παρατηρεῖται ἀνεργία καὶ ὑποαπασχόλησις, μέγα μέρος δηλαδὴ τοῦ πληθυσμοῦ παραμένει σχολάζων. Ἐπὶ πλέον, ὑπάρχει σπάνις κεφαλαίων, ὁ ὅλος δὲ ρυθμὸς τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς πορείας εἶναι τοιοῦτος, ὥστε τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων παραμένει λίαν χαμηλόν.

Καὶ ἡ Ἑλλὰς παρουσιάζει ὅλα τὰ φαινόμενα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Ὁ ρυθμὸς καθ' ὃν ἀναπτύσσεται ἡ παραγωγή δὲν εἶναι ἐπαρκὴς πρὸς ἐξασφάλισιν ἐργασίας εἰς ὅλον τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὁ σχολάζων πληθυσμὸς δὲν ἔχει εὐχέρειαν μεταναστεύσεως, ὅπως ἄλλοτε, πρὸς διαφόρους χώρας. Αἱ σημεριναὶ δυνατότητες μεταναστεύσεως περιορίζονται εἰς τὴν ἀπορρόφησιν δέκα χιλιάδων ἐργατικῶν χειρῶν, περίπου, ἐτησίως. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας μας παρουσιάζει ἐτησίαν αὕξησιν ὑπερβαίνουσαν τὰς ἑκατὸν χιλιάδας, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ θέμα τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τῆς ἐξευρέσεως ἐργασίας διὰ τὸν πλεονάζοντα πληθυσμὸν θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἓν πραγματικὸν ἀδιέξοδον.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ, κατὰ τὸν γνωστὸν κλασσικὸν τρόπον, δὲν εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐργασίαν εἰς ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν. Ἐφόσον δέ, δὲν ὑπάρχει πλέον καὶ ἡ δυνατότης τῆς μεταναστεύσεως, ἡ λύσις πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν διὰ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως καὶ ἐνεργείας ἐπιτάχυνσιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Δημιουργεῖται, δηλαδή, ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ἀνάγκη παρεμβάσεως τοῦ ἀν-

θρώπου εἰς τὰ τῆς λειτουργίας τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ συντελεσθῇ αὕτη καὶ ἀντὶ ζημιῶν καὶ χειροτερεύσεως τῆς καταστάσεως νὰ ἐξασφαλισθοῦν καλλίτερα ἀποτελέσματα ; Ἰδοὺ τὸ μέγα πρόβλημα. Ἐχομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἓνα πολύπλοκον μηχανισμόν, ἡ λειτουργία τοῦ ὁποίου δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν νέαν κατάστασιν. Πῶς θὰ βελτιώσωμεν τοῦτον καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν ;

Ἡ σημερινὴ ἐθνικὴ μας παραγωγὴ, καθοδηγουμένη ἀπὸ τὸ κριτήριον τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ σχηματιζομένων τιμῶν, δὲν ἐμφανίζει δυνατότητας ἀναπτύξεως καὶ προόδου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν σχολάζοντα πληθυσμόν. Ὑπάρχει δυνατότης νὰ ἐπιταχύνωμεν τὸν ρυθμὸν τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς λήψεως ὠρισμένων μέτρων ;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἔδωσε καταφατικὴν ἀπάντησιν. Ἀναγνωρίζεται σήμερον ὅτι ὑπάρχει δυνατότης πραγματοποιήσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, βάσει ἐνὸς προγράμματος, ἐνὸς Γενικοῦ Οἰκονομικοῦ σχεδίου. Λαμβάνεται ὡς βάσις ἡ ἀξιολόγησις τῶν ἐπενδύσεων καὶ ἡ ἐκτέλεσις, κατὰ προτίμησιν, ἐκείνων αἵτινες κρίνονται περισσότερον ἀποδοτικαὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ὅμως, ἡ πολιτικὴ αὕτη συναντᾷ μεγίστας δυσκολίας. Εἰς μίαν οἰκονομίαν βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἡ παρέμβασις τοῦ Κράτους δύναται νὰ ἐπιφέρῃ διαταραχὴν καὶ ἀναστάτῳσιν τῆς παραγωγῆς. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, πρὸς βελτίωσιν τῆς ὑπαρχούσης σήμερον καταστάσεως. εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποφευχθῇ οἰοσδήποτε κίνδυνος ἀποθαρρύνσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ὁ δυναμισμὸς τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως πρέπει νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ τονωθῇ ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν. Ἡ παρέμβασις πρέπει νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τοὺς τομεῖς ἐκείνους, ἐνθα ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνίσχυρος καὶ ἀνεπαρκής.

Ἡ δυσκολία ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἡ μόνη. Ἡ τόνωσις καὶ ἐνίσχυσις τῶν ἐπενδύσεων ἀπαιτεῖ κεφάλαια ἀξιόλογα. Ἀπαιτεῖ τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, τοῦ ὁποίου παρουσιάζει σπάνιν μεγίστην ἡ χώρα μας. Πῶς θὰ λυθῇ τὸ πρόβλημα τοῦτο ; Πόθεν θὰ ἐξευρεθοῦν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὰς ἐπενδύσεις κεφάλαια ;

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι, κατὰ κάποιον τρόπον, ἤθελε λυθῇ τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀπαραιτήτων ἐπενδύσεων, τότε ἀνακύπτει ἡ δυσχέρεια τῆς ἐξελίξεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἐκδηλώσεως πληθωρικῶν κινδύνων. Πῶς λοιπὸν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, ἄνευ προκλήσεως κινδύνων πληθωρισμοῦ ;

Χωρὶς νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν διαφόρων δυσχερειῶν καὶ τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους παρουσιάζει ἡ πραγματοποιήσις τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, δυνάμεθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ θέματος τεραστίου. Αἱ μέχρι σήμερον ὑπάρχουσαι ἔρευναι εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην

ἐμφανίζουν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, ἡ πολιτικὴ ὅμως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δὲν ἔτυχεν ἀκόμη ἀξιολόγου ἐφαρμογῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἡ παρέμβασις τοῦ Κράτους εἰς τὸν προγραμματισμὸν τῶν ἐπενδύσεων ἔσχε λίαν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Ταῦτα ὅμως συνέβησαν κυρίως εἰς χώρας προηγμένας οἰκονομικῶς, εἰς τὰς ὁποίας σήμερον ἡ παραγωγὴ ἐμφανίζει μεγίστην ἀνάπτυξιν καὶ ἡ ἀνεργία κατεπολεμήθη ἀποτελεσματικῶς. Ἀντιθέτως, οὐδεμία ἐκ τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἠδυνήθη μέχρι σήμερον νὰ ἐφαρμόσῃ πλήρως τὴν πολιτικὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν σχολάζοντα πληθυσμὸν τῆς. Αἱ μέχρι τοῦδε προσπάθειαι εἶναι μικρᾶς σημασίας καὶ λίαν περιορισμένης ἐφαρμογῆς.

Ἄλλωστε τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δὲν παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἰδίαν μορφήν εἰς ὅλας τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Ὑπάρχουν βεβαίως δύο κοινὰ χαρακτηριστικά : περίσσεια πληθυσμοῦ καὶ σπάνις κεφαλαίων. Ἡ νομισματικὴ ὅμως κατάστασις, ἡ διάρθρωσις τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ σύνθεσις τῆς παραγωγῆς διαφέρει ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην. Ἡ χώρα μας, ἐπὶ παραδείγματι, χαρακτηρίζεται ὡς ὑπανάπτυκτος, διότι ἔχει νὰ ἐπιλύσῃ σοβαρὸν πρόβλημα πληθυσμιακόν, ἔχει ὅμως συγχρόνως νὰ ἐπιδείξῃ καὶ μίαν σχετικὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν, τῆς ὁποίας στεροῦνται ἄλλαι χώραι τῆς κατηγορίας τῶν ὑπαναπτύκτων.

* * *

Ἐκ τῆς προηγουμένης ἀναλύσεως καταφαίνεται πλήρως ἡ σπουδαιότης τοῦ θέματος ἀλλὰ καὶ αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξερευνήσεως αὐτοῦ. Μὲ πραγματικὸν δέος, ἐπομένως, θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν μελέτην τοῦ θέματος τούτου. Ὡς μόνην παρηγορίαν θὰ ἔχωμεν τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ ἐὰν ἀκόμη ἀποτύχη ἡ προσπάθειά μας, ἴσως ἡ ἀπόπειρα αὕτη κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ἄλλων μελετητῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐπιτυχέστερον ἡμῶν, θὰ ἐρευνήσουν τὸ μέγα τοῦτο θέμα.

Ἱστορικὰ γεγονότα ἐδημιούργησαν διὰ τὴν χώραν μας σοβαρώτατα προβλήματα. Ἐκ τῶν πραγμάτων καλούμεθα νὰ ἀντιμετωπίσωμεν ταῦτα. Καὶ ἀποτυγχάνοντες ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ ἀποθαρρυνθῶμεν, ἀλλὰ νὰ συνεχίσωμεν τὰς προσπάθειάς μας μέχρις ὅτου τελικῶς δυνηθῶμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ φθάσωμεν εἰς τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ εἶναι θέμα τὸ ὁποῖον ἀναμένει τὴν λύσιν του. Εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας ; Ἡμεῖς πιστεύομεν ὅχι. Εἶναι ἔργον δυσχερές, ὅχι ὅμως καὶ ἀπραγματοποίητον.

* * *

Αἱ ἐρευναι καὶ μελέται μας ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, μᾶς ὠδήγησαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, ἡ βασικὴ τρόπον τινὰ προϋπόθεσις, εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἐνὸς λελογισμέ-

νου προστατευτισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐγχωρίας παραγωγῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς βιομηχανίας. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ πεισθῶμεν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δὲν ἐπιτυγχάνεται ἄνευ προσπαθείας καὶ ἄνευ ὠρισμένων θυσιῶν. Ὡς δεχθῶμεν καὶ τὴν προστασίαν τῆς ἐγχωρίας παραγωγῆς ὡς μίαν θυσίαν, δι' ὠρισμένας κατηγορίας τοῦ πληθυσμοῦ. Διὰ τὸ σύνολον, τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι ἐπωφελές.

Εἶναι μία μέθοδος ἡ ὁποία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν παραγωγὴν καὶ νὰ αὐξήσωμεν τὸ ἐθνικὸν μας εἰσόδημα. Μία ἀπλουστάτη σκέψις ἀρκεῖ νὰ μᾶς πείσῃ περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης.

Ὡς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ παραγωγή σίτου εἰς τὴν χώραν μας, κατὰ μέγα μέρος, γίνεται εἰς κόστος ὑψηλότερον τοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένου.

Ἡ ἰδίᾳ ἐπίσης κατάστασις ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν ὑφαντουργίαν. Δηλαδή τὸ κόστος τῶν ἐγχωρίων ὑφασμάτων εἶναι μεγαλύτερον, ἴσως δὲ καὶ ἡ ποιότης κατὰ τι κατωτέρα τῶν ξένων.

Ἐνώπιον τῆς διαπιστώσεως ταύτης, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὰ συμπεράσματα τῆς κλασσικῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, πρέπει νὰ περιορίσωμεν, τόσον τὴν παραγωγὴν τοῦ σίτου, ὅσον καὶ τὴν κατασκευὴν ὑφασμάτων μόνον εἰς τὰς ποσότητας αἵτινες θὰ ἔχουν κόστος παραπλήσιον τοῦ ξένου σίτου καὶ τῶν ξένων ὑφασμάτων. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι, ἀντὶ νὰ κατασκευάσωμεν ἐγχώρια προϊόντα μὲ κόστος ὑψηλότερον, θὰ ἀγοράσωμεν τὰ ἴδια ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς χαμηλοτέρας τιμὰς.

Ἡ πρότασις φαίνεται λογικὴ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ὑπάρξῃ δυνατότης παραγωγῆς ἄλλων προϊόντων, πρὸς ἐξαγωγήν, ὑπὸ καλλιτέρους ὅρους. Ἐὰν ὅμως, ὡς δυστυχῶς συμβαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα, δὲν ὑπάρχουν δυνατότητες παραγωγῆς προϊόντων πρὸς ἐξαγωγήν, τί πρέπει νὰ πράξωμεν ; Νὰ ἀφήσωμεν τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας ἄνευ ἐργασίας καὶ ἄνευ εἰσοδήματος, ἢ νὰ παράγωμεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ἀγαθὰ, ἔστω καὶ μὲ κόστος ὑψηλότερον ; Ἐὰν παράγωμεν σῖτον καὶ ὑφάσματα ἐντὸς τῆς χώρας μας, ὁ πληθυσμὸς ὅστις θὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τούτων θὰ ἐξασφάλισι ἓν σχετικὸν εἰσόδημα. Ἀντιθέτως, εἰσάγοντες τὰ δῆθεν εὐθηνότερα ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὁ πληθυσμὸς μένει ἄνευ ἐργασίας καὶ ἄνευ εἰσοδήματος, ὁπότε τὰ εὐθηνότερα ξένα εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπρόσιτα.

Δυστυχῶς, εἰς τὴν χώραν μας ὑπάρχει μία σοβαρὰ προκατάληψις ἔναντι τῆς προστασίας τῆς ἐγχωρίας παραγωγῆς καὶ συχνὰ γίνεται λόγος περὶ ὑπάρξεως θερμοκηπίων. Ἀσφαλῶς καὶ ἡ προστασία ἔχει καὶ αὕτῃ τὰ λογικά της ὅρια. Εἶναι συμφέρουσα μέχρις ἑνὸς σημείου. Τὸ σημεῖον ὅμως τοῦτο δύναται νὰ καθορισθῇ κατόπιν ἐπισταμένων ἐρευνῶν καὶ προσεκτικωτέρας ἐξετάσεως τοῦ ὅλου θέματος τῆς φύσεως τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν.

Τὴν προσπάθειαν ταύτην ἐπεχειρήσαμεν εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν. Παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ παρακολουθήσουν τὰς σκέψεις μας

καὶ νὰ κρίνουν ταύτας. Ἐὰς ἀναλύσουν οἱ ἴδιοι τοὺς συλλογισμοὺς μας καὶ τὰ ἐπιχειρήματά μας καὶ ἄς καταλήξουν εἰς συμπεράσματα.

Γνωρίζομεν ὅτι τὰ θέματα ταῦτα εἶναι δυσχερῇ καὶ λίαν συζητήσιμα. Διὰ τοῦτο εἵμεθα πρόθυμοι νὰ ἀκούσωμεν κάθε κριτικὴν καὶ κάθε ἀντίρρησην, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών μας.

Δι' ἡμᾶς ἡ πικρὰ ἀλήθεια εἶναι μία. Εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ζήσωμεν εἰσάγοντες σωρείαν εἰδῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ παράγωμεν εἰς τὴν χώραν μας. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην προσεπαθήσαμεν νὰ παρουσιάσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν.

* * *

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς πρώτης προϋποθέσεως διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, θὰ συνεχίσωμεν τὴν ἐργασίαν μας καὶ ἐλπίζομεν συντόμως νὰ ἐτοιμάσωμεν καὶ ἄλλην μελέτην, ἀσχολουμένην μὲ τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομίας μας καὶ τὰς διαφόρους ἄλλας προϋποθέσεις αἵτινες κρίνονται ἀπαραίτητοι διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Φρονοῦμεν ὅτι εἶναι σκόπιμον νὰ ἐρευνηθοῦν μετὰ προσοχῆς ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομίας μας. Ἡ προσπάθεια εἶναι λίαν δυσχερὴς καὶ μάλιστα ὑπὸ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διεξάγεται εἰς τὴν χώραν μας κάθε ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Ἐν τούτοις, εἵμεθα ἀποφασισμένοι νὰ συνεχίσωμεν τὸν δρόμον μας, ἀντιπαρερχόμενοι ὠρισμένας ὀχλήσεις, ἀποτελέσματα τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν.

Ἀντιθέτως, θεωροῦμεν καθῆκον μας νὰ εὐχαριστήσωμεν ὅλους ὅσους δεικνύουν κατανόησιν διὰ τὴν προσπάθειάν μας καὶ ἐνισχύουν ταύτην παντοιοτρόπως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

1. Ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν.

Ἡ προσπάθεια ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς. Ὅσον περισσότερο εἶναι ἀνεπτυγμένον τὸ αἶσθημα τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀναγκῶν, τόσον μεγαλυτέρα καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῶν. Βασικὸν κίνητρον τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος εἶναι ἡ θεραπεία τῶν διαφόρων ἀναγκῶν.

Ἡ ἀνάγκη ἥτις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀτόμου δύναται νὰ εἶναι βασικῆς μορφῆς, ὡς ἡ ἀνάγκη τῆς τροφῆς, στεγάσεως καὶ ἐνδυμασίας, δύναται ὅμως νὰ ἔχῃ καὶ χαρακτῆρα ψυχαγωγίας, ὡς ὁ περίπατος, τὸ θέαμα, κτλ. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀναγκῶν δύναται νὰ γίνῃ κλιμάκωσις καὶ νὰ θεωρηθοῦν, ὡς βασικά, ἐκεῖναι μόνον, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς φυσιολογικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀτόμου. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη δὲν ἔχει ἔννοιαν κατηγορηματικὴν. Πράγματι, οὐδεὶς θὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ τροφή, ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ στέγασις λαμβάνουν τὴν πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν ἱεράρχησιν καὶ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν ἀναγκῶν, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι καὶ ἡ ψυχαγωγία εἶναι λίαν ἔντονος ἀνάγκη.

Ἀναλόγως τοῦ ἀτόμου, τῆς ψυχολογίας του καὶ τοῦ μορφωτικοῦ του ἐπίπεδου διαμορφοῦται καὶ ἡ κλιμάξ τῶν διαφόρων ἀναγκῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δι' ἓν πρόσωπον θεωρεῖται ὡς ἀντικείμενον πολυτελείας καὶ δευτερευούσης σημασίας, ἀποτελεῖ, δι' ἕτερον, ἀνάγκην ἐπιτακτικὴν χρήζουσαν ἱκανοποιήσεως. Δι' ἕκαστον ἄτομον ὑπάρχει ἓν σύνολον ἀναγκῶν, ἡ ἀξιολόγησις δὲ τούτων συντελεῖται βάσει ὑποκειμενικῶν κριτηρίων. Οὕτω ἐξηγοῦνται αἱ διαφοραὶ εἰς τὴν κλιμάκωσιν τῶν ἀναγκῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀτόμων. Τοιαύτη εἶναι, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ κατάστασις εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς πρωτογόνους οἰκονομίας ἡ προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου στρέφεται κυρίως πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν βασικῶν τοῦ ἀναγκῶν.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τούτων πρέπει νὰ καταβάλῃ προσπάθειαν. Τὰ ἀγαθὰ ἅτινα χρησιμεύουν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου συναντῶνται εἰς περιορισμέναν ποσότητα. Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἀγαθῶν ἔχει γενικὸν χαρακτῆρα. Τοῦτο ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐργασίαν καὶ κόπους. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς σκοπὸν, τὴν διὰ τῆς ἐργασίας του αὐξήσιν τῶν ἀγαθῶν. Ἡ σπάνις ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται τὰ διάφορα ἀγαθὰ

πρέπει νὰ νικηθῇ, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης προσπά-
θείας. Ἐπιδιώκεται διὰ τῆς παραγωγῆς ἡ αὔξησις τῶν διαθεσίμων ἀγαθῶν,
πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον χρησιμοποιοῦνται, ἐν συνδυασμῷ, οἱ τρεῖς συντελε-
σταὶ τῆς παραγωγῆς, ἥτοι : ἡ ἐργασία, ὁ φυσικὸς πλοῦτος καὶ τὸ κεφάλαιον.

Ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, πρὸς
αὔξησιν τῶν ἀπαραιτήτων ἀγαθῶν, δημιουργεῖται σειρὰ ὁλόκληρος προβλη-
μάτων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνης τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστή-
μης. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα προκύπτουν διότι ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης
δὲν ἀποτελεῖ ἀτομικὸν φαινόμενον ἀλλὰ κοινωνικὸν τοιοῦτον. Ἐκαστον ἄτο-
μον εὐρίσκεται εἰς οἰκονομικὰς σχέσεις μετ' ἄλλων καὶ ἀνταλλάσσει ἀγαθὰ καὶ
ὑπηρεσίας. Ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν ἐδημιούργησεν εἰς
τὴν σύγχρονον κοινωνίαν τὸν γνωστὸν πολύπλοκον μηχανισμόν, ὅστις κατα-
λήγει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπαφὴν μεταξὺ ἀτόμων εὐρισκομένων εἰς τὰ τέσ-
σαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος.

Πάντα ταῦτα ὅμως εἶναι προβλήματα πολύπλοκα, μερικὰ δὲ μόνον ἐξ
αὐτῶν θὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὰς μετέπειτα ἀναπτύξεις τῆς παρούσης μελέτης.
Ἐπὶ τοῦ παρόντος πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν κυρίως τὸ φαινόμενον τῶν ἀναγ-
κῶν. Αὗται ἀποτελοῦν τὸ βασικὸν κίνητρον τῆς δραστηριότητος τοῦ ἀτόμου.
Ἡ αὔξησις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυ-
ξιν ὁλονὲν μεγαλυτέρας δραστηριότητος ἐκ μέρους τοῦ ἀτόμου. Πολλάκις
ἐγένετο σύγκρισις τῆς δραστηριότητος τῶν κατοίκων προηγμένων χωρῶν
καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ τελευταῖοι, ἰδίᾳ εἰς ὠρισμένας περιφε-
ρείας, δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐργάζωνται συνεχῶς, ἀλλὰ μόνον ἐφόσον τοῦτο εἶναι
ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν στοιχειωδῶν των ἀναγκῶν. Διεπιστώθη
συχνάκις ὅτι, ἐὰν εἷς ἐργάτης εἰς τὰς περιφερείας ταύτας κερδίσῃ μερικὰ χρή-
ματα, καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας διακοπῆς τῆς ἐργασίας. Ἐφόσον
αἱ ἀνάγκαι, λόγῳ τῆς ψυχολογίας τῶν ἀτόμων, τοῦ κλίματος καὶ τοῦ τρόπου
τῆς ζωῆς, εἶναι λίαν περιορισμέναι, εἶναι δὲ συγχρόνως ἐξησφαλισμέναι δι' ἐν
χρονικὸν διάστημα, ἡ ἀνάπαυσις θεωρεῖται, εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀτόμου ὡς
ἔχουσα μεγαλυτέραν βαρύτητα καὶ ἀξίαν.

Διάφορος τελείως εἶναι ἡ νοοτροπία τοῦ ἀτόμου εἰς τὰς προηγμένας κοι-
νωνίας. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας δημιουργοῦν νέας
ἀνάγκας καὶ αὐξάνουν τὰς ἤδη ὑπαρχούσας. Διὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν δὲ αὗται
ἀπαιτεῖται καθημερινῶς μεγαλυτέρα προσπάθεια, μεγαλυτέρα δαπάνη. Ἐκ-
δηλοῦται οὕτω μία συνεχὴς διεύρυνσις τοῦ κύκλου τῶν ἀναγκῶν, τοῦτο δὲ ὠθεῖ
τὸ ἄτομον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μεγαλυτέρας δραστηριότητος. Δὲν ὑπάρχει μό-
νον ἡ ἐπιθυμία στέγης, τροφῆς καὶ ἐνδυμασίας, ἀλλ' ἐπίσης διασκεδάσεως καὶ
ψυχαγωγίας. Ἐπίσης, εἰς τὸν τρόπον τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν ἐπέρ-
χεται μία συνεχὴς μεταβολή. Διαρκῶς ἐπιζητεῖται τὸ καλλίτερον καὶ τὸ ἐπι-
μελέστερον. Ἐπιθυμοῦμεν τροφὴν ἐκλεκτὴν καὶ λίαν ἐπιμελημένην, ἐνδύματα

καινουργῇ καὶ ἀψόγου ἐμφανίσεως, κατοικίαν πληροῦσαν ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς, κτλ.

Εἰς τὴν ψυχολογίαν μας ἐπίσης ὑπηρετρεχεται τὸ κίνητρον τῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς ἐπιδείξεως καὶ διὰ τοῦτο παρακολουθοῦμεν τὴν μόδαν εἰς τὰ τῆς ἐνδυμασίας καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα ἐπιδιώκομεν τὴν πολυτέλειαν εἰς τὰς διαφοροὺς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μας.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν κατάστασιν καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων μιᾶς προηγμένης χώρας μὲ τοὺς κατοίκους καθυστερημένων χωρῶν, ἡ διαφορὰ εἶναι τεραστία. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας, ὅπως διάφορος εἶναι ἡ κατάστασις τῶν ἀτόμων. Δὲν διάγουν ὅλοι τὴν ἰδίαν ζωὴν καὶ δὲν ἔχουν ὅλοι τὰς ἰδίας δαπάνας καὶ τὰς ἰδίας ἐπιδιώξεις. Συνήθως παρατηρεῖται μία συνεχὴς αὐξήσις τῶν ἀναγκῶν. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν σημειοῦται πτώσις τιμῶν καὶ δημιουργεῖται ποικιλία εἰδῶν, ἅτινα προσελκύουν τὴν προσοχὴν τῶν ἀτόμων, προέρχεται ὅμως καὶ ἐκ τῆς μεταδόσεως τῶν γνώσεων, ἐκ τῆς ἀνόδου τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ αὐξήσις τῶν ἀναγκῶν ἀναπτύσσει τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀτόμου. Μεταξὺ τῆς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀναγκῶν παρατηρεῖται μία παράλληλος καὶ ἀνταντακλαστικὴ ἐπίδρασις. Αἱ ἡυξημέναι ἀνάγκαι προκαλοῦν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἡυξημένη παραγωγή διευρύνει τὸν κύκλον τῶν ἀναγκῶν.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὠθούμενος ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος αὐξάνει καὶ πολλαπλασιάζει μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, ἀναπτύσσει δραστηριότητα καὶ ἐργάζεται πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῶν.

Ἀπομένει νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως τῆς δραστηριότητος τοῦ ἀτόμου, ὡς καὶ τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἡ διαδικασία τῆς παραγωγῆς.

2. Ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς.

Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου, μεγάλως συνετέλεσεν ἡ ἐξειδίκευσις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, οἱ ἄνθρωποι, ἀντὶ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παραγωγὴν ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν των, ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἐξειδίκευσιν καὶ τὴν παραγωγὴν μικροῦ ἀριθμοῦ ἀγαθῶν ἢ ἑνὸς καὶ μόνου.

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων διευκολύνει τὰ μέγιστα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπιφέρει βελτίωσιν εἰς τὴν ποιότητα τῶν ἀγαθῶν. Εἶναι φυσικόν, ἐὰν ἐν ἄτομον ἐπιδίδηται εἰς μίαν καὶ μόνην δραστηριότητα, νὰ ἀναπτύξῃ μεγάλην δεξιότητα. Ὡς λάβωμεν ὡς παράδειγμα δύο ἄτομα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἀσχολεῖται μὲ τὴν κατασκευὴν ὑποδημάτων καὶ τὸ ἕτερον μὲ τὴν κατασκευὴν ἐνδυμάτων. Ἐὰν καὶ τὰ δύο ἄτομα εἰργάζοντο ἐκ περιτροπῆς

εἰς ἀμφοτέρας τὰς τέχνας, ἀσφαλῶς ἢ ἀπόδοσίς των θὰ ᾔτο μικροτέρα. Χάρις ὅμως εἰς τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων, ἕκαστος, εἰς τὸν τομέα τῆς τέχνης του, ἀποκτᾷ μεγίστην δεξιοτεχνίαν καὶ ἀξιόλογον παραγωγικὴν ἀπόδοσιν.

Κριτήριον διὰ τὴν ἐξειδίκευσιν εἶναι ἡ ἀποδοτικότητα. Ἐκαστος ἄνθρωπος ἀσχολεῖται μόνον μὲ μίαν ἐργασίαν διὰ τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται κάποιαν κλίσιν καὶ διαβλέπει ὅτι διαθέτει τὰς σχετικὰς ἱκανότητας. Μετέπειτα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ἀνταλλάσσει τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας του μὲ διάφορα ἄλλα ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα χρειάζεται. Οὕτω, ἕκαστος ἐξ ἡμῶν συνδέεται μὲ τὴν ἀγοράν. Προσφέρει τὰ προϊόντα του ἢ τὰς ὑπηρεσίας του, διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς, εἰς ἄλλους, μὲ τὸ χρηματικὸν δὲ ποσὸν τὸ ὁποῖον εἰσπράττει ἐπιτυγχάνει διαφόρους ὑπηρεσίας, ἀγοράζει δὲ καὶ τὰ ἀπαραίτητα ἀγαθὰ.

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν παραγωγικῶν ἔργων, μεγάλως συνετέλεσε καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ παραγωγή δὲν ἔχει πλέον ἀτομικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ προσλαμβάνει τὴν μορφήν τῆς ἐπιχειρήσεως. Βεβαίως ἐξακολουθεῖ, ἀκόμη καὶ σήμερον, ὑπάρχουσα ἡ μορφή τῆς ἀτομικῆς καὶ οἰκογενειακῆς παραγωγῆς, κατὰ γενικὸν κανόνα ὅμως ἡ σύγχρονος οἰκονομία τείνει πρὸς τὴν ἐπιχειρηματικὴν μορφήν.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παραγωγῆς, ἡ ἐπιχείρησις προσλαμβάνει ἐργάτας, τεχνίτας καὶ ὑπαλλήλους, εἰς τοὺς ὁποίους καταβάλλει εἰς χρῆμα ὠρισμένην ἀμοιβήν, διατηρεῖ δὲ αὕτη τὴν κυριότητα τῶν προϊόντων, ἅτινα πωλεῖ διὰ λογαριασμόν της. Οἱ προσφέροντες τὴν ἐργασίαν των εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἀντὶ ὠρισμένης ἀμοιβῆς, οὐδένα κίνδυνον διατρέχουν διὰ τὰς ἐνδεχομένας ζημίας τῆς ἐπιχειρήσεως, οὐδὲν δὲ δικαίωμα ἔχουν ἐπὶ τῶν κερδῶν ταύτης. Πρόκειται περὶ μιᾶς μορφῆς συμβάσεως ἐργασίας, ἣτις ἔχει λίαν πρακτικὰ ἀποτελέσματα. Ἐξασφαλίζει εἰς τὸν παρέχοντα τὴν ὑπηρεσίαν μίαν ὠρισμένην ἀμοιβήν, χωρὶς οὗτος νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὰς περιπετείας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν τύχην τῶν προϊόντων ταύτης.

Ὡς εἶναι φυσικόν, ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπετάχυνε τὸν ρυθμὸν τῆς παραγωγῆς καὶ προήγαγε τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων. Ἡ ἐξειδίκευσις μάλιστα ἔλαβε τοιαύτην μορφήν ὥστε ἡ ἐργασία ἐνὸς ἀτόμου περιορίζεται πολλάκις εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς λειτουργίας μιᾶς μηχανῆς ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένων τυπικῶν καὶ μονοτόνων κινήσεων. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐδημιούργησε σειρὰν προβλημάτων, σχετικῶς μὲ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐργάτου διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν του δραστηριότητα, δὲν εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ ἐξετασθοῦν ταῦτα ἐνταῦθα.

Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχήν μας εἶναι ἡ συνεχὴς ἐξέλιξις τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος πρὸς τὴν ἐξειδίκευσιν καὶ τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων. Ἡ τάσις αὕτη εἶναι γενικοῦ χαρακτῆρος καὶ διαπιστοῦται τόσον εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἡ ἐξειδίκευσις συντελεῖται μὲ βάσιν

τὸ συγκριτικὸν κόστος. Κάθε ἄτομον, κάθε οἰκογένεια καὶ κάθε ἐπιχείρησις τείνει εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν προσφορὰν τῶν ὑπηρεσιῶν, σχετιζομένων μὲ τὴν μεγαλυτέραν τοῦ ἀποδοτικότητά. Ἐπιδιώκεται ἡ παραγωγὴ ἐνὸς ἀγαθοῦ διότι διαπιστοῦται ὅτι τὸ ἄτομον ἔχει μεγαλυτέραν παραγωγικότητα καὶ δύναται, κατὰ συνέπειαν, νὰ προσφέρῃ τοῦτο εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ κόστος μικρότερον τῶν ἄλλων ἀτόμων.

Εἰς πολλὰς περιπτώσεις μάλιστα παρουσιάζεται ἡ ἐξῆς κατάστασις. Ἐν ἄτομον ἔχει ὑπεροχὴν εἰς τὴν παραγωγὴν δύο καὶ τριῶν ἀγαθῶν, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπεροχὴ αὐτοῦ δὲν εἶναι τοῦ ἰδίου βαθμοῦ, ἡ γενικὴ τάσις ἐκδηλοῦται πρὸς τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν ἐξειδίκευσιν εἰς τὴν παραγωγὴν ἐνὸς μόνου ἀγαθοῦ. Ἀντὶ νὰ περισπᾶται κανεὶς εἰς τὴν ἐκ περιτροπῆς ἐργασίαν, εἰς περισσότερα τοῦ ἐνὸς ἐπαγγέλματα, περιορίζει τὴν δραστηριότητά του εἰς μίαν καὶ μόνον ἐργασίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀπόδοσίς του εἶναι μεγαλυτέρα.

Ἡ σχέσις αὕτη τῆς ἀποδοτικότητος καθίσταται σαφὴς διὰ τῶν ἀκολουθῶν παραδειγμάτων. Ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ διευθυντὴς μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἔχει καὶ λογιστικὰς γνώσεις, εἶναι εἰς ἐξαίρετος λογιστής. Ἡ ἀπόδοσίς του ὅμως εἶναι μεγαλυτέρα ἐὰν ἀσχοληθῇ μὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ δὲν περισπᾷ τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ τῆς λογιστικῆς ἐργασίας.

Διὰ τὴν λογιστικὴν ἐργασίαν, εἶναι προφανὲς ὅτι θὰ προσληφθῇ ἕτερον πρόσωπον, ἔστω καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν ἔχει τὰς ἰδίας λογιστικὰς ικανότητας μὲ τὸν διευθυντὴν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἰδία περίπτωσις δύναται νὰ παρουσιασθῇ εἰς πολλὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ ἐπιστήμας. Πιθανὸν εἶς ἄριστος δικηγόρος νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἄφθαστος εἰς τὰ τῆς δακτυλογραφίας καὶ τῆς τακτοποιήσεως τῶν δευτερευουσῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου. Τὸ συμφέρον του ὅμως ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν νὰ περιορίσῃ τὴν δραστηριότητά του ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν δικηγορίαν, νὰ χρησιμοποίησῃ δὲ ἄλλα πρόσωπα, ὡς συνεργάτας, διὰ τὰς βοηθητικὰς ἐργασίας.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, κριτήριον διὰ τὴν ἐξειδίκευσιν εἶναι ἡ ἐπιτυγχανομένη χρηματικὴ ἀμοιβή. Ἐκαστος ἐξασκεῖ τὸ ἐπάγγελμα πρὸς τὸ ὅποιον αἰσθάνεται κλίσιν καὶ δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν μεγίστην χρηματικὴν ἀμοιβήν. Εἶναι βεβαίως ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος συντελεῖ τὰ μέγιστα ἡ ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ μόρφωσις αὐτοῦ, αἱ συνθῆκαι τῆς ἐργασίας, κτλ. Χωρὶς νὰ παραγνωρίζωνται οἱ διάφοροι παράγοντες οἵτινες συντελοῦν εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἀτόμου, δὲν δύναται νὰ ἀγνοηθῇ ἡ ἀπόδοσις καὶ ἡ παραγωγικότης τοῦ ἐπαγγέλματος. Γενικὴ τάσις τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ ἐξασφάλισις, ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς, ἐκ τῆς ἐργασίας του.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ ἀμοιβὴ ἔχει τὴν μορφήν κέρδους. Διὰ τοὺς συνεργάτας τῆς ἐπιχειρήσεως λαμβάνει χώραν ἀμοιβὴ χρηματικὴ διὰ τὴν προσφερομένην ἐργασίαν. Γενικῶς, δι' ὅλους τοὺς παρέχοντας ὑπη-

ρεσίας ἢ προσφέροντας ἀγαθὰ, προϊόντα τῆς ἐργασίας των, ὑπάρχει θέμα ἐξασφάλισεως ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς.

“Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιχείρησιν, αὕτη χρησιμοποιεῖ προσωπικόν, πρῶτας ὕλας κτλ., διαθέτουσα τὰ ἀπαραίτητα κεφάλαια, ἐπιδιώκει δὲ τὴν ἐξασφάλισιν κέρδους, ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ κόστους καὶ τῆς τιμῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων της.

Γενικεύοντες τὰς παρατηρήσεις, δυνάμεθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι διαπιστοῦται ἡ ὑπαρξίς γενικῆς τάσεως τοῦ ἀτόμου πρὸς ἐξασφάλισιν, ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρου, χρηματικοῦ εἰσοδήματος. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἐπιδιώκει χρηματικὰ κέρδη. Τοιαύτη εἶναι ἡ γενικὴ τάσις τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν οἰκονομίαν ἓν βασικὸν κίνητρον, ἡ ἐξασφάλις ἐνὸς χρηματικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ ἐπιδίωξις τοῦ κέρδους, μὲ τὴν γενικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον μερικῶν σκέψεων.

3. Τὸ κίνητρον τοῦ κέρδους.

Ἐκ τῆς προηγουμένης ἀναλύσεως προκύπτει σαφῶς ὅτι τὸ βασικὸν κίνητρον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν εἶναι τὸ κέρδος. Εἶναι ἀληθές ὅτι κέρδος μὲ τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῆς λέξεως ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ κέρδος προκύπτει ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ κόστους. Ἡ παραγωγή ἐνὸς ἀγαθοῦ ἔχει κόστος 100 νομισματικὰς μονάδας, τὸ ἀγαθὸν ὅμως πωλεῖται 110 μονάδας. Ἡ προκύπτουσα διαφορὰ εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως.

Δυνάμεθα ὅμως νὰ γενικεύσωμεν τὸν συλλογισμόν καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ κέρδους, μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξασφάλισεως ἐνὸς χρηματικοῦ εἰσοδήματος. Μὲ ἄλλας λέξεις ὑπάρχει μία γενικὴ τάσις ἀποκτήσεως χρηματικῶν ποσῶν διὰ τῆς προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν ἢ ἀγαθῶν. “Οἱ οἱ ἄνθρωποι ἀναζητοῦν τὸ χρῆμα καὶ προσπαθοῦν νὰ συγκεντρώσουν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα ποσά. Οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἀναζητεῖται τὸ χρῆμα εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. Δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς κυριωτέρους.

Ἀναζητοῦμεν τὸ χρῆμα διότι τοῦτο μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀρεσκείας μας. Δεδομένου ὅτι αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀτόμου εὐκόλως αὐξάνονται καὶ πληθύνονται, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀναζητῇται ἡ ἀπόκτησις, ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρων, ποσῶν χρήματος.

Ἐπιδιώκομεν ἐπίσης τὴν ἀπόκτησιν χρήματος, διότι γνωρίζομεν ὅτι, μετὰ τὴν ικανοποίησιν τῶν θεωρουμένων ὡς ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν, δυνάμεθα νὰ ἀποταμιεύσωμεν τὰ περισσεύματα, νὰ χρησιμοποιήσωμεν δὲ ταῦτα μετέπειτα διὰ διαφόρους σκοποὺς.

Δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ἀποταμιευθέντα χρήματα εἰς τὸ μέλλον, ὅταν ἐνδέχεται νὰ στερηθῶμεν τοῦ τρέχοντος εἰσοδήματος, εἰς τὴν περί-

πτωσιν ἀσθενείας, γήρατος, κτλ. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἡ σκέψις τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς οἰκογενείας, τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, κτλ.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ παραγνωρισθῇ ἡ δυνατότης τοποθετήσεως, τοῦ ἀποταμιευθέντος εἰσοδήματος, εἰς τὴν παραγωγὴν, εἴτε ὑπὸ τύπον δανείου εἴτε ὑπὸ τύπον συμμετοχῆς εἰς μίαν ἐπιχείρησιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐξασφαλίζεται ἐν εἰσόδημα ἄνευ οὐδεμιᾶς νέας ἐργασίας ἐκ μέρους τοῦ κατόχου τῆς ἀποταμιεύσεως.

Ὁ τελευταῖος λόγος εἶναι λίαν ἰσχυρὸς καὶ ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἀποταμίευσιν καὶ τὴν δημιουργίαν πλούτου. Ἐκαστος διαβλέπει τὴν δυνατότητα ἐξασφαλίσεως ἐνὸς ἐσόδου ἐκ τῆς καλῆς τοποθετήσεως τῶν χρημάτων του καὶ διὰ τοῦτο καταβάλλει προσπάθειας πρὸς ἀποταμίευσιν ἐνὸς μέρους τοῦ ἐκ τῆς ἐργασίας προϊόντος του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιδιώξιν τοῦ πλούτου καὶ μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐσόδων διὰ μίαν ἄνετον καὶ εὐχάριστον ζωὴν, αὕτη φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ σοβαροῦς λόγους. Πράγματι, σπάνιον εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦ κορεσμοῦ καὶ τῆς διακοπῆς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, κατόπιν οἰκιοθελοῦς ἀποφάσεως. Εἰς πολλάς περιπτώσεις, ὁ πλοῦτος ἐπιδιώκεται πρὸς ἐξασφάλισιν εἰς τοὺς ἀπογόνους, μιᾶς ἀνέτου ζωῆς. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὕτη ἐξασφαλισθῇ, ὑπάρχει τὸ κίνητρον τῆς δημιουργίας διαφόρων φιλανθρωπικῶν ἔργων, πρὸς ὑστεροφημίαν, εἴτε ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὸν ἡθικὸν λόγον τῆς τελέσεως τῆς ἀγαθοεργοῦ πράξεως.

Εἰς λόγος σοβαρὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκεται ὁ πλοῦτος εἶναι ἡ ἐξασφάλισις δυνάμεως τὴν ὁποίαν οὗτος παρέχει εἰς τὸν κάτοχον αὐτοῦ. Εἰς πολλάς ὅμως περιπτώσεις, παραλλήλως μὲ τὸ πνεῦμα τῆς δυνάμεως ἐνυπάρχει καὶ τὸ πνεῦμα τῆς δημιουργίας. Πολλοὶ ἐπιχειρηματίαι δοκιμάζουν ἱκανοποίησιν διότι βλέπουν τὰς ἐπιχειρήσεις των νὰ ἀναπτύσσωνται καὶ νὰ προοδεύουν. Τὸ πνεῦμα τῆς δημιουργίας καὶ μόνον, εἶναι ἄρκετον διὰ νὰ διατηρήσῃ ἔντονον καὶ ἄσβεστον τὴν ἐπιχειρηματικὴν δραστηριότητα.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως προκύπτει σαφῶς ὅτι ὑπάρχουν πλεῖστοι λόγοι οἵτινες ὠθοῦν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἐπιδιώξιν ἐξασφαλίσεως ἐνὸς χρηματικοῦ ἐσόδου. Ἐκαστος ἄνθρωπος συνδέεται μὲ τὸν παραγωγικὸν μηχανισμόν, διὰ τῆς ἀγορᾶς. Εὐρίσκεται εἰς σχέσιν μὲ πολλὰ ἄλλα ἄτομα, εἰς τὰ ὁποῖα προσφέρει ἀγαθὰ ἢ ὑπηρεσίας ἐναντι χρημάτων. Μετέπειτα, εἰς δεύτερον χρόνον, τὰ χρήματα διατίθενται δι' ὑπηρεσίας ἢ ἀγαθὰ, ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου. Τέλος τὸ ἀπομένον ὑπόλοιπον λαμβάνει τὴν μορφήν τῆς ἀποταμιεύσεως.

Ἐξυπακούεται ὅτι, διὰ νὰ σχηματισθῇ ἀποταμίευσις, εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἱκανοποιηθοῦν πρῶτον αἱ ἀπαραίτητοι ἀνάγκαι. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ εἰσόδημα τοῦ ἀτόμου πρέπει νὰ εἶναι ἄρκετον διὰ νὰ καλύψῃ πλήρως τὰς ὑπαρ-

χούσας ἀνάγκας, νὰ προκύψῃ δὲ καὶ σχετικὸν ὑπόλοιπον. Εἶναι ἀληθές ὅτι μὲ τὴν αὐξήσιν τῶν εἰσοδημάτων ἐκδηλοῦται καὶ ἡ ἐπιθυμία ἱκανοποιήσεως νέων ἀναγκῶν. Παρατηρεῖται ὅμως ὅτι, ἐὰν ἡ αὐξήσις τῶν εἰσοδημάτων εἶναι ταχεῖα, ὑπάρχει δυνατότης ἀποταμιεύσεως, καθόσον ἡ μεταβολὴ τῶν συνηθειῶν εἰς τὴν ζωὴν λαμβάνει χώραν κατὰ τρόπον σχετικῶς βραδύν.

Εἶναι γεγονός ὅτι αἱ ἀνάγκαι πολλαπλασιάζονται, εὐθύς ὡς αὐξηθοῦν τὰ χρηματικὰ μέσα, ἡ ἐπιθυμία ὅμως τῆς ἱκανοποιήσεως δὲν εἶναι τόσον ἔντονος, διότι ἐξακολουθεῖ ἡ συνήθεια τῆς προηγούμενης ζωῆς. Συνεπῶς, διαπιστοῦται βραδυτέρα αὐξήσις τῶν ἀναγκῶν, ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τῶν εἰσοδημάτων, τοῦτο δὲ ἐπιτρέπει τὴν ἀποταμίευσιν ἑνὸς ἀξιολόγου μέρους τοῦ εἰσοδήματος.

Ἀξιοσημεῖωτον, εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἀτόμου καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν φαινομένων, εἶναι ἡ δημιουργία ἑνὸς πολυπλόκου οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν του, δημιουργεῖ σχέσεις οἰκονομικὰς μετ' ἄλλων, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ἀγαθῶν λαμβάνει διάφορον μορφήν, μία συνεχῆς δὲ πλοκὴ εἰς τὸν οἰκονομικὸν μηχανισμόν ὁδηγεῖ εἰς σειρὰν μεταβαλλομένων καταστάσεων.

Ἡ παραγωγὴ παύει νὰ ἔχῃ ἄμεσον χαρακτῆρα. Τὰ ἀγαθὰ δὲν παράγονται διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἰδίου ἀτόμου, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους. Παράγομεν διὰ τὴν ἀγοράν. Ἀσχολούμεθα μὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὅποῖον ἔχει ζήτησιν εἰς τὴν ἀγοράν. Τὸ πᾶν ὑποτάσσεται εἰς τὸν περίφημον μηχανισμόν τῆς ἀγορᾶς. Εἰς τὴν ἀγοράν προσφέρομεν καὶ ζητοῦμεν, πωλοῦμεν καὶ ἀγοράζομεν, εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς διαδικασίας ταύτης ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐξέλθωμεν μὲ κάποιο κέρδος. Ἐπιδιώκομεν τὴν ἐξασφάλισιν εἰσοδήματος, ἐπαρκοῦς διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν μας, δυναμένου δὲ συγχρόνως νὰ ἀφήσῃ ὑπόλοιπον πρὸς ἀποταμίευσιν.

Ὀλόκληρος ἡ δραστηριότης ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ χρηματικοῦ εἰσοδήματος, εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ κέρδους. Πῶς ὅμως γίνεται ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν ; Ὑπὸ ποίας συνθήκας λειτουργεῖ ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν ὁποίαν προσφέρονται καὶ ζητοῦνται αἱ διάφοροι ὑπηρεσίαι καὶ τὰ διάφορα ἀγαθὰ ; Μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐξασφαλίζεται ἐξισορρόπησις καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ; Εἰς τὸ βάθος ὑπάρχει ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, αὕτη ὅμως, ὡς γνωστόν, συντελεῖται διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ νομίσματος. Ποῖος ὁ ρόλος τοῦ νομίσματος εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν ;

Χωρὶς νὰ συνεχίσωμεν τὰ ἐρωτήματα, πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν δημιουργεῖ πολύπλοκα προβλήματα, ἐκ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀναλύσωμεν τὰ κυριώτερα.

4. Ἡ ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν.

Ἐκ τῆς προσεκτικῆς παρατηρήσεως τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ διαπιστοῦται ὅτι, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, λαμβάνει χώραν ἀνταλλαγή ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Εἶναι βεβαίως ἀληθές ὅτι, κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀνταλλαγῆς, ἐπεμβαίνει τὸ νόμισμα καὶ ἐπέρχεται διαχωρισμὸς μεταξὺ τῶν δύο πράξεων, τῆς πωλήσεως καὶ τῆς ἀγορᾶς. Ἡ πώλησις ὅμως τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ προσφορὰ τῶν ὑπηρεσιῶν γίνεται μὲ σκοπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἐτέρων τοιούτων. Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ γνωστὴ τάσις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην νὰ ἀγνοηθῇ τὸ νόμισμα καὶ νὰ γίνῃ ἀνάλυσις τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν, ὡς ἐὰν εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπρόκειτο περὶ ἀντιπραγματισμοῦ.

Ἡ ἀνάλυσις ὅμως αὕτη δύναται νὰ συσκοτίσῃ τὴν πραγματικότητα. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ ἔννοια τοῦ νομίσματος, ὡς μέτρου τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν. Ὑποθέσωμεν ὅτι λαμβάνει χώραν ἡ ἀνταλλαγή ἐνὸς ζώου ἐναντι χρημάτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ σύγκρισις τῆς ἀξίας δύναται νὰ γίνῃ εἰς σῆτον, ὅστις εἶναι εὐκόλως διαιρετός. Ἐκαστον τῶν πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀγαθῶν δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ μὲ ὠρισμένην ποσότητα σίτου. Ἐπομένως, ὁ σῖτος χρησιμεύει ὡς μέτρον τῆς ἀξίας, ὡς νόμισμα.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι, εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ ὅταν ἀκόμη νομισθῇ ὅτι πρόκειται περὶ καθαροῦ ἀντιπραγματισμοῦ, ὑπάρχει ἐν ἀγαθὸν χρησιμεῦον ὡς νόμισμα καὶ τὸ ὁποῖον διευκολύνει τὴν ἀνταλλαγὴν. Εἶναι ὅμως ἐνδεχόμενον, τὸ ἐν ἑκ τῶν δύο ἀγαθῶν, νὰ εἶναι εὐκόλως διαιρετόν. Τότε τὸ ἴδιον χρησιμεύει ὡς μέτρον ἀξίας. Τοῦτο συμβαίνει ἀσφαλῶς ἐὰν λάβῃ χώραν ἀνταλλαγή σίτου ἢ ἄλλων δημητριακῶν καρπῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι εὐκόλως διαιρετά. Ταῦτα δύνανται νὰ ἀνταλλαγοῦν ἐναντι ζώων, ἐνδυμάτων κτλ. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπέμβασις τρίτου ἀγαθοῦ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας.

Ἀναμφισβητήτως ὁ ἀντιπραγματισμὸς παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας. Πρέπει νὰ συμπέσῃ κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ἐπιθυμία μεταξὺ ἀγοραστοῦ καὶ πωλητοῦ. Ἀμφοτέρωθεν δέον νὰ ὑπάρξῃ διασταύρωσις τῆς θελήσεως. Ἐκεῖνος ὅστις προσφέρει ἐνδύματα καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγοράσῃ σῖτον, πρέπει νὰ ἐξεύρῃ πρόσωπον τὸ ὁποῖον θὰ διαθέτῃ σῖτον καὶ θὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἐνδυμάτων. Μόνον οὕτω ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀνταλλαγῆς εἶναι δυνατή.

Πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν δυσκολιῶν τούτων οἱ ἄνθρωποι προσέφυγον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐνὸς τρίτου ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ νομίσματος. Θὰ ἐξετάσωμεν τὸ θέμα τοῦτο ἐντὸς, ὀλίγου καὶ θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νομίσματος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἃς προσέξωμεν περισσότερον τὸ θέμα τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν.

Πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς δεδομένον τὴν ὑπαρξιν τοῦ νομίσματος καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν τῆς πράξεως ἣτις λέγεται ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν. Προσεκτικὴ παρατήρησις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, εἰς τὴν πραγματικότητα, δὲν ὑπάρχει μία καὶ μόνη πρᾶξις, ἀλλὰ δύο τελείως κεχωρισμέναι. Ὑπάρχει ἡ πώλησις καὶ ἡ ἀγορὰ ἀγαθῶν. Αἱ δύο αὗται πράξεις διαχωρίζονται τελείως διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ νομίσματος.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πωλεῖ ἀγαθὰ ἢ προσφέρει ὑπηρεσίας, δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποδώσῃ τὸ εἰσπραχθὲν χρήμα εἰς τὴν ἀγοράν, ἐκτελῶν καὶ τὰς ἀντιθέτους πράξεις, τὴν ἀγοράν ἀγαθῶν ἢ τὴν ἀπόκτησιν ὑπηρεσιῶν. Ἐνδέχεται νὰ εἰσπράξῃ τὰ χρήματα, χωρὶς νὰ προβῇ εἰς οὐδεμίαν ἀγοράν, ἢ νὰ διαθέσῃ μόνον μέρος, διὰ μίαν πρᾶξιν, νὰ διαφυλάξῃ δὲ τὰ ὑπόλοιπα διὰ μελλοντικὰς ἀγοράς.

Πρέπει μάλιστα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, τὰ ἀγαθὰ εἶναι φθαρτά, ἡ πώλησις δὲ αὐτῶν, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἐπιβεβλημένη εἰς ὠρισμένον χρόνον. Τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως, πιθανὸν νὰ δαπανηθῇ εἰς περίοδον ὀλοκλήρου χρόνου ἢ καὶ περισσοτέρου ἀκόμη. Ὁ γεωργός, ἐπὶ παραδείγματι, πωλεῖ τὸν σῖτον, τὸν βάμβακα καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα του, μὲ τὰ χρήματα δὲ ἅτινα εἰσπράττει, προμηθεύεται ἀγαθὰ τμηματικῶς καὶ ὡς ἐκδηλοῦνται αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ.

Κατὰ συνέπειαν, ὑπάρχει γενικὴ προσπάθεια πωλήσεως ἀγαθῶν, ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀγοράν, αὕτη πραγματοποιεῖται ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἐμφανιζομένων ἀναγκῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν τάσιν δημιουργίας ἀποθεμάτων διαφόρων ἀγαθῶν.

Καθημερινῶς λαμβάνει χώραν πώλησις καὶ ἀγορὰ ἀγαθῶν, παρατηρεῖται ὅμως ἔντονος ἀγὼν πωλήσεως ἀγαθῶν καὶ προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν πρὸς ἀπόκτησιν χρήματος. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἡ προσφορὰ τείνει νὰ λάβῃ μέγεθος μεγαλύτερον τῆς ζητήσεως, οὕτω δὲ ἐξηγοῦνται αἱ ἐμφανιζόμεναι διαταραχαὶ μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἀγαθῶν. Ὑπάρχει δηλαδὴ τάσις μεγαλυτέρας προσφορᾶς ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς προσπάθειας τοῦ ἀτόμου ἵνα ἀποταμιεύσῃ μέρος τοῦ εἰσοδήματός του.

Ἐκεῖνος ὅστις ἐπώλησεν ἐν ἀντικείμενον, ἢ ἐκεῖνος ὅστις προσέφερε μίαν ὑπηρεσίαν δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ δαπανήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ προϊόν. Θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον τὴν διατήρησιν, μέρους αὐτοῦ, πρὸς κάλυψιν μελλοντικῶν καὶ ἀπροβλέπτων ἀναγκῶν, διὰ τοῦτο δὲ δημιουργεῖ ἐν ἀπόθεμα πλούτου, μίαν σχετικὴν ἀποταμίευσιν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ νόμισμα, ἐξαίρεσει τῆς περιπτώσεως τοῦ ἀποθησαυρισμοῦ, εἰς μίαν οἰκονομίαν λειτουργοῦσαν κανονικῶς, ἐπανέρχεται ἐντὸς τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ ὑπὸ τύπον ἐπενδύσεων. Ἡ ἀπόδοσις ὅμως τοῦ χρήματος εἰς τὴν οἰκονομίαν ὑπὸ μορφήν ἐπενδύσεων δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ προσωρινὸν οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον, ἀλλὰ δημιουργεῖ μελλοντικὰς δυσχερείας. Διὰ

νά διαπιστωθῇ ὅμως ἐάν καὶ κατὰ πόσον, ἡ ἐπένδυσις ἐξασφαλίζει τὴν οἰκονομικὴν ἐξισορρόπησιν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθῇ λεπτομερῶς ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρως εἶναι ὅτι ἡ ἐπέμβασις τοῦ νομίσματος διαχωρίζει ριζικῶς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν εἰς δύο πράξεις : τὴν πώλησιν καὶ τὴν ἀγοράν. Ὑπάρχει δὲ ἡ ἐξῆς κατάστασις. Εἶναι ἀδύνατον διὰ κάθε ἄτομον νὰ προβῇ εἰς ἀγοράν ἐνὸς ἀγαθοῦ, ἐάν προηγουμένως δὲν πραγματοποιήσῃ μίαν πώλησιν καὶ εἰσπράξῃ τὸ σχετικὸν χρῆμα. Ἀντιθέτως, οὐδεμία ὑποχρέωσις ὑπάρχει διὰ τὴν τέλεσιν τῆς δευτέρας πράξεως, τῆς ἀγορᾶς. Τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ πρώτη πράξις, ἡ πώλησις, εἶναι ἐπιτακτική, δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν δευτέραν, τὴν ἀγοράν. Βεβαίως εἶναι δυνατὴ μία ἀγορὰ ἀγαθῶν ἄνευ προηγουμένης πωλήσεως, ἐάν κανεὶς διαθέτῃ τὸ προϊόν παλαιότερας πωλήσεως ἢ ἀγοράσῃ ἐπὶ πιστώσει.

Δι' ὅλους τοὺς ἀνωτέρω λόγους, κυρίως δὲ διότι ὑπάρχει γενικὴ τάσις πρὸς δημιουργίαν ἀποταμιεύσεως, πρὸς δημιουργίαν πλούτου, ἐκδηλοῦται τὸ φαινόμενον τῆς μεγαλυτέρας προσφορᾶς ἀγαθῶν, ἐμφανίζονται δὲ κατὰ περιόδους αἱ γνωσταὶ δυσχέρειαι τῆς ὑπερπαραγωγῆς καὶ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων.

Ἐάν ὅμως ὁ οἰκονομικὸς μηχανισμὸς περικλείει δυνάμεις αἵτινες ὠθοῦν πρὸς τὴν ὑπερπαραγωγὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνισορροπίαν, περιλαμβάνει ἐπίσης καὶ ἀντιθέτου ροπῆς, αἵτινες ἐπιδροῦν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Πρόκειται περὶ ἐνὸς πολυπλόκου μηχανισμοῦ, ὅστις δημιουργεῖται ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τὰς προσπάθειάς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων ἵνα ἐξασφαλίσουν ἐν ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα.

Ὁ πολύπλοκος μηχανισμὸς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῦται ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις τῶν ἀγαθῶν, συνδέει ὅχι μόνον τοὺς κατοίκους μιᾶς χώρας, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς γῆς. Βεβαίως ὁ δεσμὸς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγοράν εἶναι πολὺ ἰσχυρὸς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διεθνῇ τοιαύτην εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐπαφὴ εἶναι λίαν χαλαρά. Ἰδίᾳ μάλιστα εἰς τὰς περιόδους τῶν περιουσιμῶν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἡ ἐπίδρασις τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως εἰς διεθνῇ κλίμακα χάνει μεγάλως τὴν ἀποτελεσματικότητά της.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἐσωτερικὴ ἀγορὰ ἐκάστης χώρας συνδέεται μετὰ τὰς ἀγοράς τῶν ἄλλων χωρῶν διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ἀνταλλαγῶν. Ὑπάρχει ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις τοῦ ἐσωτερικοῦ, εἰς ταύτην προστίθεται ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνεται τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα, τόσον ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀγαθῶν.

Ἡ ἀνάλυσις ὅμως τῶν φαινομένων τούτων δὲν εἶναι δυνατὴ, ἄνευ προηγουμένης μελέτης τοῦ νομίσματος. Εἶναι ὅθεν ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθῇ ἡ σπουδαιότης καὶ αἱ λειτουργίαι τοῦ νομίσματος εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ. ΤΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

1. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ νομίσματος.

Πιστεύεται, κατὰ γενικὸν κανόνα, ὅτι τὸ νόμισμα εἶναι δημιούργημα τῆς ἀνάγκης. Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἐνεφανίσθη κατόπιν μακρᾶς καὶ κοπιώδους ἐξελίξεως. Αἱ δυσχέρειαι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν ὑπὸ μορφὴν ἀντιπραγματισμοῦ ὥθησαν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ νομίσματος.

Οἱ ἄνθρωποι παρετήρουν τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα, ἅτινα προέκυπτον ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν, ἔβλεπον ὅμως καὶ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας συνήντα ὁ ἀντιπραγματισμός. Διὰ τοῦτο ἀνεζητήθη κάποιος τρόπος ὑπερνικήσεως ὅλων τῶν ἐμποδίων, διὰ τῆς δημιουργίας τοῦ νομίσματος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ ἀντιπραγματισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ ὑπὸ ὠρισμένους ὅρους καὶ προϋποθέσεις.

Πρῶτον. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συμπίπτῃ ἡ ἐπιθυμία τῶν δύο προσώπων. Ἐὰν ὁ εἷς προσφέρῃ ἐνδύματα ἢ ζῶα καὶ ζητεῖ ἐργαλεῖα ἢ διάφορα τρόφιμα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συναντήσῃ ἕτερον πρόσωπον διαθέτον τὸ ζητούμενον εἶδος, ἔχον δὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀνταλλάξῃ τοῦτο μὲ τὸ προσφερόμενον ἀγαθόν.

Ἐὰν ἡ ἀπ' εὐθείας συνάντησις τῶν δύο ἐπιθυμιῶν εἶναι ἀδύνατος, τότε πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ λάβουν χώραν διάφοροι ἐνδιάμεσοι ἀνταλλαγαὶ μέχρις ὅτου συμπέσουν αἱ δύο ἐπιθυμίαι. Δυστυχῶς, αἱ ἀνταλλαγαὶ αὗται δὲν εἶναι πρᾶγμα εὐχερές. Ἐκεῖνος ὅστις διαθέτει ἐργαλεῖα καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ ἐνδύματα ἀλλὰ τρόφιμα, ἐὰν ζητήσῃ ἀπὸ τὸν κάτοχον τῶν ἐνδυμάτων νὰ ἀνταλλάξῃ ταῦτα ἀντὶ τροφίμων, ἵνα τελικῶς λάβῃ χώραν ἡ ἀνταλλαγὴ μεταξὺ τῶν δύο, ὑποδεικνύει τρόπον λύσεως τῆς δυσκολίας, διὰ τῆς μεθόδου ὅμως ταύτης διευρύνεται ὁ κύκλος τῶν πράξεων.

Ἡ πραγματοποίησις ὅμως τῆς ἀνταλλαγῆς ἀπαιτεῖ τὴν πλήρωσιν καὶ μιᾶς δευτέρας προϋποθέσεως.

Δεύτερον. Εἶναι ἀπαραίτητον κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν νὰ λάβῃ χώραν καὶ ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν βεβαίως τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο ἀγαθῶν εἶναι εὐκόλως διαιρετόν, τότε τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον ἀξίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν οὐδὲν ἐκ τῶν δύο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον ἀξίας, τότε ἀναγκαστικῶς πρέπει ἐν τρίτον ἀγαθόν, ἔχον τὸ πλεονέκτημα τῆς διαιρετότητος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας χρησιμοποιοῦνται συνήθως ἀγαθὰ εὐκόλως διαιρετά, ὡς δημητριακὰ, ξηροὶ καρποὶ κ.τ.λ., διὰ τῶν ὁποίων δύναται εὐχερῶς νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία ἐνὸς ὅπλου ἢ ἐνὸς ζώου, ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων

Τρίτον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς δυσκολίας διὰ τὴν προσμέτρησιν τῆς ἀξίας τῶν δύο ἀγαθῶν, παραμένει μία ἄλλη τοιαύτη. Εἶναι λίαν πιθανὸν τὰ δύο ἀγαθὰ νὰ διαφέρουν μεταξὺ των εἰς ἀξίαν. Ἐν ὅπλον, ἐπὶ παραδείγματι, ἔχει ἀξίαν 100 ὀκάδων σίτου, ἀνταλλάσσεται δὲ μὲ ἐν ζῶον ἀξίας 60 ὀκάδων σίτου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπάρχει ἐν ὑπόλοιπον. Πῶς θὰ διακανονισθῇ τοῦτο ; Τὶ θὰ δοθῇ πρὸς τακτοποίησιν τῆς διαφορᾶς τῆς ἀξίας ;

Πρὸς ἀποφυγὴν ὅλων αὐτῶν τῶν δυσκολιῶν ἐξευρέθη τὸ νόμισμα, ἐν ἀγαθὸν δηλαδή, τὸ ὁποῖον, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ μέτρου καὶ τοῦ μέσου ἀνταλλαγῶν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ νομισματικοῦ ἀντικειμένου προῆλθεν ἀπὸ τὴν πείραν τῆς ζωῆς. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸν μέγαν ἀριθμὸν ἐμπορευμάτων ἅτινα ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ καιροὺς ὡς νόμισμα.

Ἀναλόγως τῆς χώρας, τοῦ λαοῦ καὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς παραγωγῆς, ἐλάμβανε χώραν ἡ ἐκλογὴ ἐνὸς ἀγαθοῦ ὡς νομίσματος. Μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν κτηνοτροφίαν, ὡς νόμισμα ἐχρησίμευον αἱ μονάδες τῶν μικρῶν ζώων. Μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἀπετέλουν τὸ μέτρον ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας διὰ τὰς διαφόρους ἀνταλλαγὰς. Μεταξὺ ὠρισμένων λαῶν, ἐξεδηλοῦτο ἰδιαιτέρα προτίμησις εἰς τὰ ὄστρακα καὶ τὰ ἀντικείμενα διακοσμήσεως.

Ἐν ὀλίγοις, ἕκαστος λαός, ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς του ἀναπτύξεως, κατέφευγεν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς νόμισμα, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην, ὑπερενικήθησαν αἱ πολλαπλαῖ δυσχέρειαι τοῦ ἀντιπραγματισμοῦ, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται μνεῖα εἰς τὰ ἔργα τῶν ἱστορικῶν.

Ὑποστηρίζεται συνήθως ὅτι κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τὰ ἀντικείμενα ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς μέτρον ἀξίας δὲν ἐπλήρουν ἄλλην λειτουργίαν. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν διετῆρει ἀκόμη τὴν μορφήν τοῦ ἀντιπραγματισμοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἔλαβε χώραν ὑλικὴ ἐπέμβασις τοῦ νομισματικοῦ ἀντικειμένου εἰς τὰς ἀνταλλαγὰς. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀρχίζει πλέον ὁ διαχωρισμὸς τῆς ἀνταλλαγῆς εἰς δύο πράξεις : εἰς πώλησιν καὶ ἀγοράν.

Ἡ μέριμνα τοῦ ἔχοντος ἐν ἀγαθὸν πρὸς ἀνταλλαγὴν περιωρίζετο τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὁποῖον ἤρchiσε νὰ λαμβάνῃ τὴν μορφήν τοῦ νομίσματος. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ σίτου, ἡ ὅλη προσπάθεια συνεκεντροῦτο εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ ἐτέρου ἀγαθοῦ ἐναντι τοῦ σίτου. Μετέπειτα ὑπῆρχεν ἡ δυνατότης ἀποκτήσεως ἄλλων ἀγαθῶν διὰ τῆς διαθέσεως τοῦ σίτου.

Εἶναι προφανὲς ὅμως ὅτι τὸ ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ

ὡς νόμισμα ἐλάμβανεν ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης πρόσθετον ἀξίαν. Ἐκτὸς τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ ὡς ἐμπορεύματος, διὰ τὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀνάγκης, εἶχε καὶ ἐτέραν τοιαύτην τὴν νομισματικὴν λειτουργίαν.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἡ παραγωγή ἔτεινε πρὸς αὔξησιν τῆς ποσότητος τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου τὸ ὅποῖον ἐζητεῖτο εἰς τὴν ἀγοράν. Τοῦτο ἦτο φυσικὸν ἐφόσον ἐπρόκειτο περὶ ἀγαθοῦ ὅπερ ἐλάμβανεν ἀξίαν μεγαλυτέραν ὡς ἐκ τῆς χρησιμότητός του ὡς νομίσματος. Τὸ φαινόμενον ὅμως δὲν ἦτο ἄμοιρον διαφόρων δυσκολιῶν καὶ διαταραχῶν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Διὰ τοῦτο, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡ ὅλη ἐξέλιξις κατέληξεν εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγαθῶν ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς νόμισμα.

Ὡς εἶναι γνωστὸν, ἡ προτίμησις ἐστράφη πρὸς τὰ μέταλλα, τελικῶς δὲ πρὸς τὰ λεγόμενα πολυτίμα μέταλλα, τὸν ἄργυρον καὶ χρυσόν. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν δύο πολυτίμων μετάλλων τελικῶς ἐπεκράτησεν ὁ χρυσός, ὅστις ἐξησφάλισεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀποκλειστικὴν λειτουργίαν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν.

Ἡ προτίμησις τοῦ χρυσοῦ φαίνεται ὅτι δικαιολογεῖται ἐκ τῶν πραγμάτων. Πρόκειται περὶ σπανίου ἀγαθοῦ, ἔχοντος ὡς ἐκ τούτου μεγάλην ἀξίαν. Ὡς μέταλλον παραμένει ἄφθαρτον καὶ ἀναλλοίωτον. Ἐπὶ πλεόν, εἶναι εὐκόλως διαιρετόν, δύναται δὲ νὰ λάβῃ ὅλα τὰ ἐπιθυμητὰ σχήματα.

Ἡ προτίμησις τῶν πολυτίμων μετάλλων ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς τὸ γεγονός ὅτι ταῦτα παρουσιάζουν τὴν γνωστὴν στιλπνότητα καὶ χρησιμεύουν ὡς κοσμήματα. Ἀπεδίδετο μάλιστα εἰς ταῦτα καὶ κάποια ἄλλη ιδιότης. Εἶναι γνωστὸν ὅτι διάφοροι λαοὶ ἐθεώρουν ὅτι τὰ πολυτίμα μέταλλα ἔχουν μαγικὴν καὶ θεραπευτικὴν ιδιότητα.

Πλεῖστοι ὅθεν λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν παραμερισμὸν τοῦ ἀργύρου ἀπὸ τὴν νομισματικὴν χρῆσιν, οὗτος ὀφείλεται εἰς τὴν διαταραχὴν ἣτις παρετηρεῖτο εἰς τὴν σχέσιν ἀνταλλαγῆς τῶν δύο νομισμάτων, λόγῳ τῆς ἀυξομειώσεως τῆς παραγωγῆς αὐτῶν. Ἡ παραγωγή ἀργύρου ἰδίᾳ, δὲν ἐνεφάνιζε σταθερότητα καὶ τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἐπισήμου βάσεως ἀνταλλαγῆς, συνεπεία τῆς διαφόρου ἐξελίξεως τῆς τιμῆς τοῦ ἀργύρου, εἰς τὴν ἀγοράν, ὡς ἐμπορεύματος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσὸς ἀκόμη ἔπαυσεν εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν νὰ κυκλοφορῇ ὡς νόμισμα. Βεβαίως τὰ σημερινὰ νομισματικὰ συστήματα εἶχον ὡς βάσιν τὸν χρυσόν. Καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἐκυκλοφόρει οὗτος, τὸ νόμισμα ἠδύνατο νὰ μετατραπῇ, νὰ ἀνταλλαγῇ ἐναντι χρυσοῦ. Οὕτω τὸ χαρτονόμισμα ἀντεπροσώπευε χρυσόν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐδημιουργήθη ἡ σημερινὴ κατάστασις, ἣτις ἐμφανίζει τὰ περισσότερα τῶν ἐθνικῶν νομισμάτων ὡς ἔχοντα ἰδίαν ἀξίαν. Οὕτω, πιστεύεται ὅτι τὸ νόμισμα στηρίζει τὴν ἀξίαν του εἰς τὴν ἀγοραστικὴν του δύναμιν.

Τὰ ζητήματα ὅμως ταῦτα δὲν πρόκειται νὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Ἡ ἀνάλυσις περιορίζεται εἰς ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ τοῦ νομίσματος.

2. Αἱ βασικαὶ λειτουργίαι τοῦ νομίσματος.

Παρακολουθοῦντες τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νομίσματος, διαπιστοῦμεν ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἔχει πλείστας λειτουργίας εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Κυριώτεραι ὅμως ἐξ αὐτῶν, αἵτινες θεωροῦνται ὡς βασικαί, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς. Τὸ νόμισμα χρησιμεύει ὡς μέτρον ἀξίας, ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς καὶ τέλος, ὡς μέσον δημιουργίας ἀποθέματος ἀξίας ἢ ἀποταμιεύσεως.

Πρῶτον. Μέτρον ἀξίας. Φαίνεται ὅτι πρωταρχικὴ λειτουργία τοῦ νομίσματος εἶναι ἡ τοῦ μέτρου ἀξίας. Ὡς παρατηρήσαμεν προηγουμένως, ὑπὸ συνθήκας ἀκόμη καθαροῦ ἀντιπραγματισμοῦ, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ λάβῃ χώραν ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῶν πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀγαθῶν. Ἐχρησιμοποιοῦντο, ἐπομένως, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀγαθὰ δυνάμενα νὰ διαιρεθῶσιν εὐκόλως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μετρηθῇ ἡ ἀξία τῶν πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀγαθῶν.

Εἶναι ἀπαραίτητον ἴσως νὰ ἐξετασθοῦν δύο περιπτώσεις. Τὸ ὡς νόμισμα χρησιμοποιούμενον ἀγαθὸν ἐπεμβαίνει ὕλικῶς εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν. Ὁ ρόλος του περιορίζεται μόνον εἰς τὸ μέτρον τῆς ἀξίας.

Δεύτερον. Μέσον ἀνταλλαγῆς. Ἐὰν μεταξὺ τῶν δύο ἀγαθῶν ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὴν ἀξίαν, καλύπτεται δὲ αὕτη διὰ τῆς καταβολῆς νομίσματος, τότε τὸ νόμισμα, ἐκτελεῖ καὶ τὴν δευτέραν λειτουργίαν, τὴν τοῦ μέσου ἀνταλλαγῆς.

Εἰς τὴν περίοδον τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ζωῆς, τὸ νόμισμα πληροῖ ἀμφοτέρας τὰς λειτουργίας ταύτας, τοῦλάχιστον εἰς τὰς ὁμαλὰς περιόδους. Κατὰ τὸ παρελθὸν ὅμως, ὡς καὶ εἰς ἀνωμάλους ἐποχὰς τῆς συγχρόνου οἰκονομίας βλέπομεν ὑπάρχοντα δύο διάφορα νομίσματα, ἐν ἑκαστον διὰ τὴν μίαν καὶ μόνον λειτουργίαν. Οὕτω, διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας, χρησιμοποιεῖται ἐν νόμισμα σταθερόν, ἢ προκύπτουσα ὅμως διαφορὰ διακανονίζεται εἰς τρέχον καὶ σὺνηθες νόμισμα.

Εἰς τὰς περιόδους τοῦ μεγάλου πληθωρισμοῦ, ὁ χρυσός, τὰ σιγαρέττα καὶ διάφορα ἄλλα ἀγαθὰ, ἔχοντα σταθερὰν ἀξίαν, λαμβάνονται ὡς βάσις διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας, αὕτη ὅμως δύναται νὰ καταβληθῇ εἰς μονάδας τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη τοῦ πλέον σταθεροῦ φαινομενικῶς νομίσματος, τὸ περίφημον τοῦτο μέτρον ἀξίας οὐδόλως εἶναι τοιοῦτον. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τοῦτο τὴν ἔννοιαν τοῦ σταθεροῦ, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μήκους ἢ τοῦ βάρους. Ἐχομεν μέτρα ἀμετάβλητα διὰ τὸ μήκος καὶ τὸ βάρος τῶν ἀγαθῶν, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τὴν ἀξίαν αὐτῶν.

Ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν δὲν ἔχει ἀπόλυ-

τον σταθερότητα. Ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις ἐπηρεάζει τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς χρησιμοποιοῦμεν τὰ νομισματικὰ ἀντικείμενα ὡς μέτρα ἀξίας, καίτοι γνωρίζομεν ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουν ἀπόλυτον σταθερότητα.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ δευτέρα λειτουργία τοῦ νομίσματος, ἡ τοῦ μέσου ἀνταλλαγῆς, διασπᾷ τὸν ἀντιπραγματισμὸν καὶ δίδει εἰς τὸ νόμισμα μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν. Ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου στρέφεται πλεον πρὸς τὴν ἀνταλλαγὴν ἀγαθῶν ἔναντι νομίσματος. Σημειοῦνται, ἐπομένως δύο πράξεις, ἡ πώλησις καὶ ἡ ἀγορά.

Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ πλείστων συγγραφέων ὅτι ὁ ρόλος τοῦ νομίσματος εἶναι τελείως παροδικὸς καὶ ὅτι μετὰ τὴν πώλησιν καὶ τὴν ἀγορὰν παριστάμεθα ἐνώπιον ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἄποψις αὕτη παραγνωρίζει τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ὑπάρχει συγχρονισμὸς καὶ συμμετρία μεταξὺ τῶν δύο πράξεων, διότι αὗται εἶναι ὅλως διαφόρου μορφῆς. Τὸ θέμα τοῦτο λαμβάνει μεγίστην σημασίαν μὲ τὴν μελέτην τῆς τρίτης βασικῆς λειτουργίας τοῦ νομίσματος, τοῦ ἀποθέματος ἀξίας.

Τρίτον. Ἀπόθεμα ἀξίας ἢ μέσον ἀποταμιεύσεως. Διὰ τῆς οἰκονομικῆς του δραστηριότητος ὁ ἄνθρωπος προσφέρει ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας ἔναντι νομίσματος. Βεβαίως τὸ νόμισμα, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, πιθανὸν νὰ μὴν ἔχῃ ἀξίαν. Τὸ τυπικὸν παράδειγμα εἶναι τὸ σύγχρονον τραπεζογραμμάτιον. Γίνεται ὁμως ἀποδεκτὸν διότι ἔχει ἀγοραστικὴν δύναμιν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν.

Ἐκεῖνος ὅστις λαμβάνει τὸ νόμισμα δὲν ἐρευνᾷ ἐὰν τοῦτο ἔχει ἰδίαν ἀξίαν. Ἀρκεῖται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δι' αὐτοῦ δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀρεσκείας του. Ἐπομένως, ἄνευ δισταγμοῦ, ἀποδέχεται τοῦτο ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς.

Ἐπειδὴ ὁμως ἐνδέχεται νὰ μὴν ἔχῃ ἀμέσους ἀνάγκας, τότε θὰ διατηρήσῃ ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα τὸ νόμισμα εἰς χεῖρας του. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην τὸ νόμισμα πληροῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀποθέματος ἀξίας.

Ὁ γεωργὸς δύναται νὰ πωλήσῃ ὁλόκληρον τὴν ἐσοδείαν του ἀντὶ νὰ διατηρῇ ταύτην εἰς τὰς ἀποθήκας του. Εἰς ἀντάλλαγμα λαμβάνει νομίσματα ἐκ τῶν ὁποίων πιθανὸν νὰ δαπανήσῃ ἀμέσως ἐν μέρος, τὸ δὲ ὑπόλοιπον θὰ διαφυλάξῃ πρὸς κάλυψιν μελλοντικῶν του ἀναγκῶν.

Ἡ διαφύλαξις νομίσματος ἀντὶ αὐτουσίων ἀγαθῶν παρουσιάζει μεγάλα πλεονεκτήματα, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν βεβαίως ὅτι τὸ νόμισμα εἶναι σταθερόν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, καταβάλλεται προσπάθεια πωλήσεως καὶ ἐκκαθάρισεως τῶν ἀγαθῶν. Διστακτικότης παρουσιάζεται μόνον κατὰ τὰς περιόδους νομισματικῶν ἀσταθειῶν. Εἰς ἐποχὰς νομισματικοῦ πληθωρισμοῦ διατηροῦνται αὐτούσια τὰ ἀγαθὰ καὶ διατίθενται τμηματικῶς. Ἐπίσης ἀνταλλάσσονται ἔναντι σταθερῶν νομισμάτων ξένων ἢ χρυσοῦ, ὡς καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ἅτινα ἔχουν πραγματικὴν καὶ σταθερὰν ἀξίαν.

Εἰς ὁμαλὰς περιόδους τὸ νόμισμα χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπόθεμα ἀξίας, λαμβάνει δὲ τὴν μορφήν τῆς ἀποταμιεύσεως ἐὰν τοποθετηθῇ ἐντὸς τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ. Ἀποτελεῖ ἀποθησαύρισιν, ἔχει τὴν μορφήν ἀποθέματος ἀξίας, ἐὰν τὸ νόμισμα διατηρηθῇ νεκρὸν καὶ ἄκαρπον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀτόμου.

Ἡ κατάθεσις αὐτοῦ εἰς μίαν τράπεζαν ἢ ἀγορὰ τίτλων εἰς τὸ χρηματιστήριον, ἢ τοποθέτησις τέλος καθ' οἷονδῆποτε τρόπον εἰς τὴν οἰκονομίαν δίδει εἰς τὸ νόμισμα τὴν μορφήν τῆς παραγωγικῆς ἀποταμιεύσεως.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἕκαστον ἄτομον διατηρεῖ εἰς τὸ ταμεῖον του, ὡς ρευστόν, ὠρισμένα νομίσματα. Τὸ ποσὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν δαπανῶν, ὡς καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας σχετικὰς μὲ τὸν τρόπον πληρωμῆς. Τὰ πέραν τοῦ ὡς ἀπαραιτήτου θεωρουμένου ρευστοῦ, λαμβάνουν τὴν μορφήν τῆς ἀποταμιεύσεως, τοποθετούμενα κατὰ κάποιον τρόπον, εἰς τὸν παραγωγικὸν μηχανισμόν τῆς οἰκονομίας. Ἐὰν ὅμως μεγάλα ποσὰ νομίσματος παραμένουν ἄγωνα ὑπὸ τύπον ἀποθησαυρίσεως, τότε διὰ τὴν οἰκονομίαν δημιουργοῦνται ἐπιβλαβεῖς συνέπειαι.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἀνωτέρω τρεῖς βασικὰς λειτουργίας τοῦ νομίσματος ἀναφέρονται καὶ ἄλλαι ὡς ἡ τοῦ μέσου πληρωμῆς χρεῶν, ἐκτελέσεως διαφόρων συμβολαίων κ.τ.λ. Ἐπίσης τὸ νόμισμα θεωρεῖται καὶ ὡς μέσον χρηματοδοτήσεως τῆς οἰκονομίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὅρισμόν τοῦ νομίσματος οὗτος πρέπει νὰ εἶναι συνάρτησις τῶν λειτουργιῶν του. Ἐκαστον ἀντικείμενον προσδιορίζεται ἐκ τῶν λειτουργιῶν του. Ἐπομένως, ὁ ἐπιτυχέστερος ὅρισμός τοῦ νομίσματος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ χαρακτηρίζων τοῦτο, ὡς ἐν μέσον, ἔχον ἀγοραστικὴν δύναμιν ἀπεριορίστου ἀντικειμένου.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι διὰ τοῦ νομίσματος ἔχομεν τὴν δυνατότητα ἀγορᾶς διαφόρων ἀντικειμένων τῆς ἐκλογῆς μας καὶ τῆς ἀρεσκείας μας.

Ἀλλὰ τὸ νόμισμα ἀποτελεῖ παράγοντα ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς. Εἶναι ὅθεν ἀπαραίτητον, μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν βασικῶν λειτουργιῶν τοῦ νομίσματος, νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ.

3. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ νομίσματος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἡ προσφορὰ ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, πρὸς ἀνταλλαγὴν ἐναντι νομίσματος, δύναται νὰ δημιουργήσῃ μεγίστην νομισματικὴν ζήτησιν καὶ νὰ ἐμφανίσῃ σπάνιν αὐτοῦ. Ἀλλωστε ἡ σπάνις τοῦ νομίσματος εἶναι φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἀκόμη χρόνων. Κυρίως δὲ τὸ νόμισμα ἔχει τὴν μορφήν τοῦ πολυτίμου μετάλλου, τότε ἐγείρονται σφοδρὰ παράπονα καὶ θεωρεῖται ὅτι τοῦτο εἶναι σπάνιον καὶ ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν.

Ἡ σπάνις αὕτη καταπολεμεῖται, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς ἀποδόσεως τοῦ νομίσματος εἰς τὸν οἰκονομικὸν μηχανισμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ὅγκου τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ ὑπάρχοντος νομίσματος.

Ἡ ἀπόδοσις τοῦ νομίσματος εἰς τὴν οἰκονομίαν συντελεῖται διὰ τῆς τοποθετήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν παραγωγήν. Τὸ νόμισμα τὸ ὁποῖον δὲν χρησιμοποιεῖται δι' ἀγορὰν ἀγαθῶν, κατευθύνεται εἰς μίαν παραγωγικὴν τοποθέτησιν, λαμβάνει τὴν μορφήν ἐπενδύσεως. Ἐὰν ἐκ τῆς πωλήσεως ἐνὸς προϊόντος εἰσπραχθῇσαν 100 νομισματικαὶ μονάδες, ἐδαπανήθησαν δὲ 90 καὶ αἱ ὑπόλοιποι 10 ἔλαβον τὴν μορφήν τῆς παραγωγικῆς τοποθετήσεως εἰς τὴν οἰκονομίαν, ὁλόκληρον τὸ ποσὸν ἐπανῆλθεν ἐντὸς τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ.

ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας τὸ νόμισμα διατίθεται ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν. Αὕτη συντελεῖται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. ὑπάρχει ἄμεσος χρησιμοποίησις, ὅταν τὸ νόμισμα διατεθῇ διὰ τὴν ἀγορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἐμμεσος δὲ ὅταν λάβῃ χώραν παραγωγικὴ ἐπένδυσις. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν τὸ νόμισμα χρησιμεύει διὰ τὴν ἀγορὰν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Διατίθεται διὰ τὴν πληρωμὴν ἡμερομισθίων καὶ δι' ἀγορὰν μηχανημάτων, ἢ πρώτων ὑλῶν. Οὕτω, συμβάλλει εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν αὐξήσιν τῶν διαφορῶν συντελεστῶν ταύτης.

Ἡ ἱκανοποιητικὴ ἐξέλιξις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξις ταύτης ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως παράγοντας. Κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὰ τεχνικὰ μέσα, τὴν συνεχῆ τελειοποίησιν τῶν ἐργαλείων, μηχανῶν καὶ ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων παραγωγῆς. Δεύτερον, εἰς τὴν δυνατότητα εὐρυτέρας χρηματοδοτήσεως τῆς παραγωγῆς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἄνευ τῆς δυνατότητος χρηματοδοτήσεως τῆς παραγωγῆς, πλεῖσται ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις παραμένουν εἰς κατάστασιν σχεδίων. Διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τελειοτέρων καὶ ἀποδοτικωτέρων μέσων εἰς τὴν παραγωγήν, ἀπαιτοῦνται σοβαρὰ χρηματικὰ μέσα.

Ἡ παραγωγή ἔπαυσε, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, νὰ ἔχῃ ἄμεσον χαρακτῆρα. Ὁ ἄνθρωπος δὲν χρησιμοποιεῖ, ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, τὰς χεῖρας του διὰ τὴν σύλληψιν ἰχθύων, ἀλλὰ δίκτυα καὶ μηχανικὰ ἄλιευτικά μέσα, ἅτινα τελειοποιοῦνται καθημερινῶς. Διὰ τὴν παραγωγήν τῶν ἀγαθῶν, δὲν περιορίζεται εἰς τὴν χρῆσιν ἐργαλείων, ἀλλὰ κατασκευάζει θαυμασίας μηχανὰς καὶ ἀνεγείρει τεράστια ἐργοστάσια. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς παραγωγῆς ἀπαιτεῖ χρόνον καὶ μεγάλα κεφάλαια. Τὰ χρήματα, συνεπῶς, τὰ ὁποῖα δὲν δαπανῶνται τοποθετοῦνται εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς.

Διαπιστοῦται, ἐπομένως, ὅτι τὸ νόμισμα ἐπανέρχεται εἰς τὴν οἰκονομίαν ὑπὸ μορφήν ἐπενδύσεων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἐὰν ἡ προσφορὰ ἀγαθῶν ᾔτο, πρὸς στιγμὴν, μεγαλυτέρα τῆς ζητήσεως, χάρις εἰς τὰς ἐπενδύσεις αὐξάνει παραλλήλως ἡ ζήτησις καὶ τείνει νὰ φθάσῃ τὸ ὕψος τῆς προσφορᾶς. Διαφορὰ μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως δύναται νὰ παρουσιασθῇ, ἐὰν μέρος τοῦ νομίσματος παραμείνῃ εἰς κατάστασιν ἀποθησαυρίσεως.

Διὰ τοῦτο ἡ οἰκονομία, εἰς ὠρισμένας περιόδους, ὑφίσταται διαταραχὰς συνεπείᾳ ἀποθησαυρίσεως ἢ ἀντιθησαυρίσεως μέρους τοῦ νομίσματος. Δύναται ἔν μέρος τοῦ νομίσματος νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα νεκρόν, μετέπειτα δὲ νὰ διοχετευθῇ εἰς τὴν ἀγοράν. Τόσον κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀποθησαυρισμοῦ, ὅσον καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀντιθησαυρισμοῦ, ἐκδηλοῦται ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν τιμῶν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν σημειοῦται ἀνεπάρκεια ζητήσεως, εἰς τὴν δευτέραν αὐξήσις ταύτης, ἔχουσα ὡς συνέπειαν τὴν ἄνοδον τῶν τιμῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς περιπτώσεως τοῦ ἀποθησαυρισμοῦ καὶ τοῦ ἀντιθησαυρισμοῦ, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ καὶ τὸ φαινόμενον τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος. Ἐὰν τὸ νόμισμα ἔχῃ τὴν μορφήν ἐμπορεύματος, ἡ αὐξήσις πραγματοποιεῖται διὰ τῆς παραγωγῆς.

Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸν χρυσόν. Εἰς τὸν ἐν κυκλοφορίᾳ εὑρισκόμενον χρυσόν, προστίθεται καὶ ἡ ποσότης ἣτις ἐξορύσσεται καὶ διατίθεται διὰ νομισματικὰ σκοπούς. Ἐν μέρος τοῦ πολυτίμου μετάλλου προορίζεται διὰ βιομηχανικὰς χρήσεις, τὸ ὑπόλοιπον ὅμως, τὸ ὁποῖον συνήθως ἀντιπροσωπεύει καὶ τὴν μεγαλύτεραν ποσότητα, χρησιμοποιεῖται διὰ νομισματικὰς ἀνάγκας.

Ὅσάκις ἡ ἐξόρυξις τοῦ χρυσοῦ προορίζεται διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν νομισματικῶν ἀποθεμάτων, ὑπάρχει αὐξήσις τοῦ νομίσματος, συντελουμένη χάρις εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν παραγωγικὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς μίαν χώραν τὸ νόμισμα φαίνεται ἀνεπαρκές, ὑπάρχει δὲ τάσις πτώσεως τιμῶν. Ἐὰν ἡ χώρα αὕτη διαθέτῃ χρυσωρυχεῖα, διαπιστοῦται ὅτι ἡ ἐξόρυξις τοῦ πολυτίμου μετάλλου εἶναι λίαν συμφέρουσα. Ἐν συγκρίσει μὲ τὴν παραγωγὴν ἄλλων ἀγαθῶν, ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν περίπτωσιν ἐξορύξεως χρυσοῦ εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερα. Παρατηρεῖται τότε μία μετατόπισις, μέρους τῶν μέσων παραγωγῆς, πρὸς τὰ χρυσωρυχεῖα. Ἀντὶ τῆς παραγωγῆς ἄλλων ἀγαθῶν, ἐξορύσσεται χρυσός. Τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς χρυσοῦ, μείωσιν τῆς προσφορᾶς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ ἐξασφάλισιν ἰσορροπίας μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως.

Εἶναι ἀπαραίτητον μάλιστα νὰ λεχθῇ καὶ τοῦτο, ὡς ἰδιαίτερον γνώρισμα τῆς αὐξήσεως τοῦ νομίσματος διὰ τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης δημιουργεῖται ζήτησις ἀγαθῶν, ἄνευ παραλλήλου αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς αὐτῶν. Πράγματι, ἐκεῖνοι οἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐξόρυξιν χρυσοῦ προσφέρουν εἰς τὴν ἀγοράν ἐν ἰδιότυπον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν ἀγοράν ὅλων τῶν ἄλλων. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παραγωγῆς ἄλλων ἀγαθῶν, νὰ προηγηθῇ πώλησις, νὰ γίνῃ ἀνταλλαγὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἐναντι νομίσματος.

Ὁ παραγωγὸς τοῦ σίτου θὰ πωλήσῃ πρῶτον τὸ προϊόν του, θὰ λάβῃ νομίσματα καὶ εἰς δεύτερον χρόνον θὰ ἀγοράσῃ ἀγαθά. Ἀντιθέτως, ἐκεῖνοι οἵτινες ἀποκτοῦν νόμισμα διὰ τῆς παραγωγικῆς μεθόδου τῶν χρυσωρυχείων,

δύνανται ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας νὰ ἀγοράσουν διάφορα ἀγαθὰ τῆς ἐπιθυμίας των.

Ὁ λόγος οὗτος ἐξηγεῖ τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν τοῦ χρυσοῦ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας. Ὅσakis ἀνακαλύπτονται χρυσωρυχεῖα καὶ αὐξάνει ἡ ποσότης τοῦ χρυσοῦ, τὰ μέσα πληρωμῆς διευρύνονται καὶ αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν διατηροῦνται σταθεραί, ἢ μᾶλλον δεικνύουν τάσιν ἀνόδου. Ἀντιθέτως, σημειοῦται πτώσις τιμῶν, ἐὰν ἡ παραγωγή τοῦ χρυσοῦ φαίνεται ἀνεπαρκὴς καὶ ἐκδηλοῦται νομισματικὴ στενότης.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἐπικινδύνων διακυμάνσεων εἰς τὰς τιμὰς τῶν ἀγαθῶν καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ χρυσοῦ, εἰσῆχθη εἰς τὰ νομισματικὰ συστήματα τὸ τραπεζογραμματίον. Εἰς τὰς ἀρχὰς εἶχε τὴν μορφὴν μιᾶς ἀποδείξεως, ἐχούσης κάλυμμα εἰς χρυσὸν δι' ὁλόκληρον τὴν ἀξίαν τῶν τραπεζογραμματίων. Ἐκ τῆς πράξεως ὅμως διεπιστώθη ὅτι δὲν ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ κάλυμμα κατὰ 100 %. Συνεπῶς, κατέστη δυνατὴ ἡ αὐξήσις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, διὰ τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων μεγαλυτέρας ἀξίας τοῦ εἰς χρυσὸν καλύμματος. Πλεῖστα νομισματικὰ συστήματα ἐλειτούργησαν μὲ κάλυμμα μικρότερον τοῦ 50 % τῆς ἀξίας τῶν τραπεζογραμματίων.

Ἄλλ' ἡ σύγχρονος ἐποχὴ ἀπέχει πολὺ τῆς περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ νομισματικὴ σταθερότης καὶ ἡ ὁμαλὴ κατάστασις ἦσαν γενικὰ φαινόμενα. Αἱ πολεμικαὶ ἀνωμαλίαι ἐδημιούργησαν μεγίστας ἀνάγκας καὶ ὤθησαν τὰς διὰ φόρους χώρας πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν ἐφαρμογῆς νομισματικῶν συστημάτων ἅτινα ἐπιτρέπουν τὴν εὐχερῇ αὐξήσιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Αἱ μεγάλαι πολεμικαὶ δαπάναι ἐχρηματοδοτήθησαν κυρίως διὰ τοῦ νομισματικοῦ πληθωρισμοῦ.

Τὰ διάφορα νομίσματα ἐτέθησαν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους, ἡ δὲ ἐπαφὴ αὐτῶν μὲ τὸν χρυσὸν εἶναι πλέον λίαν ἀσθενής. Βεβαίως ὁ χρυσὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὴν σημασίαν του διὰ τὰς ἐξωτερικὰς πληρωμὰς, κυκλοφορεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μερικῶν χωρῶν, ἐπισήμως ἢ ἀνεπισήμως καὶ παραλλήλως μὲ τὸ νόμιμον νόμισμα.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὰ σύγχρονα νομισματικὰ συστήματα δὲν ἔχουν πλέον σχέσιν μὲ τὸν χρυσόν, ἀλλ' οὔτε ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος προσδιορίζει κατὰ τρόπον ἐκδηλον τὰς νομισματικὰς ἐξελίξεις. Ἐδημιουργήθησαν νομισματικαὶ καταστάσεις αἵτινες δὲν ἀποτελοῦν συνάρτησιν τοῦ χρυσοῦ, δὲν κατέληξαν ὅμως καὶ εἰς μίαν τελείαν ἀνεξαρτησίαν. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ κάποιος ἔμμεσος καὶ ἐλαστικὸς δεσμὸς μεταξὺ τῶν νομισματικῶν συστημάτων καὶ τοῦ χρυσοῦ.

Ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναλύσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς διαπιστοῦται ἡ ὑπαρξίς ἐντόνου νομισματικῆς ζητήσεως. Ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς μορφάς, ἔχει ἀνάγκην συνεχοῦς διογκώσεως τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ

νομίσματος. Ἡ μεταβολή ὅμως τοῦ ὄγκου τοῦ νομίσματος ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν καὶ ὀδηγεῖ εἰς σοβαρὰς συνεπειάς.

Πρόκειται περὶ ἐνὸς προβλήματος μεγίστης σημασίας, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν, ἐξετάζοντες τὴν σχέσιν μεταξὺ νομίσματος καὶ ἀγαθῶν.

4. Νομισματικὴ κυκλοφορία καὶ ἐξέλιξις τῶν τιμῶν.

Μεταξὺ τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος ὑπάρχει διαρκὴς συσχέτισις. Τὸ νόμισμα χρησιμεύει διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἀγαθῶν, ἡ τιμὴ δὲ αὐτῶν δὲν δύναται παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ποσότητος τοῦ νομίσματος, ὅπερ διατίθεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ὁ μηχανισμὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἐκδηλοῦται ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν, εἶναι τὸ σχῆμα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Εἶναι φυσικόν, ὅταν ἡ ζήτησις ἐνὸς ἀγαθοῦ ὑπερακοντίζει τὴν προσφορὰν, νὰ ἐκδηλωθῇ τὰς ἀνόδου τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, σημειοῦται πτώσις, ὡς ἂν ἡ προσφορὰ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ζητήσεως.

Ἡ μεταβολή τοῦ ὄγκου τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζητήσεως τῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν διατεθῇ μεγαλυτέρα ποσότης νομίσματος διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἀγαθῶν, τότε θὰ προκληθῇ αὐξήσις τῆς ζητήσεως αὐτῶν. Τὸ ἀντίθετον θὰ συμβῇ, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν παρατηρηθῇ μείωσις τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος.

Διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν δύο περιπτώσεις. Πρῶτον, τὸ νόμισμα ἔχει ὅψιν ἐμπορεύματος, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν ἐξειλιγμένην μορφήν τοῦ χρυσοῦ. Δεύτερον, πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς μορφῆς τοῦ χαρτονομίσματος.

Δεχθῶμεν ὅτι τὸ νόμισμα εἶναι μεταλλικόν καὶ ὅτι ὑπάρχει πραγματικὴ κυκλοφορία χρυσοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπάρχουν δύο ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων αἱ ποσότητες παρουσιάζουν αὐξομείωσιν, ὑπάρχουν δύο μεταβληταί, ὡς λέγουσιν οἱ μαθηματικοί. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἔχομεν τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ τὸ ἕτερον δὲ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ.

Εἶναι, ὅθεν, φανερόν ὅτι ἐὰν σημειωθῇ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς χρυσοῦ, δυσανάλογος μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκονομίας, τότε θὰ ἐκδηλωθῇ ἄνοδος τιμῶν. Ἀντιθέτως, ἐὰν ἡ παραγωγή τοῦ χρυσοῦ εἶναι μικρὰ καὶ ἀναξία λόγου, ἡ δὲ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν εἶναι μεγάλη, τότε ἀναποφεύκτως θὰ σημειωθῇ πτώσις τιμῶν.

Ἡ πλέον ἱκανοποιητικὴ λύσις εἶναι, μία συνεχὴς αὐξήσις τῆς παραγωγῆς χρυσοῦ, ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκονομίας, χωρὶς αὕτη νὰ ὑπερβαίνει ὡρισμένα ὅρια καὶ νὰ προκαλῇ ἄνοδον τιμῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἱκανοποιοῦνται αἱ νομισματικαὶ ἀνάγκαι τῆς οἰκονομίας, ὡς καὶ ἡ ἐπιθυμία ἀποθησαυρίσεως ὡρισμένης ποσότητος νομισμάτων, τὸ δὲ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν παραμένει σταθερόν, ἢ δύναται νὰ σημειώσῃ μικρὰν ἄνοδον.

Μία τοιαύτη κατάστασις, εἶναι ἡ καλλιτέρα προϋπόθεσις ἱκανοποιητικῆς λειτουργίας τῆς οἰκονομίας καὶ ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς. Ἐὰν παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, διαπιστοῦμεν ὅτι, εἰς τὰς περιόδους κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐξόρυξις τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐξησφάλιζε νομισματικὴν ἐπάρκειαν, ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἐνεφάνιζεν ἄνηθσιν καὶ ἀνάπτυξιν.

Ἄλλ' ἡ αὕξησις τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος ἐπιτυγχάνεται εὐχερῶς καὶ συμφώνως μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁσάκις τοῦτο ἔχει τὴν μορφήν τραπεζογραμματίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀπλοῦ χαρτονομίσματος. Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν ὑπάρχει θέμα νομισματικόν, ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος δύναται, κατὰ βούλησιν, νὰ αὐξομειώσῃ τὸν ἐν κυκλοφορίᾳ ὄγκον αὐτοῦ.

Δυστυχῶς, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος παρουσιάζει πολλὰς δυσχερείας καὶ ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή, ἵνα διατηρηθῇ μία ποθητὴ ἰσορροπία μεταξὺ ἀγαθῶν καὶ νομίσματος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίσθῃ ἡ σταθερότης τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν.

Ἡ δυσχέρεια προέρχεται ἐκ τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν, προερχομένης ὅχι μόνον ἐκ τοῦ νομισματικοῦ παράγοντος, ἀλλὰ καὶ διαφόρων ἄλλων αἰτίων. Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν περίπτωσιν τοῦ χαρτονομίσματος.

Ἡ αὕξησις τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος, καταλήγει εἰς ἄνοδον τιμῶν. Ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος δύναται νὰ αὐξηθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πιστώσεων διὰ τὴν τόνωσιν τῆς παραγωγῆς, ἢ πρὸς κάλυψιν δημοσιονομικῶν ἀναγκῶν. Ὁ προϋπολογισμὸς ἐμφανίζει ἐλλείμματα, ἅτινα καλύπτονται ἐκ τοῦ Ἐκδοτικοῦ προνομίου.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἡ ἄνοδος τῶν τιμῶν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἡϋξημένης δραστηριότητος πρὸς ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς. Ἡ αὕξησις τῶν πιστώσεων πρὸς τὴν οἰκονομίαν προκαλεῖ, ἐπὶ ἓν χρονικὸν διάστημα, διαφορὰν μεταξὺ τῆ συνολικῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν.

Ἡ παραγωγικὴ διαδικασία ἔχει ἑμμεσον μορφήν. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν πιστώσεων πρὸς ἀνέγερσιν ἐνὸς ἐργοστασίου, ἢ διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς γεωργικῆς καλλιεργείας αὐξάνει τὸ σύνολον τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ κοινοῦ, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ σύγχρονος καὶ παράλληλος αὕξησις τῆς προσφορᾶς ἀγαθῶν. Τὰ ἡϋξημένα ἀγαθὰ, διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων διετέθησαν αἱ πιστώσεις, ἀπαιτοῦν τὴν πάροδον ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος μέχρις ὅτου ἐτοιμασθοῦν διὰ τὴν κατανάλωσιν καὶ προστεθοῦν εἰς τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ.

Ἡ μεσολάβησις ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, μεταξὺ τοῦ χρόνου τῆς δαπάνης τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς ἐτοιμασίας τοῦ προϊόντος, καταλήγει εἰς αὕξησιν τῆς ζητήσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ συνεπῶς εἰς ἄνοδον τιμῶν. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις παρεμποδίζει τὴν χρηματοδότησιν τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος. Ὑπάρχει φόβος διαταραχῆς τῆς παραγωγῆς καὶ δημιουργίας πληθωρικῶν κινδύνων.

Ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τοῦ πληθωρισμοῦ εἶναι λίαν ἔντονον ὁσάκις διὰ τοῦ

χαρτονομίσματος ικανοποιούνται αἱ κρατικαὶ ἀνάγκαι. Ἐὰν ὁ προϋπολογισμὸς τῆς χώρας ἐμφανίζῃ ἐλλείμματα, ταῦτα δὲ καλύπτονται διὰ προκαταβολῶν ἐκ μέρους τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς, τότε ἡ ἄνοδος τῶν τιμῶν εἶναι τὸ ἀναπότρεπτον ἐπακολούθημα.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι γνωστὰ καὶ ἐμφανίζονται εἰς ὅλας τὰς ἀνωμάλους πολεμικὰς περιόδους. Λόγῳ τῶν πολεμικῶν γεγονότων, τὰ μὲν καταναλωτικὰ ἀγαθὰ παρουσιάζουν μείωσιν, τὸ δὲ χαρτονόμισμα, ἐν κυκλοφορίᾳ, αὐξάνει συνεχῶς. Εἰς τὰς ἀρχάς, ἡ ἄνοδος τῶν τιμῶν εἶναι ρυθμοῦ βραδυτέρου τῆς αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Μετέπειτα ὅμως, ἡ ἄνοδος τῶν τιμῶν ἐπιταχύνεται καὶ προπορεύεται τῆς αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Δίδεται τότε ὡς ἐξήγησις ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψυχολογικοῦ παράγοντος. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἐπίδρασις προέχεται ἐκ τῆς διογκώσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν τιμῶν μόνον ἡ ὑπάρχουσα κυκλοφορία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναμενομένη τοιαύτη, ἡ μελλοντική, ἣτις θεωρεῖται πιθανὴ καὶ σαφῶς διαφαινομένη εἰς τὸν ὀρίζοντα.

Εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ικανότητα τῆς προβλέψεως καὶ τῆς πρὸς ἐξοφλήσεως τῶν μελλοντικῶν γεγονότων. Παρατηρεῖ τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν καὶ διακιδυνεῖ μίαν πρόβλεψιν. Ἐὰν ἡ πρόβλεψις εἶναι ὅτι ὁ νομισματικὸς πληθωρισμὸς πρόκειται νὰ συνεχισθῇ, τότε λαμβάνονται ἀνάλογοι ἀποφάσεις διαθέσεως τῶν εἰσοδημάτων, προκαλεῖται δὲ ἐπίδρασις ἄμεσος ἐπὶ τῶν τιμῶν, ὡς ἐὰν ὁ ἀναμενόμενος πληθωρισμὸς εἶχε πραγματοποιηθῇ. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι πεισθοῦν ὅτι ἐν γεγονόδες εἶναι λίαν πιθανόν, τότε λαμβάνουν ἀποφάσεις ὡς ἐὰν τοῦτο εἶχεν ἤδη πραγματοποιηθῇ. Διὰ τοῦτο παρετηρήθη πολλάκις ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν ἄνοδον τῶν τιμῶν προκαλεῖ αὐξήσιν αὐτῶν, ὁ δὲ φόβος τῆς ὑποχωρήσεως ὀδηγεῖ εἰς πτώσιν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ νόμισμα ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν ποσότητα τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μηχανικὴ ἐπίδρασις. Δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὡς μερικοὶ ὀπαδοὶ τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ ὄγκου τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος ἐπιδρᾷ ἀναλογικῶς ἐπὶ τῶν τιμῶν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ νομίσματος δὲν ἔχει αὐτόματον χαρακτῆρα. Αὕτη συντελεῖται διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ νόμισμα. Συνεπῶς ἡ ἐπίδρασις θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς συχνότητος τῆς κυκλοφορίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ νομίσματος.

Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι ἐὰν ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος λάβῃ μεγάλην αὐξήσιν, τότε ἡ ἄνοδος τῶν τιμῶν θὰ εἶναι ὅχι μόνον ἀνάλογος τοῦ ρυθμοῦ τῆς κυκλοφορίας, ἀλλ' ἴσως ἀκόμη μεγαλυτέρα. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπάρξῃ μεγάλη διόγκωσις τῆς κυκλοφορίας τοῦ νομίσματος, εἶναι πιθανόν ἡ αὐξήσις τῶν τιμῶν νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ τὸν ἴδιον ρυθμόν. Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ

τὸν τρόπον διαθέσεως τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κοινοῦ, ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν, ὡς καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν τοπικῶν καὶ διεθνῶν συνθηκῶν.

Ἐκάστη οἰκονομία δὲν εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀπομονώσεως, ἀλλ' ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰς ἄλλας ἐθνικὰς οἰκονομίας, ὅλαι δὲ ὁμοῦ σχηματίζουν τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ὑπάρχουν μέτρα ἐλέγχου συναλλάγματος, ὡς καὶ τῶν ἀνταλλαγῶν, ἐπίσης δὲ καὶ διάφοροι τελωνειακοὶ φραγμοί, ἡ ἐπίδρασις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν παύει νὰ ὑφίσταται.

Ἐκάστη ἐθνικὴ οἰκονομία ὑφίσταται μίαν σχετικὴν ἐπίδρασιν ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν δύναται νὰ διευκολύνῃ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, καθιστᾷ ὅμως συγχρόνως, λίαν δύσκολον τὸν καθορισμὸν μιᾶς ὀρθολογικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ ἡ σχέσις νομίσματος καὶ ἀγαθῶν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προστεθοῦν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν παραγωγὴν αἱ εἰσαγωγαί, νὰ ἀφαιρεθοῦν αἱ ἐξαγωγαί, μετέπειτα δὲ νὰ ἐρευνηθῇ ἡ πιθανὴ ἐξέλιξις τῶν τιμῶν. Ἐπίσης ἵνα ληφθῇ ἀπόφασις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς κλάδου τῆς παραγωγῆς, εἶναι ἐπ'ἀνάγκης νὰ ἐρευνηθῇ ἡ συσχέτισις τόσον τῶν τοπικῶν, ὅσον καὶ τῶν διεθνῶν παραγόντων.

Τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ἔχουν πολὺπλοκον χαρακτῆρα καὶ διὰ τοῦτο ἡ μελέτη τούτων πρέπει νὰ εἶναι λίαν προσεκτικὴ. Προσεπαθήσαμεν μέχρι τοῦδε νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὰς βασικὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, κυρίως τὸ φαινόμενον τῶν ἀναγκῶν, τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ μερικὰ ἐκ τῶν νομισματικῶν προβλημάτων. Ἡ ἀνάλυσις ὅμως αὕτη θὰ εἶχε κάποιαν ἔννοιαν, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ κλειστῆς οἰκονομίας. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡδύνατο νὰ ἐρευνηθῇ ἀποτελεσματικῶς ἡ συσχέτισις τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ νομίσματος, νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἐξέλιξις τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν, ἡ ἐπίδρασις, ἐπὶ τῶν τιμῶν, τῆς μεταβολῆς τοῦ ὅγκου τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος καὶ νὰ ἐξαχθοῦν συμπεράσματα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν εἶναι κλειστή, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς σχέσεις μὲ τὰς ἄλλας ἐθνικὰς οἰκονομίας, ἡ μέχρι τοῦδε ἀνάλυσις πρέπει νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς μελέτης τοῦ προβλήματος τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Βεβαίως αἱ βασικαὶ ἔννοιαι αἵτινες προκύπτουν ἐκ τῆς προηγουμένης ἀναλύσεως διατηροῦν, μέχρις ἐνὸς σημείου, τὸν χαρακτῆρα των, δὲν εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ συμπέρασμα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν παραγωγικῆς πολιτικῆς, ἄνευ ἀναλύσεως τῶν δεδομένων καὶ τῶν ἐπιδράσεων αἵτινες δημιουργοῦνται ἐκ τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν.

Ἐὰν, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ οἰκονομία ᾗτο κλειστή, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν ἐπωφελὴς ἡ μετρία αὕξησις τοῦ ὅγκου τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος. Τοῦτο θὰ ἀπετέλει σοβαρὸν παράγοντα ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς, θὰ ἐξῆσφάλιζε δὲ συγχρόνως καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν. Εἰς τὴν σύγχρονον μάλι-

στα έποχην ότε ή νομισματική κυκλοφορία δύναται νά μεταβληθῇ διά τῆς ανθρώπινης βουλήσεως, τó μέτρον τοῦτο θά ήρκει πρòς άποτελεσματικήν επίδρασιν επί τῆς εξέλιξεως τῆς οίκονομίας.

Είς τήν πραγματικότητα, ή έφαρμογή οίασδήποτε πολιτικῆς εἶναι άδύνατος άνευ συσχετίσεως τῶν διεθνῶν παραγόντων. Όχι μόνον δέν εἶναι δυνατή ή μεταβολή τοῦ ήγκου τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, βάσει έσωτερικῶν δεδομένων μόνον, άλλ' οὔτε καί ή έφαρμογή άκόμη τῆς πολιτικῆς τῶν επενδύσεων, έστω καί έάν αὔται βασίζονται εἰς τήν ύπάρχουσαν άποταμίευσιν. Εἶναι άδύνατος ó καθορισμός ένός προγράμματος επενδύσεων, άνευ προηγουμένης ανάλυσεως τῶν δεδομένων τῆς έθνικῆς καί τῆς διεθνoῦς οίκονομίας.

Τοῦτο σημαίνει ήτι εἶναι άπαραίτητον νά μελετηθῇ μετά προσοχῆς τó πρόβλημα τοῦ διεθνoῦς έμπορίου, νά έρευνηθοῦν αἱ επίδράσεις αὐτοῦ επί τῆς οίκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας, μετέπειτα δέ νά καθορισθῇ, ή έκ τῶν πραγμάτων ένδεικνυομένη οίκονομική πολιτική. Τότε μόνον δύνανται νά αναζητηθοῦν τρόποι δυνάμενοι νά επίδράσουν επί τῆς οίκονομικῆς ζωῆς πρòς επίτευξιν ικανοποιητικῶν άποτελεσμάτων.

Τά βασικά χαρακτηριστικά τοῦ οίκονομικοῦ προβλήματος παραμένουν τά ίδια. Άντιμετωπίζεται άνεπάρκεια καί σπάνις άγαθῶν, ή λύσις όμως τοῦ προβλήματος άπαιτεῖ άλλην μέθοδον καί άλλην τακτικήν, έάν έκάστη οίκονομία συνδέεται διά τοῦ συστήματος τῶν διεθνῶν ανταλλαγῶν.

Εἶναι επάναγκες, κατὰ συνέπειαν, νά μελετηθῇ τó πρόβλημα τοῦ διεθνoῦς έμπορίου, διότι μόνον οὔτω θά καταστοῦν περισσότερον νοητά τά διάφορα οίκονομικά φαινόμενα, άτινα επεχειρήσαμεν νά αναλύσωμεν μέχρι τοῦδε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ

1. Τὸ φαινόμενον τῆς εἰδικοποιήσεως

Τὸ φαινόμενον τῆς εἰδικοποιήσεως εἶναι γενικῆς μορφῆς, παρατηρεῖται δὲ τόσον εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἐκαστος τῶν ἀνθρώπων, ἀναλόγως τῶν φυσικῶν του προτερημάτων καὶ τοῦ χαρακτῆρος του, ἐκλέγει τὸ ἐπάγγελμά του ἢ τὴν ἐπιστήμην του.

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἐπιτυγχάνεται, χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην, μεγίστη ἀπόδοσις ἔργου. Ἡ παραγωγικότης τοῦ ἐργάτου αὐξάνει εἰς μέγαν βαθμόν, ὡς καὶ ἡ ποιοτικὴ ἀπόδοσις. Ἡ εἰδικοποίησις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐπιτρέπουν μεγίστην οἰκονομίαν χρόνου. Πράγματι, οὐδεμία ἀπώλεια χρόνου ὑπάρχει ὅταν ὁ ἐργάτης περιορίζεται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς καὶ μόνον ἐργασίας, ἥτις συνήθως εἰς τὴν σύγχρονον παραγωγὴν, συντελεῖται δι' ἀποτελεσματικῶν ἐργαλείων καὶ τελειοτάτων μηχανῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προσπάθεια εἶναι περιορισμένη, δύναται ὁ ἐργάτης νὰ ἀποκτήσῃ ἐξαιρετικὴν δεξιότητα καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐργασίαν του ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσχερείας.

Ἡ εἰδικοποίησις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Ἡ πρόοδος τῆς γνώσεως καὶ γενικῶς τῶν ἐπιστημῶν ὠδήγησαν εἰς τὸν καταμερισμὸν τῆς προσπάθειας, εἰς τὴν ἐξειδίκευσιν. Τυπικὸν παράδειγμα, ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη. Ἐχομεν σήμερον μέγαν ἀριθμὸν εἰδικότητων, Εἰς τὴν ἀρχικὴν διαίρεσιν τῶν χειρουργῶν καὶ τῶν παθολόγων, προστίθενται καθημερινῶς εἰδικότητες, ὡς τοῦ καρδιολόγου, ὠτορινολόγου, στομαχολόγου, κ.τ.λ. Οὕτω, εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, προκειμένου νὰ γίνῃ προσεκτικὴ παρακολούθησις μιᾶς ἀσθενείας καλεῖται ὁλόκληρος ὁμὰς ἰατρῶν εἰς τὴν κλινὴν τοῦ ἀσθενοῦς.

Τὸ ἴδιον φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας. Ἡ τάσις εἶναι γενικὴ. Βεβαίως προϋπάρχει ἡ ἀρχικὴ βασικὴ κατάρτισις, μετέπειτα ὅμως ἕκαστος ἐπιστήμων ἐπιδίδεται εἰς ὠρισμένην ἔρευναν καὶ ἐργασίαν, ἐντὸς τοῦ γενικοῦ πλαισίου τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπέρχεται, οὕτω, ἡ ἐξειδίκευσις.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ εἰδικοποίησις ἔχει καὶ αὕτη τὰ μειονεκτήματά της. Παρατηρήθη πλειστάκις ὅτι ὁ ἐργάτης μεταβάλλεται εἰς ἄψυχον ἐργαλεῖον, διότι ἡ ἐργασία του περιορίζεται εἰς μίαν μηχανικὴν κίνησιν τῶν χειρῶν του. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὁ ἐργάτης ἀποτελεῖ ἀπλοῦν ἐξάρτημα τῆς μηχανῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἐργασίαν ἐπιβλέπει καὶ παρακολουθεῖ. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἐμφανίζεται, ὡς εἶναι φυσικόν, μία δυσάρεστος ψυχολογικὴ κατάστασις.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας δὲν γίνεται μετ' εὐχαριστήσεως καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἀναφέρεται μάλιστα. ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου, ὡς ἀντίθεσις, ἢ περίπτωσις βιοτεχνῶν, οἵτινες διὰ μιᾶς λίαν ἐπιμελημένης προσωπικῆς προσπάθειας καὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μερικῶν μόνον ἐργαλείων, ἐργάζονται εὐχαρίστως καὶ κατασκευάζουν ἀντικείμενα ἔχοντα τὴν ἐμφάνισιν ἔργων τέχνης.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὑπάρχει τὸ αἶσθημα τῆς δημιουργίας, ἢ ἀντίληψις κατασκευῆς ἔργου τέχνης καὶ ὅχι ἡ ἐντύπωσις ἐκτελέσεως μιᾶς μηχανικῆς καὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος ἐργασίας, τῆς ἰδίας καθημερινῶς.

Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, τὸ ἴδιον φαινόμενον ἐκδηλοῦται καὶ εἰς μερικὰς ἐπιστήμας. Εἶναι γεγονός ὅτι ἐνίοτε ἡ ἐξειδίκευσις καθιστᾷ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσαν τὴν ἐπιστήμην. Ἡ ἐξέλιξις ὅμως πρὸς τὴν εἰδικοποίησιν εἶναι γενικοῦ χαρακτῆρος, διότι τὰ ἐκ ταύτης πλεονεκτήματα, εἶναι πασιφανῆ καὶ ἀναμφισβήτητα. Εἰς τὴν ἐπιστήμην, χάρις εἰς τὴν εἰδίκευσιν, ἐπετεύχθησαν λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐξειδίκευσις ἄλλωστε ἔπεται τῆς γενικῆς ἐπιστημονικῆς κατάρτισεως. Ἐναπόκειται, συνεπῶς, εἰς ἕκαστον ἐπιστήμονα νὰ καταμερίσῃ τὴν προσπάθειάν του, ἀναλόγως τῶν δυνατοτήτων του, μεταξὺ τῆς γενικῆς παρακολουθήσεως καὶ τῆς ἐξειδικεύσεως τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἐργατῶν, εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς πολλὰς ἐργασίας μηχανοποιεῖται εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ ἀτόμου καὶ χάνεται τὸ αἶσθημα τῆς δημιουργίας. Τότε εἶναι ἀπαραίτητον νὰ καλλιεργηθῇ ἐκ νέου τὸ αἶσθημα τοῦτο διὰ τῆς ὑπογραμμίσεως ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν πραγματικότητα δημιουργία, ὑπάρχει ἔργον, ἴσως μάλιστα θαυμασίας τέχνης, ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα ἐργασίας πολλῶν ἀνθρώπων, ὡς δημιούργημα συλλογικῆς προσπάθειας. Πράγματι, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κατασκευῆς ἑνὸς μηχανήματος, ἑνὸς ἐργαλείου, ὑφάσματος, ἀντικειμένου οἰκιακῆς χρήσεως, κ.τ.λ., οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐργατῶν ἑνὸς ἐργοστασίου δύναται νὰ παρουσιάσῃ τοῦτο ὡς ἀποκλειστικὸν δημιούργημα τῆς ἐργασίας του. Ποῖος ὅμως θὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὸ ἀντικείμενον εἶναι δημιούργημα ὅλων ὁμοῦ ; Ἡ ἀντίληψις τῆς συλλογικῆς δημιουργίας δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀνακούφισιν διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ἱκανοποίησιν ἠθικὴν. Εἶναι εὐκαιρία χαρᾶς ἢ ἔξοδος μιᾶς θαυμασίας μηχανῆς ἐκ τοῦ ἐργοστασίου ἢ τὸ βάπτισμα ἑνὸς πλοίου διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς τεχνίτας ἑνὸς ναυπηγείου.

Πρόκειται ἄλλωστε περὶ τῆς κανονικῆς ἐξελίξεως τῆς συγχρόνου ζωῆς. Οὐδεμία δὲ σκέψις παρελθοντολογίας καὶ ἀνασχέσεως τῆς ἐξελίξεως ἔχει τὴν θέσιν της. Ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνικῆς εἶναι ἀξιοθαύμαστος. Ἡ εἰδικοποίησις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐπέτρεψαν τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν σοβαρὰν βελτίωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, διὰ τῆς συστηματικῆς του προσπάθειας καὶ τῆς προσεκτικῆς του παρατηρήσεως, ὁ ἄνθρωπος ἠρεύνει τὴν φύσιν, τῆς ἀπέσπασε δὲ οὐκ ὀλίγα μυστικὰ καὶ ἐξιχνίασε πλεῖστα μυστήρια ταύτης.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ εἰδικοποίησις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων παρουσιάζουν ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα. Χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην, ἡ ἱκανότης τοῦ ἀτόμου καθίσταται μεγαλυτέρα, αὐξάνεται δὲ ἀποτελεσματικῶς ἡ παραγωγικότης του καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας του. Τὸ σύνολον τῶν παραγομένων ἀγαθῶν αὐξάνει εἰς ὄγκον καὶ τελειοποιεῖται εἰς ποιότητα καὶ ἐμφάνισιν. Ἐπὶ πλέον τὰ ἀγαθὰ προσφέρονται εἰς συνεχῶς φθινούσας τιμὰς, δεδομένου ὅτι καθημερινῶς ἐπέρχεται μείωσις τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς.

2. Ἡ εἰδικοποίησις εἶναι συνάρτησις τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ παραγωγή τῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς μεθόδου τῆς εἰδικοποιήσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων παρουσιάζει πλεονεκτήματα ἀναμφισβήτητα, ἐξαρτᾶται ὅμως καὶ προσδιορίζεται ἡ ἔκτασις ταύτης ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἀγορᾶς. Πρόκειται περὶ ἀλλαγῆς εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς παραγωγῆς, ἐν σχέσει μὲ τὴν προηγουμένην κατάστασιν. Εἰς τὰς περιόδους τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας ἕκαστος ἄνθρωπος παρήγαγεν, ὁ ἴδιος, τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὰς ἀνάγκας του ἀγαθὰ. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς εἰδικοποιήσεως εἰς τὴν παραγωγήν, δημιουργεῖται σύνδεσμος μὲ τὴν ἀγοράν καὶ ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης ἐνὸς ἐκάστου ἐξαρτᾶται πλέον ἐκ ταύτης. Λαμβάνει χώραν ἐπιλογὴ εἰς τὴν παραγωγήν ἐνὸς ἀγαθοῦ, τοῦτο δὲ προσφέρεται, πρὸς πώλησιν, εἰς τὴν ἀγοράν. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ περιπτώσεις μερικῆς χρήσεως, δι' ἀνάγκας ἀτομικᾶς, τῆς παραγωγῆς. Ὁ γεωργὸς κρατεῖ τὸν ἀπαραίτητον σῖτον διὰ τὰς ἀνάγκας του, ὁ δὲ ἀμπελουργὸς τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν οἰκογένειάν του οἶνον. Τὸ ἴδιον δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸν ὑποδηματοποιόν, ὡς καὶ ἄλλους ἐπαγγελματίας. Πλεῖσται ὅμως εἶναι αἱ περιπτώσεις παραγωγῆς ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὴν ἀγοράν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀτομικῆς χρήσεως. Ὁ καπνοπαραγωγὸς ὅστις δὲν καπνίζει καὶ ὁ κατασκευαστὴς ὀρματοῦαλίων, ὅστις ἔχει πλήρη καὶ ἀνέπαφον τὴν ὄρασιν εἶναι δύο πρόχειρα παραδείγματα παραγωγῆς ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἀγοράν.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὅμως ἡ παραγωγή ἔχει ὡς ἀντικείμενον ὅχι τὴν ἱκανοποίησιν ἰδίων ἀναγκῶν ἀλλὰ τὴν διάθεσιν ταύτης εἰς τὴν ἀγοράν, τὸ εἶδος τῆς παραγωγῆς, ἡ ἔκτασις, ἡ ἀνάπτυξις ταύτης ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὑπαρχούσης ζητήσεως. Ὑπάρχει ζήτησις ἐνὸς προϊόντος εἰς τὴν ἀγοράν, πωλεῖται τοῦτο εἰς συμφέρουσαν τιμήν, τότε οἱ παραγωγοί, βάσει τῆς ἐνδείξεως ταύτης, καθορίζουν τὰ τῆς ἐργασίας των καὶ σπεύδουν νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ὑπαρχούσας ἀνάγκας.

Τὸ ὅλον σύστημα τῆς παραγωγῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγορᾶς καὶ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς καταναλώσεως, ἔτοιμον νὰ παράγῃ τὰ ἀγαθὰ ἅτινα ζητοῦνται καὶ πληρώνονται εἰς καλὰς τιμὰς.

Ἡ ὅλη διαδικασία τῆς παραγωγῆς καθορίζεται βάσει τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἐνδείξεως ἣτις προκύπτει ἐκ τῆς συσχετίσεως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἀγαθῶν. Ἡ ἀγορὰ εἶναι ὁ παντοδύναμος καθοδηγητὴς

τῆς παραγωγῆς. Οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς : ἐργασία, κεφάλαιον καὶ φυσικὸς πλοῦτος χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἅτινα ἔχουσι τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν καὶ ζητοῦνται εἰς τὴν ἀγοράν. Τὸ πᾶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταναλώσεως. Ἡ παραγωγὴ εἶναι ἐτοίμη νὰ ικανοποιήσῃ ὅλας τὰς ἐπιθυμίας τοῦ καταναλωτοῦ καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ἀπάσας τὰς ἐντολάς του, ἀρκεῖ αὐταὶ νὰ ἐκφράζωνται εἰς ἐνεργὸν ζήτησιν.

Ἀπλῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ καταναλωτοῦ δὲν ἀρκεῖ ἵνα προσδιορίσῃ τὴν κατεύθυνσιν τῆς παραγωγῆς. Πρέπει αὕτη νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν ἐνεργοῦ ζητήσεως. Τὰ διὰ τὴν ἀγορὰν παραγόμενα ἀγαθὰ πρέπει νὰ διατεθοῦν καὶ μάλιστα εἰς τιμὰς ἐπικερδεῖς. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ καλυφθῇ τὸ κόστος, νὰ ἀπομείνῃ δὲ καὶ σχετικὸν κέρδος διὰ τὸν παραγωγόν. Ἐὰν ἐν προϊόν διατίθεται δυσκόλως ἢ μὲ ζήτημیان, τοῦτο ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ὅτι ἡ προσφορὰ ἔχει ὑπερακοντίσῃ τὴν ζήτησιν. Ὑπάρχει σαφὴς προειδοποίησις διὰ τοὺς παραγωγούς, ἵνα καθορίσωσι τὴν περαιτέρω στάσιν των.

Εἶναι ὅθεν προφανὲς ὅτι παραγωγοὶ καὶ καταναλωταὶ συνδέονται διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, ὡς ἐξηγεῖται τοῦτο λεπτομερῶς παρὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ εἰδικώτερον παρὰ τῆς θεωρίας περὶ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν. Χάρις εἰς τὸ σύστημα τοῦτο, κινεῖται ὁλόκληρος ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς, ικανοποιεῖται ἡ κατανάλωσις, ἐξασφαλίζεται δὲ καὶ μία σχετικὴ οἰκονομικὴ ἰσορροπία.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπίδρασις τῶν τιμῶν εἶναι τοιαύτη, εἶναι προφανὲς ὅτι, ἡ ἔκτασις τῆς ἀγορᾶς ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ἀρτιωτέραν λειτουργίαν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας καὶ τὴν καλλιτέραν ικανοποίησιν τῆς καταναλώσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, εἶναι ἐπάναγκες νὰ διευκολυνθῇ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ συνδεθῶσι μὲ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸν μηχανισμόν τῶν τιμῶν, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ἄτομα. Χάρις εἰς τὴν διεύρυνσιν τῆς ἀγορᾶς αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν προσφερομένων ἀγαθῶν, παρουσιάζεται δὲ μεγαλυτέρα ποικιλία ἀντικειμένων πρὸς ἐπιλογὴν ἐκ μέρους τῶν καταναλωτῶν. Ἐπὶ πλέον ἐκδηλοῦται ἀνταγωνισμὸς ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν, ὅστις ἐπιφέρει πτωσιν τιμῶν καὶ ποιοτικὴν βελτίωσιν τῶν ἀγαθῶν.

Τέλος, ἡ οἰκονομικὴ ἐξισορρόπησις εἶναι εὐχερεστέρα. Διὰ τῆς συνδέσεως πολλῶν ἀτόμων μὲ τὴν ἀγορὰν, διὰ τῆς αὐξήσεως εἰς ὄγκον καὶ τοῦ πλουτισμοῦ εἰς ποικιλίαν, τῶν ἀγαθῶν, εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ σχετικὴ ἐξισορρόπησις μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἶναι εὐχερεστέρα. Εἰς μίαν ἀγορὰν εἰς ἣν μετέχουν ὀλίγοι παραγωγοὶ καὶ ὀλίγοι καταναλωταί, εἶναι λίαν δυσχερὴς ἡ ἐξασφάλισις ἰσοζυγίου μεταξὺ τῶν προσφερομένων καὶ τῶν ζητουμένων ἀγαθῶν. Ἀντιθέτως, ὑπάρχει μεγάλη πιθανότης νὰ ἐξασφαλισθῇ μία σχετικὴ ἐξισορρόπησις ὅταν ἡ ἀγορὰ εἶναι μεγάλη καὶ συνδέονται μετ' αὐτῆς, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι, παραγωγοὶ καὶ καταναλωταί.

Ἡ πρόοδος εἰς τὰ συγκοινωνιακὰ μέσα ἐπέφερε σύνδεσιν μεγάλων στρω-

μάτων τοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὸν μηχανισμόν τῆς ἀγορᾶς. Τὰ σύγχρονα μεταφορικά μέσα, ὁ τηλέγραφος καὶ τὸ τηλέφωνον ἐπιτρέπουν τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν διαφόρων τοπικῶν ἀγορῶν μιᾶς χώρας. Ἡ διακίνησις τῶν ἀγαθῶν ἐντὸς τῆς χώρας εἶναι λίαν εὐχερής, οὐδεμία δὲ δυσχέρεια ὑπάρχει διὰ τὴν τροφοδότησιν τῶν διαφόρων ἀγορῶν. Ὀλόκληρος ἡ χώρα ἀποτελεῖ μίαν καὶ μόνην ἀγοράν, μὲ τάσιν ἐξισώσεως τῶν τιμῶν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐξόδων μεταφορᾶς, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς μεταφορᾶς ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, τὰ ἐμπόδια ἀρχίζουν. Ὑπάρχουν εἴτε περιοριστικὰ μέτρα εἰς τὰς εἰσαγωγάς, εἴτε τελωνιακοὶ δασμοί. Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ εἰσαγωγή ἐνὸς ἀγαθοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑπόκειται εἰς πληρωμὴν εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ καὶ ἐὰν ἀκόμη, ὡς συχνάκις δυστυχῶς συμβαίνει, δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι περιορισμοί. Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης προκύπτει κατατεμαχισμὸς τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς καὶ ὅχι ἐνότης, ὡς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστης χώρας.

Ἐὰν ὅμως ἡ εἰδικοποίησις καὶ ὁ καταμερισμὸς εἰς τὰ παραγωγικὰ ἔργα παρουσιάζουν, ὡς εἴπομεν προηγουμένως, μεγάλα πλεονεκτήματα, εἶναι ἀπορίας ἄξιον διατὶ παρεμβάλλονται ἐμπόδια εἰς τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν μετὰ τῶν διαφόρων χωρῶν. Διὰ ποῖον λόγον ὑφίστανται τὰ τελωνιακὰ τείχη, ἅτινα παρεμποδίζουν τὴν ἐλευθέραν διακίνησιν, ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, τῶν διαφόρων ἀγαθῶν ;

Παρατηρήθη προσφυῶς ὅτι, διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς κυκλοφορίας εἰς διεθνῇ κλίμακα ἐξετελέσθησαν καὶ ἐκτελοῦνται καθημερινῶς ἀξιοθαύμαστα συγκοινωνιακὰ ἔργα. Ἀνοίγονται διώρυγες καὶ σήραγγες, τῶν ὁποίων ἡ δαπάνη εἶναι κολοσσιαία. Πάντα δὲ ταῦτα γίνονται πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγαθῶν. Πῶς δικαιολογοῦνται, συνεπῶς, τὰ τελωνιακὰ καὶ τὰ τόσα ἄλλα ἐμπόδια ;

3. Τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν.

Τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν, μετὰ τῶν διαφόρων χωρῶν, εἶναι προφανῇ καὶ ἀναμφισβήτητα. Βιβλιοθῆκαι ὀλόκληροι ἐγράφησαν πρὸς ἑξαρσιν τῆς σημασίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Τρία εἶναι κυρίως τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα. Ἐξαγωγή τῶν προϊόντων, ἅτινα δὲν καταναλίσκονται ἐντὸς τῆς χώρας. Εἰσαγωγή ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ παράγῃ ἡ χώρα. Τέλος, εἰσαγωγή ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγαθῶν λόγῳ τοῦ χαμηλοτέρου κόστους. Ἄς ἐξετάσωμεν, διαδοχικῶς τὰς τρεῖς περιπτώσεις.

α') Ἐξαγωγή προϊόντων ἅτινα δὲν καταναλίσκονται ἐντὸς τῆς χώρας. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο εἶναι μέγα. Ἐχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ παράδειγμα τῶν ἑλληνικῶν καπνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ ἐν δέκατον περίπου, τῆς ὅλης παραγωγῆς καταναλίσκεται ἐπιτοπίως. Τὰ ὑπόλοιπα καπνά, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐξαχθοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ συνέπειαν, ὅσον μεγαλυτέρα ἐλευθερία

υπάρχει εις τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ὅσον εὐρυτέρα εἶναι ἡ διεθνὴς ἀγορά, τόσον εὐχερέστερον θὰ διαθέσωμεν τὰ καπνὰ μας εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας χώρας, αἵτινες λόγῳ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν ἐπιδίδονται εἰς μεγάλας καλλιεργείας ὠρισμένων ἀγαθῶν. Τὸ παράδειγμα τῆς Βραζιλίας μὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ καφέ καὶ τῆς Αἰγύπτου μὲ τὸν βάμβακα εἶναι λίαν τυπικά. Παρατηρήθη ἄλλωστε ὅτι ὁ βάμβαξ, ὁ καφὲς καὶ ὁ καπνὸς δὲν φύονται εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη. Ἡ δὲ Παλλὰς Ἀθηνᾶ δὲν ἠθέλησε νὰ φυτεύσῃ τὴν ἐλαίαν της, παρὰ εἰς ὠρισμένας χώρας. Πρόκειται, ἐπομένως, περὶ σειρᾶς ὀλοκλήρου προϊόντων.

β) Εἰσαγωγὴ προϊόντων μὴ δυναμένων νὰ παραχθῶσιν ἐπιτοπίως. Τὸ δεύτερον πλεονέκτημα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ὅπερ συνδέεται μὲ τὸ προηγούμενον, εἶναι ἡ ἀντίθετος ὄψις τοῦ ἰδίου πράγματος, εἶναι ἡ προμήθεια ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἅτινα ἡ χώρα δὲν δύναται νὰ παράγῃ ἐπιτοπίως.

Ἡ χώρα μας, ὡς γνωστόν, εἰσάγει ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὴν ζάκχαριν, τὸν καφὲν καὶ σειρὰν ἄλλων προϊόντων μὴ δυναμένων νὰ παραχθῶσιν ἐντὸς τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα παρατηρεῖται τὸ ἴδιον φαινόμενον. Πλεῖστα ἀντικείμενα, ἰδίᾳ μηχανήματα, ἐργαλεῖα, κ.τ.λ., δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατασκευασθῶσιν εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἀπαιτεῖ μεγάλας ἐπιστημονικὰς καὶ τεχνικὰς γνώσεις, ὡς καὶ τελείας μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις, πράγματα δηλαδὴ ἐντελῶς ἀνέφικτα διὰ πλείστας ὅσας χώρας.

γ) Εἰσαγωγὴ μὲ μικρότερον κόστος. Ἐκτὸς ὅμως τῆς περιπτώσεως τῶν ἀγαθῶν ἅτινα ἀπαραιτήτως εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐκάστη χώρα ἔχει συμφέρον νὰ εἰσάγῃ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐκεῖνα ἀκόμη τὰ ἀγαθὰ ἅτινα ἔχουν κόστος μικρότερον, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ ἐγχώρια.

Ἐπομένως, βάσει τοῦ κριτηρίου τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, ἐκάστη χώρα ὀφείλει νὰ κατευθύνῃ τὴν παραγωγὴν της πρὸς τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα παρουσιάζει πλεονεκτήματα φυσικὰ ἢ ἐπίκτητα. Τὸ ἔδαφος, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι πρόσφορον διὰ τὴν παραγωγὴν βάμβακος ἢ καπνοῦ. Ἡ παραγωγὴ γενικῶς μιᾶς χώρας εἶναι ποιοτικῶς ἀνωτέρα καὶ οἰκονομικῶς περισσότερον ἀποδοτικὴ, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας χώρας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὑπάρχει ἐν ἀσφαλὲς κριτήριον διὰ τὴν ἐξειδίκευσιν τῆς χώρας εἰς τὴν παραγωγὴν. Αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν ἅτινα δύναται νὰ ἀγορασθῶσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν εἰς εὐθηνότερας τιμὰς.

Ἐὰν ἐκάστη χώρα κατευθύνῃ τὴν παραγωγὴν της, βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, τόσον ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ὅσον καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἀφεθῇ δὲ ἐλευθέρᾳ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀγαθῶν, τότε ἡ διεθνὴς οἰκονομία, ἐν τῷ συνόλῳ της, θὰ συνδεθῇ πλήρως, ὡς συνδέονται σήμερον αἱ διά-

φοροὶ ἐπαρχίαι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας. Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ὅτι, χάρις εἰς τὴν ἐφαρμογὴν μιᾶς τοιαύτης πολιτικῆς, θὰ ἐπιτευχθῶσι τὰ ἀκόλουθα ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα :

Πρῶτον. Μεγίστη αὐξήσις τῆς παραγωγῆς. Πράγματι, ἐὰν ἡ παραγωγὴ συντελεσθῇ βάσει τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους καὶ ἐπέλθῃ ἡ εἰδικοποίησις εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν διαφόρων χωρῶν βάσει τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα ἐμφανίζει ἐκάστη χώρα, ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν δύναται νὰ αὐξηθῇ λίαν ἀποτελεσματικῶς.

Δεύτερον. Ποιοτικὴ βελτίωσις τῶν παραγομένων ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθές. Πράγματι, ἐφόσον ἐπέλθῃ εἰδικοποίησις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων καθορισθῇ βάσει τῶν φυσικῶν ἢ τῶν τεχνικῶν πλεονεκτημάτων ἐκάστης χώρας, ἡ ποιότης τῶν ἀγαθῶν δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι καλλιτέρα.

Τρίτον. Πτώσις τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς καὶ ἐξασφάλισις οἰκονομικῆς ἰσορροπίας μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἐλευθερία εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ὁ ἀνταγωνισμὸς ὀδηγεῖ εἰς τὴν μείωσιν τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξισορρόπησις μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἀγαθῶν, ἔχει περισσοτέρας πιθανότητας πραγματοποιήσεως, εἰς μίαν εὐρυτέραν ἀγοράν, παρὰ εἰς τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς καὶ μόνης χώρας.

Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἐνεφανίσθη τὸ πρόβλημα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τούτου. Ἐπὶ πλεόν, οὗτοι ἐνεφάνισαν θεωρίας καὶ ἀναλύσεις, αἵτινες δὲν στεροῦνται ἐνδιαφέροντος. Δι' ὅσους μάλιστα δὲν ἀνέλυσαν μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸ πρόβλημα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ ὅλας τὰς ἐπιδράσεις του ἐπὶ τῶν οἰκονομιῶν τῶν διαφόρων χωρῶν, αἱ ἀντιλήψεις τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου διεθνοῦς ἐμπορίου ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπολύτως ὀρθαί. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ πολιτικὴ αὕτη δὲν ἔτυχε γενικῆς ἐφαρμογῆς, ὡς ἐξήγησις ἐδόθη ἢ μὴ κατανόησις, ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἐλευθερίας τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἀντιλήψεις τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἐξεδηλώθησαν ὡς ἀντίδρασις κατὰ ἐμποροκρατικῶν θεωριῶν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκθέσωμεν ταύτας, ἐν ὀλίγοις, κατόπιν δὲ θὰ ἀναλύσωμεν τὰς θεωρίας περὶ ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

4. Αἱ ἐμποροκρατικαὶ θεωρίαι.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι, ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων, περίπου, τοῦ 18ου, αἱ ἀπόψεις τῶν ἐμποροκρατῶν ἐπηρέασαν ἀποφασιστικῶς τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν τῶν διαφόρων χωρῶν. Αἱ ἀντιλήψεις ὅμως αὗται δὲν ἐξετέθησαν συστηματικῶς ὑπὸ τῶν ἐμποροκρατῶν καὶ δὲν ὑπάρχει μία πλήρης καὶ συνθετικὴ οἰκονομικὴ θεωρία. Ὁ ἐμποροκρατισμὸς ἐλάμβανε διαφόρους παραλλαγὰς, ἀναλόγως τῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας μιᾶς ἐκάστης χώρας καὶ τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν.

Αί θεωρίαι τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ καὶ γενικῶς τοῦ προστατευτισμοῦ, ἐχαρακτηρίσθησαν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ὡς τελείως συγκεχυμέναι καὶ ἄκρως σφαλεραί. Ὁ ἴδιος ὁ Keynes, ὅστις κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦ ἔτη παρεδέχθη ὅτι ὑπάρχουν βάσεις λογικαὶ εἰς τὰς ἐμποροκρατικὰς ἀπόψεις καὶ γενικῶς τὰς θεωρίας τοῦ προστατευτισμοῦ, ἦτο λίαν αὐστηρὸς ἔναντι τῶν ἀντιλήψεων τούτων κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς του. Οὕτω, ἔγραφε τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά, ἐν ἔτει 1923 : «Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι δύναται νὰ θεραπευθῇ ἡ ἀνέργια διὰ τῆς προστασίας, ἀποτελεῖ λάθος τῶν ὀπαδῶν τοῦ προστατευτισμοῦ, ὑπὸ τὴν πλέον βαρεῖαν καὶ χονδροειδῇ μορφήν» (1).

Μετέπειτα, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ Keynes ἀπεκήρυξε τὰς ἀντιλήψεις του ταύτας καὶ μετεβλήθη εἰς ἑνθερμον ὑποστηρικτὴν τοῦ προστατευτισμοῦ. Εἶναι γεγονὸς ὅτι, ἐπὶ ὁλόκληρον αἰῶνα, αἱ ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν ἐπεκρίθησαν αὐστηρότατα ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἀβάσιμοι καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως ἐποχὴν, ἰδίᾳ μετὰ τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν κρίσιν τῆς περιόδου 1929–1933, αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἤρχισαν νὰ σχολιάζωνται μετὰ σχετικῆς εὐμενείας. Γίνεται πλέον ἀποδεκτὸν ὅτι τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα δὲν εἶναι τόσον ἀνόητον καὶ τόσον ἐσφαλμένον, ὡς οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἠθέλησαν νὰ τὸ παρουσιάσουν.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἀναλύσωμεν λεπτομερῶς τὰς ἐμποροκρατικὰς ἀντιλήψεις, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὰ κυριώτερα σημεῖα αὐτῶν. Πρέπει ὁμως νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι ἡ περίοδος τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ συμπίπτει μὲ μίαν σοβαρὰν μεταβολὴν εἰς τὴν διεθνή οἰκονομίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς Εὐρώπης, τῆς μεταβολῆς ταύτης προελεύσεως ἐκ τῆς ἀφίξεως ἐξ Ἀμερικῆς μεγάλων ποσοτήτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Οὕτω, ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, παρατηρήθη ἄνοδος τιμῶν καὶ συγχρόνως ἀνάπτυξις τῶν διαφορῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν. Ἐπὶ πλέον, ἡ κρίσιμος κατάστασις τῆς περιόδου ἐκείνης ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην μεγάλων στρατιωτικῶν δαπανῶν.

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐμποροκρατικῆς πολιτικῆς ἦτο ἡ αὐξήσις τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ πολιτικὴ ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους, κατεβλήθη δὲ πᾶσα προσπάθεια αὐξήσεως τῆς δυνάμεώς του. Ἐν ἀποτελεσματικὸν μέσον πραγματοποιήσεως τοῦ ἐν λόγῳ σκοποῦ ἐθεωρήθη ἡ αὐξήσις τοῦ ἀποθέματος τῆς χώρας εἰς πολύτιμα μέταλλα. Διὰ τοὺς ἐμποροκράτας, πλοῦτος καὶ πολύτιμα μέταλλα ἦσαν ταυτόσημα. Τὸ νόμισμα ἐθεωρήθη ὡς ἡ καλλιτέρα μορφή πλούτου. Σκοπός, ἐπομένως, τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου δὲν ἦτο ἄλλος παρὰ ἡ αὐξήσις τῶν νομισματικῶν διαθεσίμων τῆς χώρας εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον.

Οἱ ἐμποροκράται παρετήρουν ὅτι τὰ πολύτιμα μέταλλα δὲν εἶναι φθαρτά, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ ἀποτελοῦν πλοῦτον, κατ' ἐξοχὴν. Εἶναι

(1) J. M. Keynes, 'Ἡ γενικὴ θεωρία, σελὶς 347.

γενικῶς ἀποδεκτὰ ὡς μέσα πληρωμῆς καὶ ἀντιπροσωπεύουν ἀγοραστικὴν δύναμιν καθ' ὅλας τὰς χρονικὰς περιόδους καὶ εἰς ὅλους τοὺς τόπους. Ὑπεγράμμιζον ἐπίσης ὅτι, ἅπασαι αἱ χῶραι αἵτινες δὲν ἔχουν μεταλλεῖα καὶ ἐπομένως δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐξορύξεως, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐπιτύχωσι τὴν προμήθειαν αὐτῶν διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου.

Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὅμως ἐν τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ἦτο ἀπαραίτητον τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς χώρας, εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, νὰ παρουσιάσῃ πλεόνασμα. Ἡ χώρα ἔπρεπε νὰ ἐξαγάγῃ ἀγαθὰ μεγαλυτέρας ἀξίας καὶ νὰ ἀγοράσῃ τοιαῦτα ἀξίας μικροτέρας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἰσρεύσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας πολὺτιμα μέταλλα ἴσης ἀξίας μετὰ τὸ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Συνεπῶς, ἦτο ἐπάναγκες ἡ κατεύθυνσις τῆς παραγωγῆς καὶ γενικῶς τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων νὰ λάβῃ τοιαύτην μορφήν ὥστε ἡ χώρα νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅπωςδῆποτε εὐνοϊκὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον. Ἀναφέρομεν μόνον τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον καὶ ὄχι τὸ ἰσοζύγιον λογαριασμῶν, διότι κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐμποροκρατῶν ἡ ἀνάλυσις τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν ἐκάστης χώρας δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν λεπτομερῆ κατάταξιν. Οὕτω, ἄλλοι μὲν τῶν ἐμποροκρατῶν συνεκέντρωνον τὴν προσοχὴν των ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, ἐπειδὴ τοῦτο ἀντιπροσωπεύει τὸν κύριον ὄγκον, τῆς ἀξίας τῶν συναλλαγῶν τῆς χώρας μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἄλλοι δὲ μετὰ τὴν λέξιν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἠννόουν ἀπάσας τὰς συναλλαγάς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἀδῆλων πόρων κτλ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ γενικὴ προσπάθεια τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ, εἰς τὸ πλαίσιον δὲ τῶν ἰδεῶν τούτων πρέπει νὰ τοποθετηθῇ καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς βιοτεχνικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Πράγματι, κατεβάλλετο μεγίστη προσπάθεια, ὑπὸ τῶν διαφόρων χωρῶν, ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας διότι διεπιστοῦτο ὅτι τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἦσαν εὐκόλως ἐξαγώγιμα, εὗρισκον εὐχερῶς ἀγοραστάς, ἡ δὲ ἀξία αὐτῶν, ἐν συγκρίσει μετὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα καὶ τὰς πρώτας ὕλας, ἐφαίνετο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐν λόγῳ ἀντιλήψεων, ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους καὶ ἡ ρύθμισις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς κινήσεως τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν, κατέστησε δυσχερέστατον τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ἐπεδείνωσε τὰς σχέσεις μετὰ τῶν διαφόρων χωρῶν. Δὲν ὑπῆρχε μόνον αὐστηρὰ ρύθμισις τῶν εἰσαγωγῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξαγωγῶν ἀκόμη, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ πρώτων ὑλῶν καὶ ὠρισμένων ἄλλων ἐμπορευμάτων, θεωρουμένων ὡς ἀπαραιτήτων διὰ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἐν γένει διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

Ἐπρεπε, μετὰ κάθε θυσίαν, νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀφθονία πολυτίμων μετάλλων ἐντὸς τῆς χώρας. Τοῦτο ἐθεώρουν οἱ ἐμποροκράται ὡς πλεονέκτημα πασιφα-

νές καὶ αὐταπόδεικτον. Ἴδου πῶς ἐκφράζεται ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ Serra :

«Πόσον σπουδαῖον εἶναι διὰ τὸν λαὸν καὶ τὸν βασιλέα, τὸ νὰ ἀφθονῇ ἐντὸς τῆς χώρας ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος καὶ ποῖα τὰ ἐξ αὐτῶν μεγάλα πλεονεκτήματα, δὲν πρόκειται νὰ τὸ ἐξετάσω. Οὔτε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ζημία ἐκ τῆς ἐλλείψεως αὐτῶν. Κατὰ τὴν γνώμην μου τοῦτο εἶναι ἀντιληπτὸν παρ' ἐνὸς ἐκάστου, ἐὰν μὴ ἐπακριβῶς, τοῦλάχιστον κάπως ἀορίστως».

Αὗται ἦσαν, ἐν συνόψει, αἱ ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ὅμως ἐκείνην καὶ κυρίως κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἔλαβε χώραν ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἐπέτρεψε μεγίστην αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν. Ἦτο, ἐπομένως, ἀπαραίτητον νὰ ἐκδηλωθῇ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἐμποροκρατικῆς πολιτικῆς, ἥτις παρημπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου. Διδομένου δὲ ὅτι ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν, εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐξεδηλώθη καὶ ἡ βιαιοτάτη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ. Ἡ χώρα αὕτη εἶχε ποσότητας διαθεσίμων ἀγαθῶν πρὸς ἐξαγωγὴν καὶ εἶχε συμφέρον νὰ ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου.

Δὲν εἶναι, ὅθεν, ἀπλῇ σύμπτωσις τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων ἐξεδηλώθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν. Οὔτε εἶναι ἐπίσης περίεργον ὅτι ὁ Σμίθ, ὅστις ἐθεωρήθη ὡς ἀναιρέσας τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν καὶ ἀποδείξας ὅτι αὗται ἦσαν τελείως σφαλεραί, μετεχειρίσθη γλῶσσαν δριμυτάτην καὶ μίαν ἐπιχειρηματολογίαν, δυσκόλως δυναμένην νὰ θεωρηθῇ ὡς βάσιμος καὶ εὐσταθοῦσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ADAM SMITH ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Βασικά χαρακτηριστικά.

Ὁ Smith εἶναι ὁ οἰκονομολόγος ὅστις ἐπέκρινε πρῶτος καὶ δριμύτερον παντὸς ἄλλου τὰς ἀντιλήψεις περὶ προστατευτισμοῦ τῶν ἐμποροκρατῶν. Διὰ νὰ γίνωσιν ὅμως πλήρως νοηταὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ Smith εἶναι ἀπαραίτητον νὰ λεχθῇ ὅτι οὗτος εἶχε μεταφυσικὰς κοσμοθεωρητικὰς ἀντιλήψεις. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Smith δὲν ἐπεκαλεῖτο θρησκευτικὰς ἀπόψεις καὶ θεοκρατικὰς ἀντιλήψεις, ὥς οἱ φυσιοκράται, ἐπὶ παραδείγματι. Παρεδέχετο ὅμως ὅτι ὑπάρχει μία φυσικὴ τάξις πραγμάτων, μία ἀόρατος χεὶρ ὁδηγοῦσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι ἐπιδιώκουν τὸ ἀτομικὸν των συμφέρον. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ὑπάρχει ἐν ὑπόβαθρον μεταφυσικῆς, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ μὲν φυσιοκράται ἐπικαλοῦνται τὸν θεόν, ὁ δὲ Smith τὴν ὑπαρξίν ἀοράτου χειρός, καθοδηγούσης τὰ πάντα πρὸς τὸν καλὸν δρόμον.

Ἐχων ὅθεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν φυσικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὴν περίφημον ἀόρατον χεῖρα, ὁ Adam Smith προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐσφαλμένον καὶ ἐπιβλαβὲς τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων. Ἡ διαλογικὴ συζήτησις καὶ ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Smith προξενοῦν μεγίστην ἐντύπωσιν. Δὲν παρουσιάζει ἀπλῶς ἀναλύσεις λογικὰς καὶ ἀφηρημένας ἐννοίας, ἀλλὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ συγκρίσεις τῶν ὁποίων ἡ λογικὴ σύνδεσις φαίνεται στερεά. Λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀκόλουθος τοποθέτησις τοῦ προβλήματος :

«Εἶναι ἀξίωμα διὰ κάθε λογικὸν οἰκογενειάρχην νὰ μὴν ἐπιχειρήσῃ ποτὲ νὰ παρασκευάσῃ εἰς τὸν οἶκον του ἓν εἶδος, τὸ ὁποῖον κοστίζει ὀλιγώτερον ἢν ἀγορασθῇ, παρὰ ἢν κατασκευασθῇ κατ' οἶκον».

«Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι λογικὸν διὰ μίαν ἐκάστην οἰκογένειαν ἰδιαιτέρως, δὲν δύναται νὰ εἶναι πρᾶξις ἄφρων εἰς τὴν περίπτωσιν μιᾶς μεγάλης Αὐτοκρατορίας».

Αἱ δύο ἀνωτέρω προτάσεις εἶναι συνδεδεμέναι λογικῶς καὶ παρουσιάζουν μίαν ἐξαιρετικὴν σαφήνειαν. Ἡ πρώτη ἐπικαλεῖται τὸ ἀξίωμα τῆς εἰδικοποιήσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ἐντὸς μιᾶς χώρας καὶ μὲ βάσιν τὴν οἰκογένειαν, ἡ δευτέρα, βασιζομένη εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς σκέψεως κατ' ἀναλογίαν, μεταφέρει τὸ παράδειγμα ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς ἐπιπέδου. Πράγματι, κατὰ

λογικόν εἰρμόν, ἐὰν εἷς οἰκογενειάρχης πραγματοποιῇ μίαν εὐνοϊκὴν καὶ συμφέρουσιν πρᾶξιν, διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἀγοράν, προκειμένου νὰ προμηθευθῇ ἀγαθὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας του, κατ' ἀναλογίαν, ἡ φύσις τῆς πράξεως φαίνεται ὅτι ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χωρῶν. Αὕτη εἶναι τοῦλάχιστον ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ πράγματος.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ὁ συλλογισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ οἰκογενειάρχου, εἰς τὴν δευτέραν, ἐπὶ τῆς χώρας ὡς μονάδος. Τόσον εἰς τὴν μίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν πρόκειται νὰ μὴ παραχθῇ ἐν ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀγορασθῇ μὲ κόστος μικρότερον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀφομοίωσις τῆς οἰκογενείας μὲ τὴν χώραν εἶναι αὐθαίρετος καὶ δὲν εὐσταθεῖ, ὡς θὰ ἴδωμεν μετέπειτα, διότι αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις καὶ συνέπειαι δὲν εἶναι ὅμοιαι εἰς τὰς δύο περιπτώσεις. Περιοριζόμεθα ὅμως, ἐπὶ τοῦ παρόντος, μόνον εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην.

Ἀναμφιβόλως ἡ εἰδίκευσις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας ἐξασφαλίζουν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως ἡ συνολικὴ ποσότης ἀγαθῶν εἶναι μεγαλύτερα δι' ὅλα τὰ ἄτομα. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἕκαστος παράγει διὰ τὴν ἀγοράν, καθορίζων τὸ εἶδος καὶ τὴν ποσότητα τῆς παραγωγῆς του, ἀναλόγως τῆς δεξιότητέας του, τῶν ἱκανοτήτων του καὶ τῆς ἐνδείξεως περὶ τῆς ἐξελέξεως τῆς ἀγορᾶς. Χάρις δὲ εἰς τὴν μέθοδον ταύτην ἡ ἀπόδοσις εἶναι μεγαλύτερα, ὁ δὲ ὄγκος τῶν ἀγαθῶν ἀρκετὸς διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀτόμων. Ἡ χάραξις τῆς κατευθύνσεως διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν προσδιορίζεται ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς ἀγορᾶς. Ἐκαστος, κατὰ προτίμησιν, θὰ παράγῃ ἀγαθὰ καὶ θὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ εἰς τὴν ἀγοράν φαίνεται ἱκανοποιητικὴ. Ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις ἀγαθῶν καθορίζει τὰς τιμὰς αὐτῶν, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ σαφῇ ἐνδείξιν διὰ τὴν περαιτέρω χρησιμοποίησιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς εἰδικοποιήσεως εἰς διεθνῇ κλίμακα, ἐκάστη χώρα θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν παραγωγὴν διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει πλεονεκτήματα. Ταῦτα δύναται νὰ εἶναι φυσικὰ ἢ ἐπίκτητα καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ δραστηριότητος. Ὑπάρχουν φυσικὰ πλεονεκτήματα, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐδάφους, τοῦ κλίματος κ.τ.λ., ἐπίκτητα δὲ ὅσα ἀνάγονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας.

Διὰ τὴν σαφῇ ἀπόδειξιν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς εἰδικοποιήσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ὁ Σμίθ ἐπεκαλέσθη τὸ παράδειγμα τῆς κατασκευῆς τῶν βελονῶν: «Ἡ μεγάλη αὐξήσις τῆς ποσότητος ἔργου, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἀριθμὸς χειρῶν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ, λόγῳ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ὀφείλεται εἰς τρεῖς λόγους. Πρῶτον, εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἀτομικῆς ἐπιδεξιότητος ἐκάστου ἐργάτου. Δεύτερον, εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν χρόνου, ὅστις χάνεται συνήθως ὅταν λαμβάνῃ χώραν ἀλλαγὴ ἀπὸ ἐνὸς εἶδους ἔργου εἰς ἕτερον. Καὶ τρί-

τον καὶ τελευταῖον, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ μηχανῶν, αἵτινες διευκολύνουν καὶ συντρυφεύουν τὴν ἐργασίαν, ἐπιτρέπουν δὲ οὕτω εἰς ἓν ἄτομον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐργασίαν πολλῶν» (1).

Διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου γίνεται σαφὲς ὅτι ἡ εἰδικοποίησις καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων καταλήγουν εἰς ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα. Ὁ καταμερισμὸς ὅμως τῶν ἔργων δὲν εἶναι πραγματοποιήσιμος ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐμπόδια. Ἡ εἰδικοποίησις προσκρούει εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀγορᾶς. Προσδιορίζεται ἐκ τῆς δυνατότητος τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων καὶ εἶναι συνάρτησις τῆς εὐρύτητος τῆς ἀγορᾶς. Ἡ δυνατότης ἀνταλλαγῆς, γράφει ὁ Σμίθ, προσδιορίζει τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων καὶ τὴν εἰδικοποίησιν. Ἐξαρτᾶται, συνεπῶς, ἐκ τῆς δυνατότητος πρὸς ἀνταλλαγὴν, μὲ ἄλλους λόγους ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀγορᾶς. Τὰ συμπεράσματα ἐξάγονται εὐκόλως καὶ ἡ λογικὴ σύνδεσις εἶναι στερεά: α) Ἡ ἐξειδίκευσις αὐξάνει τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν. β) Αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εὐρύτητος τῆς ἀγορᾶς. γ) Συμπέρασμα: εἶναι ἀπαραίτητον νὰ διευρυνθῇ ἡ ἀγορά.

Ἡ διεύρυνσις ὅμως τῆς ἀγορᾶς δὲν εἶναι δυνατὴ, ἐφόσον ἐπικρατοῦν αἱ ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν. Τίποτε τὸ καλὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, ἐὰν κάθε χώρα μετέρχεται μέσα προστατευτικὰ καὶ προσπαθῇ, πάσῃ θυσίᾳ, νὰ αὐξήσῃ τὰ ἀποθέματα τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ρίζα τοῦ κακοῦ, διὰ τὸν Σμίθ, ἐφαίνετο ἡ διαρκὴς προσπάθεια τῶν διαφόρων χωρῶν πρὸς αὐξήσιν τῶν νομισματικῶν ἀποθεμάτων. Ἦτο ὅθεν ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ σαφῶς νοητὸν ὅτι αἱ ἐμποροκρατικαὶ ἀντιλήψεις ἦσαν πεπλανημέναι καὶ τὰ προστατευτικὰ μέτρα ἐπιβλαβῇ δι' ὅλας τὰς χώρας. Διὰ τὸ συμφέρον ὅλων τῶν χωρῶν, διὰ τὸ καλὸν ὅλων τῶν λαῶν, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ υἱοθετηθῇ ἡ πολιτικὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Διὰ τοῦτο ὁ Σμίθ προσθέτει: «Ἐὰν ὅλα τὰ Ἔθνη ἠκολούθουν τὸ εὐγενὲς σύστημα τῆς ἐλευθερίας τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν, τὰ διάφορα Κράτη, ἅτινα ἀποτελοῦν μίαν Ἠπειρον, θὰ ἐλάμβανον τὴν ὅψιν ἐπαρχιῶν μιᾶς μεγάλης Αὐτοκρατορίας».

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδεώδους ταύτης καταστάσεως, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ ἀναίρεσις τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων καὶ νὰ ἀποδειχθῇ σαφῶς ὅτι ἦσαν ἐσφαλμέναι. Διὰ τοῦτο ἡ προσοχὴ τοῦ Σμίθ συνεκεντρώθη εἰς τὸ θέμα τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ἡ ὅλη του δὲ προσπάθεια συνίσταται εἰς τὴν μείωσιν τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Ἀλλὰ τὸ ἐσφαλμένον ἢ μὴ τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Ἐκεῖ εἶναι ἡ βάσις τοῦ ὅλου προβλήματος, ὡς θὰ ἴδωμεν τοῦτο βραδύτερον. Ἀς ἀκολουθήσωμεν ὅμως, ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὸ νῆμα τῶν ἰδεῶν τοῦ Σμίθ.

(1) Α. Σμίθ, Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἑθνῶν, Τ. Ι σελὶς 11.

2. Ἡ σημασία τῶν πολυτίμων μετάλλων.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, αἱ ἐμποροκρατικαὶ ἀντιλήψεις, ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορῶν παραλλαγῶν των, εἶχον ὡς ἀντικείμενον τὴν αὕξησιν τοῦ ἀποθέματος τῶν πολυτίμων μετάλλων τῆς χώρας. Ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἄργυρος ἐθεωροῦντο ὡς κατ' ἐξοχὴν πολύτιμα ἀντικείμενα, ἅτινα προσδίδουν εἰς τὸν διαθέτοντα ταῦτα πλεῖστα ὅσα πλεονεκτήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν δύναμιν ἀκόμη. Διὰ τοῦτο κάθε Κράτος ἡγωνίζετο διὰ τὴν αὕξησιν τῆς ποσότητος τῶν πολυτίμων μετάλλων.

Δύο εἶναι αἱ μέθοδοι ἀποκτήσεως τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ἡ παραγωγή, δηλαδή ἡ ἐξόρυξις, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ χώρα διαθέτει στρώματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ὑπὸ τὸν ὅρον αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς χώρας, ἐν τῷ συνόλῳ, νὰ εἶναι μεγαλύτεραι εἰς ἀξίαν τῶν εἰσαγωγῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ προσοχὴ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν, ὅθεν, τοῦ σκοποῦ τούτου, κατεβάλλετο, ὑπὸ τῶν διαφορῶν χωρῶν μεγίστη προσπάθεια παρακολουθήσεως τοῦ ρεύματος τῶν εἰσαγωγῶν. Αἱ προστριβαὶ καὶ αἱ δυσχέρειαι μεταξὺ τῶν διαφορῶν χωρῶν ἦσαν πολλάι. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ τὴν αὐστηρὰν γλῶσσαν, ἣν ὁ Σμίθ μετεχειρίζετο κατὰ τῶν ἐμποροκρατῶν. Ἡ προσπάθεια τοῦ Σμίθ τείνει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὑπάρχουν ἄλλα ἐξ ἴσου πολύτιμα ἀγαθὰ, ἴσως μάλιστα μὲ μεγαλυτέραν χρησιμότητα τῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Ἴδου πῶς θέτει τὸ πρόβλημα ὁ Σμίθ :

« Ἀναμφιβόλως μία χώρα ἥτις στερεῖται μεταλλείων ὀφείλει νὰ ἀποκτήσῃ τὸν χρυσὸν αὐτῆς καὶ τὸν ἄργυρον ἀπὸ τὰς ξένας χώρας, ὡς ἡ χώρα ἡ στερουμένη ἀμπέλων, τὸν οἶνον τῆς, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀσχοληθῇ ἡ Κυβέρνησις, τόσον διὰ τὸ ἐν ἀντικείμενον, ὅσον καὶ τὸ ἕτερον. Μία χώρα ἡ ὁποία ἔχει τὰ μέσα νὰ ἀγοράσῃ, θὰ ἐξεύρῃ πάντοτε ὅλον τὸν ἀπαραίτητον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς οἶνον. Καὶ μία χώρα ἡ ὁποία ἔχει τὰ μέσα κτήσεως δύναται νὰ ἀγοράσῃ τὸν ἀπαραίτητον χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ δὲν πρόκειται νὰ στερηθῇ τῶν μετάλλων τούτων. Ὑπάρχει δυνατότης ἀγορᾶς αὐτῶν εἰς τὴν τιμὴν των, ὡς καὶ διὰ κάθε ἕτερον πρᾶγμα. Καὶ ἐὰν χρησιμεύουν ὡς μέσα καθορισμοῦ τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων ἐμπορευμάτων, τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα χρησιμεύουν ἐπίσης ὡς τιμὴ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Ἐπαναπαυόμεθα μετὰ βεβαιότητος ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀναμείξεως τῆς Κυβερνήσεως, διὰ τὴν προμήθειαν ὀλοκλήρου τοῦ ἀναγκαιοῦντος οἶνου. Δυνάμεθα, ἐπομένως, νὰ ἐπαναπαυθῶμεν εἰς ταύτην, μετὰ τῆς ἰδίας ἐμπιστοσύνης, διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὀλοκλήρου τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, ἀπαραιτήτων εἴτε διὰ τὴν νομισματικὴν κυκλοφορίαν, εἴτε δι' ἄλλας χρήσεις» (1).

(1) Α. Σμίθ, Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἑθνῶν Τ. II σελὶς 11.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιχειρηματολογία τοῦ Σμίθ δὲν εἶναι ὀρθή. Ἡ μέθοδος τῆς συγκρίσεως καὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν πολυτίμων μετάλλων μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν δὲν εὐσταθεῖ. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σμίθ ἔχει ἴσως συναίσθησιν τοῦ ἀδυνατοῦ τῆς ἐπιχειρηματολογίας του. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅμως νὰ ἀναιρέσῃ τελείως τὰς ἐμποροκρατικὰς ἀντιλήψεις προχωρεῖ ἔτι περισσότερον εἰς ὑπερβολὰς καὶ εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα.

Οὕτω, ὑποστηρίζει ὅτι καὶ «ἐὰν ἀκόμη ὑπάρξῃ ἔλλειψις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἢ ἀντικατάστασις αὐτῶν δὲν παρουσιάζει δυσχερείας. Ἀντιθέτως, ἐὰν παρουσιασθῇ ἔλλειψις πρώτων ὑλῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια, ἢ βιομηχανία θὰ σταματήσῃ. Ἐὰν πάλιν παρουσιασθῇ ἔλλειψις τροφίμων, ὁ λαὸς θὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης. Ἀλλ' ἐὰν ἐπισυμβῇ ἔλλειψις νομίσματος, ἢ ἀντιμετώπισις τῆς καταστάσεως εἶναι δυνατή, ἔστω καὶ ὀλίγον δυσκόλως, διὰ τοῦ ἀντιπραγματισμοῦ, τῆς ἀπ' εὐθείας δηλαδὴ ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν. Δύναται, ἄλλωστε, νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ μέθοδος τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ πιστώσει, ἢ διὰ τρεχουμένων λογαριασμῶν, ἢ ἀμοιβαία ἐξίσωσις τῶν ὁποίων θὰ λαμβάνῃ χώραν, διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν, ἅπαξ τοῦ μηνὸς ἢ ἅπαξ τοῦ ἔτους. Τελικῶς, τὸ χαρτονόμισμα, καθοριζομένης καλῶς τῆς κυκλοφορίας του, δύναται, ὅχι μόνον ἄνευ μειονεκτήματος ἀλλ' ἀκόμη καὶ μὲ μεγάλα πλεονεκτήματα, νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ πολύτιμα μέταλλα».

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Σμίθ καθίσταται περισσότερον ἀσθενής, ἀπὸ τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν καταβάλλεται πλέον πασιφανῶς προσπάθεια πρὸς μείωσιν τῆς σημασίας καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ ὅχι προσπάθεια πρὸς ἐξαγωγήν ἐπιστημονικῶν συμπερασμάτων, βάσει μιᾶς προσεκτικῆς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως. Ὁ Σμίθ ὁμιλεῖ πλέον μετὰ προκαταλήψεως περὶ τῶν πολυτίμων μετάλλων. Θέλει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὰ πάντα πρέπει νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψε πραγματικοὺς φιλιππικοὺς ἐναντίον τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ γενικῶς τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων. Λυπεῖται κανεὶς εἰλικρινῶς παρακολουθῶν τὴν αὐθαίρετον καὶ μὴ λογικῶς στηριζομένην ἐπιχειρηματολογίαν τοῦ Σμίθ, ἢ κατάληξις τῆς ὁποίας εἶναι ὅτι «ἡ προσοχὴ τῆς Κυβερνήσεως χρησιμοποιεῖται κακῶς ὅταν ἀσχολῇται μὲ τὴν παρακολούθησιν τῆς διατηρήσεως ἢ τῆς αὐξήσεως τῆς ποσότητος τοῦ νομίσματος τῆς χώρας».

Ἀναγιγνώσκων τις τοιαῦτα συμπεράσματα, διερωτᾷται εὐλόγως πῶς ὁ Σμίθ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του τὰς διαφόρους λειτουργίας τοῦ νομίσματος καὶ τὴν μεγάλην σημασίαν αὐτοῦ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἐκάστης χώρας. Δυστυχῶς ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ προκατάληψις τοῦ Σμίθ φθάνουν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐὰν ἀκόμη κατὰ τὴν ἀνάλυσίν του ἀναφέρῃ ἓν πλεονέκτημα τῶν πολυτίμων μετάλλων δὲν διστάζει, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν, νὰ ἀντιστρέψῃ τὰ πράγματα. Ἴδου ἓν παράδειγμα :

Ὁ Σμίθ ἀναφέρει ὅτι τὰ πολύτιμα μέταλλα ἔχουν μεγάλην ἀξίαν εἰς μικρὸν ὄγκον. Ἀντὶ δὲ νὰ ὑπογραμμίσῃ ὅτι οὗτος εἶναι εἷς ἐκ τῶν λόγων διὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν μεγάλην ζήτησιν, διότι χρησιμεύουν ὡς ἀποθέματα ἀξιῶν, ἐξάγει συμπεράσματα ὅπως ἀντίθετα. Οὕτω, ἐξετάζων τὸ πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς ὑποστηρίζει ὅτι, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν εἰς μικρὸν ὄγκον, μεταφέρονται λίαν εὐκόλως καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μεγάλη σημασία εἰς τὴν ὑπαρξιν ἢ ἔλλειψιν αὐτῶν. Προσθέτει δὲ χαρακτηριστικῶς ὅτι «ἐὰν ὑπῆρχε μία πραγματικὴ ζήτησις δημητριακῶν καρπῶν διὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν, θὰ ἦτο ἀπαραίτητον διὰ τὴν μεταφορὰν νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁλόκληρον τὸ ναυτικὸν τῆς Ἀγγλίας».

Ἐκ τῆς ὅλης ἀναλύσεως τοῦ Σμίθ φαίνεται ὅτι ἡ λειτουργία ἦν ἀποδίδει εἰς τὸ νόμισμα εἶναι μόνον ἡ τοῦ μέσου ἀνταλλαγῆς. Οὐδαμοῦ προκύπτει ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ Σμίθ ὅτι τὸ νόμισμα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόθεμα ἀξιῶν καὶ ὡς μέσον ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ συντελέσῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς.

Χάρις εἰς τὰς παραλείψεις καὶ τὰς ἀντιστροφὰς τῶν πραγμάτων, ὁ Σμίθ θριαμβεύει εὐκόλως καὶ παρουσιάζεται ὡς ἀναιρῶν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῶν ἐμποροκρατῶν. Ὑπὸ πνεῦμα δὲ προκαταλήψεως προβαίνει καὶ εἰς τὴν περὶ νομίσματος ἀνάλυσιν.

3. Αἱ νομισματικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Σμίθ.

Ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Σμίθ ἀναφορικῶς μὲ τὸ νόμισμα προκύπτει σαφῶς ὅτι οὗτος εἶναι ὁπαδὸς τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος, ὡς διέτύπωσε ταύτην, κατὰ τρόπον κατηγορηματικόν, ὁ David Hume.

Ὁ Σμίθ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ποσότης τῶν πολυτίμων μετάλλων δὲν δύναται νὰ καταστῇ μεγαλυτέρα τῆς πραγματικῆς ζητήσεως τῆς χώρας. Ἐὰν τὰ ἀποθέματα τῆς χώρας καταστοῦν μεγαλύτερα τῶν ὅσων ἀντιπροσωπεύει ἡ πραγματικὴ ζήτησις, ἡ τάσις ἀνατρέπεται καὶ τὰ πολύτιμα μέταλλα τείνουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν πολυτίμων μετάλλων προσδιορίζεται ἐκ τῆς πραγματικῆς ζητήσεως τῆς χώρας. Ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τούτων, ὁ Σμίθ ἐπικαλεῖται τὴν περίπτωσιν τῆς Ἰσπανίας, ὅπου ὅλοι οἱ δρακόντειοι Νόμοι ἀπεδείχθησαν ἀνίσχυροι πρὸς συγκράτησιν τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐντὸς τῆς χώρας. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν εἶναι ἄνευ βάσεως. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἐμποροκράται δὲν εἶχον ἀκόμη εἰσαγάγει τὰς συγχρόνους μεθόδους τῆς ἀποστειρώσεως καὶ τῆς τελείας σχεδὸν ἐξουδετερώσεως τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἐπὶ τῶν τιμῶν.

Σχετικὴ μὲ τὴν μεταβολὴν τῶν ἀποθεμάτων τῶν πολυτίμων μετάλλων εἶναι καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ Σμίθ περὶ παραπόνων ἀνεπαρκειᾶς. Τὴν ἔλλειψιν ὁ Σμίθ ἀποδίδει εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῶν ἀνθρώπων νὰ καταβάλωσι παραγωγικὰς προσπάθειας πέραν τῶν δυνατοτήτων των. Διὰ τοῦτο γράφει ὅτι, οἱ ἄνθρωποι

οἱ πλέον οἰκονόμοι ἐὰν ἀποδοθοῦν εἰς χρηματικὰς πράξεις δυσαναλόγους τῶν δυνάμεων των, εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθῶσιν εἰς ἀπόλυτον ἀδυναμίαν διαθέσεως χρημάτων καὶ ἐξευρέσεως πιστώσεων, ὡς οἱ σπάταλοι οἷτινες ἐδαπάνησαν δυσανάλογα ποσὰ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων των.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν περὶ σπάνιος τοῦ νομίσματος, ὁ Σμίθ παρατηρεῖ ὅτι τὰ παράπονα ταῦτα δὲν σημαίνουν ὅτι ὑπάρχει ἔλλειψις χρήματος ἐντὸς τῆς χώρας καὶ δὲν κυκλοφοροῦν νομίσματα εἰς τὸν ἀπαραίτητον ἀριθμόν. Ἀπλῶς προκύπτει, ὅτι πολλὰ πρόσωπα δὲν ἔχουσι χρήματα διότι δὲν ἔχουσι τίποτε νὰ δώσωσι πρὸς ἀνταλλαγὴν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀπαραιτήτων νομισμάτων. Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Σμίθ εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα, παραπλησίᾳ δὲ μὲ τὴν γνωστὴν θεωρίαν περὶ ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἀτόμων, ἥτις ἀγοραστικὴ δύναμις εἶναι συνάρτησις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ προσδιορίζεται κυρίως ἐκ τῶν εἰσοδημάτων του.

Ἄλλ' ἡ ἀνάλυσις τοῦ Σμίθ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶναι ὅχι μόνον λίαν ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ καὶ ἐξόχως χαρακτηριστικὴ τῆς ἐπιμονῆς του πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων. Οὕτω, λαμβάνει ὑπὸ σημείωσιν ὅτι ἡ ὑπαρξίς ἀγαθῶν δὲν ἐξασφαλίζει αὐτομάτως καὶ νόμισμα. Ὑποστηρίζει ὅμως ὅτι ἡ δυσχέρεια αὕτη ἀφορᾷ τὰ ἄτομα καὶ ὅχι τὰς χώρας : «Εἷς ἔμπορος δύναται πολλάκις, μὲ μίαν ἀφθονίαν ἐμπορευμάτων εἰς τὸ κατάστημά του, νὰ εὑρεθῇ οἰκονομικῶς κατεστραμμένος, ἐὰν δὲν ἡδυνήθη ἐγκαίρως νὰ ἀπαλλαγῇ τούτων. Ἄλλ' ἐν Ἑθνῷ ἢ μίᾳ χώρᾳ δὲν δύναται νὰ φοβηθῇ τοιοῦτον συμβάν» (1).

Οὐδεὶς λοιπὸν φόβος, κατὰ τὸν Σμίθ, διὰ τὴν χώραν. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις θὰ ἔχῃ αὕτη εἰς τὴν διάθεσίν της τὰ ἀπαραίτητα νομίσματα εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Πέραν τῶν ἀπαραιτήτων, εἶναι ἀπερίσκεπτον καὶ ἀνόητον νὰ ὑπάρχωσι νομίσματα ἐντὸς τῆς χώρας. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὁ Σμίθ καταφεύγει πάλιν εἰς τὴν ἀγαπητὴν του μέθοδον τῶν συγκρίσεων καὶ τοῦ συλλογισμοῦ κατ' ἀναλογίαν.

Οὕτω γράφει ὅτι «θὰ ἦτο ἀνόητον νὰ ἔχωμεν περισσότερα μαγειρικὰ σκεύη, τῶν ὧν χρειαζόμεθα εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἵνα μαγειρεύσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον καταναλίσκεται συνήθως ἐντὸς τῆς χώρας». Προχωρῶν ἀκόμη περισσότερο εἰς τὰς συγκρίσεις του ὁ Σμίθ προσθέτει ὅτι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ὑφ' ὅλας των τὰς μορφὰς δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ μαγειρικὰ σκεύη, ὡς τὰ συνήθη μαγειρικὰ σκεύη, ἔστω καὶ ὅταν ἀκόμη παρουσιάζωνται ὑπὸ μορφὴν νομισμάτων.

Εἶναι φανερόν ὅτι εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ὁ Σμίθ εἶναι διατεθειμένος νὰ ἀποδώσῃ σημασίαν καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ κάποιαν σπουδαιότητα εἰς τὰ πολύ-

(1) Α. Σμίθ, Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἑθνῶν, Τ. II σελὶς 15.

τιμα μέταλλα. Λίαν χαρακτηριστικαί εἶναι αἱ ἀντιλήψεις του, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ προβλήματος τῆς Ἑθνικῆς Ἀμύνης. Θά ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τοῦλάχιστον ὁ Σμίθ θά ἀνεγνώριζε κάποιαν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Δὲν συμβαίνει ὅμως τοῦτο. Κατὰ τὸν Σμίθ, οἱ στόλοι καὶ οἱ στρατοὶ συντηροῦνται μὲ τρόφιμα καὶ ὄχι μὲ χρυσὸν καὶ ἄργυρον.

Βεβαίως, οὗτος δὲν παραγνωρίζει, οὔτε ἀγνοεῖ τοὺς τρόπους τῆς προμηθείας τῶν τροφίμων. Ἀναφέρει, συνεπῶς, ὅτι τὰ τρόφιμα δύνανται νὰ εἰσαχθοῦν διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς μὲ βιομηχανικὰ προϊόντα, τέλος δὲ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς μὲ ἀκατέργαστα προϊόντα τῆς χώρας.

Ἐκ τῶν τριῶν μεθόδων, ἡ προτίμησις τοῦ Σμίθ στρέφεται εἰς τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τῶν ὁποίων τὴν σπουδαιότητα ὑπογραμμίζει σαφῶς : «Ἐξ ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων, τῶν καταλλήλων πρὸς μεταφορὰν εἰς χώρας μεμακρυσμένας, εἴτε διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς μισθοδοσίας καὶ τῶν τροφίμων ἐνὸς στρατοῦ, εἴτε διὰ τὴν ἀπόκτησιν μέρους τοῦ νομίσματος, τῆς ἐμπορικῆς ταύτης δημοκρατίας, εἶναι, ὡς φαίνεται, τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τὰ καλλίτερον κατεργασμένα καὶ τὰ καλλίτερον τελειοποιημένα. Τὰ προϊόντα ταῦτα περικλείουν μεγάλην ἀξίαν εἰς μικρὸν ὄγκον καὶ δύνανται ἐπομένως νὰ ἐξαχθῶσιν εἰς πολὺ μεγάλας ἀποστάσεις, μὲ ἐλάχιστα ἐξοδα. Οὐδεὶς πῶλεμος, μακρὸς καὶ δαπανηρὸς, δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ τῆς ἐξαγωγῆς ἀκατεργάστων προϊόντων τῆς γῆς» (1).

Ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσις τοῦ Σμίθ ὑπογραμμίζει τὴν ὑπαρξίν ὑπεροχῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν παραγωγὴν πρῶτων ὑλῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων, ἔρχεται δὲ εἰς ἐπίρρωσιν, ἐν μέρει, τῶν ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων. Κατὰ τὸν Σμίθ, τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἐξάγονται εὐχερῶς καὶ ἐπιτρέπουν τὴν ἀπόκτησιν τροφίμων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατευμάτων. Οἱ ἐμποροκράται συνιστοῦν προσοχὴν εἰς τὰ πολύτιμα μέταλλα, διότι ταῦτα χρησιμεύουν ὡς μέσον κτήσεως ὅλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, συντελοῦν δὲ συγχρόνως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα θεωροῦνται ὡς ἀποτελεσματικὸν μέσον αὐξήσεως τῶν νομισματικῶν ἀποθεμάτων τῆς χώρας.

Αἱ ἀναλύσεις, συνεπῶς, τοῦ Σμίθ δὲν ἀποτελοῦν ἀναίρεσιν, ἀλλὰ μερικὴν τοῦλάχιστον ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἀπόψεων τῶν ἐμποροκρατῶν.

4. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ἀναφορικῶς μὲ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ὁ Σμίθ δέχεται ὅτι ταῦτα εἶναι ἀξιόλογα δι' ὅλας τὰς χώρας. Τὸ διεθνὲς ἐμπόριον,,

(1) Α. Σμίθ, Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἑθνῶν, Τ. II σελὶς 23.

κατὰ τὸν Σμίθ, εἶναι ἐπωφελὲς δι' ὅλας τὰς χώρας, διότι διευκολύνει τὴν ἐξαγωγὴν τῶν πλεοναζόντων προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῆς ἐργασίας ἐκάστης χώρας, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει ζήτησις ἐπὶ τόπου, ἐπιτρέπει δὲ τὴν εἰσαγωγὴν ἀγαθῶν ἅτινα ἔχουσι ζήτησιν.

Ὑπογραμμίζει ἐπίσης τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἐπὶ τῆς εἰδικοποιήσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων : «Χάρις εἰς τοῦτο τὰ περιορισμένα ὅρια τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς δὲν ἐμποδίζουν πλέον τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων νὰ φθάσῃ εἰς ἀνώτατον σημεῖον τελειοποιήσεως, εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς, ἰδιαιτέρως δὲ τὴν βιομηχανίαν» (1).

Διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου πλεῖστα ὅσα ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα εἶναι δυνατά, κατὰ τὸν Σμίθ. Διὰ τοῦτο κηρύσσεται ἐναντίον πάσης παρεμβάσεως τοῦ Κράτους. Οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ κινηθοῦν ἐλευθέρως, πρὸς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς παραγωγῆς. Μόνον οὕτω ἐπιτυγχάνονται ἱκανοποιητικώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὴν παραγωγὴν. Διὰ τὸν Σμίθ, «ἡ παραχώρησις μονοπωλίου εἰς τὴν ἐθνικὴν βιομηχανίαν σημαίνει κατεύθυνσιν τῶν ἰδιωτῶν εἰς μίαν ὠρισμένην ὁδὸν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κεφαλαίων των. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην πρόκειται περὶ προδιαγραφῆς τρόπου ἐνεργείας, ὅπερ εἶναι πάντοτε : εἴτε περιττόν, εἴτε ἐπιζήμιον».

Μετέπειτα ὁ Σμίθ ἐξετάζει τὰς δύο ἀκολουθούς περιπτώσεις : Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς χώρας προσφέρονται εἰς τὴν ἰδίαν τιμὴν μὲ τὰ ξένα. Τότε ἡ κρατικὴ προστασία εἶναι περιττή. Δὲν προσφέρονται εἰς τὰς ἰδίας τιμὰς μὲ τὰ ξένα, ἀλλὰ εἰς πολὺ ὑψηλότερας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἡ προστασία εἶναι ἐπιζημία. Ἐπιβάλλεται, κατὰ τὸν Σμίθ, ἡ ἀγορὰ τῶν εὐθηνότερων ξένων προϊόντων, μὲ τὸ προϊόν διαφόρων ἀγαθῶν, διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων ἡ χώρα παρουσιάζει πλεονεκτήματα. Ἐπὶ πλέον, δὲν δέχεται οὗτος ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἀνάπτυξις ἐνὸς κλάδου τῆς βιομηχανίας, εἴτε τῶν διαφόρων εἰσοδημάτων τῶν κατοίκων, διὰ τῆς προστασίας καὶ τῆς κρατικῆς παρεμβάσεως.

Τὰ συμπεράσματα ἐξ ὅλων τῶν ἀναλύσεων τοῦ Σμίθ εἶναι μία ἑνθερμος συνηγορία ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου καὶ ἡ καταδίκη τοῦ προστατευτισμοῦ. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ δὲ τὸ βάσιμον τῶν σκέψεών του, ὁ Σμίθ ἔδωκε τὸ ἀκόλουθον περίφημον παράδειγμα :

«Διὰ τῆς χρήσεως θερμοκηπίων, στρωμάτων καὶ ὑαλίνων καλυμμάτων, εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγὴ εἰς τὴν Σκωτίαν ἀρκετὰ καλῶν σταφυλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ κατασκευασθῇ ἀρκετὰ καλὸς οἶνος μὲ κόστος ἴσως τριάκοντα φορὰς περισσότερον, παρ' ὅ,τι θὰ ἐστοίχιζε νὰ ἀγορασθῇ ἐξ ἴσου καλὸς οἶνος, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ» (2).

(1) Α. Σμίθ, Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἑθνῶν, Τ. II σελὶς 25.

(2) Α. Σμίθ, Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἑθνῶν, Τ. II σελὶς 38.

Διὰ τὸν Σμίθ, δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὁδός, παρὰ ἡ προσπάθεια ἐκάστης χώρας νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων διὰ τὰ ὁποῖα παρουσιάζει πλεονεκτήματα, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ταῦτα εἶναι φυσικά ἢ ἐπίκτητα. Ἄλλωστε, προσθέτει, ἡ συνολικὴ παραγωγὴ ἐκάστης χώρας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ διαθεσίμου κεφαλαίου, οὐδεμία δὲ παρέμβασις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὴν εἰς τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος τούτου. Ἐπὶ πλέον, κάθε χώρα ἔχει πλεονεκτήματα ἐπίκτητα ἢ φυσικά, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας χώρας, διὰ τὴν παραγωγὴν ὠρισμένων ἀγαθῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Σμίθ, παρ' ὅλην τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ἀμφιβάλλει διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πολιτικῆς ταύτης. Διὰ τοῦτο γράφει τὰς ἀκολουθοῦσας φράσεις, ἐκφραζούσας βαθμὸν τινα μελαγχολίας : «Τῇ ἀληθείᾳ τὸ νὰ ἀναμένῃ τις νὰ δοθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἐλευθερία εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, θὰ ἦτο μία τόσον μεγάλη παραφροσύνη ὡς ἡ ἀναμονὴ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς δημοκρατίας τῆς Οὐτοπίας ἢ ἐκείνης τοῦ Ὠκεανοῦ».

Καὶ ὅμως παρὰ τὴν ἀπαισιόδοξον πρόβλεψιν τοῦ Σμίθ, ἡ Μεγάλη Βρεταννία, ἐφήρμοσε τὴν ἀπόλυτον, σχεδόν, ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου, ἐπὶ ὁλόκληρον, περίπου, αἰῶνα.

Σχετικῶς μὲ τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, ὁ Σμίθ ἀντικρούει τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν καὶ παρατηρεῖ ὅτι καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς Ἀγγλίας μετὰ μιᾶς χώρας παρουσιάζῃ παθητικὸν ὑπόλοιπον, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ εἶναι παθητικόν. Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει κριτήριον ἀσφαλές ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, λόγῳ τῆς ἀνακριβείας μετὰ τῆς ὁποίας γίνεται ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὰ τελωνεῖα.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τοῦ Σμίθ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιῆται μέχρι σήμερον παρὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Παρὰ τὰς προόδους καὶ τὰς τελειοποιήσεις τῶν στατιστικῶν ἐκτιμήσεων, οἱ ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ τῶν διαφόρων χωρῶν τίθενται ἐν ἀμφιβόλῳ ὑπὸ τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Αὗται εἶναι, ἐν περιλήψει, αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Σμίθ ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Θὰ ἦτο πλάνη ὅμως νὰ πιστευθῇ ὅτι ἦτο ἀπόλυτος καὶ δὲν ἐδέχετο καμμίαν ἐξαίρεσιν. Ἀντιθέτως ὁ κατάλογος τῶν ἐξαιρέσεων εἶναι ἀρκετὰ μακρός.

Τὴν πρώτην ἐξαίρεσιν συναντῶμεν ἀναφορικῶς μὲ τὴν περίφημον «*Ναυτικὴν Πρᾶξιν*» ἣτις, ὡς γνωστόν, μετὰ τῶν ἄλλων περιορισμῶν ἀπηγόρευε τὴν ἐξαγωγὴν σειρᾶς προϊόντων ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ἀποικιῶν εἰς τὰς διαφόρους ἄλλας χώρας. Τὰ ἐμπορεύματα ταῦτα ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν πρῶτον εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν, ἐνθα πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἐπλήρωνον δασμούς, μετέπειτα δὲ ἐξήγοντο εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Ἀπαντα τὰ περιοριστικὰ μέτρα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν περίφημον ταύτην πρᾶξιν, ὁ Σμίθ τὰ δικαιολο-

γεῖ ἐν ὀνόματι τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους. Ἴδου πῶς θέτει τὸ ζήτημα : « Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους εἶναι μεγαλυτέρας σπουδαιότητος παρὰ ὁ πλοῦτος, ἡ ναυτικὴ πρᾶξις εἶναι ἴσως ἡ πλέον σοφὴ ρύθμισις ἀπὸ ὅλους τοὺς περὶ ἐμπορίου κανονισμοὺς τῆς Ἀγγλίας ».

Ἐδέχετο ἐπίσης ὁ Σμίθ, τὰ μέτρα προστασίας, ὡς ἀντίποινα, εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπιβολῆς δασμοῦ ὑπὸ ἄλλων χωρῶν ἐπὶ τῶν Ἀγγλικῶν προϊόντων. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐξαγωγῶν ὁ Σμίθ, εἶναι μὲν ἐναντίον τῆς ἀπολύτου ἀπαγορεύσεως, ὠρισμένων εἰδῶν, ὡς τὰ ἔρια, προτείνει ὅμως τὴν ἐπιβολὴν ἐξαγωγικῶν δασμῶν.

5. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν ἀναλύσεων τοῦ Σμίθ.

Ἐκ τῶν ἀναλύσεων τοῦ Σμίθ, μία πρώτη διαπίστωσις εἶναι τὸ ἀσθενὲς μέρος τῶν νομισματικῶν του ἀντιλήψεων. Γίνεται μία ἀδικαιολόγητος τοποθέτησις εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν, πολλάκις μάλιστα καὶ εἰς κατωτέραν, τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ. Ὁ Σμίθ παραγνωρίζει τελείως ὅτι τὰ πολυτίμα μέταλλα εἶναι νόμισμα καὶ ἔχουν ὅλας τὰς γνωστὰς λειτουργίας καὶ ιδιότητας τοῦ νομίσματος. Δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅτι ἡ ζήτησις τῶν πολυτίμων μετάλλων εἶναι γενικὴ καὶ ἀπεριόριστος καὶ ὅτι ταῦτα ἔχουσιν ἀγοραστικὴν δύναμιν ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ προσυπογράψῃ κανεὶς τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἐμποροκρατῶν, πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι αἱ ἀντιλήψεις των περὶ τῆς σημασίας τοῦ νομίσματος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως εὐρίσκονται πλησίον τῆς πραγματικότητος.

Ἐκ τῶν γραφομένων του ὁ Σμίθ φαίνεται εἷς καλὸς πατριώτης, ὅστις δίδει μεγίστην προσοχὴν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς χώρας του. Ἀπασαί αἱ ἀναλύσεις του καταλήγουν εἰς ἓν καιροσκοπικὸν σύστημα. Ὑπάρχει μία διαρκὴς προσπάθεια ὑπερασπίσεως τῶν συμφερόντων τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, αὕτη ὅμως ἐμφανίζεται εἰς τὸ πλαίσιον ἑνὸς εὐρυτέρου πνεύματος, δηλαδὴ ἐντὸς μιᾶς κοσμοπολιτικῆς ἀντιλήψεως καὶ μιᾶς μεταφυσικῆς αἰσιοδόξου φιλοσοφίας.

Ὁ Σμίθ ἔβλεπεν ὅτι ἡ χώρα του εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου πρὸς τοποθέτησιν τῶν προϊόντων της. Διὰ τοῦτο κατέβαλλε προσπάθειαν ἵνα ἀποδείξῃ ὡς ἀβασίμους καὶ ἐσφαλμένους τὰς ἐμποροκρατικὰς ἀντιλήψεις. Ἐπειδὴ μάλιστα ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἔτεινε πρὸς τὴν βιομηχανίαν, κυρίως τὴν ἐξέλιξιν ταύτης προσεπάθησε ὁ Σμίθ νὰ διευκολύνῃ διὰ τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ὑπεδείκνυε. Χαρακτηριστικαί τῆς σημασίας ἦν ὁ Σμίθ ἀπέδιδεν εἰς τὴν βιομηχανίαν εἶναι καὶ αἱ ἀκόλουθοι φράσεις :

« Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ μία μεγάλη χώρα, οὔτε συνετηρήθη ἄνευ ὑπάρξεως, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης, βιομηχανίας. Ὅταν λέγεται ὅτι μία χώρα δὲν ἔχει βιομηχανίαν, τοῦτο σημαίνει ἐργοστάσια καὶ προϊόντα

τελειοποιημένα, ἐξ ἐκείνων ἅτινα προορίζονται διὰ τὴν πώλησιν εἰς μακρὰς ἀποστάσεις».

Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Μεγάλης Βρεταννίας συνέπιπτεν ἀπολύτως μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Μόνον οὕτω ἐξηγεῖται ἡ ἐνθερμος συνηγορία τοῦ Σμίθ καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ῥΑγγλων κλασσικῶν καὶ νεοκλασσικῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Αἱ ἀκόλουθοι γραμμαὶ τοῦ ῥΑλφ. Μάρσαλ δὲν ἀφήνουν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν.

«Ἦτο σαφές ὅτι ἡ ῥΑγγλία εἶχε συμφέρον νὰ καταστήσῃ ἐλευθέρως ἀποδεκτὰ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων χωρῶν τὰ βιομηχανικά της προϊόντα. Διὰ τοῦτο, κάθε ῥΑγγλος ὅστις θὰ ᾔθελεν ἀποδεχθῇ ὅτι ὑπάρχει κάποια βάσις εἰς μερικὰ ἐπιχειρήματα, παρουσιαζόμενα εἰς ἄλλας χώρας, ὑπὲρ τοῦ προστατευτισμοῦ, ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἀντιπατριώτης» (1).

Δὲν εἶναι ὅθεν τόσον παράδοξον τὸ εὐφυολόγημα μερικῶν ὁπαδῶν τοῦ προστατευτισμοῦ, οἵτινες γράφουν ὅτι ἐντὸς τῶν κιβωτίων καὶ τῶν δεμάτων διὰ τῶν ὁποίων ἀπεστέλλοντο τὰ βιομηχανικά προϊόντα τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας τοῦ κόσμου, ἐτοποθετοῦντο ὡς δῶρα καὶ μερικὰ οἰκονομικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχε τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Σμίθ, ὁ Πλοῦτος τῶν ῥΕθνῶν. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, κατεβάλλετο προσπάθεια ἵνα πεισθοῦν ὅλοι αἱ χώραι ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀφήσουν τὴν βιομηχανίαν εἰς τὴν Μεγάλῃν Βρεταννίαν, νὰ ἀσχοληθοῦν δὲ αὗται, μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν παραγωγὴν πρώτων ὑλῶν, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς εἶχεν ἀνάγκην ἡ Μεγάλη Βρεταννία.

Διὰ ποῖον λόγον νὰ βιομηχανοποιηθοῦν τὰ ἔρια καὶ ὁ βάμβαξ εἰς ἄλλας χώρας καὶ νὰ μὴ τεθοῦν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ; Μέθοδος δηλαδὴ παρουσιάζουσα πλεονεκτήματα δι' ὅλας τὰς χώρας, ὡς προσεπάθησαν ὅλοι οἱ ῥΑγγλοι κλασσικοὶ νὰ ἀποδείξουν.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀνάλυσις τοῦ Σμίθ ἀφῆκεν ἀμφιβολίας, ὁ Ricardo, διὰ τῆς θεωρίας του περὶ συγκριτικοῦ κόστους ἀνέλαβε, ὡς θὰ ἴδωμεν, νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον.

(1) Αλ. Μάρσαλ, Βιομηχανία καὶ ῥΕμπόριον, Τ. II σελὶς 571.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

DAVID RICARDO ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ

1. Ἡ φύσις τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου.

Ὁ Ricardo εἶναι ὁ πρῶτος οἰκονομολόγος ὅστις ἡσχολήθη, κατὰ τρόπον συστηματικόν, μὲ τὴν μελέτην τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου. Τὸ ὄνομά του μένει συνυφασμένον μὲ τὸ περίφημον θεώρημα περὶ συγκριτικοῦ κόστους, καίτοι ἡ πατρότης τοῦ ἐν λόγῳ θεωρήματος ἀποδίδεται ἐπίσης εἰς τὸν Colonel Torrens. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τοῦ ἐν λόγῳ θεωρήματος ἀνήκει εἰς τὸν Torrens, εἴτε ἀκόμη, ὡς ὑποστηρίζεται ἐκ μέρους τινῶν, ὅτι προκύπτει ἐκ τῶν ἀναλύσεων τοῦ Σμίθ, ἀπομένει ὑπὲρ τοῦ Ricardo τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός ὅτι πρῶτος παρουσίασε, κατὰ τρόπον συστηματικόν, τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Ricardo συνίσταται εἰς τὴν ἀπόδειξιν ὅτι, ἡ υἱοθέτησις μιᾶς ὀρθολογικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς εἰς τὰς ἀνταλλαγὰς ἀγαθῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν, δύναται νὰ αὐξήσῃ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ βελτιώσῃ τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἀτόμων. Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι ὁ Σμίθ συνιστᾷ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου καὶ τὴν εἰδικοποίησιν τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν, διὰ τὰ ὅποια ἐκάστη χώρα παρουσιάζει πλεονεκτήματα. Ὁ Ricardo, συνεχίζων τὸ ἔργον τοῦ Σμίθ, παρατηρεῖ ὅτι κάθε χώρα πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν ἅτινα προσαρμόζονται καλλίτερον μὲ τὸ κλίμα της, τὴν θέσιν της, ὡς καὶ τὰ ἐν γένει πλεονεκτήματά της, εἴτε φυσικὰ εἶναι ταῦτα, εἴτε τεχνητὰ καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας. Βάσει τοῦ καταμερισμοῦ καὶ τῆς ἐξειδικεύσεως εἰς τὴν παραγωγὴν, ἐκάστη χώρα θὰ ἀνταλλάσῃ τὰ ὑπ' αὐτῆς παραγόμενα ἐμπορεύματα μὲ ἄλλας χώρας, λαμβάνουσα ὡς ἀντιπαροχὴν, ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν ἔχει συμφέρον νὰ παράγῃ.

Ἀλλ' αἱ σκέψεις τοῦ Ricardo δὲν περιορίζονται εἰς γενικότητος, ὡς ἔπραττε ὁ Σμίθ εἰς τὰς ἀναλύσεις του. Ἀντιθέτως προχωρεῖ εἰς ἀναλύσεις ἐξόχως ἐνδιαφερούσας, ὡς καὶ εἰς ἀριθμητικούς ὑπολογισμούς. Κατ' ἀρχάς, ὁ Ricardo ὑπογραμμίζει τὰ διάφορα πλεονεκτήματα τοῦ ἐμπορίου, τὸσον τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ διεθνoῦς. Παρατηρεῖ ὅμως ἀμέσως ὅτι τὰ μὲν πλεονεκτήματα καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως, αἱ βάσεις ὅμως καὶ οἱ ὅροι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ὅλως διάφοροι : «Τὸ ἀξίωμα τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων ἐντὸς μιᾶς χώρας,

δὲν καθορίζει τὴν ἀξίαν τῶν εἰδῶν ἅτινα ἀνταλλάσσονται μεταξύ δύο ἢ περισσοτέρων χωρῶν».

Τοῦτο προέρχεται, ἐξηγεῖ ὁ Ricardo, ἐκ τοῦ διαφόρου βαθμοῦ εἰς τὰ τῆς μετακινήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας, λίαν εὐκόλως ἐπέρχεται ἐξίσωσις τῆς ἀμοιβῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κέρδους τοῦ κεφαλαίου. Ἡ ἀμοιβὴ εἶναι ἰδίου ὕψους, περίπου, ἀνὰ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, διότι ἡ μετακίνησις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐντὸς τῆς χώρας, εἶναι λίαν εὐχερής. Κεφάλαιον καὶ ἐργασία ἔλκονται πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἔνθα ἡ ἀμοιβὴ εἶναι ὑψηλοτέρα καὶ οὕτω πραγματοποιεῖται ἡ παρατηρουμένη σχετικὴ ἐξίσωσις εἰς τὰς ἀμοιβάς.

Προκειμένου ὅμως περὶ μετακινήσεως ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἡ κατάστασις εἶναι πολὺ διάφορος. Ἐν πρώτοις, τὸ κεφάλαιον ἀντιμετωπίζει πλείστους κινδύνους, εἰς τὰς περιπτώσεις τοποθετήσεώς του εἰς ξένας χώρας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται δισταγμὸν καὶ δυσφορίαν, προκειμένου νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα των, τοὺς φίλους των, τὰς συνηθείας των καὶ νὰ εὐρεθῶσιν εἰς ξένον περιβάλλον καὶ ἐνώπιον νέων νόμων καὶ νέων ἡθῶν.

Συνέπεια τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι ἡ ὑπαρξίς διαφόρου ἀμοιβῆς διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ κεφάλαιον ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ θὰ ἦτο ἀκόμη μεγαλυτέρα ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ἐκάστη χώρα ἤναγκάζετο νὰ παράγῃ ἅπαντα τὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀπαραίτητα ἀγαθὰ. Εὐτυχῶς ὑπάρχει τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ἐκάστη χώρα περιορίζεται εἰς τὴν παραγωγὴν μόνον τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων διὰ τὰ ὅποια παρουσιάζει πλεονεκτήματα.

Ἀπομένει νὰ ἐξετάσωμεν πρὸς ποίαν κατεύθυνσιν πραγματοποιεῖται ἡ ἐξειδίκευσις καὶ ὁ καταμερισμός, εἰς τὰ τῆς παραγωγῆς.

2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους.

Ὑπενθυμίζομεν ἀπλῶς ὅτι κατὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ricardo, ἡ ἀξία ἐκάστου ἀγαθοῦ προσδιορίζεται ἐκ τῆς ἀπαραιτήτου ἐργασίας διὰ τὴν παραγωγὴν του. Βάσει τῆς ἀντιλήψεως ταύτης, ὑπολογίζεται καὶ ἡ σχέσις ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ὑπόθεσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκθέτει τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ ὁ Ricardo εἶναι ἡ παραγωγὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Πορτογαλίαν δύο ἀγαθῶν, οἴνου καὶ ὑφάσματος. Τὰ δύο ταῦτα ἀγαθὰ, παραγόμενα ἀμφοτέρω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστης χώρας, εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀκόλουθον σχέσιν :

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν παραγωγὴν μιᾶς ὠρισμένης ποσότητος οἴνου καὶ ὑφάσματος ἀπαιτεῖται ἑτησίως ἡ ἐργασία 120 ἐργατῶν διὰ τὸν οἶνον καὶ 100 ἐργατῶν διὰ τὸ ὑφάσμα. Εἰς τὴν Πορτογαλίαν, διὰ τὴν ἰδίαν ποσότητα οἴνου ἀπαιτεῖται ἐργασία 80 ἐργατῶν, διὰ δὲ τὴν ἰδίαν ποσότητα ὑφάσματος ἡ ἐργασία 90 ἐργατῶν. Ἐὰν ὅμως ἐκάστη χώρα περιορισθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ

ἐνὸς μόνον ἀγαθοῦ, ἡ ἀνταλλαγή, λέγει ὁ Ricardo, δὲν πρόκειται νὰ γίνη βάσει τῆς καταβληθείσης διὰ τὴν παραγωγὴν ἐργασίας. Δεχθῶμεν ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ περιορισθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑφάσματος καὶ ἡ Πορτογαλλία εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ οἴνου. Ὁ Ricardo παρατηρεῖ ὅτι «ἡ ποσότης τοῦ οἴνου τὴν ὁποίαν ἡ Πορτογαλλία θὰ δώσῃ εἰς ἀνταλλαγὴν μὲ τὸ ὑφάσμα τῆς Ἀγγλίας δὲν προσδιορίζεται ἐκ τοῦ κόστους εἰς ἐργασίαν ἐκάστου εἴδους» (1).

Τοῦτο θὰ συνέβαινε βεβαίως, ἐὰν ἀμφοτέρω τὰ εἶδη παρήγοντο ἐντὸς τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Πορτογαλλίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς εἰδικοποιήσεως τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν, τῆς μιᾶς εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ οἴνου καὶ τῆς ἐτέρας εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑφάσματος, εὐρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ φαινομένου τῆς ἀνταλλαγῆς τοῦ προϊόντος 90 ἐργατῶν τῆς μιᾶς χώρας, μὲ τὸ προϊόν ἐργασίας 100 ἐργατῶν τῆς ἐτέρας. Ἀναμφιβόλως, γράφει ὁ Ricardo, «μία τοιαύτη ἀνταλλαγή δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν μεταξὺ ἀτόμων τῆς ἰδίας χώρας. Δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνταλλαγή τῆς ἐργασίας ἐκατὸν Ἀγγλῶν ἐναντι ἐκατὸν εἴκοσι Ἀγγλῶν, ἀλλὰ τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας ἐκατὸν Ἀγγλῶν δύναται νὰ ἀνταλλαγῇ μὲ τὸ προϊόν ἐργασίας ἐνενήκοντα Πορτογάλων, ἐξήκοντα Ρώσων ἢ ἐκατὸν εἴκοσι Ἀσιατῶν» (2).

Τὸ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον ἐξηγεῖται ἐκ τῆς δυσχερείας ἣτις ὑπάρχει εἰς τὴν μετακίνησιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ὡς εἴπομεν προηγουμένως. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ καταμερισμὸς εἰς τὴν παραγωγὴν, βάσει τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, παρουσιάζει πλεονεκτήματα δι' ἀμφοτέρας τὰς χώρας. Κατὰ τὸ ἀριθμητικὸν παράδειγμα τοῦ Ricardo, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐκάστη χώρα παράγει ἀμφοτέρω τὰ ἀγαθὰ ἔχομεν κόστος συνολικῆς ἐργασίας 390 ἐργατῶν, ἥτοι : Ἀγγλία 120 καὶ 100, Πορτογαλλία 90 καὶ 80, σύνολον 390. Ἐὰν ἡ Πορτογαλλία περιορισθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ οἴνου, τὸ κόστος θὰ ἀντιπροσωπεύῃ ἐργασίαν 160 ἐργατῶν, ἥτοι 80 διὰ τὸν οἶνον τῆς καὶ 80 διὰ τὸν οἶνον τὸν προοριζόμενον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, αὕτη θὰ δαπανήσῃ τὴν ἐργασίαν 200 ἐργατῶν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑφάσματος, ἥτοι 100 διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς προοριζομένου ὑφάσματος καὶ 100 διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ προοριζομένου διὰ τὴν Πορτογαλίαν.

Εἶναι ὅθεν προφανὲς ὅτι, μετὰ τὴν ἐξειδίκευσιν εἰς τὴν παραγωγὴν, ἐπέρχεται οἰκονομία ἐργασίας 30 ἐργατῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι θὰ προκύψῃ αὕξισις τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κέρδος ἐκάστης χώρας, τοῦτο εἶναι ζήτημα πραγματικὸν καὶ γνωρίζομεν μόνον τὰ δύο ἄκρα τῶν ὁρίων τῆς ἀνταλλαγῆς. Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα, ἡ Ἀγγλία ἔχει συμφέρον νὰ δώσῃ ὑφάσμα τοῦ ὁποίου τὸ κόστος ἀντιπροσωπεύει ἐργασίαν 100 ἐργατῶν καὶ νὰ λάβῃ εἰς ἀντάλλαγμα οἶνον ὅστις θὰ ἐκόστιζε, παραγόμενος παρ' αὐτῆς, τὴν

(1) Ricardo, "Ἀπαντα, σελὶς 96.

(2) Ricardo, "Ἀπαντα, σελὶς 95.

έργασίαν 120 έργατῶν. Τὰ περιθώρια ἀνταλλαγῆς διὰ τὴν Ἀγγλίαν εἶναι 1 μονὰς οἴνου, ἔναντι 1,20 μονάδος ὑφάσματος. Διὰ τὴν Πορτογαλίαν, ἡ ἀνταλλαγή δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι μιᾶς μονάδος οἴνου ἔναντι 0,88 τῆς μονάδος ὑφάσματος. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁρίων, ἡ ἀνταλλαγή ἀγαθῶν εἶναι συμφέρουσα δι' ἀμφοτέρας τὰς χώρας.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τοῦ Ricardo βλέπομεν ὅτι ἡ Πορτογαλία ἔχει ὑπεροχὴν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τῶν δύο ἀγαθῶν. Καὶ ὁμῶς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἀριθμητικοῦ ὑπολογισμοῦ ὅτι ἔχει συμφέρον νὰ ἐξειδικευθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐνὸς ἀγαθοῦ, δηλαδὴ τοῦ οἴνου, διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὁποίου παρουσιάζει ὑπεροχὴν κατὰ 50 %, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν Ἀγγλίαν, νὰ ἐγκαταλείψῃ δὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑφάσματος, διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὁποίου ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἔναντι τῆς Ἀγγλίας ἀνέρχεται μόνον εἰς 11 %.

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω συλλογισμόν, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ ἀπόλυτος διαφορὰ εἰς τὴν παραγωγὴν. Σχετικὴ διαφορὰ, ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν ἐξειδίκευσιν καὶ τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων, μίαν μέθοδον ἀποτελεσματικῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν. Διὰ νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν σαφήνειαν εἰς τὴν σκέψιν του, ὁ Ricardo παρουσίασε καὶ τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα :

« Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι δύο ἐργάται γνωρίζουσιν ἀμφοτέροι τὴν κατασκευὴν πέλων καὶ ὑποδημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ὑπερέχει τοῦ ἄλλου κατὰ 20 % εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν πέλων καὶ κατὰ 33 % εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὑποδημάτων. Δὲν εἶναι συμφέρον ἀμφοτέρων, ὁ πλεόν ἐπιδέξιός τῶν ἐργατῶν νὰ ἀσχοληθῇ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν κατασκευὴν τῶν ὑποδημάτων καὶ ὁ ὀλιγότερον ἐπιδέξιός μὲ τὴν κατασκευὴν τῶν πέλων ; »

Βάσει τῶν ἀνωτέρω σκέψεων καὶ ἀναλύσεων, ὁ Ricardo συνιστᾷ τὴν εἰδικοποίησιν τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Ὑπογραμμίζει τὰ ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα ὅλων τῶν χωρῶν, ἅτινα θὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους καὶ προσθέτει ὅτι τὸ « ἀξίωμα τοῦτο ἐπιβάλλει ὥστε νὰ παράγῃται ὁ οἶνος εἰς τὴν Γαλίαν καὶ τὴν Πορτογαλίαν, νὰ σπεύρῃται ὁ σῖτος εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ τὰς Η.Π.Α. καὶ νὰ κατασκευάζωνται βιομηχανικὰ καὶ συναφῆ εἶδη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ».

Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ὁ Ricardo προχωρεῖ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας.

3. Ὁ μηχανισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας.

Ἡ προσοχὴ τοῦ Ricardo συγκεντροῦται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς μεταβολῆς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς μιᾶς χώρας, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας, ἀπὸ τῆς μιᾶς περιόδου εἰς ἄλλην. Κυρίως ἐξετάζεται ἡ περίπτωσις τῆς τεχνικῆς προόδου, ἥτις ἐπιφέρει αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος καὶ μείωσιν τοῦ κόστους

τῆς παραγωγῆς. Μία τοιαύτη μεταβολὴ προκαλεῖ ἀλλαγὴν εἰς τὰς σχέσεις κόστους παραγωγῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ὅμως ταύτης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ricardo εἰσάγει τὸν μηχανισμόν τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου παραμένει ὀρθὴ καὶ δὲν ὑφίσταται οὐδεμίαν μεταβολήν. Ὁ συλλογισμὸς εἶναι ὁ ἀκόλουθος: Ἡ βιοτεχνικὴ καὶ βιομηχανικὴ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς μιᾶς χώρας δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς εὐνοϊκοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Τοῦτο ὅμως θὰ κατέληγεν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀποθέματα τῶν πολυτίμων μετάλλων. Κάθε ὅμως μεταβολὴ εἰς τὰ νομισματικὰ ἀποθέματα μιᾶς χώρας ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν ἡ ποσότης τῶν νομισματικῶν ἀποθεμάτων μειωθῇ εἰς μίαν χώραν καὶ αὐξηθῇ εἰς τὴν ἄλλην, τότε θὰ ἐπακολουθήσῃ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν, διπλοῦ χαρακτῆρος. Πτῶσις τῶν τιμῶν εἰς τὴν χώραν ἧς τὰ νομισματικὰ ἀποθέματα ἐσημείωσαν μείωσιν, ἄνοδος δὲ τῶν τιμῶν εἰς τὴν χώραν τῆς ὁποίας τὰ νομισματικὰ ἀποθέματα ηὐξήθησαν.

Χάρις εἰς τὸν μηχανισμόν τοῦτον, τὸ ἰσοζύγιον ἀποκαθίσταται ἐκ νέου. Οὕτω, θὰ ἐκδηλωθῇ ἀνάσχεσις εἰς τὰς ἐξαγωγὰς τῆς χώρας ἧς αἱ τιμαὶ ἐσημείωσαν ἄνοδον, αὐξήσις δὲ τῶν ἐξαγωγῶν τῆς χώρας ἧς αἱ τιμαὶ ἐμειώθησαν. Ὑπάρχει εἰς μηχανισμόν τιμῶν, ἱκανὸς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐξισορρόπησιν ὅχι μόνον μεταξὺ δύο χωρῶν, ἀλλὰ μεταξὺ ὅλων τῶν χωρῶν αἵτινες συνδέονται οἰκονομικῶς διὰ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖ ὁ Ricardo: «Χάριν ἀπλοποιήσεως, ὑπέθεσα μέχρι τοῦδε ὅτι τὸ ἐμπόριον μεταξὺ δύο χωρῶν περιωρίζετο εἰς δύο μόνον εἶδη, καίτοι οὐδεὶς ἄγνοεῖ πόσον πολλὰ καὶ πόσον διάφορα εἶναι τὰ ἀντικείμενα ἅτινα ἀποτελοῦν τὸν κατάλογον τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τῶν εισαγωγῶν. Τὸ χρήμα, ἐξαγόμενον ἐκ τῆς μιᾶς χώρας διὰ νὰ συσσωρευθῇ εἰς τὴν ἄλλην, προκαλεῖ μεταβολὴν εἰς τὰς τιμὰς ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο διευκολύνει τὴν ἐξαγωγὴν πολλῶν ἄλλων εἰδῶν, ἐκτὸς τοῦ χρήματος καὶ καθιστᾷ ὀλιγώτερον αἰσθητὴν τὴν μεταβολὴν ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος τῶν δύο χωρῶν» (1).

Ἐνώπιον μιᾶς τοιαύτης διαπιστώσεως, τὸ συμπέρασμα εἶναι λίαν εὐχερές. Κάθε ἐπέμβασις εἶναι ἐπικριτέα, πρέπει δὲ νὰ ἀφεθῇ ὁ ἐν λόγῳ μηχανισμὸς ἵνα λειτουργήσῃ ἐλευθέρως. Εἰς παρατηρήσεις μήπως μία χώρα διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου ὑποστῇ αἱμορραγίαν καὶ ἀπολέσῃ σοβαρὰ νομισματικὰ ἀποθέματα, ὁ Ricardo ἀπαντᾷ πλήρης αἰσιοδοξίας:

«Εἶναι δυνατόν εἰς οἵανδήποτε ἐποχὴν νὰ ἐμπιστευθῇ τις τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χρήματος εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τῶν ιδιωτῶν. Οὐδέποτε ἡ ἐξαγωγή αὕτη θὰ εἶναι μεγαλυτέρα ἐκείνης τῶν ἄλλων ἐμπορευμάτων, ἐὰν δὲν

(1) Ricardo, "Ἀπαντα, σελὶς 102.

είναι συμφέρουσα εις τὸ Ἔθνος. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ πλεονέκτημα, δὲν ὑφίσταται νόμος ἱκανὸς νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐξαγωγήν. Εὐτυχῶς ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, καθὼς καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας ἐκείνων ὅπου τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀνοικτὸν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν, τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ τὰ τῆς κοινότητος εὐρίσκονται ἐν ἀπολύτῳ ἁρμονίᾳ».

Βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει αἰσιοδοξία πλήρης καὶ ἐμπιστοσύνη ἀπόλυτος εἰς τὴν αποτελεσματικότητα τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν καὶ τὰς ἐλευθέρας ἐνεργείας τῶν ἀτόμων. Καὶ ἡ λέξις ἁρμονία συναντᾶται εἰς τὰς ἀναλύσεις τοῦ Ricardo. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ νόμισμα, τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἐν ἐμπόρευμα, ὅμοιον μὲ τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα, ἡ δὲ φύσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ καθαρὸς ἀντιπραγματισμός. Βεβαίως χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐνδιάμεσα τῶν ἀνταλλαγῶν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ταῦτα ὅμως εὐρίσκονται μεμερισμένα ἀνά τὰς διαφόρους χώρας, καὶ προσαρμόζονται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. «Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἐπιλεγέντα ὡς ἐνδιάμεσα τῶν ἀνταλλαγῶν, χάρις εἰς τὸν ἐμπορικὸν ἀνταγωνισμόν, κατανέμονται μετὰ τῶν διαφόρων χωρῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ προσαρμόζονται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐμπορίου, ὡς θὰ ὑπῆρχον αὐταί, ἐὰν δὲν ὑφίστατο οὔτε χρυσὸς οὔτε ἄργυρος καὶ ἐὰν αἱ ἀνταλλαγαὶ ἐλάμβανον χώραν εἰς εἶδος» (1).

Εἶναι πασιφανές ὅτι διὰ τὸν Ricardo τὸ νόμισμα εἶναι ἀπλοῦν ἐνδιάμεσον τῶν ἀνταλλαγῶν, τὸ δὲ διεθνὲς ἐμπόριον καθαρὸς ἀντιπραγματισμός. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία. Τὸ ἀκόλουθον χωρίον εἶναι πλέον ἢ κατηγορηματικόν : «Ὁλόκληρον τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον καταλήγει, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς ἀνταλλαγὴν ἐμπορευμάτων. Τὸ νόμισμα δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ μέσον προσμετρήσεως, τὸ ὅποιον χρησιμεύει διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ἀνταλλασσομένων ποσοτήτων».

4. Κριτικαὶ παρατηρήσεις.

Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ricardo περὶ διεθνοῦς ἐμπορίου, γενικῶς δὲ περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσαι. Δὲν πρόκειται βεβαίως ἐνταῦθα νὰ θέσωμεν ταύτας ὑπὸ λεπτομερῆ κρίσιν. Τοῦτο θὰ γίνῃ μετέπειτα ὅταν ἐξετάσωμεν τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἰς τὰς συγχρόνους τῆς ἐξελίξεις. Δυνάμεθα ὅμως ἤδη νὰ προβῶμεν εἰς μερικὰς συνοπτικὰς παρατηρήσεις :

α) Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους εἶναι βάσιμον. Πράγματι, ἡ ἐξειδίκευσις τῆς παραγωγῆς, βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἐπιτρέπει τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν. Διὰ νὰ ὑπάρξωσιν ὅμως ἀποτελέσματα θετικά, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης παρεμβάσεως, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ λειτουργήσῃ ἱκανοποιητικῶς ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ οἰκονομικὴ ἐξι-

(1) Ricardo, "Ἀπαντα, σελὶς 109.

σορρόπησις δι' ὅλας τὰς χώρας. Τοῦτο δὲ συμβαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ ἀδύνατον σημεῖον τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

β) Ἡ ἀντίληψις τοῦ Ricardo περὶ τῆς φύσεως τῆς πράξεως τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἐσφαλμένη. Δὲν λαμβάνει ὑπὸ σημείωσιν τὸν διαχωρισμὸν μεταξὺ ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως τῶν ἀγαθῶν, ὅστις ἐνυπάρχει εἰς ὅλας τὰς ἀνταλλαγάς, εἶναι δὲ περισσότερον ἐμφανὲς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

γ) Συνέπεια τῆς ἀνωτέρω ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως εἶναι ἡ ἐπίσης ἐσφαλμένη ἀντίληψις περὶ νομίσματος. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Καθηγητῆς Rist, «εἰς οὐδεμίαν στιγμὴν ἡ ἰδέα τῆς διατηρήσεως πλούτου, ἡ ἰδέα ὑπάρξεως συνδέσμου μεταξὺ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, χάρις εἰς ἓν πολῦτιμον καὶ ἄφθαρτον ἀντικείμενον, ὑπεισέρχεται εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ricardo» (1).

Πρόκειται περὶ παραγνωρίσεως μιᾶς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων λειτουργιῶν τοῦ νομίσματος ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἅτινα ἐπακριβῶς δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ὡς μέσα ἀποθησαυρισμοῦ καὶ διατηρήσεως ἀξιῶν. Εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν κατάλληλα ἀντικείμενα πρὸς διαφύλαξιν καὶ διατήρησιν ἀξιῶν.

δ) Εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ricardo οὐδεμίᾳ γίνεται διάκρισις μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν. Βιομηχανικὰ καὶ ἀγροικὰ προϊόντα τίθενται εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν. Καὶ ὅμως δὲν ἀγνοεῖ οὗτος τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ ἀγροτικὰ τοιαῦτα. Εἰς τὰ ἴδια τὰ γραφόμενα τοῦ Ricardo ἐξαίρεται ἡ σημασία τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. Ὑπογραμμίζεται ἡ μεγάλη πτώσις τῶν τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ ἡ ἐλαστικότης τῆς ζητήσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἰδού, ἐπὶ παραδείγματι, πῶς ἐκφράζεται ἐξετάζων τὸ θέμα τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κεφαλαίων μεταξὺ γεωργίας καὶ βιομηχανίας: «Ἡ φύσις λοιπὸν ἀπαραιτήτως ἔθεσεν ὅρια εἰς τὸ μέγεθος τῶν κεφαλαίων, ἅτινα, εἰς μίαν τῶν ἐποχῶν, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐπικερδῶς εἰς τὴν γεωγίαν. Ἀλλὰ δὲν ἔθεσεν ὅρια εἰς τὴν ποσότητα τοῦ κεφαλαίου τὸ ὅποῖον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νὰ μᾶς προμηθεύσῃ χρήσιμα πράγματα διὰ τὴν ὑπαρξίν μας καὶ διὰ τὸν καλλωπισμὸν μας».

Ἴσως εἶναι μεγάλη ἀπαίτησις τὸ νὰ ἀναμένη τις συστηματικὰς ἀναλύσεις ἐκ μέρους τοῦ Ricardo, τοῦ ὁποῦ διαρκῆς ἀπασχόλησις δὲν ἦτο ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἀλλ' ἡ ὑπεράσπισις τῶν συμφερόντων τῆς χώρας του. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ συγγραφῆς ὅστις ἀνήλωσε τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ οἰκονομολόγου ὅστις εἰργάσθη διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας.

(1) Gide et Rist, Ἱστορία τῶν οἰκονομικῶν δογμάτων, σελὶς 160.

Οὐδεμίαν, ἐπομένως, σημασίαν δίδει εἰς λογικάς ἀντιθέσεις καὶ εἰς ἀδυναμίας τῶν θεωρητικῶν του ἀναλύσεων. Τὸ πλεόν τυπικὸν παράδειγμα παρουσιάζεται εἰς τὰς ἀντιλήψεις του περὶ ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, ὁ τόσον ἐνθερμος ὁπαδὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, δὲν διστάζει νὰ συστήσῃ τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὸ ἐμπόριον μεταξὺ ἀποικιῶν καὶ Μητροπόλεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προκύψωσιν ὀφέλη διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἴδου πῶς ἐκφράζεται :

«Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ἐμπόριον μετὰ τῶν ἀποικιῶν δύναται νὰ ρυθμισθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἔχῃ ὀλιγώτερα πλεονεκτήματα διὰ τὰς ἀποικίας καὶ νὰ εἶναι περισσότερον προσοδοφόρον διὰ τὴν μητρόπολιν, παρὰ ἓν ἐμπόριον τελείως ἐλεύθερον» ⁽¹⁾.

Τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ricardo, περὶ διεθνῶν ἀνταλλαγῶν, συνέχισαν οἱ ἄλλοι κλασσικοὶ καὶ νεοκλασσικοί, ὑποστηρίζονται δὲ ἀκόμη μέχρι σήμερον ὑπὸ πλείστων ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Μεγάλη σημασία ἐπίσης ἀπεδόθη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ἴσως ἀδίκως κατὰ τὴν ἀντιλήψιν μας, εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Stuart Mill, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου συνεδέθη μὲ τὴν θεωρίαν περὶ διεθνῶν ἀξιών.

Ἄς παρακολουθήσωμεν λοιπὸν μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς τὰς ἀναλύσεις τοῦ Mill.

(1) Ricardo, ᾠπαντα, σελὶς 281.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

STUART MILL ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

1. Ἡ θεωρία τῶν διεθνῶν ἀξιῶν.

Ὁ Mill συνεχίζει τὴν θεωρίαν τοῦ Σμιθ καὶ Ricardo περὶ διεθνοῦς ἐμπορίου, καταβάλλει ὅμως προσπαθείας προσδιορισμοῦ τοῦ ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου κέρδους. Προσπαθῶν οὕτω νὰ καθορίσῃ τὴν ζήτησιν καὶ προσφοράν, παρουσιάζει τὴν θεωρίαν τῶν διεθνῶν ἀξιῶν.

Εἶδομεν εἰς τὰς προηγουμένας ἀναλύσεις ὅτι τὸ κόστος εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον καθορίζει τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν. Μία τοιαύτη ἀντίληψις δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν Mill, παρατηρεῖ δὲ ὅτι τοῦτο θὰ εἶχεν ἀξίαν ἐὰν τὰ ἀγαθὰ παρήγοντο ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκρισις τῆς καταβαλλομένης ἐργασίας καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου κεφαλαίου διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐμπορευμάτων ἀνταλλασσομένων μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν «ἐν ἀντικείμενον εἶναι εὐθηνότερον ἐὰν παραχθῇ εἰς ἕτερον μέρος παρὰ εἰς ἐκεῖνο ὅπου ἡ παραγωγὴ τοῦ ἀπαιτεῖ ὀλιγώτερον ἐργασίαν καὶ ὀλιγώτερον κεφάλαιον».

Τὴν σκέψιν του ταύτην ὁ Mill ἐξηγεῖ διὰ τοῦ ἀκολούθου παραδείγματος : «Ὑποθέσωμεν ὅτι μία δεδομένη ποσότης ὑφάσματος ἀπαιτεῖ διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς 10 ἡμερῶν ἐργασίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ 15 ἡμερῶν εἰς τὴν Γερμανίαν. Δὲν εἶναι τὸ φαινόμενον τοῦτο τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς δεδομένον. Δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτος διαφορὰ ἣτις ἔχει σημασίαν, ἀλλ' ἡ σχετική. Τοῦτο σημαίνει, κατὰ τὸν Mill, ὅτι ἡ ἀξία ἐνὸς ἀντικειμένου καθορίζεται ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τὸ ὅποῖον χρησιμεύει ὡς μέσον κτήσεως, ὡς μέσον ἀνταλλαγῆς.

«Εἰς οἷονδήποτε μέρος ἡ ἀξία ἐνὸς πράγματος ἐξαρτᾶται ἐξ ἐκείνου τοῦ ὅποῖον δύναται νὰ ἀγοράσῃ τις εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Συνεπῶς ἡ ἀξία ἐνὸς εἰσαγομένου εἵδους ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κόστους τοῦ ἐξαγομένου εἵδους, τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ ἐχρησίμευσε διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ εἰσαγομένου εἵδους» (1).

Πρὸς διευκρίνισιν τῆς σκέψεώς του ταύτης ὁ Mill ἀναλύει τὴν περίπτωσιν παραγωγῆς δύο εἰδῶν ὑφασμάτων, μαλλίνου καὶ λινοῦ. Μὲ τὴν ἰδίαν ποσότητα ἐργασίας, εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι 10 ὑάρδαι μαλλίνου ὑφάσματος καὶ 15 λινοῦ, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν 10 ὑάρδαι μαλλίνου καὶ 20

(1) Mill, Ἀρχαὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας, Τ. II σελὶς 117.

λινού. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι μεταξύ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας λαμβάνει χώραν ἀνταλλαγή μαλλίνου ὑφάσματος ἔναντι λινού, πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς βάσιν τὸ ἐξαγόμενον ἐμπορεύμα ἐκάστης χώρας, προκειμένου νὰ καθορίσωμεν τὸ κόστος ἐκάστου ἐμπορεύματος εἰς τὰ τῆς διεθνούς ἀνταλλαγῆς: «Ἐπομένως, εἰς ἐκάστην χώραν ἡ ἀξία ἐνὸς ἐμπορεύματος ξένου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος ἔναντι τοῦ ὁποίου ἀνταλλάσσεται. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ ἀξία τῶν ξένων ἐμπορευμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ὅρων τῆς ἀνταλλαγῆς μεταξύ τῶν ἐθνῶν» (1).

Εἰς τὴν ἀνάλυσιν ταύτην λαμβάνεται ὡς βάσις τὸ κόστος τοῦ ἐξαγομένου ἐμπορεύματος. Καὶ πάλιν ὅμως παραμένει ἀκέραιον τὸ πρόβλημα τῶν ὅρων τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ εἰδικώτερον τῶν ὁρίων ἐντὸς τῶν ὁποίων αὕτη πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ. Τὴν δυσκολίαν ταύτην ἀντιλαμβάνεται ὁ Mill, ἀλλὰ θεωρεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ παρακαμφθῇ διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως: «Ὁφείλομεν, συνεπῶς, νὰ προσφύγωμεν, ὡς ἐκάμαμεν ἤδη εἰς τὴν περίπτωσιν μιᾶς ὁμοίας δυσκολίας, εἰς ἓνα ἀνώτερον νόμον, ἐκεῖνον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Εἶναι ἀκόμη ἐκεῖ ἔνθα θὰ εὕρωμεν τὴν λύσιν τῆς δυσκολίας».

Βάσει τῶν ἀνωτέρω σκέψεων, ὁ Mill ἐξετάζει ἐκ νέου τὸ παράδειγμα τῆς παραγωγῆς τῶν δύο ἀγαθῶν καὶ παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μὴ ἐξειδικεύσεως εἰς τὴν παραγωγήν, ἡ ἀνταλλαγή καθορίζεται ἐκ τοῦ κόστους. Ὅταν ἐκάστη χώρα παρήγαγε μόνη τῆς τὰ ἀντικείμενα καταναλώσεως, 10 ὑάρδαι ὑφάσματος ἀντηλλάσσοντο ἔναντι 15 ὑαρδῶν λινοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ 20 ὑαρδῶν λινοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παραγωγῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας μόνον ὑφάσματος καὶ ὑπὸ τῆς Γερμανίας μόνον λινοῦ, ἐρευνητέον ποία θὰ εἶναι ἡ σχέσις ἀνταλλαγῆς τῶν δύο ἀγαθῶν. Τρεῖς ὑποθέσεις πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν διαδοχικῶς, ἥτοι :

α) Ἡ Ἀγγλία ἀνταλλάσσει τὸ ὕφασμά της ἔναντι τοῦ λινοῦ τῆς Γερμανίας, μὲ βάσιν 10 ὑάρδας ὑφάσματος ἔναντι 15 ὑαρδῶν λινοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν ὑπάρχει οὐδὲν κέρδος ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας, διότι μὲ τὸ ἴδιον κόστος ἡδύνατο νὰ παράγῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἀπαραίτητον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς λινόν. Ἀντιθέτως ἡ Γερμανία πραγματοποιεῖ σεβαστὸν κέρδος. Ὁλόκληρον τὸ κέρδος εἶναι ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ἥτις δίδει 15 ὑάρδας λινοῦ καὶ λαμβάνει 10 ὑάρδας ὑφάσματος. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι παραγόμενον ἐντὸς τῆς Γερμανίας τὸ ὕφασμα τῶν 10 ὑαρδῶν σημαίνει ἴσον κόστος μὲ τὴν παραγωγήν 20 ὑαρδῶν λινοῦ.

β) Ἡ Ἀγγλία δίδει πρὸς ἀνταλλαγὴν 10 ὑάρδας ὑφάσματος καὶ λαμβάνει 20 ὑάρδας λινοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁλόκληρον τὸ κέρδος εἶναι ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας, διὰ δὲ τὴν Γερμανίαν ἡ πρᾶξις εἶναι ἄνευ οὐδενὸς ἐνδιαφέροντος.

(1) Mill, Ὁμοίως, σελίς 117.

γ) Ἡ ἀνταλλαγή λαμβάνει χώραν εἰς ποσοστὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι ἐπωφελὴς καὶ συμφέρουσα εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας.

Τὴν τελευταίαν περίπτωσιν θεωρεῖ ὡς ἀξίαν λόγου ὁ Mill καὶ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν ἀναλογίαν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ γίνῃ ἡ ἀνταλλαγή μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων ὁρίων, ἅτινα εἶναι : 15 ἕως 20 ὑάρδαι λινοῦ ἔναντι 10 ὑάρδων ὑφάσματος. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, ἐπιδέχεται πλείστας λύσεις. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὰ προβλήματα ταῦτα λέγονται ἀπροσδιόριστα. Ὑπάρχει μία καὶ μόνη ἐξίσωσις μὲ δύο ἀγνώστους, οἵτινες, ἐντὸς ὁρισμένων ὁρίων, δύνανται νὰ λάβωσι διαφόρους ἀξίας πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος. Κατὰ βάσιν πρόκειται περὶ προβλήματος, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ἐν γένει οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Ἐπομένως, οἰαδήποτε προσπάθεια θεωρητικοῦ προσδιορισμοῦ εἶναι ἄνευ σημασίας. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ ἀναλύσεις τοῦ Mill ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι φαίνεται ὅτι δὲν ἀντελήφθη τὴν φύσιν τοῦ προβλήματος καὶ προσεπάθει, ματαιῶς, νὰ προσδιορίσῃ τό, ἐκ τῆς φύσεώς του, ἀπροσδιόριστον.

Ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἀναλύσεών του, ὁ Mill παρουσιάζει τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα : «Ὅταν δύο χῶραι ἀνταλλάσσουν δύο ἐμπορεύματα τὸ ἐν ἑνάντι τοῦ ἄλλου, ἡ ἀξία ἀνταλλαγῆς ἐκάστου τῶν ἐν λόγῳ ἐμπορευμάτων προσαρμόζεται εἰς τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν καταναλωτῶν, εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην χώραν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ποσότης τοῦ ζητουμένου ἐμπορεύματος παρὰ τῆς μιᾶς χώρας, ἀπὸ τὴν ἄλλην, νὰ πληρῶνῃ ἐπακριβῶς τὴν ποσότητα τοῦ ἐμπορεύματος τοῦ ζητουμένου παρὰ τῆς δευτέρας χώρας, ἀπὸ τὴν πρώτην».

Ἡ ἀνωτέρω πρότασις εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποτελῇ ἀπόδειξιν καὶ προσδιορισμὸν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν. Ὑπάρχει βεβαίως περὶ ὑπάρξεως ἀμοιβαίας ζητήσεως τῶν δύο ἀγαθῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἐξισορρόπησις. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν, πρᾶγμα μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅτι ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας τῶν ἀνταλλασσομένων ἀγαθῶν θὰ προκύψῃ ἐξίσωσις, τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀναλογίας τῆς ἀνταλλαγῆς τοῦ ἐνὸς ἀγαθοῦ, ἑνάντι τοῦ ἄλλου, παραμένει ἀκέραιον.

Τὴν κατάστασιν ταύτην ἀντιλαμβάνεται σαφῶς ὁ Mill καὶ διὰ τοῦτο παρατηρεῖ ὅτι «ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ εἰς γενικὸς κανὼν εἰς τὰς προτιμήσεις τῶν καταναλωτῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ λεχθῇ ἐκ τῶν προτέρων εἰς ποίαν σχέσιν θὰ γίνῃ ἡ ἀνταλλαγή τῶν δύο ἐμπορευμάτων».

Ἐνώπιον τῆς ἀδυναμίας προσδιορισμοῦ τῆς σχέσεως ἀνταλλαγῆς τῶν δύο ἀγαθῶν, ὁ Mill ὑπενθυμίζει ἀπλῶς τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ λάβῃ χώραν ἡ ἀνταλλαγή. Ταῦτα εἶναι τὰ ὅρια τοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὰς δύο χώρας. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενον, ὅτι τὸ κέρδος ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς, θὰ τὸ προσπορισθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἢ μία ἐκ τῶν δύο χωρῶν. Ὁ Mill δέχεται ρητῶς τὴν περίπτωσιν ταύτην : «Εἶναι μάλιστα δυνατόν νὰ

υπάρξει μία περίπτωση τῶν ἄκρων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς θὰ εἶναι ὑπὲρ τῆς μιᾶς καὶ μόνον χώρας, χωρὶς ἢ ἄλλη νὰ κερδίση τίποτε».

Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐνέβαλε τὸν Mill εἰς ἀνησυχίας καὶ διὰ τοῦτο ἐγκαταλείπων πλέον τὰς ἀναλύσεις καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς διαπιστώσεις, σκέπτεται ὡς φιλόσοφος καὶ προβαίνει εἰς συστάσεις : «Ἐν τούτοις, θὰ ἦτο πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας Γερμανίας νὰ διατηρήσῃ τὸ λινόν της εἰς τιμὴν ὀλίγον κατωτέραν ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν, ἡ κατασκευὴ του θὰ ἦτο δυνατὴ ἐντὸς τῆς Ἀγγλίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ χάσῃ μίαν ἀγοράν, συνεπεία ἀγγλικῆς παραγωγῆς. Οὕτω, ἡ Ἀγγλία θὰ εἶχεν ἐν μικρὸν πλεονέκτημα ἐκ τοῦ ἐμπορίου τούτου, ἂν καὶ τὸ κέρδος ἡδύνατο νὰ εἶναι πολὺ μέτριον» (1).

2. Νέα δεδομένα καὶ νέα προσπάθεια ἀναλύσεως.

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ Mill συνεχίζεται διὰ τῆς προσθήκης εἰς ταύτην νέων στοιχείων, ἥτοι τοῦ κόστους τῆς μεταφορᾶς καὶ πολλῶν ἐμπορευμάτων, ὡς καὶ πολλῶν χωρῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ ὅμως πολλῶν στοιχείων εἰς τὸν συλλογισμόν δὲν πρόκειται νὰ μεταβάλῃ τὰ συμπεράσματα. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ Mill παρατηρεῖ ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ πολλῶν στοιχείων, ὁμοίων μὲ τὰ δύο πρῶτα, δὲν μεταβάλλει τοὺς νόμους δυνάμει τῶν ὁποίων ἐνεργοῦν αὗτοι, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὡς δὲν μεταβάλλεται ἡ κατάστασις εἰς τὸν Νόμον τῆς βαρύτητος διὰ τῆς προσθήκης, ἐπὶ τῶν δύο δίσκων τῆς ζυγαριᾶς, ὁμοίων βαρῶν.

Ἐὰν ὅμως, λόγῳ τῆς εἰσαγωγῆς πολλῶν στοιχείων, δὲν γεννῶνται νέα προβλήματα, ἡ διανομὴ τῶν πλεονεκτημάτων ἐκ τῆς διεθνoῦς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν ἀνησυχεῖ πάντοτε τὸν Mill. Ἐξετάζων ὅθεν ποία χώρα θὰ πραγματοποιήσῃ μεγαλύτερον κέρδος, παρατηρεῖ ὅτι αὕτη εἶναι ἐκείνη, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα ζητοῦνται περισσότερον εἰς τὰς ἄλλας χώρας καὶ τῆς ὁποίας ἡ ζήτησις δύναται νὰ ἐλαττωθῇ λόγῳ τῆς μειώσεως τῶν τιμῶν.

Ἐκ τῶν ἀναλύσεων τούτων ὁ Mill ἐπιθυμεῖ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν διαπίστωσιν ὑπάρξεως νόμων καὶ μετὰ διαφόρους σκέψεις καὶ ἀναλύσεις ἀναφορικῶς μὲ τὴν ζήτησιν τῶν ἀγαθῶν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, κατὰ βάσιν, πρόκειται περὶ ἐνὸς νόμου ὅστις δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ὁ νόμος τῆς ἐξισώσεως τῆς ζητήσεως μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν». Ὁ νόμος οὗτος σημαίνει ὅτι «τὰ προϊόντα μιᾶς χώρας ἀνταλλάσσονται ἐναντι τῶν προϊόντων ἄλλων χωρῶν εἰς τοιαύτην ἀναλογίαν ὥστε τὸ ἄθροισμα τῶν ἐξαγωγῶν, τῆς ἐν λόγῳ χώρας, νὰ ἐξισοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν εἰσαγωγῶν της».

Ἡ ἀνωτέρω πρότασις εἶναι ὁμοία μὲ τὸν περίφημον νόμον περὶ ἀγορῶν τοῦ J. B. Say. Ὑπάρχουσι μόνον μικραὶ διαφοραὶ εἰς τὴν φρασεολογίαν. Ἀλ-
 λωστε συναντῶνται ὠρισμένα χωρία εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Mill, τῶν ὁποίων ἡ

(1) Mill, Ἀρχαὶ Πολ. Οἰκονομίας, Τ. II σελὶς 121.

ἐμφάνις εἶναι σχεδὸν ὁμοία μὲ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Say : Ἰδοὺ ἐν παράδειγμα : «Οὕτω, προσφορὰ καὶ ζήτησις δὲν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα παρὰ ἀμοιβαία ζήτησις. Καὶ ὅταν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀξία ἐνὸς πράγματος καθορίζεται κατὰ τρόπον ἐξισοῦντα τὴν ζήτησιν μὲ τὴν προσφορὰν, τοῦτο σημαίνει ὅτι καθορίζεται κατὰ τρόπον ὥστε ἡ ζήτησις τοῦ ἐνὸς νὰ εἶναι ἴση μὲ τὴν ζήτησιν τοῦ ἐτέρου».

Ἐκ νέου ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Mill δὲν εἶναι ἱκανοποιημένος ἐκ τῶν ἀναλύσεων τοῦ καὶ δέχεται ὅτι δὲν ὑπάρχει πλήρης θεωρία τοῦ φαινομένου. Ἀλλὰ καὶ αἱ νέαι του προσπάθειαι δὲν δύνανται νὰ καταλήξωσιν εἰς θετικώτερα συμπεράσματα. Βλέπει σαφῶς ὅτι τὸ πρόβλημα μένει ἀπροσδιόριστον καὶ ὅτι ἐπιδέχεται πολλὰς λύσεις. Πράγματι, τόσον ὁσάκις πρόκειται περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς δύο ἀγαθῶν, ὅσον καὶ περὶ ἀνταλλαγῆς σειρᾶς ὁλοκλήρου ἐμπορευμάτων, εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ἡ βᾶσις τῆς ἐξισώσεως τῶν ἀξιῶν. Οἱ ὅροι τῆς περιφήμου ἐξισώσεως πληροῦνται ὑπὸ οἰασδῆποτε ἀριθμητικῆς σχέσεως.

Μετέπειτα ἐξετάζει καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κεφαλαίου, λόγῳ ἀπελευθερώσεως καὶ μετατοπίσεως, κατόπιν τῆς ἐξειδικεύσεως εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ ὅμως τοῦ νέου αὐτοῦ στοιχείου εἰς τὴν ἀνάλυσιν δὲν μεταβάλλει τὴν κατάστασιν. Καὶ ὁ Mill καταλήγει ὅτι : «Ὁ μόνος νόμος γενικῆς σημασίας, τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπώσωμεν εἶναι ὁ ἀκόλουθος : Ἡ συνολικὴ ἀξία εἰς τὴν ὁποίαν μία χώρα ἀνταλλάσσει τὰ προϊόντα της μὲ τὰ προϊόντα τῶν ξένων χωρῶν, ἐξαρτᾶται ἐκ δύο πραγμάτων : Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ζήτησεως τῶν προϊόντων της, καὶ ἐκ τοῦ κεφαλαίου τὸ ὁποῖον ἐξοικονόμησε κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων τὰ ὁποῖα παράγει διὰ τὴν κατανάλωσίν της» ⁽¹⁾.

Εἰς τὸ ἐρώτημα ποῖαι χῶραι τελικῶς πραγματοποιοῦν μεγαλύτερα κέρδη ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ὁ Mill ἀπαντᾷ ὅτι «αὗται εἶναι αἱ χῶραι τῶν ὁποίων τὰ ἐμπορεύματα ζητοῦνται εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ αἱ ὁποῖαι ζητοῦν ὀλιγώτερα προϊόντα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ». Προχωρεῖ μάλιστα εἰς ἀναλύσεις ἱστορικὰς διὰ νὰ καταλήξῃ, ὅτι αἱ πλούσιαι χῶραι καταναλίσκουν μεγάλας ποσότητας ἀγαθῶν καὶ ἐπομένως ἡ συνολικὴ των ζήτησις εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ πλούσιαι χῶραι ἐξασκοῦν, τρόπον τινά, μίαν δυσμενῆ ἐπίδρασιν εἰς βᾶρος των ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τοιοῦτον συμπέρασμα ἐφαίνετο ἴσως ἀντίθετον μὲ τὴν πραγματικότητα, ὁ Mill διευκρινίζει ὅτι τὰ κέρδη τῶν πλουσίων χωρῶν ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐν συνόλῳ, εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερα τῶν πτωχῶν χωρῶν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, τὸ ἐμπόριόν των εἰς ὅγκον εἶναι μεγαλύτερον καὶ ἐπὶ πλέον ἐπωφελοῦνται τῶν εὐνοϊκῶν τιμῶν ἐπὶ ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀντικειμένων. Τὸ κέρδος των ὅμως εἶναι μικρότερον εἰς ἐν ἕκαστον εἶδος τῆς κατανάλωσός των, ἐξεταζόμενον κεχωρισμένως.

(1) Mill, Ὁμοίως, σελὶς 140.

Ἡ ἀνωτέρω ἀποψὶς τοῦ Mill, ἡ βασιμότης τῆς ὁποίας εἶναι λίαν ἀμφισβητήσιμος, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ διεθνὲς ἐμπόριον εἶναι περισσότερον ἐπικερδὲς διὰ τὰς πτωχὰς χώρας. Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, τὸ θέμα εἶναι πολύπλοκον καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῶσι βέβαια συμπεράσματα ἐκ μεμονωμένων παρατηρήσεων. Ἀσφαλῶς, ἡ ὑπαρξὶς τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι λίαν ἐπωφελὴς δι' ὅλας τὰς χώρας. Ποία ὅμως ἐξ αὐτῶν πραγματοποιεῖ μεγαλύτερα κέρδη δὲν δύναται εὐχερῶς νὰ καθορισθῇ καὶ μάλιστα ἐκ τῶν προτέρων διὰ θεωρητικῶν σχημάτων. Τὸ θέμα εἶναι πραγματικόν, ἀναλόγως δὲ τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, τῆς σχέσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τοῦ σταδίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης χώρας, κ.τ.λ., πραγματοποιεῖται τὸ ὕψος τοῦ κέρδους ἐκ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ βραδύτερον κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς συγχρόνου, περὶ διεθνοῦς ἐμπορίου, θεωρίας.

3. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Mill.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ὑπογράμμισιν μερικῶν ἀδυνάτων σημείων τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Mill, εἶναι ἴσως ἀπαραίτητον νὰ προσθέσωμεν μερικὰς παρατηρήσεις ἀκόμη σχετικῶς μὲ τὰς θεωρητικὰς του ἀπόψεις.

Ἀναφορικῶς μὲ τὰς νομισματικὰς ἀντιλήψεις του, δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ νεώτερον. Ὁ Mill ἀκολουθεῖ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὸν Ricardo, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ρητῶς. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς διανομῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας, ὁ Mill γράφει, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνοψισθῇ καλλίτερον ἢ θεωρία αὕτη παρ' ὅ,τι ἔπραξεν ὁ Ricardo, μνημονεύει δὲ τὸ γνωστὸν χωρίον αὐτοῦ περὶ τῆς διανομῆς τῶν πολυτίμων μετὰλλων ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας, χάρις εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν μιᾶς ἐκάστης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, ὁ Mill δὲν ἦτο τόσο κατηγορηματικὸς καὶ ἀπόλυτος ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῶν προστατευτικῶν δασμῶν. Ἐδέχετο τὴν σκοπιμότητα τῆς δασμολογικῆς προστασίας, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς νεαρᾶς βιομηχανίας. Τὴν προστασίαν ταύτην ἐθεώρει ὡς προσωρινήν, μέχρις ὅτου ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς τὰς νέας χώρας.

Τέλος, σχετικῶς μὲ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ὁ Mill γράφει ὅτι πρόκειται περὶ ἀποτελεσματικοῦ μέσου μειώσεως τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, ὁ καταναλωτὴς δὲ εἶναι πάντοτε ἐκεῖνος ὅστις ἐπωφελεῖται ταύτης. Δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπαρξίν κέρδους ἐκ τῶν ἐξαγωγῶν, διότι παρατηρεῖ ὅτι τοῦτο θὰ ἐσήμαινεν ὅτι τὰ κέρδη ἐνὸς ἔθνους προκύπτουν, ὅχι ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον λαμβάνει, χάρις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον δίδει. Ἐπὶ πλέον, ὁ Mill δέχεται ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἀποτελεῖ παράγοντα εἰρήνης καὶ ἡθικοποιήσεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἴδού πῶς ἐκφράζεται ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ : «Δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ

ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι ἡ μεγάλη ἔκτασις καὶ ἡ ταχεῖα αὔξησις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, τὸ ὅποῖον εἶναι ἡ κυριωτέρα ἐγγύησις διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ἐξασφαλίζει (ἐς αἰεὶ) τὴν συνεχῆ πρόοδον τῶν ἰδεῶν, τῶν νόμων καὶ τῆς ἡθικῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Αἱ ἀνωτέρω ἀντιλήψεις τοῦ Mill δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑπερβάλλουσαι εἰς αἰσιοδοξίαν. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῶν πολέμων, τὸ ἀντίθετον ἔχει ὑποστηριχθῆ καὶ δὴ κατὰ κόρον. Ὅτι, δηλαδή, τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ἡ ἀναζήτησις νέων ἀγορῶν συνετέλεσαν, εἰς πλείστας περιπτώσεις, εἰς τὴν ἔκρηξιν πολέμων μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἀπομένει ἤδη νὰ προβῶμεν εἰς μερικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν γενικῶν θεωρητικῶν ἀπόψεων τοῦ Stuart Mill.

Ἡ κεντρικὴ προσπάθεια τοῦ Mill ἔγκειται εἰς τὴν σύνδεσιν τῆς θεωρίας τοῦ συγκριτικοῦ κόστους τοῦ Ricardo μὲ τὸ σχῆμα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀποτελεῖ πρόοδον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Mill δὲν ἀντελήφθη τὴν φύσιν τοῦ προβλήματος καὶ διὰ τοῦτο ἡσχολήθη ἐπὶ μακρόν, ἵνα δώσῃ εἰς τοῦτο μίαν συγκεκριμένην μορφήν καὶ προσδιορίσῃ πρόβλημα τελείως ἀπροσδιόριστον, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του. Ἡ περίφημος ἐξίσωσις τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν εἶναι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξίας. Τὸ πρόβλημα τοῦτο, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἱστορικῶν παρατηρήσεων καὶ θετικῶν οἰκονομικῶν ἐρευνῶν.

Ἡ μόνη θεωρητικὴ ἀνάλυσις τοῦ σχήματος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ὡς παρουσίασε ταύτην ὁ Mill, ὑπῆρξεν εὐκαιρία διὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ προστατευτισμοῦ πρὸς ἄντλησιν ἐπιχειρημάτων. Πολὺ δικαίως ὁ Gide παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα : «Ἐὰν πράγματι εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως προσδιορίζει τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, δὲν εἶναι ἀδύνατον εἰς μίαν χώραν νὰ δυνηθῇ, διὰ μιᾶς δεξιοτέχνου πολιτικῆς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου τούτου ὑπὲρ αὐτῆς, δημιουργοῦσα βιομηχανίας τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα ζητοῦνται περισσότερον καὶ τῆς ὁποίας ἡ ζήτησις θὰ εἶναι περισσότερον ὑποκειμένη εἰς μείωσιν λόγῳ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν» (1).

Δύνανται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ Mill, ἂν καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα, οὐδόλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόψεων τὰς ὁποίας ὁ Mill ὑπεστήριζε. Τὸ ἀδύνατον σημεῖον τοῦ μηχανισμοῦ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Mill, ὡς βασίμου τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς προστασίας, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς νεαρᾶς βιομηχανίας, ἀπετέλεσαν χρήσιμα ὅπλα εἰς χεῖρας τῶν ὁπαδῶν τοῦ προστατευτισμοῦ.

Εἶναι βεβαίως ἀληθὲς ὅτι ὁ Mill ὑπεγράμμισεν ὅλως ἰδιαίτερώς τὴν με-

(1) Gide et Rist, Ἱστορία τῶν οἰκον. δογμάτων, σελὶς 432.

γίστην σημασίαν διὰ τοὺς καταναλωτὰς καὶ τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτῶν ὀφέλη ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, τοῦτο ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία μονομερὴς ἄποψις. Προκειμένου νὰ ἐκτιμηθῶσι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου διὰ μίαν χώραν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ πλήρης οἰκονομικὴ ἀνάλυσις καὶ νὰ ἐξετασθῶσι τὰ προκύπτοντα ὀφέλη, τόσον ὑπὲρ τῶν καταναλωτῶν, ὅσον καὶ ὑπὲρ τῶν παραγωγῶν. Καταναλωταὶ καὶ παραγωγοὶ ἀποτελοῦν μέλη τοῦ ἰδίου Κράτους, τὸ συνολικὸν δὲ ἀποτέλεσμα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει μίαν χώραν. Ἐπὶ πλέον, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὁ καταναλωτὴς εἶναι συγχρόνως καὶ παραγωγός, ὅχι μόνον ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐπιχειρηματίου ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑπαλλήλου καὶ τοῦ ἐργάτου.

Πράγματι, δεχθῶμεν ὅτι λόγῳ τῆς εἰσαγωγῆς ξένων ἀγαθῶν εἰς ἐργάτης ἀγοράζει διὰ τὴν κατανάλωσίν του ἀγαθὰ εἰς τιμὰς εὐθηνότερας. Ἐὰν ὅμως τοῦτο ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐργασίας του καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξεύρῃ ἑτέραν, ποίαν ἔννοιαν καὶ σημασίαν ἔχει τὸ εὐθηνότερον διὰ τὸν στερούμενον παντὸς εἰσοδήματος ;

Μόνον μία πλήρης ἀνάλυσις δύναται νὰ διευκρινίσῃ τὸ τόσον πολύπλοκον θέμα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι εἰς τὰ γραφόμενα τοῦ Mill δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ἀνάλυσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Η ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ F. LIST

1. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις.

Διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, πρέπει νὰ στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας πρὸς τὸ παρελθόν. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, κατὰ τὸν List, εἶναι ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη. Μόνον τὰ ἱστορικὰ γεγονότα δύνανται νὰ μᾶς ἐπιδέξωμεν τὴν κατανόησιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Εἰς μίαν ἐμπειρικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἄνευ χρησιμοποιοῦσας πειραμάτων, ἄνευ πειραματισμῶν καὶ τῆς ἱστορίας οὐδεμία ἐξήγησις εἶναι δυνατή.

Ὑπεστηρίχθη ὅμως πλειστάκις ὅτι ὁ List δὲν ἦτο καλὸς ἱστορικός καὶ ὅτι δὲν διέκρινε σαφῶς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἴδου τί γράφει, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς οἰκονομολόγος, ὅστις ἀφιέρωσε μίαν συστηματικὴν μελέτην διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ List : «Καὶ ὁ List δὲν θὰ εἶναι εἰς τὸ βάθος παρὰ εἰς κακὸς ἱστορικός. Παρατηρεῖ τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα διὰ μέσου τῶν παραμορφωτικῶν ὁμματοῦαλίων τοῦ δόγματός του» ⁽¹⁾.

Ἄς κρατήσωμεν ὑπὸ σημείωσιν τὴν γνώμην ταύτην, ἣτις φαίνεται ὅτι ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ πράγματα, ἃς παρακολουθήσωμεν ὅμως μετὰ προσοχῆς τὸν List εἰς τὰς ἀναλύσεις του. Κατὰ τὸν List, ἡ ἀνθρωπότης, εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐξελιξέως της, διέρχεται τὰ ἀκόλουθα στάδια : Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπάρχει ἡ ἀγρία καὶ πρωτόγονος φάσις, τὴν ὁποίαν διαδέχεται ἡ βουκολικὴ κατάστασις. Μετέπειτα ἐκδηλοῦται ἡ γεωργικὴ καὶ βιοτεχνικὴ φάσις, τὴν ὁποίαν διαδέχεται μία πληρεστέρα οἰκονομικὴ ὁργάνωσις, περιλαμβάνουσα τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν παρατηρήσεων προκύπτει, κατὰ τὸν List, ὅτι ἡ ἐξέλιξις βαίνει ἐκ τοῦ ἀπλοῦ πρὸς τὸ πολύπλοκον, συντελεῖται δέ, κατὰ τὰς πρώτας φάσεις, χάρις εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν μετὰ τῶν διαφόρων χωρῶν. Μετέπειτα, ὅμως, ἡ ἐξέλιξις αὕτη δὲν εἶναι δυνατὴ πλέον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὠρισμένοι λαοὶ ἔφθασαν ἐνωρίτερον εἰς ἀνώτερον στάδιον τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ὁργάνωσεως, παρεμποδίζουσι δέ, δι' ἐνὸς ἐπικινδύνου ἀνταγωνισμοῦ, τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ δασμολογικὴ προστασία δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἐν μέσον

(1) Bouvier Ajam, F. List, σελὶς 119.

πρὸς διευκόλυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων χωρῶν : «Τὸ τελωνιακὸν σύστημα δὲν εἶναι, λοιπόν, ὡς ἰσχυρίζονται, ἀνακάλυψις φαντασιοπλήκτων κεφαλῶν. Εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς προσπαθείας τῶν λαῶν ἵνα ἀναζητήσωσιν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπάρξεώς των καὶ τῆς εὐημερίας των ἢ ἐπιβολῆς τῆς ὑπεροχῆς των» (1.)

Προκειμένου νὰ παρουσιάσῃ τὰς ἀπόψεις του, ὁ List στρέφει κυρίως τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν βιομηχανικὴν ὑπεροχὴν τῆς ὁποίας βλέπει ὡς σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἄλλων χωρῶν. «Μία χώρα, γράφει, ἢ ὁποία ἔχει εἰς τὴν βιομηχανίαν μίαν τόσον μεγάλην ὑπεροχὴν ἔναντι τῶν ἄλλων, δὲν δύναται καλλίτερον νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν τῆς ὑπεροχὴν παρὰ διὰ τῆς, ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας, ἐλευθερίας τῶν ἀνταλλαγῶν. Διὰ τὴν χώραν ταύτην τὸ κοσμοπολιτικὸν ἀξίωμα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἔθνους δὲν εἶναι παρὰ ἓν καὶ τὸ ἴδιον πρᾶγμα».

Ἐπὶ πλέον, διὰ τὸν List, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ἐξειδίκευσις τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὴν παραγωγὴν, ἀπλῶς καὶ μόνον βάσει τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους. Μεταξὺ βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς παραγωγῆς ὑπάρχει μεγίστη διαφορά. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον θεωρεῖ πλήρως δεδικαιολογημένην τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανίας κατὰ τὴν νεανικὴν τῆς περίοδον.

2. Γεωργία καὶ Βιομηχανία.

Ἐκ τῆς ἀπλῆς παρατηρήσεως, γράφει ὁ List, προκύπτει σαφῶς ὅτι ὑπάρχει τεραστία ὑπεροχὴ τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν γεωργικὴν τοιαύτην. Ἐπὶ πλέον, τὰ πλεονεκτήματα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καθίστανται ἀκόμη ἀξιόλογα εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ χώρα ἔχει μίαν γεωργίαν ἀρκούντως ἀνθηράν. Ἰδεώδης κατάστασις εἶναι ἡ συνένωσις τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας ἐντὸς τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων τῆς βιομηχανίας, ὁ List διαβλέπει καὶ τὰ ἀκόλουθα: Εἰς τὰς ἀγροτικὰς χώρας αἱ σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν νάρκης. Ἡ συγκέντρωσις καὶ δημιουργία κεφαλαίου εἶναι σπάνιον φαινόμενον, ἐν ἐλάχιστον δὲ μέρος τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῆς χώρας χρησιμοποιεῖται παραγωγικῶς. Ὅλως διάφορος εἶναι ἡ κατάστασις εἰς μίαν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ἀκμάζουσα βιομηχανία. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἀπόψεώς του, ὁ List δίδει τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα : «Συγκρίνατε τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Αἱ δύο χῶραι ἄλλοτε ἦσαν εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν καὶ σήμερον ὁποία διαφορά».

Κατὰ τὸν List, πανταχοῦ ἡ βιομηχανία ἐξύψωσε τὸν πολιτισμὸν καὶ

(1) F. List, Ἐθνικὸν σύστημα πολιτικῆς οἰκονομίας, σελὶς 101.

ἠὺνόησε τὸ πνεῦμα τῆς ἀνοχῆς. Μετέβαλε τὸν ἱερέα εἰς διδάσκαλον τοῦ λαοῦ καὶ εἰς ἐγγράμματον. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ἡ γλῶσσα καὶ ἡ φιλολογία, αἱ καλαὶ τέχναι καὶ οἱ νόμοι, ὥδουσιν παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. "Ἀλλωστε αἱ βιομηχανίαι ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς τελείας καὶ ἐξειλιγμένης γεωργίας. Δηλαδή αὐτοῦ τούτου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως.

Ὑπάρχει, ἐπὶ πλεόν, καὶ τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς ἀγορᾶς. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ List, ἡ Γερμανία ἦτο κυρίως χώρα γεωργικὴ καὶ ἀντιμετώπιζε δυσκολίας διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν προϊόντων της. Συνεπῶς, ἡ ἐκβιομηχάνησις ἐδημιούργει καὶ εὐρεῖαν ἀγορὰν διὰ τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ List ἐπικαλεῖται ἐκ νέου διάφορα παραδείγματα καὶ ὑπογραμμίζει τὰ ἀκόλουθα : «Εἰς τὰ κοινοβούλια τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐλέχθη συχνάκις, ὅτι ἐλλείψει ἀγορῶν, ὁ σῖτος καταστρέφεται ἀθέριστος, διότι δὲν ἀξίζει τὴν δαπάνην τῆς συγκομιδῆς. Βεβαιοῦται ἐπίσης ὅτι, εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἡ γεωργία ἀποπνίγεται, λόγος τοῦ λέγειν, ἐν μέσῳ τῆς ἀφθονίας, καθ' ὃν χρόνον τὰ βιομηχανικὰ εἶδη κοστίζουν ἐκεῖ τρεῖς καὶ τέσσαρας φορές περισσότερον παρ' ὅ,τι κοστίζουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἰδία Γερμανία δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ μίαν παρομοίαν κατάστασιν» (1).

Ἡ ὅλη ὁμως προσπάθεια τοῦ List καταβάλλεται ὑπὲρ τῆς χώρας του. Διὰ τοῦτο κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς πρώτας ὕλας. Ἐπιθυμεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ διὰ τοῦτο παρατηρεῖ ὅτι αὕτη εὐδοκιμεῖ μὲ τὴν σύγχρονον καὶ παράλληλον ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου : «Εἰς οὐδὲν μέρος ὑπάρχουν μηχαναὶ καὶ ἐργαλεῖα γεωργικὰ τόσον τέλεια, εἰς οὐδὲν μέρος ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν ἐκτελεῖται μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας, παρὰ εἰς τὰς χώρας ἔνθα εὐδοκιμεῖ καὶ ἀκμάζει ἡ βιομηχανία. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς βιομηχανίας ἡ γεωργία μετατρέπεται εἰς βιομηχανίαν, εἰς τέχνην, εἰς ἐπιστήμην».

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ List ἀναγνωρίζει τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς ἐλευθέρου καὶ παραλλήλου ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας εἰς τὸ εὐρύτερον πλαίσιον τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας καὶ ὅχι εἰς τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς ἐκάστης Ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἀντιπαρατηρεῖ ὁμως, ὅτι ὁ συνδυασμὸς τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν εἶναι ἀσφαλές. Οἱ πόλεμοι καὶ οἱ διάφοροι περιορισμοί, ὡς καὶ αἱ ἐμπορικαὶ κρίσεις ἀποτελοῦν πραγματικὰ ἐμπόδια. Εἶναι διάφορος ἡ κατάστασις καὶ ἄλλαι εἶναι αἱ σχέσεις γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ὅταν αὗται εὐρίσκωνται ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας.

(1) List, 'Ομοίως, σελίς 345.

Είναι προφανές ότι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ List διαφέρουν οὐσιωδῶς τῶν φυσιοκρατικῶν ἀπόψεων καὶ τῶν ἀντιλήψεων τῶν κλασσικῶν οἰκονομολόγων, οἵτινες εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων προσεπάθουν νὰ κάμουν ἀφαίρεσιν τῆς διαιρέσεως τοῦ κόσμου εἰς χωριστὰ Κράτη. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ γνώμη τοῦ Turgot, ὅστις ὑπεστήριζεν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ λησμονηθοῦν τὰ ἐθνικὰ σύνορα διὰ νὰ γίνῃ καλὴ ἀνάλυσις ἑνὸς οἰκονομικοῦ προβλήματος. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ αἱ ἀντιλήψεις τοῦ List εἶναι ὅλως ἀντίθετοι. Εἶναι σκόπιμον ἴσως, πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ἀντιλήψεων νὰ ἐξετάσωμεν ἐπίσης καὶ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ περὶ Ἑθνους.

3. Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ List περὶ Ἑθνους.

Ἡ ἰδέα τοῦ Ἑθνους ἔχει διὰ τὸν List μίαν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Τὸ Ἑθνος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον δεσμὸν μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι δὲ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου. Διὰ νὰ ζήσῃ καὶ ἐκδηλωθῇ τὸ ἄτομον, ἔχει ἀνάγκην μιᾶς ὀργανώσεως μετὰ τῶν ὁμοίων του, ἡ ὀργάνωσις δὲ αὕτη ἐμπερικλείεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἑθνους. Ὑπάρχει, ἐπομένως, μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ Ἑθνος, διακρινόμενον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀποτελοῦντες τοῦτο ἄνθρωποι ἔχουσιν ἰδιαιτέραν γλῶσσαν, ἰδίαν φιλολογίαν, ἰδίαν καταγωγὴν καὶ ἱστορίαν. Ἐπὶ πλέον τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὡς καὶ οἱ νόμοι διαφέρουσιν ἀπὸ ἑνὸς Ἑθνους εἰς τὸ ἄλλο. Τὸ Ἑθνος ἐμφανίζεται «διὰ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς θελήσεώς του πρὸς ὑπαρξιν, ἀνεξαρτησίαν, πρόοδον, διάρκειαν, ὡς καὶ διὰ τοῦ χωριστοῦ ἐδάφους του» (1).

Μάλιστα ὁ List δὲν προτίθεται νὰ φέρῃ ἀντιμέτωπα τὰ διάφορα Ἑθνη. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ δείγματα κοσμοπολιτικῶν ἀντιλήψεων. Ἰσχυρίζεται, οὕτω, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶναι δυνατός, παρὰ διὰ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν Ἑθνῶν. Εἶναι προφανές ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὑπάρχει ἓν ἀδύνατον μέρος τοῦ συστήματος τοῦ List. Δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς κλασσικοὺς οἵτινες ἦσαν πράγματι κοσμοπολιταί, ὑπογραμμίζει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑθνους καὶ τῆς ἀνθήσεως τῆς βιομηχανίας, διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν προστατευτικῶν μέτρων, ἀναβάλλει δὲ διὰ τὸ μέλλον, δι' εὐθετώτερον χρόνον, τὴν καλὴν ὀργάνωσιν μεταξὺ τῶν διαφόρων Ἑθνῶν. Ὑπενθυμίζει μάλιστα ὅτι «ἀναμφιβόλως ἡ ἰδέα μιᾶς συνομοσπονδίας ὅλων τῶν λαῶν καὶ μιᾶς διαρκοῦς εἰρήνης διδάσκεται συγχρόνως ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ τῆς λογικῆς».

Εἰς τὴν ἰδίαν σειρὰν ἰδεῶν, ὁ List ἐπικρίνει τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα διότι ὑποστηρίζει τὴν διάρκειαν τῶν περιορισμῶν, καίτοι οὗτοι εἶναι ἀπαραίτητοι, μόνον εἰς ὠρισμένας περιστάσεις. Δὲν βλέπει ὅτι, οἱ περιορισμοὶ δὲν

(1) List, Ὁμοίως, σελὶς 285.

εἶναι παρά μέσον καὶ ὄχι σκοπός. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἐλευθερία τῶν συναλλαγῶν. Δὲν ἀντιμετωπίζει παρά τὸ Ἔθνος καὶ οὐδέποτε τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ παρὸν καὶ οὐδέποτε τὸ μέλλον. Τὸ συμπέρασμα τοῦ List εἶναι ὅτι τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα πάσχει ἀπὸ μίαν ἑλλειψιν φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τῆς κοσμοπολιτικῆς ἐξελιξέως.

Πάντα ὅμως ταῦτα εἶναι ζητήματα τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος. Ἡ κατάστασις, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶναι διάφορος καὶ τοῦτο ἀνησυχεῖ τὸν List. Ἐπομένως, ὑπογραμμίζει μετὰ σθένους ὅτι «εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ κόσμου ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου θὰ δημιουργήσῃ ὄχι παγκοσμίαν δημοκρατίαν, ἀλλὰ τὴν γενικὴν ὑποταγὴν τῶν λαῶν εἰς τὴν ὑπερέχουσαν δύναμιν, ἥτις ὑπερτερεῖ εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ὑπάρχουσι διὰ τοῦτο λόγοι σοβαροί, οἵτινες, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως» (1).

Ὅσον προχωρεῖ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τοῦ List, τόσον διαφαίνεται σαφῶς ἡ λογικὴ ἀντίθεσις. Ὁ προστατευτισμὸς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν δημιουργοῦν ἀσφαλῶς κλίμα προστριβῶν καὶ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ List καταφεύγει εἰς ἓν ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη ἐμφανίζεται ὡς ἀνασχετικὸς λόγος τῆς ἐκρήξεως πολέμου. Πρόκειται περὶ τῶν καταστρεπτικῶν συνεπειῶν τοῦ πολέμου. Ἡ σκέψις τοῦ List εἶναι ὅτι, ὅσον περισσότερον ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, τόσον ὀλιγώτεραι εἶναι αἱ πιθανότητες τοῦ πολέμου. Δύο λαοὶ προχωρημένοι εἰς τὴν βιομηχανίαν, θὰ προξενήσωσιν ἀμοιβαίως περισσότερον κακόν, ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης ἐβδομάδος, παρ' ὅ,τι δύνανται νὰ ἀνορθώσωσιν εἰς διάστημα μιᾶς γενεᾶς.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, κατὰ τὸν List, τὸ καθήκον τοῦ Ἔθνους εἶναι νὰ ἀναπτύξῃ τὰς παραγωγικὰς του δυνάμεις, τὸν πολιτισμὸν του, νὰ συγκεντρώσῃ δὲ ταχέως ἐντὸς τοῦ ἐδάφους του γεωργίαν, βιομηχανίαν, ναυτιλίαν καὶ ἐμπόριον. Μόνον οὕτω θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Ἀπαιτεῖται δὲ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἄμεσος ἐνέργεια καὶ ὄχι ἀναμονὴ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἰδίου ἀποτελέσματος ἐκ μιᾶς φυσιολογικῆς ἐξελιξέως, ἄνευ παρεμβάσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῆς προστατευτικῆς πολιτικῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, ὁ List οὐδόλως λησμονεῖ τὴν ἀνθρωπότητα : «Ἡ ἀποστολὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι νὰ μορφώσῃ οἰκονομικῶς τὸ Ἔθνος καὶ νὰ τὸ προετοιμάσῃ διὰ τὴν εἴσοδον ἐντὸς τῆς παγκοσμίας κοινωνίας τοῦ μέλλοντος».

Ἐπὶ τοῦ παρόντος βεβαίως ἀπαιτεῖται ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ἐπὶ τοῦ σημείου ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν List, ἐξετάζοντες τὴν θεωρίαν του περὶ παραγωγικῶν δυνάμεων.

(1) F. List, Ὁμοίως, σελὶς 232.

4. Ἡ θεωρία τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀναλύσεων τοῦ List κατεφάνη ἡ σπουδαιότης ἣν οὗτος ἀποδίδει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Ἐπὶ πλέον, ἀναφερόμενος ὁ List εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν κλασσικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Smith θεωρεῖ ταύτας μονομερεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς. Κατὰ τὸν Σμίθ, ἡ ἐργασία τοῦ Ἔθνους εἶναι ἐκείνη ἣτις προμηθεύει τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν κατανάλωσιν ἀγαθὰ. Εἶναι δὲ ταῦτα εἴτε προϊόν ἐργασίας, εἴτε ἡγοράσθησαν ἐξ ἄλλων Ἐθνῶν διὰ τοῦ προϊόντος ἐργασίας.

Ἀντιθέτως, κατὰ τὸν List, δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία ἣτις δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Δὲν πρόκειται νὰ προσέξωμεν μόνον τὰς ἀνταλλακτικὰς ἀξίας εἰς τὸ παρὸν καὶ νὰ ἀγνοήσωμεν τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἔθνους. «Ἡ εὐημερία ἑνὸς λαοῦ δὲν ἐξαρτᾶται, ὡς νομίζει ὁ Say, ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀξιῶν τὰς ὁποίας κατέχει, ἀλλ' ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων» (1).

Οἱ κλασσικοὶ ἐξήτασαν μόνον τὸ παρὸν καὶ ἡγνόησαν τὸ μέλλον. Τὸ μέλλον, τοῦτο καὶ μόνον τοῦτο, ἔχει μεγάλην σημασίαν, κατὰ τὸν List. Ἡ δυνατότης δημιουργίας πλούτου εἶναι κατὰ πολὺ σπουδαιότερα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τούτου τοῦ πλούτου. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ List δίδει ἓν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον φαίνεται λίαν ἐπιτυχές. Ἄς λάβωμεν ὡς βάσιν τοῦ συλλογισμοῦ μας δύο οἰκογενειάρχας, οἵτινες ἐπιθυμοῦν νὰ δώσουν μίαν καθοδήγησιν καὶ ἐπαγγελματικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰ τέκνα των. Ὁ εἷς, ὅστις ἐξετάζει κυρίως τὸ μέλλον, θεωρεῖ ὡς μίαν πρᾶξιν ἐπωφελῆ, τὴν δαπάνην μέρους τῆς περιουσίας του, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τῶν τέκνων του. Ὁ ἕτερος οἰκογενειάρχης, μὲ τὴν περιορισμένην ἀντίληψιν, ἐξετάζει κυρίως τὸ παρὸν, τὸ τωρινὸν εἰσόδημα τῆς περιουσίας του, νομίζει δὲ ὅτι ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον οἰκονομολογικὸν ἐγκαταλείπων τὰ τέκνα του ἄνευ μορφώσεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαφυλάξῃ ἀνέπαφον τὴν σημερινὴν περιουσίαν του, δηλαδὴ τὰς τωρινὰς ἀξίας.

Μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειάρχων, ἐκεῖνος ὅστις προσβλέπει εἰς τὸ μέλλον καὶ θυσιάζει τὰς ὑπαρχούσας ἀξίας ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον ὀρθολογικόν. «Κάθε δαπάνη διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς δικαιοσύνης, διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας, κ.τ.λ., εἶναι μία ἀνάλωσις ἀξιῶν πρὸς ὄφελος τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων» (2).

Διὰ τὸν List, εἶναι σαφές ὅτι τὸ Ἔθνος ὀφείλει νὰ περιλάβῃ εἰς τὸ βλέμμα του τὸ σύνολον τῶν σχέσεων ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξίς του, ἡ εὐημερία του καὶ ἡ δύναμίς του εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Κατὰ συνέπειαν,

(1) F. List, Ὁμοίως, σελὶς 327.

(2) F. List, Ὁμοίως, σελὶς 247.

ἐὰν οἱ προστατευτικοὶ δασμοὶ ἀποτελοῦν μίαν θυσίαν ἀξιῶν, ἡ θυσία αὕτη συμψηφίζεται ἐκ τῆς ἀποκτήσεως παραγωγικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐξασφαλίζουν εἰς τὸ Ἔθνος, διὰ τὸ μέλλον, κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν ποσότητα πλούτου. Ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ τὴν βιομηχανικὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς περίπτωσιν πολέμου.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους μία χώρα, ἥτις ἔχει βιομηχανικὴν κλίσιν, χρησιμοποιοῦσα τὴν προστατευτικὴν μέθοδον, δὲν πράττει ἄλλο τι παρὰ θυσιάζει τωρινὰς ἀξίας, ὡς ὁ καλὸς οἰκογενειάρχης, διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τὰ τέκνα του μίαν παραγωγικὴν βιομηχανίαν.

5. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προστατευτισμοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προστατευτισμοῦ, ὁ List εἶναι λίαν σαφής. Ἡ προστασία δικαιολογεῖται μόνον ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας, οὐχὶ δὲ ὑπὲρ τῆς γεωργίας. Ἡ προστασία τῆς γεωργίας εἶναι πρᾶξις ἀπερίσκεπτος. Ἡ μόνη ἀποτελεσματικὴ μέθοδος προστασίας τῆς γεωργίας εἶναι ἡ συνύπαρξις ἐντὸς τῆς ἰδίας χώρας γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Ὁ ἀποκλεισμός δέ, διὰ τῆς προστασίας, τῶν γεωργικῶν προϊόντων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν καταλήγει εἰς ἀνάσχεσιν τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

«Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, εἴμεθα σύμφωνοι μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν θεωρίαν» γράφει ὁ List. Διὰ τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα δικαιολογεῖται πλήρως ἡ ἐμπορικὴ ἐλευθερία. Κάθε προστασία ὑπὲρ τῆς γεωργίας εἶναι ἐπιζημία, διότι προκαλεῖ μετατόπισιν κεφαλαίων πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, ἥτις παραγωγικῶς εἶναι ὀλιγώτερον ἐπωφελής. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν βιομηχανίαν, αὕτη διέπεται ὑπὸ ἄλλων νόμων, τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀντελήφθησαν οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου.

Ἄλλ' ἡ θεωρία τοῦ List δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἐφαρμοστέα εἰς τὴν βιομηχανίαν, περιορίζεται συγχρόνως εἰς τὰς μεγάλας μόνον χώρας. Τὸ φόρεμα, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει νὰ κατασκευάσῃ ὁ List, ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι κατάλληλον ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐσχεδιάζετο εἰς τὰ μέτρα ταύτης. Οὕτω, ὁ List ὑποστηρίζει, ὅτι θὰ ἦτο μεγίστη ἀπερίσκεψία, διὰ μίαν χώραν, νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν παραγωγὴν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰδῶν, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐκ τῆς φύσεως προικισμένα καὶ τὰ ὁποῖα δύναται εὐχερῶς νὰ ἀποκτήσῃ χάρις εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Ἡ κατάληξις τοῦ List εἶναι μία αὐστηρὰ καταδίκη διὰ τὸν προστατευτισμὸν τῶν μικρῶν Κρατῶν : «Ἐν μικρὸν Κράτος δὲν δύναται εἰς τὴν περιορισμένην ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους του νὰ ὠθήσῃ εἰς τὴν τελειότητα τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἐργασίας. Κάθε προστασία εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀποτελεῖ ἐν ἰδιωτικὸν μονοπώλιον» (1).

(1) F. List, Ὁμοίως, σελὶς 287.

Ἐν σχέσει μὲ τὸ μέγεθος τῆς προστασίας, αὕτη πρέπει νὰ εἶναι μετρίου βαθμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἀποκοπῇ κάθε ξένος ἀνταγωνισμὸς καὶ ἐπέλθῃ ἀπομόνωσις τῆς χώρας ἐκ τοῦ ὑπολοίπου κόσμου. Ὁ προστατευτισμὸς θὰ ἔχῃ ἀπλῶς χαρακτῆρα ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας.

Μετέπειτα ὁ List ἀπαριθμεῖ τὰς τρεῖς ἀκολούθους μεθόδους προστασίας. Ἀπόλυτον ἀπαγόρευσιν ὠρισμένων βιομηχανικῶν εἰδῶν. Προστατευτικὸς δασμοὺς λίαν ὑψηλοῦς, σημαίνοντας εἰς τὴν οὐσίαν ἀπαγόρευσιν. Μικροὺς τελωνειακοὺς δασμούς. Ἐκ τῶν τριῶν μεθόδων, οὐδεμία εἶναι ἀπολύτως καλὴ ἢ κακὴ. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εἰδικῆς θέσεως τοῦ ἔθνους καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ τῶν σχέσεων αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τῆς ὀλιγώτερον προηγμένης χώρας καὶ τῆς πλέον ἀνεπτυγμένης.

Σαφῶς προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως, ὅτι ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ List δὲν εἶναι νὰ δημιουργήσῃ μίαν οἰκονομικὴν θεωρίαν, ἀλλὰ νὰ δώσῃ ἐπιχειρήματα εἰς τὴν χώραν του διὰ τὴν ἐφαρμογὴν μιᾶς προστατευτικῆς πολιτικῆς, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Πρὸς διευκρίνισιν τῆς σκέψεώς του, ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡ προστασία δικαιολογεῖται μόνον διὰ τὴν βιομηχανίαν μιᾶς χώρας, ἐχούσης ἄρκετον πληθυσμὸν καὶ μεγάλην ἔκτασιν ἐδάφους, διαθετούσης δὲ πρώτας ὕλας, μίαν γεωργίαν ἀνεπτυγμένην, ἀνώτερον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, καλουμένης οὕτω, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἵνα λάβῃ θέσιν μεταξὺ τῶν χωρῶν αἵτινες διαπρέπουσι, συγχρόνως, εἰς τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἡ ἀνάλυσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ φωτογραφία τῆς Γερμανίας νὰ ὑπάρχῃ πλήρης.

Εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς ἀναλύσεώς του, ὁ List δὲν ἀκολουθεῖ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν. Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι συνιστᾷ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους εἰς τὰ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, συμφωνεῖ μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐμποροκρατῶν καὶ δὲν παραδέχεται ὅτι αἱ ἐξαγωγαὶ ἐξισοῦνται αὐτομάτως μὲ τὰς εἰσαγωγάς. Τὸ ἀκόλουθον χωρίον εἶναι πλέον ἢ χαρακτηριστικόν : «Διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι καθήκον δι' ὑμᾶς νὰ πιστεύσητε ὅτι αἱ ἐξαγωγαὶ ἐξισοῦνται πάντοτε, ἐξ ἰδίων των, μὲ τὰς εἰσαγωγάς, εἰς πεῖσμα τῶν δημοσιευομένων ἐκθέσεων ἔνθα ἀναγιγνώσκομεν κατὰ ποῖον τρόπον ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἔρχεται εἰς βοήθειαν εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, εἰς πεῖσμα τῶν Νόμων, περὶ δημητριακῶν, οἷτινες ἐπιτρέπουσι δυσκόλως, εἰς τοὺς γεωργοὺς τῶν χωρῶν τῶν εὐρισκομένων εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἀγγλίας, νὰ πληρώσωσι διὰ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἅτινα καταναλίσκουσι» (1).

(1) F. List, Ὁμοίως, σελὶς 282.

Εἰς ἓν ἕτερον σημεῖον τῆς ἀναλύσεώς του, ὁ List εἶναι ἐπίσης ἐξ ἴσου κατηγορηματικός. Δὲν θεωρεῖ τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰς ἐξαγωγὰς διεπομένας ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς ἐκάστης χώρας, τῆς δυνάμεώς της, τῆς σπουδαιότητος ταύτης ἀνὰ τὸν κόσμον, ἐκ τῆς ἐπιρροῆς της ἐπὶ τῶν ξένων λαῶν, ἐκ τῶν ἀποικιῶν της, ἐκ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Τραπεζιτικοῦ της συστήματος, τέλος δὲ ἐκ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου.

Σκέψεις τοιαύτης φύσεως θέτουσιν εἰς τὴν ἰδίαν παράλληλον τὴν θεωρίαν τοῦ List μὲ τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα, καίτοι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ σύστημα τοῦ List ὑπογράμμισις τῆς σπουδαιότητος τῶν πολυτίμων μετάλλων. Καὶ εἰς τὰ δύο ὅμως συστήματα δικαιολογεῖται καὶ εὐλογεῖται πλήρως ἡ κρατικὴ παρέμβασις εἰς τὰ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς.

6. Κριτικαὶ παρατηρήσεις.

Ἐν ἀντιθέσει μὲ τοὺς κλασσικούς, ὁ List εἰς τὰς ἀναλύσεις του παρουσιάζει σοβαρὰς λογικὰς ἀντιθέσεις. Πράγματι, ἡ σχολὴ τοῦ ἐλευθέρου διεθνοῦς ἐμπορίου καταβάλλει προσπάθειάς πρὸς μείωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν προστριβῶν καὶ ἀντιθέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἀναμφιβόλως, ἡ ἐλευθερία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, συνοδευομένη παραλλήλως μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς μετακινήσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἐπιφέρῃ βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, ὑπὸ μίαν βεβαίως προϋπόθεσιν, τὴν ἐξασφάλισιν σχετικῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ κλασσικοὶ καὶ οἱ νεοκλασσικοὶ πιστεύουν ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ γενικῶς ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐξισορρόπησιν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἀληθές. Ἐκεῖ δὲ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ ἀδύνατον σημεῖον τῆς σχολῆς τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας. Λογικῶς ὅμως ἡ ὅλη ἐμφάνισις εἶναι ἄψογος καὶ δὲν ὑπάρχει ἐσωτερικὴ ἀντίθεσις εἰς τὰ διδάγματα τῶν ὁπαδῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ὡς τοῦτο συμβαίνει μὲ τὸ σύστημα τοῦ List.

Αἱ ἀναλύσεις ἄλλωστε τοῦ List δύνανται νὰ κριθῶσιν, ὡς μᾶλλον, τελεολογικοῦ χαρακτῆρος. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τὸν ἐνδιαφέρει κυρίως εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀποδίδεται καμμία σημασία εἰς τὰς λογικὰς ἀντιθέσεις. Ἡ πλέον ἐμφανὴς ἀντίθεσις τοῦ List εἶναι ἡ ὑποστήριξις τῆς προστασίας τῆς βιομηχανίας μόνον καὶ ἡ καταδίκη ταύτης εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γεωργίας. Λογικῶς ὅμως, ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς διαπιστώσεως τοῦ List, τῆς ὑπάρξεως δηλαδὴ εἰς τὸν κόσμον χωριστῶν Κρατῶν, δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος διὰ τὸ Ἔθνος. Συνεπῶς, ἐὰν αὕτη δὲν ἐπιτυχάνεται ἄνευ δασμολογικῆς προστα-

σίας, λόγω τοῦ ἐπικινδύνου ξένου ἀνταγωνισμοῦ, τότε ἡ δασμολογικὴ προστασία εἶναι μέτρον ἀνάγκης, τελείως ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Ἐὰν μία χώρα γεωργικὴ ἔχει ἀνάγκην βιομηχανίας, δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, ἐπίσης, ὅτι καὶ διὰ μίαν βιομηχανικὴν χώραν ἡ σχετικὴ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος καὶ ἐπωφελής.

Ἡ ἀντίθεσις ὅμως αὕτη τοῦ List ἐξηγεῖται πλήρως ἐκ τῆς εἰδικῆς θέσεως τῆς χώρας του. Ἡ Γερμανία κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εἶχε πλεονάζοντα ἀγροτικὰ προϊόντα πρὸς ἐξαγωγήν, ἀνεζήτητο δὲ ἀγοράς. Εἶχε, συνεπῶς, κάθε λόγον νὰ μὴ ὑπάρχωσι τελωνιακοὶ φραγμοὶ εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων τῆς ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ List ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὑπογραμμίζεται ὅλως ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Rist :

«Θὰ ὑπῆρχεν ἐν τούτοις κάποια δυσχέρεια νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ στροφή τοῦ List ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων ἐὰν δὲν ἐξηγεῖτο, ὅπως τόσα ἄλλα σημεῖα τοῦ συστήματός του, ὑπὸ τῆς εἰδικῆς θέσεως τῆς Γερμανίας ὑπὲρ τῆς ὁποίας σκέπτεται πάντοτε. Αὕτη ἐπραγματοποιεῖ τότε ἐξαγωγὰς σίτου, παρημποδίζετο δὲ συνεπῶς ἐκ τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ γεωργία τῆς Γερμανίας δὲν εἶχεν ἀνάγκην προστασίας, ἀλλὰ ἀγορῶν καὶ ὁ List θὰ ἦτο εὐτυχὴς ἐὰν ἔπειθε τοῦ Ἀγγλοῦ νὰ καταργήσωσι τοὺς δασμοὺς ἐπὶ τῶν δημητριακῶν. Ὁ προστατευτισμὸς εἰς τὴν Γερμανίαν ἦνθισε ἀπὸ τοῦ 1879 καὶ ἐντεῦθεν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν οἱ ἀγρόται ἐπίστευσαν ὅτι ἀπειλοῦνται ὑπὸ τοῦ ξένου ἀνταγωνισμοῦ» (1).

Ὅταν εἰς οἰκονομολόγος παρουσιάζῃ τοιαύτας λογικὰς ἀντιθέσεις καὶ καταβάλλει τόσῃν προσπάθειαν πρὸς ἐπιδίωξιν ὠρισμένου σκοποῦ, δὲν ἔχει ἴσως δικαίωμα νὰ ἀπευθύνῃ εἰς ἄλλους βαρυτάτας κατηγορίας, ὡς ἔπραττε ὁ List. Ἰδοὺ μία κατηγορία κατὰ τοῦ Σμίθ : «Ἐλεγον ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, εἰς τὰ σπουδαιότερά της μέρη, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναλύουν τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν, εἶχεν ὀπισθοδρομήσει ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σμίθ, καὶ ὅτι παρ' αὐτοῦ, ὁ σοφισμὸς, ἡ σχολαστικότης, τὸ σκότος, τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ὑποκρισία εἶχον εἰσχωρήσει ἐντὸς τῆς ἐπιστήμης ταύτης» (2).

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τῶν διεθνῶν σχέσεων, αἱ ἀντιθέσεις τοῦ List εἶναι προφανεῖς καὶ ἀναμφισβήτητοι. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ προστατευτισμὸς προκαλεῖ δυσχερείας καὶ ἀυξάνει τὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν λαῶν. Ἐπὶ τοῦ σημείου ὅμως αὐτοῦ οὐδεμίαν πρακτικὴν πρότασιν ἔχομεν ἐκ μέρους τοῦ List. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἀναφέρει εἶναι ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἐκλείψῃ, ἴσως διότι λόγω τῆς τεχνικῆς προόδου θὰ καταστῇ εἰς μέγαν βαθμὸν καταστρε-

(1) Gide et Rist, Ἱστορία τῶν οἰκον. δογμάτων, σελὶς 324.

(2) F. List, Ἐθνικὸν σύστημα πολιτ. οἰκονομίας, σελὶς 81.

πτικός. Πῶς ὅμως θὰ λυθοῦν αἱ οἰκονομικαὶ ἀντιθέσεις καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνάγκης ἀναζητήσεως ἀγορῶν ;

Τὸ θέμα τοῦτο δὲν τὸ ἀγνοεῖ ὁ List. Εἶναι λίαν ἐνήμερος ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ἀναζητήσεως νέων ἀγορῶν, διότι γράφει ὅτι «ἀπανταχοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πολιτισμοῦ, βλέπομεν τὸν πληθυσμόν, τὰς διανοητικὰς δυνάμεις καὶ τὰ ὑλικά κεφάλαια νὰ αὐξάνουν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε, νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκχυθοῦν εἰς ἄλλας χώρας, ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένους».

Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, τὸ σύστημα τοῦ List ἐμπερικλείει, περισσοτέρας τῆς μιᾶς ἀληθείας. Πλεῖστα σημεῖα εἶναι ἀξιοπρόσεκτα. Δὲν ὑπάρχει ὅμως, ἐν τῷ συνόλῳ του, ἐν λογικὸν σύστημα καὶ δὲν ἀντιμετωπίζονται, ὡς θὰ ἔπρεπε, τὰ προβλήματα τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας. Ἐκ μέρους τοῦ List καταβάλλεται μόνον μία συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τῆς χώρας του καὶ οὐδὲν πέραν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Ἡ ἐξέλιξις τῆς θεωρίας.

Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἐξητάσθησαν αἱ ἀντιλήψεις τῶν Σμίθ, Ρικάρδου καὶ Μίλλ, ἰδρυτῶν τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἐπεξεργασίας καὶ τελειοποιήσεως τῶν μετέπειτα κλασσικῶν καὶ νεοκλασσικῶν. Μία ἔρευνα ὅμως τῆς συμβολῆς ἐνὸς ἐκάστου οἰκονομολόγου εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς παρούσης ἐργασίας. Θὰ μνημονεύσωμεν, ἐπομένως, τὰ ὀνόματα μερικῶν οἰκονομολόγων, ἡ συμβολὴ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, εἶναι ἀξιόλογος, μετέπειτα δὲ θὰ παρουσιάσωμεν τὴν θεωρίαν ταύτην εἰς τὴν σημερινήν της φάσιν.

Ἀξιόλογος συμβολή, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐγένετο ἐκ μέρους τοῦ Cairnes. Οὗτος παρετήρησεν, ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας, ὑπάρχουν ὁμάδες καὶ ἐπιχειρήσεις μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν ὑφίσταται ἀνταγωνισμός. Ἡ ἀποψις, ἐπομένως, τῶν κλασσικῶν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστης χώρας ὑπάρχει ἀνταγωνισμός καὶ λίαν εὐχερὴς μετακίνησις, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς σημείου εἰς τὸ ἕτερον, τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ἐν δεύτερον σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ συμβολὴ τοῦ Cairnes ἔχει μεγίστην σημασίαν, εἶναι ἡ ὑπογράμμισις τῆς ἐσφαλμένης μεθόδου τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν οἱ κλασσικοὶ εἰς τὸν ὑπολογισμόν τοῦ συγκριτικοῦ κόστους. Πράγματι, ἡ σύγκρισις τοῦ κόστους εἰς ἡμέρας ἐργασίας εἶναι ἐσφαλμένη. Τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς προσδιορίζεται ἐκ τῆς δαπάνης εἰς νομισματικὰς μονάδας. Εἰς νόμισμα ἐπίσης ἐκφράζονται αἱ τιμαὶ τῶν διαφορῶν ἀγαθῶν.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ συγκριτικοῦ κόστους ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν οἰκονομικὴν πραγματικότητα, μόνον ἐὰν ὁ ὑπολογισμὸς γίνη, εἰς νομισματικὰς μονάδας.

Μία συμβολὴ ἀξιόλογος δύναται ἐπίσης νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐργασία τοῦ Bastable περὶ διεθνοῦς ἐμπορίου. Τὸ ἴδιον δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τοὺς Mahshall, Edgeworth, Barone καὶ Taussing. Μεταξὺ τῶν συγχρόνων οἰκονομολόγων ἐργασίαι σοβαραὶ εἶναι τῶν Καθηγητῶν Ohlin, Viner καὶ Haberler.

Χάρις εἰς τὰς ἀναλύσεις τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων, ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἔλαβε συστηματικὴν μορφήν καὶ ἀποτελεῖ ἐν σοβαρὸν στήριγμα τῆς γενικῆς θεωρίας περὶ οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Πρὶν ἢ ὅμως ἀναλύσωμεν τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον νὰ προβῶμεν εἰς μερικὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς ἐννοίας τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας.

Ἐκάστη οἰκονομικὴ θεωρία βασίζεται ἀπαραιτήτως εἰς ὠρισμένας ὑποθέσεις, αἵτινες πρέπει νὰ ἐκτεθοῦν μετὰ σαφηνείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν τῆς θεωρίας, αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διπλῆς συμφωνίας :

Πρῶτον. Συμφωνίας ἐσωτερικῆς τῆς σκέψεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν λάθη λογικά.

Δεύτερον. Συμφωνίας τῆς σκέψεως μετὰ τῆς πραγματικότητος. Πρέπει δηλαδὴ ἡ σκέψις νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ μὴν ἀποτελῇ ἀπλὴν ὑπόθεσιν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θεωρία εἶναι μὲν λογικῶς ἀρτία καὶ ἄψογος, δὲν συμφωνεῖ ὅμως μὲ τὴν πραγματικότητα, τότε αὕτη δὲν δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς οὐδεμίαν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων. Πρόκειται περὶ ἀπλῆς λογικῆς ἐξασκήσεως, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης σημασίας.

Ἐὰν παρουσιάζεται ἀσυμφωνία μετὰ τῆς πραγματικότητος καὶ τῶν ἀρχικῶν ὑποθέσεων τῆς θεωρίας, τὰ συμπεράσματα δύνανται νὰ εἶναι λογικῶς ὀρθά, οὐδεμίαν ὅμως περιέχουν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν. Μία θεωρία ἔχει ἐπιστημονικὴν ἀξίαν μόνον ἐὰν διαπιστωθῇ ὅτι ἔχει ἐσωτερικὴν λογικὴν συμφωνίαν, ὡς καὶ τοιαύτην μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Εἶναι δύο ὅροι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν βασιμότητα ἐκάστης ἐπιστημονικῆς θεωρίας.

2. Αἱ προϋποθέσεις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Μία τῶν βασικῶν προϋποθέσεων τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι ἡ ἀντίληψις περὶ ὑπάρξεως διαφόρου βαθμοῦ δυνατότητος μετακινήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Διὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ νεοκλασσικοὺς, κεφάλαιον καὶ ἐργασία μετακινοῦνται λίαν εὐχερῶς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστης χώρας. Ἀντιθέτως, ἡ μετακίνησις ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, παρουσιάζει δυσκολίας.

Βάσει τῆς ἀντιλήψεως ταύτης, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς μὲν τὸ ἐσωτερικὸν ἐκάστης χώρας ἐξισοῦται εὐκόλως ἡ ἀμοιβὴ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ὑφίστανται δὲ μεγάλαι διαφοραί, ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην.

Οὕτω, ἐὰν εἰς ἐν σημεῖον τῆς χώρας ὑπάρχῃ ἀξιόλογος πλοῦτος φυσικός, τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία κινοῦνται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς. Δεδομένου ὅτι τὸ κίνητρον εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, οὗτοι ἔλκονται πρὸς ἐκεῖνα

τὰ σημεῖα τῆς χώρας, ὅπου, ἡ εἰς αὐτοὺς προσφερομένη ἀμοιβή, εἶναι ἡ μεγαλύτερα.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ μηχανισμὸς τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς λειτουργεῖ ἀπροσκόπτως καὶ ἐπομένως ἐπέρχεται ἐξίσωσις εἰς τὴν ἀμοιβὴν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, παρέχεται ἡ ἰδία, περίπου, ἀμοιβή εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς.

Ἐφόσον δὲν ὑπάρχει δυνατότης εὐχεροῦς μετακινήσεως, ἀπὸ τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι φυσικὸν νὰ ὑφίσταται διαφορὰ εἰς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Πλείστοι λόγοι, παρεμποδίζουν τὴν μετακίνησιν, εἰς τὸ διεθνὲς πλαίσιον, τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας.

Ἐνώπιον τῆς διαπιστώσεως ταύτης, οἱ κλασσικαὶ ἐξήγαγον τὸ συμπέρασμα ὅτι ἦτο ἀπαραίτητον νὰ δημιουργηθοῦν δύο θεωρίαι. Μία θεωρία, ἐξηγοῦσα τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐντὸς ἐκάστης χώρας, ἑτέρα δὲ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν.

Ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως χωριστῆς θεωρίας διὰ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ἐπεκρίθη ἐκ μέρους πλείστων οἰκονομολόγων. Οὗτοι θεωροῦν ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητος χωριστὴ θεωρία, καθόσον ἡ φύσις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶναι ἡ ἰδία.

Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ἐπιβάλλεται ἡ ὑπαρξίς ἰδιαιτέρας θεωρίας διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ διεθνὲς πλαίσιον. Ἰσως, εἰς πολλὰ σημεῖα, ἡ φύσις τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ ἰδία, ὑπάρχουν ὅμως καὶ διαφοραί, μεταξὺ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, αἵτινες εἶναι βασικαί.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικῶς τὸ θέμα τῆς εὐχερείας μετατοπίσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ διάκρισις τῶν διαφόρων χρονικῶν ἐποχῶν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου, ἡ μετακίνησις κεφαλαίων, εἰς διεθνῇ κλίμακα, ἦτο μικρὰ καὶ ἀναξία λόγου, τῶν δὲ ἐργατῶν, σχεδόν, ἀνύπαρκτος. Βραδύτερον, καθ' ὅλον τὸν 19ον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἡ κατάστασις μετεβλήθη οὐσιωδῶς. Ἡ διεθνὴς οἰκονομία ἐσημείωσεν ἀξιόλογον ἀνάπτυξιν, αἱ δὲ μεταναστεύσεις τῶν ἐργατῶν καὶ αἱ μετακινήσεις τῶν κεφαλαίων ἔλαβον μεγίστην ἑκτασιν.

Ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐντεῦθεν, ἡ διεθνὴς οἰκονομία εἰσῆλθεν εἰς περίοδον περιορισμῶν, ἡ ὁποία δὲν φαίνεται ὅτι πρόκειται νὰ λήξῃ συντόμως. Ἡ φάσις αὕτη τῶν περιορισμῶν εἰς τὴν μετακίνησιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ὑπῆρξεν εὐκαιρία διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ἡ θεωρία τοῦ συγκριτικοῦ κόστους λαμβάνει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Ἐπομένως, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ συμφέρον-

τος τῶν διαφόρων χωρῶν, εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ καταργηθοῦν οἱ περιορισμοὶ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ἄλλαι προϋποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι : Ἡ ἀνταλλαγή τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεῖ ἀντιπραγματισμόν. Ὑπάρχει βεβαίως τὸ νόμισμα, ἡ ἐπέμβασις ὅμως αὐτοῦ οὐδόλως μεταβάλλει τὴν φύσιν τῆς πράξεως.

Ἐπίσης πιστεύεται ὅτι ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν λειτουργεῖ κανονικῶς. Ὑπάρχει δηλαδὴ ἀνταγωνισμὸς εἰς τὴν οἰκονομίαν, ἡ ὅλη δὲ ἐξέλξις τῆς καταστάσεως τείνει πρὸς ἐξισορρόπησιν. Μοχλὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως εἶναι οἱ αὐτοματισμοὶ καὶ ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων, τροφοδοτεῖται μία αἰσιόδοξος πίστις εἰς τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας. Πιστεύεται ὅτι, χάρις εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον, ἐξασφαλίζονται ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα δι' ὅλας τὰς χώρας. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ μιᾶς πολιτικῆς, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν καλλιτέραν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀτόμων.

3. Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, βασίζεται ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἡ τελευταία δὲ αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους. Ἡ ἔννοια τοῦ ἐν λόγω ἀξιώματος εἶναι ἡ ἀκόλουθος :

Ἐάν, βάσει τῶν φυσικῶν ἢ ἐπικτήτων πλεονεκτημάτων ἐκάστης χώρας, ἐπέλθῃ ἐξειδίκευσις καὶ καταμερισμὸς εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν, ταῦτα δὲ ἀνταλλαγοῦν ἐλευθέρως, θὰ ἐξασφαλισθῇ, χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην, σοβαρὰ καὶ ἀξιόλογος αὔξησις τῆς παραγωγῆς, τελειοποιήσις δὲ καὶ βελτίωσις τῆς ποιότητος τῶν ἀγαθῶν. Κατὰ συνέπειαν, διὰ τὴν κανονικὴν καὶ ἐπωφελεῖ λειτουργίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐπιστεύθη ὅτι ὁ μόνος ἀπαραίτητος καὶ ἐπαρκὴς ὅρος εἶναι ἡ ὑπαρξίς διαφορᾶς εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς.

Τὴν πρότασιν ταύτην διετύπωσεν ὁ Gairnes, ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον μορφήν : «Ὁ μόνος ὅρος, συγχρόνως ἀπαραίτητος καὶ ἐπαρκής, διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, εἶναι ἡ ὑπαρξίς διαφορᾶς εἰς τὸ σχετικὸν κόστος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀπόλυτον κόστος τῶν ἀνταλλασσομένων ἀγαθῶν».

Ἡ γριφώδης αὕτη διατύπωσις τῆς προτάσεως ἔδωκε λαβὴν εἰς πλείστας παρεξηγήσεις καὶ ὠδήγησεν εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα. Ἐξήγησιν τῆς λογικῆς σημασίας τῆς ἐν λόγω προτάσεως ἐδώσαμεν ἡμεῖς διὰ πρώτην φοράν, εἰς τὸ ἐν ἔτει 1940, δημοσιευθὲν εἰς τὴν Γαλλικὴν, πρῶτον ἔργον μας.

Ἀλλὰ περὶ τίνος πρόκειται ; Ποία ἡ ἔννοια μιᾶς προτάσεως περιεχούσης τὴν ἔκφρασιν ὅρος ἀπαραίτητος καὶ ἐπαρκής ;

Πρόκειται περὶ μαθηματικοῦ συλλογισμοῦ, ἐμπεριέχοντος τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀπαραίτητου καὶ ἐπαρκοῦς. Ἴδου ἐν πρόχειρον παράδειγμα:

Ὁ ἀπαραίτητος καὶ ἐπαρκῆς ὅρος τῆς διαιρετότητος ἑνὸς ἀριθμοῦ διὰ τοῦ δύο εἶναι νὰ καταλήγῃ οὗτος εἰς μηδὲν ἢ ἄρτιον ἀριθμόν.

Ἡ πρότασις αὕτη ἀναλύεται λογικῶς εἰς δύο ἐτέρας προτάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι εὐθεῖα καὶ ἡ ἄλλη ἀμοιβαία. Πρότασις εὐθεῖα: Ἐὰν εἰς ἀριθμὸς καταλήγῃ εἰς μηδὲν ἢ ἄρτιον ψηφίον, εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ δύο. Πρότασις ἀμοιβαία: Ἐὰν εἰς ἀριθμὸς εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ δύο, οὗτος καταλήγει εἰς ψηφίον ἄρτιον ἢ μηδέν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ ἀνωτέρω προτάσεις ἐκφρασθοῦν εἰς μίαν καὶ μόνην, αὕτη λαμβάνει τὴν μορφήν: ὁ ὅρος ἀπαραίτητος καὶ ἐπαρκῆς, ἢ πρέπει καὶ ἀρκεῖ.

Βάσει τῆς ἰδίας λογικῆς ἀρχῆς, ἡ πρότασις τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, δεόν νὰ ἀναλυθῇ ὡς ἀκολουθῶς: Πρότασις εὐθεῖα. Ἐὰν μεταξὺ δύο χωρῶν ὑπάρχῃ σχετικὴ διαφορὰ εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν, ἡ ἐξειδίκευσις ἔχει πλεονεκτήματα καὶ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον εἶναι ἐπωφελές. Πρότασις ἀμοιβαία: Ἐὰν μεταξὺ δύο χωρῶν λαμβάνουν χώραν ἀνταλλαγὰι ἀγαθῶν, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς τῶν ἀνταλλασσομένων ἐμπορευμάτων.

Προτάσεις τοιαύτης φύσεως, εἶναι καθαρῶς μαθηματικοῦ χαρακτῆρος, ἐκφράζουν δὲ σχέσεις. Ἀπαξ, κατὰ συνέπειαν, ἀποδειχθῇ ἡ ὑπάρχουσα σχέσις, ἡ πρότασις παραμένει ὀρθὴ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπέλθῃ μεταβολὴ τῶν ἀπολύτων μεγεθῶν. Πρόκειται περὶ μαθηματικοῦ ἀξιώματος, γνωστοῦ ὡς ἀξιώματος τοῦ Hankel, ὅτις ἀνεκάλυψε τοῦτο καὶ τὸ διετύπωσεν ὡς ἀκολουθῶς:

«Ὅταν δύο μεγέθη ἐκπεφρασμένα διὰ τῶν γενικῶν ψηφίων τῆς ἀριθμητικῆς εἶναι ἰσότιμα, θὰ παραμείνουν ἰσότιμα καὶ ἐὰν ἀκόμη τὰ ψηφία παύσουν νὰ ἐκφράζουν ἀπλᾶ μεγέθη καὶ αἱ πράξεις λάβουν ἐν οἷονδῆποτε περιεχόμενον».

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις παραμένει ἡ ἰδία, ἡ ἰσοτιμία ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπέλθῃ μεταβολὴ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀριθμῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅθεν τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους, ἐὰν γίνῃ δεκτὸν ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ κόστους, ἐκφρασθῇ δὲ αὕτη διὰ ψηφίων, τότε ἀναγγέλλεται μία γενικὴ μαθηματικὴ πρότασις, βασιζομένη εἰς ἀναλογίας ἀριθμῶν.

Ἐὰν, συνεπῶς, ὁ ὑπολογισμὸς τῆς διαφορᾶς τοῦ κόστους ἐκφρασθῇ εἰς ἡμέρας ἐργασίας, μετέπειτα δὲ εἰς νομισματικὰς μονάδας, οὐδεμία μεταβολὴ ἐπέρχεται εἰς τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ τῶν ἐν συγκρίσει χωρῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑπάρχοντα πλεονεκτήματα. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ περιεχομένου τῶν ἀριθμῶν δὲν μεταβάλλει τὴν σχέσιν. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἀφηρημένης ἐννοίας καὶ διὰ τοῦτο ἐλέχθη ὅτι τὰ μαθηματικὰ παραμένουν ἀναμφισβήτητα εἰς ἣν περί-

πτωσιν πρόκειται περὶ ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βεβαίως παραμένει ἀναμφισβήτητον εἶναι ἡ σχέσις. Τὰ μαθηματικά εἶναι δοχεῖα κενά, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ πληρώσωμεν ἀλληλοδιαδόχως μὲ διάφορα πράγματα, χωρὶς ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ περιεχομένου τῶν δοχείων νὰ ἔχῃ τὴν παραμικρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀριθμητικῆς σχέσεως αὐτῶν.

Τὴν ἐννοιαν ταύτην δὲν ἀντελήφθησαν διάφοροι οἰκονομολόγοι καὶ προσεπάθησαν ματαίως νὰ ἀποδείξουν τὴν μὴ γενικότητα τοῦ ἀξιώματος τοῦ συγκριτικοῦ κόστους. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὸν Καθηγητὴν κ. Haberler. Οὗτος ἐπιθυμῶν νὰ ἀναλύσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εὗρέθη πρὸ τῆς γνωστῆς ἀντιθέσεως, σχετικῶς μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας. Πράγματι, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἡ θεωρία τῆς ἀξίας δὲν δέχεται πλέον ὡς προσδιοριστικὸν παράγοντα τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ κυρίως τὴν χρησιμότητα τῶν ἀγαθῶν. Ἡ θεωρία ὅμως τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἐξακολουθεῖ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κόστους, ἐκπεφρασμένου εἰς ἡμέρας ἐργασίας.

Ἐνώπιον τῆς ἀντιθέσεως ταύτης, ὁ Haberler ἔκαμε τὰς ἀκολουθούσας σκέψεις. Ἡ παλαιὰ θεωρία τῆς ἀξίας, ἔχουσα ὡς προσδιοριστικὸν παράγοντα τὴν ἐργασίαν εἶναι πεπλανημένη. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποτελεῖ ἐμπόδιον διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ταύτης εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Θὰ χρησιμοποιηθῇ προσωρινῶς ἵνα στηρίξῃ τὴν θεωρίαν, κατόπιν δὲ θὰ ἀπορριφθῇ, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἀφαιροῦνται τὰ πλαίσια τῶν οἰκοδομῶν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπαραιτήτου οἰκοδομικῆς ἐργασίας.

Ἡ σύγκρισις αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν παρανόησιν τῆς σημασίας τῶν μαθηματικῶν. Εἶναι σαφές, τοῦτο ἀποτελεῖ λογικὸν ἀξίωμα, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς ὀρθὰ συμπεράσματα, ἐὰν αἱ ἀρχικαὶ προτάσεις εἶναι ἐσφαλμέναι. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κρατήσωμεν ὡς ὀρθὰ τὰ συμπεράσματα, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς ἀρχικὰς προτάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ταῦτα στηρίζονται ;

Ἡ πλάνη τοῦ Haberler προῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, εἰς ὅλας τοὺς τὰς ὑποθέσεις καὶ παρὰ τὰς μεταβολὰς τοῦ περιεχομένου τῶν ἀριθμῶν, ἡ μαθηματικὴ σχέσις παρέμεινε πάντοτε ἡ ἰδίᾳ. Ἀλλὰ θὰ ᾔτο λίαν περίεργον ἐὰν συνέβαιnen ἄλλως. Τότε τὸ ἀναμφισβήτητον τῶν μαθηματικῶν προτάσεων, τῶν ἐκφραζουσῶν σχέσεις, δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον. Ἴδου τὸ περίεργον καὶ παράδοξον κείμενον τοῦ κ. Haberler.

«Θὰ ἀφαιρέσωμεν τὴν θεωρίαν, μεθ' ὅλων τῆς τῶν βεβαιώσεων, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσωμεν τὰ ἐπιτευχθέντα ἐκ ταύτης ἀποτελέσματα. Ταῦτα θὰ παραμείνουν, ὡς ἀκριβῶς παραμένει ἐν οἰκοδόμημα, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν πλαισίων, ἅτινα ἐχρησίμευσαν διὰ τὴν ἀνέγερσίν του» (1).

(1) G. Haberler, The Theory of International Trade, σελὶς 127.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους εἶναι γενικῆς μορφῆς καὶ ὅτι αἱ ἀριθμητικαὶ σχέσεις παραμένουν ἀναμφισβήτητοι. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους πρέπει νὰ γίνῃ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον.

4. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ κόστους.

Εἶναι προφανές ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ κόστους εἰς ἡμέρας ἐργασίας δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ ἔννοιαν. Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ κόστος περιλαμβάνει τὴν ἀμοιβὴν ἀπάντων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἡ παραγωγή τῶν ἀγαθῶν συντελεῖται χάρις εἰς τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τὸν ὀρθολογικὸν συνδυασμὸν τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς : ἐργασίας, κεφαλαίου καὶ φυσικοῦ πλούτου.

Ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου θὰ προσεγγίσῃ περισσότερο τὴν πραγματικότητα, ἐὰν στηριχθῇ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, εἰς νομισματικὰς μονάδας. Μία ἀνάλυσις στηριζομένη εἰς τὴν ἐργασίαν, δὲν ἀποτελεῖ λύσιν τοῦ προβλήματος. Εἰς τὴν μηχανικὴν κάθε πρόβλημα περιέχει τοὺς τρεῖς συντελεστές : τὸν ὄγκον τῆς ὕλης, τὴν ταχύτητα καὶ τὸν χρόνον. Οὐδεὶς, ἐπομένως θὰ ἐπιχειρήσῃ ἐξήγησιν ἑνὸς φαινομένου καὶ λύσιν ἑνὸς προβλήματος, στηριζόμενος εἰς ἓνα καὶ μόνον παράγοντα.

Καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάλυσις πρέπει νὰ περιλάβῃ τοὺς τρεῖς συντελεστές τῆς παραγωγῆς συγχρόνως, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ κόστους εἰς νομισματικὰς μονάδας. Ἐκαστος συντελεστής τῆς παραγωγῆς ἔχει μίαν τιμὴν, ἢ κόστος ἀναγόμενον εἰς νομισματικὰς μονάδας. Ἀθροίζοντες καταλλήλως ἀπάσας τὰς δαπάνας εἰς νομισματικὰς μονάδας, δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς ἑνὸς ἀγαθοῦ.

Ὅμιλοῦμεν περὶ προσεγγίσεως τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, διότι ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν εἶναι λίαν δυσχερὴς. Πάντως ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους εἰς νομισματικὰς μονάδας εἶναι ἡ μόνη πραγματικότης, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν πρὸς κατανόησιν τῶν πολυπλόκων φαινομένων τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐπικαίρου κόστους, τοῦ λεγομένου καὶ κόστους ὑποκαταστάσεως, αὕτη φρονοῦμεν ὅτι κατ' οὐδὲν διευκολύνει τὴν κατανόησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Πρόκειται περὶ τῶν γνωστῶν ὑπολογισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑποτίθεται ὅτι προβαίνει ἕκαστος καταναλωτής.

Ἐάν, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ἓν ἄτομον ἔχῃ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς κτήσεως δύο ἀγαθῶν, τὸ ὥς δευτερεῦον θεωρούμενον ἀγαθὸν χαρακτηρίζεται ὥς ἀντιπροσωπεῦον τὸ κόστος τοῦ ἀποκτωμένου ἀγαθοῦ. Ἐάν ἓν πρόσωπον ἔχῃ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἑνὸς θεάματος καὶ μιᾶς ἐκδρομῆς, προτιμήσῃ δὲ τὸ θέαμα, ἡ δαπάνη τοῦ

ὁποίου εἶναι ἡ ἰδία μὲ τὴν ἐκδρομὴν εἰς νομισματικὰς μονάδας, τότε ἡ δαπάνη τῆς ἐκδρομῆς δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς τὸ κόστος τοῦ θεάματος.

Γενικῶς, ὁσάκις ἐν ἄτομον ἔχει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο ἀγαθῶν Α καὶ Β, ἡ θυσία τοῦ Β ὑπὲρ τοῦ Α δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀντιπροσωπεύουσα τὸ κόστος τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ. Τὰ μέσα κτήσεως, ἐξ ὑποθέσεως θεωροῦνται ὡς περιορισμένα, εἶναι δὲ ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ ἐπιλογή μεταξὺ δύο ἀγαθῶν. Ἐκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὰς προτιμήσεις του καὶ καταρτίζει, κατὰ τὴν κρίσιν του, μίαν κλίμακα τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, τὸ ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἐπομένην θέσιν τοῦ ἀποκτηθέντος ἀγαθοῦ θεωρεῖται ὡς ἐκφράζον τὸ κόστος τοῦ προτιμηθέντος ἀγαθοῦ.

Πιθανὸν αἱ ἀναλύσεις αὗται νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, καθόσον ὑπογραμμίζουν πῶς ἐκδηλοῦται ἡ ζήτησις τῶν ἀγαθῶν, πιστεύομεν ὅμως ὅτι οὐδόλως συμβάλλουν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Ἡ σύγκρισις δύο ἀγαθῶν ἢ καὶ περισσοτέρων καὶ ἡ ἀξιολόγησις αὐτῶν διὰ τῆς ἐμφανίσεως καμπυλῶν ἀδιαφορίας εἶναι μία λίαν ἐνδιαφέρουσα λογικὴ ἐξάσκησις, οὐδόλως ὅμως συμβάλλει εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ προβλήματος τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Δεχθῶμεν ὅτι διαπιστοῦται, χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην, ὅτι 20 μονάδες ἑνὸς ἀγαθοῦ εἶναι ἴσης ἀξίας μὲ 10 μονάδας ἑνὸς ἄλλου. Ἡ διαπίστωσις αὕτη κατ' οὐδὲν διευκολύνει τὴν ἐξήγησιν. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ μία τοιαύτη σχέσις, τοῦτο σημαίνει ὅτι αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς τῶν συγκρινομένων ἀγαθῶν. Ἡ ἐξέτασις ὅμως τῆς προσφορᾶς ἑνὸς ἀγαθοῦ σημαίνει ἀνάλυσιν τῶν ὁρῶν τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ, ἔρευναν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κόστους εἰς νομισματικὰς μονάδας.

Ἐπομένως, φρονοῦμεν ὅτι ὁ μόνος τρόπος κατανόησεως τοῦ πολυπλόκου καὶ λίαν δυσκόλου προβλήματος τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν εἰς νομισματικὰς μονάδας.

5. Τὸ συγκριτικὸν κόστος ἐκφραζόμενον εἰς νομισματικὰς μονάδας.

Βασικὴ ἐννοία τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι ὅτι ἡ παραγωγή ἐκάστου ἀγαθοῦ πρέπει νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς τῆς χώρας ἐκείνης, ἔνθα αἱ συνθῆκαι εἶναι εὐνοϊκώτεραι. Μόνον οὕτω δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ μεγαλυτέρα ἀπόδοσις καὶ κόστος μικρότερον.

Διὰ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ τοῦ καταμερισμοῦ εἰς τὰ τῆς παραγωγῆς, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν διαφόρους περιπτώσεις. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ παραγωγή δύο ἀγαθῶν ἐμφανίζει τὴν ἀκόλουθον ἀναλογίαν :

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας, τὸ κόστος τοῦ Α ἀγαθοῦ ἀντιπροσωπεύει 4 νομισματικὰς μονάδας, τὸ δὲ κόστος τοῦ Β ἀγαθοῦ 40 νομισματικὰς μονάδας.

Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς μίαν ἄλλην χώραν, ἡ παραγωγή τοῦ ἀγαθοῦ Α ἔχει κόστος 6 νομισματικῶν μονάδων, τοῦ δὲ Β 20 νομισματικῶν μονάδων. Μία ἀπλὴ σύγκρισις ἀποδεικνύει ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται χώρα ἔχει ὑπεροχὴν κατὰ 50 % εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Α, μειονεκτεῖ ὅμως κατὰ 100 % εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐτέρου ἀγαθοῦ.

Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἡ διαφορὰ πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων εἶναι ἀπόλυτος, τὰ συμπεράσματα δὲ ἐξάγονται ἄνευ δυσχερειῶν. Ἡ χώρα ἔχει συμφέρον νὰ ἐξειδικευθῇ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ Α ἀγαθοῦ, νὰ ἀγοράσῃ δὲ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ Β ἀγαθόν.

Μία δευτέρα περίπτωσις εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῆς ἰδίας διαφορᾶς εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς. Τὸ ἀγαθὸν Α ἔχει κόστος παραγωγῆς εἰς τὸ ἐσωτερικόν 8 νομισματικῶν μονάδων, τὸ δὲ Β κόστος 40. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τὸ μὲν Α ἔχει κόστος 4 νομισματικῶν μονάδων, τὸ δὲ Β, 20.

Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, τὸ κόστος εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς χώρας εἶναι ἀνώτερον κατὰ 100 % εἰς ἀμφοτέρους τὰ ἀγαθὰ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν παρουσιάζεται ἐνδιαφέρον διὰ τὴν εἰδικοποίησιν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς ἐκάστην χώραν αἱ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι ἐπιτρέπουν τὴν παραγωγὴν ὠρισμένων ἀγαθῶν εἰς μικρότερον κόστος, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας χώρας. Δὲν δύναται ὅμως νὰ παραγνωρισθῇ τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως χωρῶν, αἵτινες ἐπὶ τῆς παραγωγῆς σειρᾶς ὁλοκλήρου ἀγαθῶν παρουσιάζουν μειονεκτήματα, ἐν σχέσει μὲ ἄλλας χώρας. Τόσον ἡ γεωργία, ὅσον καὶ ἡ βιομηχανία ὠρισμένων χωρῶν, εἶναι εἰς λίαν μειονεκτικὴν θέσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, πῶς εἶναι δυνατόν μία χώρα νὰ προσπορισθῇ ὀφέλη ἐκ τῆς ἐξειδικεύσεως ;

Δὲν ἀπομένει ὡς λύσις παρὰ μετατόπισις τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, δηλαδή τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, πρὸς ἄλλας χώρας. Τοῦτο ὅμως, ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἐργάτας, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν ἐλευθερίας κινήσεως καὶ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει αὕτη σήμερον. Συνεπῶς, εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, τὸ ἐλεύθερον διεθνὲς ἐμπόριον καταλήγει εἰς δυσμενεῖς συνεπειάς καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ὑποαπασχολήσεως καὶ ἀνεργίας. Ἡ θέσις τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς τοιαύτης χώρας εἶναι λίαν δυσχερής. Εὐρίσκεται ἐνώπιον τοῦ διλήμματος, ἢ νὰ παράγῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν ἀγαθὰ μὲ κόστος μεγαλύτερον τῆς τιμῆς εἰς ἣν δύνανται νὰ εἰσαχθοῦν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἢ νὰ εἰσάγῃ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς χαμηλοτέρας τιμὰς, ὅποτε θὰ προκύψῃ ἀνεργία καὶ ὑποαπασχόλησις. Ὑπάρχει θέμα ἐπιλογῆς μεταξὺ δύο κακῶν.

Ἡ παραγωγή εἰς τὸ ἐσωτερικόν μὲ ὑψηλὸν κόστος, στηριζομένη εἰς τὴν δασμολογικὴν προστασίαν δὲν εἶναι πρᾶξις οἰκονομικῶς συμφέρουσα. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰσαγωγή ἀγαθῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν ἀποτελεῖ λύσιν τοῦ προβλήματος, δεδομένου ὅτι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης αὐξάνει ἡ ἀνεργία καὶ δημιουργεῖται κατὰστασις κρίσεως διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας.

Βεβαίως οἱ ὅπαδοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ὑποστηρίζουν

ὅτι ὑπάρχουν ἀρκεταὶ δυνατότητες παραγωγῆς ἀγαθῶν, βάσει τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων, εἰς ἐκάστην χώραν, ἢ ἄποψις ὅμως αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὴ μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως. Ἡ ὑπαρξὶς χωρῶν πτωχῶν καὶ πλουσίων, μὲ μεγίστην διαφορὰν ἐθνικοῦ εἰσοδήματος κατὰ κεφαλὴν, ἀποτελεῖ σαφῆ διάψευσιν τῶν ἀντιλήψεων τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ἄλλη περίπτωσις εἶναι ἡ ὑπαρξὶς σχετικῆς διαφορᾶς εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας τὸ κόστος εἰς νομισματικὰς μονάδας διὰ τὸ ἀγαθὸν Α εἶναι 4, διὰ δὲ τὸ Β, 20. Εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίᾳ τὸ κόστος παραγωγῆς, διὰ μὲν τὸ ἀγαθὸν Α ἀνέρχεται εἰς 5 νομισματικὰς μονάδας, διὰ δὲ τὸ Β εἰς 30.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἡ περὶ ἧς πρόκειται χώρα ἔχει πλεονεκτήματα εἰς τὴν παραγωγὴν ἀμφοτέρων τῶν ἀγαθῶν, εἰς τὴν παραγωγὴν ὅμως τοῦ ἀγαθοῦ Β ἡ διαφορὰ εἶναι μεγαλυτέρα. Πράγματι, εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Α, ἡ διαφορὰ εἶναι 25 %, εἰς δὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Β ἀνέρχεται εἰς 50 %. Εἶναι προφανὲς ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ χώρα ἔχει συμφέρον νὰ συγκεντρώσῃ τὴν παραγωγικὴν τῆς προσπάθειαν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Β, νὰ προμηθευθῇ δὲ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ ἀγαθὸν Α. Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο εὐρίσκόμεθα εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν μὲ τὴν περίπτωσιν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πορτογαλλίας ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Ricardo. Καίτοι ἡ Πορτογαλλία ἔχει ὑπεροχὴν εἰς τὴν παραγωγὴν ἀμφοτέρων τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ συμφέρον τῆς θὰ ἐξυπηρετηθῇ καλλίτερον διὰ τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ τῆς συγκεντρώσεως τῆς παραγωγικῆς προσπάθειας, ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ, διὰ τὸ ὅποῖον τὰ πλεονεκτήματά τῆς εἶναι μεγαλύτερα.

Λογικῶς ἡ ἀνάλυσις αὕτη φαίνεται εὐσταθοῦσα, ὑπάρχει ὅμως μία προϋπόθεσις ἐξυπακουομένη. Ὑποτίθεται ὅτι ὑπάρχει δυνατότης πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν περίπτωσιν ἐνὸς ἐμπόρου ἢ ἐνὸς δικηγόρου. Ἡ παραγωγικότης καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὑπάρχει οἰκονομικὴ ὠφέλεια, ἐὰν ἀφήσουν τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένων ἐργασιῶν, εἰς τοὺς ὑπαλλήλους των. Τοῦτο ὅμως προϋποθέτει ὑπαρξὶν ἀρκετῆς ἐργασίας. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐργασία καὶ ἀπασχόλησις, τότε ἐξεταστέον ἐὰν ὁ καταμερισμὸς καὶ ἡ ἐξειδίκευσις καταλήγουν εἰς ὀφέλη.

Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ γίνῃ περισσότερον σαφὲς μὲ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς. Πρὶν ἢ ὅμως ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ θέμα τοῦτο, φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἀνάλυσις διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀντικείμενον τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἶναι μεγίστου ἀριθμοῦ. Ἐπίσης αἱ χῶραι αἵτινες εὐρίσκονται εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις εἶναι πολλάι.

Ἐπομένως, ἐὰν κατατάξωμεν τὰ διάφορα ἀγαθὰ ἀναλόγως τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν μίαν κλίμακα ἐμφανίζουσαν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, ἀνερχόμενον βαθμηδόν. Δι' ὅσα ἀγαθὰ τὸ κόστος

εἶναι χαμηλόν, ταῦτα δύνανται νά παραχθοῦν ἐντὸς τῆς χώρας. Ἀντιθέτως, τὰ ἀγαθὰ τῶν ὁποίων τὸ κόστος εἶναι λίαν ὑψηλόν, εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ προφανῇ ὀφέλη.

Μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων, ὑπάρχουν πολλὰ ἀγαθὰ, τῶν ὁποίων τὸ κόστος θὰ εἶναι ἴσως ὑψηλότερον, ἐὰν ταῦτα παραχθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, παρεμβάλλεται ὅμως ὁ παράγων τῆς χρησιμοποίησεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα εἶναι ὅλως διάφορον.

Πρόκειται περὶ ἐνὸς θέματος μεγίστης σημασίας καὶ τὸ ὅποῖον γίνεται περισσότερον σαφές διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἐννοίας τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΧ.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΡΑΓΩΓΗΣ

1. Γενικά χαρακτηριστικά.

Ἐάν ἡ ἀνάλυσις τοῦ συγκριτικοῦ κόστους γίνη εἰς ἡμέρας ἐργασίας, τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ κόστος ἀντιπροσωπεύει ἀπώλειαν, κόπον ἐργασίας τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὅμως τῆς ἐννοίας τοῦ κόστους εἰς νομισματικὰς μονάδας, τὰ συμπεράσματα καθίστανται διάφορα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν κόστος δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ δαπάναι διὰ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν, αἵτινες προσλαμβάνουν τὴν μορφὴν εἰσοδημάτων διὰ τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς. Αἱ δαπάναι τοῦ ἐπιχειρηματίου, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν κόστος, μετατρέπονται εἰς εἰσοδήματα διὰ τοὺς διαφόρους συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς.

Προκειμένου, ὅθεν, νὰ ἐξαχθῇ ἐν σαφὲς συμπέρασμα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνη πλήρης ὑπολογισμός. Ἐνδέχεται νὰ ὑπάρξουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας μία χώρα ἔχει συμφέρον νὰ διατηρήσῃ τὴν παραγωγὴν ἐνὸς ἀγαθοῦ, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ κόστος εἶναι ὑψηλότερον. Εἶναι ὁ μόνος τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ἐξασφαλίζεται ἀπασχόλησις εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἐργάτας. Ἡ ἀποψις, ὅτι μία χώρα πρέπει νὰ ἀγοράσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐγγχωρία παραγωγὴ παρουσιάζει κόστος ὑψηλότερον, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς μὴ εὐσταθοῦσα. Ἡ ἀντίληψις αὕτη εἶναι ὀρθὴ μόνον ὡς ὅσον ἐξασφαλίζεται πλήρης ἀπασχόλησις εἰς τοὺς συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς, ὡς καὶ σχετικὴ ἐξισορρόπησις τῆς οἰκονομίας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ συνθῆκαι εἶναι εὐνοϊκαί, τὰ ὑπὸ τῆς χώρας παραγόμενα ἀγαθὰ δύνανται νὰ διατεθοῦν εἰς τιμὰς ἐπωφελεῖς. Συνεπῶς δὲν προκύπτει πρόβλημα διὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἀγαθῶν, οὔτε διὰ τὴν ἀπασχόλησιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Ἐὰν δὲν ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀνωτέρω περίπτωσις, ὁ ὑπολογισμὸς πρέπει νὰ γίνη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Νὰ ὑπολογισθῇ εἰς τὸ παθητικὸν τοῦ λογαριασμοῦ ἡ διαφορὰ τῆς τιμῆς τοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν παραγομένου ἀγαθοῦ, εἰς δὲ τὸ ἐνεργητικὸν τὰ εἰσοδήματα τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἅτινα ἐξασφαλίζονται ἐκ τῆς παραγωγῆς τῶν περὶ ὧν πρόκειται ἀγαθῶν. Ἐὰν βεβαίως ὑπάρχῃ δυνατότης χρησιμοποιοῦσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς ἄλλας παραγωγικὰς ἐργασίας, τὸ εἰσόδημα ὅμως ὅπερ θὰ προκύψῃ ἐκ τῆς παραγωγῆς ταύτης θὰ εἶναι μικρότερον, τότε εἰς τὸν λογαριασμὸν πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ μόνον ἡ προκύπτουσα διαφορά.

Ἡ σημασία τοῦ θέματος τούτου θὰ φανῇ πλήρως διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν διαφορῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

2. Τὸ κεφάλαιον καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος.

Προκειμένου περὶ τοῦ κεφαλαίου, κατὰ γενικὸν κανόνα, δὲν τίθεται πρόβλημα μὴ ὑπάρξεως δυνατότητος χρησιμοποίησεως αὐτοῦ. Πράγματι, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τοῦτο δὲν εὐρίσκει προσοδοφόρους χρησιμοποίησεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἢ ἐπένδυσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ἀσφαλῶς δυνατή. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ σύγκρισις μεταξὺ τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀποφέρῃ τὸ κεφάλαιον ἐπενδύμενον ἐντὸς τῆς χώρας καὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς ἐπενδύσεις ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας. Ἐξυπακούεται ὅτι, ἐκτὸς τοῦ εἰσοδήματος, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ κίνδυνοι ἀπωλείας τοῦ κεφαλαίου.

Ἐὰν ὅμως διὰ τὸ ρευστὸν κεφάλαιον ἐμφανίζεται μόνον ἡ ἄποψις αὕτη, ἡ κατάστασις εἶναι ὅλως διάφορος διὰ τὰς ὑπαρχούσας ἤδη ἐπενδύσεις εἰς πάγιον κεφάλαιον. Εἶναι γνωστὸν ὅτι, εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν, ἡ παραγωγὴ ἀπαιτεῖ μεγάλας ἀκίνητοποιήσεις, τὸ δὲ κεφάλαιον χάνει, σχεδὸν ὁλοσχερῶς, τὴν ἀξίαν του, ἐὰν παύσῃ λειτουργοῦσα ἢ ἐπιχειρήσεις.

Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἐκείνη ἣτις ἐξηγεῖ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς λειτουργίας πλείστων ἐπιχειρήσεων, ἔστω καὶ ἐὰν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ὁ ἰσολογισμὸς παρουσιάζῃ ζημίαν. Ἡ μερικὴ ζημία εἶναι ἐλάχιστον κακὸν πρὸ τῆς ὀλικῆς ἀπωλείας τῆς ἀξίας τοῦ ἀκίνητοποιημένου κεφαλαίου.

Εἶναι λοιπὸν σαφές ὅτι μία χώρα δυσκόλως θὰ ἀφήσῃ νὰ ἐξαφανισθῶν ὠρισμέναι ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ διεθνοῦς ἀνταγωνισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου εἶναι γνωστά. Ὑποστηρίζεται, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι μία ἐπιχείρησις ἢ ὁποία παράγει μὲ ὑψηλότερον κόστος, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας ξένας ἐπιχειρήσεις, δίδει πλήρη ἀπόδειξιν ὅτι δὲν εἶναι βιώσιμος καὶ ἐπομένως δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ δημιουργηθῇ αὕτη. Ἀλλ' ἡ παρατήρησις θὰ ἦτο ἀποφασιστικῆς σημασίας ἐὰν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν δὲν ἐνεφανίζοντο αἱ κυκλικαὶ διακυμάνσεις μὲ τὰ γνωστά συμπαρομαρτοῦντα φαινόμενα. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς παραγωγῆς, ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐπιχειρήσεις εἶναι ἀποδοτικά. Ἐμφανίζονται κατόπιν ὡς μὴ βιώσιμοι, εἰς τὰς περιόδους τῶν οἰκονομικῶν ὑφέσεων, ὅτε ὁ ἀνταγωνισμὸς προσλαμβάνει χαρακτῆρα ἀπειλητικόν. Ἐπὶ πλεόν, ὑπάρχει καὶ ἡ γενικὴ προσπάθεια ὅλων τῶν χωρῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, χάρις εἰς τὴν σκέπην καὶ προστασίαν τῶν δασμολογικῶν μέτρων.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ κεφαλαίου ὑπάρχει καὶ τὸ θέμα τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ φυσικοῦ πλούτου, πρώτων ὑλῶν, γῆς καὶ ὑπεδάφους. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθῇ ποῖαι θὰ εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς ἐξαφα-

νίσεως μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἥτις ὄντως παρουσιάζει κόστος ὑψηλότερον. Δύο κυρίως περιπτώσεις πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν. Ἡ ὀλικὴ ἐξαφάνισις τοῦ εἰσοδήματος, ἢ ἡ μείωσις αὐτοῦ, λόγῳ τῆς χρησιμοποίησεως ὠρισμένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς ἄλλας ἐργασίας.

Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι, τόσον διὰ τὸ κεφάλαιον, ὅσον καὶ διὰ τὸν φυσικὸν πλοῦτον, κάθε ὑπολογισμὸς τῶν μειονεκτημάτων καὶ τῶν πλεονεκτημάτων εἰς τὰς διαφόρους περιπτώσεις, ἀποτελεῖ πραγματικὸν ἄθλον. Δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ὑπολογισθῇ ἐὰν θὰ προκύψῃ τελικῶς ὄφελος ἢ ζημία διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως. Μία ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία εἰς μίαν περίοδον φαίνεται παθητικὴ διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, δύναται νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ μέλλον ὅλως διάφορα ἀποτελέσματα. Δύναται ὅμως νὰ συμβῇ καὶ τὸ ἀντίθετον.

Ἡ διατήρησις εἰς μίαν χώραν, χάρις εἰς τὴν τελωνειακὴν προστασίαν, μὴ βιωσίμων ἐπιχειρήσεων, ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς παθητικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν οἰκονομίαν. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται προσπάθεια ὑπολογισμοῦ, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν μειονεκτημάτων.

Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι ὑπολογισμοὶ τοιαύτης φύσεως δὲν εἶναι ἔργον εὐχερὲς. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα λαμβάνει σημασίαν ἔτι μεγαλυτέραν μὲ τὴν παροχὴν ἐργασίας εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας. Ἡ παραγωγικὴ χρησιμοποίησις τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῆς χώρας καὶ τοῦ κεφαλαίου εἶναι προβλήματα τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζονται, τὸ θέμα ὅμως τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἔχει μεγίστην σημασίαν καὶ πέριξ αὐτοῦ πρέπει νὰ στραφῇ ἡ ἐρευνα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς καταλλήλου ἐμπορικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία δύναται νὰ καταστῇ ἐπωφελὴς διὰ τὴν χώραν.

3. Ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐξασφαλίσεως ἀπασχολήσεως διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ἐν γένει ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας, ἔχει ὑψίστην σημασίαν διὰ κάθε οἰκονομίαν. Ἐπομένως, προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ ἡ σκοπιμότης τῆς λειτουργίας μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἥτις παρουσιάζεται ὡς ἔχουσα κόστος ὑψηλότερον τῶν ὁμοειδῶν ξένων ἐπιχειρήσεων, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθοῦν δύο περιπτώσεις ἀλληλοδιαδόχως.

Πρῶτον. Ἡ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως ὀδηγεῖ εἰς ἀνεργίαν.

Δεύτερον. Αὕτη προκαλεῖ μόνον μείωσιν τῶν εἰσοδημάτων, διότι οἱ ἐργάται θὰ εὕρωσι μὲν ἀλλαχοῦ ἀπασχόλησιν, ἀλλὰ μὲ μικρότερον ἡμερομίσθιον.

Ἡ πρώτη περίπτωσις, ἡ τῆς ἀνεργίας, εἶναι λόγος σοβαρὸς ὅστις δίδει μεγίστην ὠθησιν εἰς τὸν προστατευτισμὸν κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Ἡ ἀπώλεια τῆς ἐργασίας, δι' ἐν μέρος τῶν ἐργατῶν, ἀποτελεῖ μεγίστην ἐπιβάρυν-

σιν διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Δὲν εἶναι μόνον ἡ στέρησις τοῦ ἐργατικοῦ εἰσοδήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα ἐπιβάρυνσις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, λόγῳ τῆς χορηγήσεως βοηθήματος εἰς τοὺς ἀνέργους. Ἐὰν μὲν τὸ βοήθημα χορηγηθῇ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, ἡ ἐπιβάρυνσις ἐπιπίπτει ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐὰν ὑπάρχῃ εἰδικὸς ἀσφαλιστικὸς ὀργανισμὸς, ἡ ἐπιβάρυνσις ἔχει ἐπίπτωσιν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, ἐν τῷ συνόλῳ της, καταλήγει δὲ εἰς αὕξησιν τοῦ κόστους τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων.

Διὰ κάθε χώραν, τὸ πρόβλημα τῆς συντηρήσεως στρατιᾶς ἀνέργων, εἶναι λίαν ἀκανθῶδες. Οἱ ἀνεργοὶ ἐργάται πρέπει νὰ ζήσουν. Τοῦτο θὰ γίνῃ εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ, τῶν ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν, τέλος δὲ εἰς βάρος τῶν συγγενῶν καὶ φίλων. Ἡ ζημία διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν εἶναι προφανὴς καὶ ἀναμφισβήτητος, χωρὶς νὰ παραγνωρισθῇ καὶ ἡ ὀδυνηρὰ συνέπεια τῆς ἡθικῆς καταρρακώσεως τῶν ἐν ἀνεργίᾳ διατελούντων προσώπων.

Οἱ λόγοι αὗτοι ἐξηγοῦν τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ προστατευτισμοῦ. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι διὰ τῆς προστασίας ἐξασφαλίζονται, εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, ὀφέλη ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς προστασίας, ὡς καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς οἰκονομίας. Ἐὰν ὑπάρχουν δυνατότητες οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὁ προστατευτισμὸς δύναται νὰ διευκολύνῃ, κατὰ πολὺ, μίαν τοιαύτην ἐξέλιξιν. Τοῦτο ὅμως προϋποθέτει ὑπαρξὶν κεφαλαίων καὶ φυσικοῦ πλούτου πρὸς ἐκμετάλλευσιν.

Εἶναι ἐπίσης ἐξεταστέον καὶ τὸ θέμα τῆς μελλοντικῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐκ τοῦ προστατευτισμοῦ θυσία ἔχει μόνον προσωρινὸν χαρακτῆρα. Μετέπειτα ἐπέρχεται καλλιτέρα ὀργάνωσις καὶ ἐπ' ἀνδρωσις τῶν ἐπιχειρήσεων. Πιθανὸν ἡ προστασία νὰ εἶναι ἀκόμη ἀπαραίτητος, ἀλλ' εἰς βαθμὸν μικρότερον. Τὸ θέμα τοῦτο συνδέεται ἄλλωστε κυρίως μὲ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἀποτελεῖ τὴν γνωστὴν ἀποψιν τῆς προστασίας ταύτης κατὰ τὸν χρόνον τῆς παιδικῆς της ἡλικίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν περίπτωσιν τῆς μειώσεως τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐργαζομένων, αὕτη ἔχει σχέσιν κυρίως μὲ τὴν βιομηχανίαν. Μία τοιαύτη κατάστασις ἐμφανίζεται εἰς τὰς περιπτώσεις διακοπῆς τῆς λειτουργίας μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἥτις συνήθως καταβάλλει ἀμοιβάς, αἵτινες θεωροῦνται ὡς ἀξιόλογοι καὶ μᾶλλον ὑψηλαί, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ὑπαρχούσας εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας. Τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἐξετασθῇ λεπτομερῶς, ἐντὸς ὀλίγου, κατὰ τὴν σύγκρισιν τῆς βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς παραγωγῆς. Θεωροῦμεν ὅμως ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν προηγουμένως, ἐν ὀλίγοις, τὸ σοβαρώτατον θέμα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς.

4. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς.

Εἶναι εὐκόλον νὰ γίνηται λόγος περὶ κόστους παραγωγῆς καὶ κόστους τῶν προϊόντων μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει πρό-

βλημα δυσχερέστερον ἀπὸ τὸν καθορισμὸν τοῦ ἐπακριβοῦς κόστους ἐνὸς προϊόντος. Παρατηρήθη, πολὺ δικαίως κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ὅτι ἡ ἐξεύρεσις τοῦ κόστους παραγωγῆς μιᾶς ἐπιχειρήσεως, κατὰ τρόπον ἐπακριβῆ, δὲν εἶναι δυνατή, παρὰ μετὰ τὸν τερματισμὸν τῆς λειτουργίας ταύτης. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιχειρήσις ἐργάζεται καὶ ἡ παραγωγή της ἐξελίσσεται μὲ διαφόρους φάσεις καὶ μελλοντικὰς προοπτικὰς, ὁ προσδιορισμὸς τοῦ κόστους ἔχει ἀναγκαστικῶς συμβατικὸν καὶ ὅλως αὐθαίρετον χαρακτῆρα.

Κατὰ μέγα μέρος, βεβαίως, τὸ θέμα τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. Εἰς πολλὰς βιομηχανίας ὑπάρχει ὁμοιογένεια προϊόντων καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους, κατὰ μονάδα, δίδει ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἀντιθέτως, εἰς ἄλλας ἐπιχειρήσεις, ἡ ποικιλία τῶν κατεργαζομένων εἰδῶν καὶ γενικῶς ἡ φύσις τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι τοιαύτη ὥστε, κάθε προσπάθεια καταλήγει εἰς, κατὰ προσέγγισιν, ὑπολογισμούς. Τὸ ἴδιον δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὴν γεωργίαν, κυρίως εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς οἰκογενειακῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τοῦ προβλήματος τοῦ κόστους. Μία λεπτομερεστέρα ἀναγνώρισις τοῦ ἀντικειμένου εἶναι δυνατή, διὰ τῆς ἀναλύσεως διαδοχικῶς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὴν γεωργίαν.

Διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ κόστους μιᾶς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ συγκέντρωσις τοῦλάχιστον τῶν ἀκολουθῶν δαπανῶν :

α) Ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δέον νὰ ὑπολογισθοῦν οἱ μισθοί, τὰ ἡμερομίσθια καὶ κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ δαπάναι δι' ὑπηρεσίας ἀπαραιτήτους εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δαπανῶν τούτων, εἰς ἄλλας μὲν ἐπιχειρήσεις εἶναι εὐχερής, εἰς ἄλλας ὅμως παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς γνωστὰς συζητήσεις ἀναφορικῶς μὲ τὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν τιμῶν εἰς τὰς περιπτώσεις αὐξήσεως μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων.

β) Δαπάναι διὰ τὰς πρώτας ὕλας. Ἡ ἐκτίμησις τῆς δαπάνης ταύτης δὲν παρουσιάζει πάντοτε δυσχερείας. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὁμοιογενείας ἢ μὴ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παραγομένων προϊόντων.

γ) Ἀποσβέσεις μηχανημάτων, ἐργαλείων καὶ ἐγκαταστάσεων. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τὸ πρόβλημα φαίνεται, σχεδὸν ἄλυτον, ὅλοι δὲ οἱ ὑπολογισμοὶ δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἔχουν χαρακτῆρα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αὐθαίρετον. Ἡ ἀπόσβεσις τῶν μηχανημάτων καὶ γενικῶς τῶν ἐγκαταστάσεων δὲν εἶναι θέμα ὑλικῆς μόνον καταστάσεως, ἀλλὰ σχετίζεται καὶ μὲ τὴν τεχνικὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς βιομηχανίας.

Ἐν ἐργοστάσιον καὶ μία σειρὰ μηχανημάτων, πιθανὸν νὰ εὐρίσκωνται ἀκόμη εἰς ἀρίστην κατάστασιν, παύουν ὅμως νὰ εἶναι χρησιμοποίησιμα καὶ νὰ ἔχουν οἰκονομικὴν ἀξίαν, συνεπείᾳ ἐμφανίσεως νέων μηχανῶν εἰς τὸν κλάδον τῆς ἐν λόγῳ βιομηχανίας. Εἶναι, ὅθεν, ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ ἀπόσβεσις τῶν ἐγκα-

ταστάσεων ὅχι μόνον πρὶν φθαροῦν αὗται καὶ καταστοῦν ὑλικῶς ἄρχηστα ἀντικείμενα, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀκόμη παύσουν νὰ ἔχουν οἰκονομικὴν ἀξίαν, λόγῳ τῆς τεχνικῆς προόδου καὶ τῆς ἐμφανίσεως τελειότερων μέσων παραγωγῆς.

Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἐκείνη ἣτις ἐξηγεῖ τὴν προσπάθειαν τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς, ὅσον τὸ δυνατόν, ταχύτεραν ἀπόσβεσιν τῶν ἐγκαταστάσεων. Ποῖον λοιπὸν ποσοστὸν τῆς ἀξίας τῶν ἐγκαταστάσεων πρέπει κατ' ἔτος νὰ ὑπολογισθῇ ὡς ἀπόσβεσις εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς ; Εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ πρόβλεψις ἀσφαλῆς τῆς ἐξελίξεως τῆς τεχνικῆς προόδου ; Μετὰ πόσα ἔτη μία μηχανή, θαυμασία σήμερον, θὰ καταστῇ οἰκονομικῶς μὴ χρησιμοποίησιμος καὶ θὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀντικαταστάσεως ὑπὸ ἄλλης νεωτέρας καὶ τελειότερας ;

δ) *Γενικὰ ἔξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως.* Τὸ θέμα τῶν γενικῶν ἐξόδων τῆς ἐπιχειρήσεως παρουσιάζει ἐπίσης μεγάλας δυσχερείας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην κατατάσσονται τὰ ἐνοίκια, αἱ ἀσφάλειαι, διάφοροι φόροι, δαπάναι διὰ τὴν ἀμοιβὴν ὠρισμένων ὑπηρεσιῶν, ὡς καὶ διάφορα ἔξοδα, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

Διὰ νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ ἐξόδων παραγωγῆς καὶ γενικῶν ἐξόδων, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς παραγωγικῆς τῆς συνθέσεως. Ἐκάστη ἐπιχείρησις ἔχει μίαν βασικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, μέχρι τοῦ πλέον εὐνοϊκοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἔχῃ τὴν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν εἰς κέρδη. Ἐὰν ἡ παραγωγή τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι κάτω τῆς δυναμικότητός της, τὸ ποσοστὸν γενικῶν ἐξόδων, κατὰ μονάδα προϊόντος, εἶναι λίαν ὑψηλόν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν μιᾶς ἐπιχειρήσεως ὠρισμένοι δαπάναι εἶναι ἀνελαστικαὶ καὶ δὲν προσαρμόζονται εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς παραγωγῆς.

Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν στελεχῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὰ ἔξοδα ἐνοικίων, ἀσφαλίσεων κ.τ.λ., δὲν παρακολουθοῦν τὴν ἐξέλιξιν τῆς παραγωγῆς. Μεγάλα ποσὰ ἐξόδων παραμένουν, σχεδόν, ἀμετάβλητα, παρὰ τὴν αὐξήσιν ἢ τὴν μείωσιν τῆς παραγωγῆς. Ἐπίσης πλεῖσται, δαπάναι δὲν αὐξάνουν κατὰ τὸν ἴδιον ρυθμὸν μὲ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς. Ὑπάρχει βεβαίως αὐξήσις, ἀλλ' εἰς μικρότερον ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται μέχρις ὅτου ἡ ἐπιχείρησις φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς παραγωγικῆς τῆς δυναμικότητος. Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκείνου καὶ πέραν, ἀπαιτοῦνται ἐπεκτάσεις τῶν ἐγκαταστάσεων, νέα μηχανήματα, νέα ἐργαστάσια, κ.τ.λ. Ἐπομένως, πιθανὸν νὰ ὑπάρξῃ ἓν στάδιον κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ γενικὰ ἔξοδα δύνανται νὰ σημειώσουν μᾶλλον αὐξήσιν, κατέρχονται ὅμως κατόπιν, ὅταν αἱ διαστάσεις τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως προσαρμοσθοῦν εἰς τὴν νέαν κατάστασιν, ἣτις προκύπτει ἐκ τῆς ηὔξημένης παραγωγῆς.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς ἐπιφέρει μείωσιν τῶν

γενικῶν ἐξόδων τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοῦτο ἄλλωστε ἐξηγεῖ τὴν γενικὴν τάσιν τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς αὕξησιν τῆς παραγωγῆς των.

Τὸ συμπέρασμα ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως εἶναι ὅτι, τόσον τὰ γενικὰ ἔξοδα, ὅσον καὶ τὰ ἔξοδα παραγωγῆς τῆς ἐπιχειρήσεως ὑφίστανται μεταβολὰς καὶ αὐξομειοῦνται, ἀναλόγως τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς καὶ τοῦ ποσοστοῦ χρησιμοποίησεως τῶν μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων ταύτης.

ε) *Ἐμπορικὰ ἔξοδα.* Καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐμπορικῶν ἐξόδων παρουσιάζει μυρίας δυσχερείας. Κυρίως τὰ ἔξοδα τοῦ ἐμπορικοῦ δικτύου τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς διαφημίσεως τῶν προϊόντων της, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, εἶναι μεγάλα. "Όταν ὅμως μία ἐπιχείρησις δυνηθῇ νὰ ἐπιβάλῃ τὰ προϊόντα της εἰς τὴν κατανάλωσιν, τότε μὲ πολὺ ὀλιγώτερα ἔξοδα, διὰ τὸ ἐμπορικὸν δίκτυον καὶ τὴν διαφήμισιν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰδίαν κατανάλωσιν.

Ἐάν, κατὰ συνέπειαν, ἐξετάσωμεν τὴν περίπτωσιν μιᾶς ἐπιχειρήσεως εὐρισκομένης εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως, ἐνδέχεται αὕτη πρὸς ἐπιβολὴν τῶν προϊόντων της νὰ μὴ διστάσῃ νὰ δαπανήσῃ εἰς διαφημίσεις καὶ ἐν ἀξιόλογον ποσοστὸν τῶν κεφαλαίων της. Ποῖον τότε τὸ κόστος τῶν προϊόντων της ;

Τοιαύτη, ἐν ὀλίγοις, εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐν σχέσει μὲ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς. Ποίαν ὅμως ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις κόστος παραγωγῆς εἰς τὴν γεωργίαν ; Κατὰ ποῖον τρόπον δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν μιᾶς οἰκογενείας ἀσχολουμένης εἰς πλείστας συγχρόνως ἐργασίας ;

Μία ἀγροτικὴ οἰκογένεια ἀσχολεῖται μὲ τὴν σπορὰν δημητριακῶν, μὲ τὴν καλλιέργειαν βάμβακος, καπνοῦ, τὴν συντήρησιν ζώων καὶ σειρὰν ἄλλων ἐργασιῶν. Κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἐργασία τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ κόστους ἐνὸς ἐκάστου προϊόντος ;

Ἐπομένως, ἀπαιτεῖται μεγίστη διστακτικότης καὶ ἐπιφύλαξις ἐνώπιον τῶν κατηγορηματικῶν βεβαιώσεων περὶ καθορισμοῦ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, τόσον εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γεωργίαν. Κάθε ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους, ἀποτελεῖ μίαν, κατὰ προσέγγισιν, ἐκτίμησιν, ὅχι δὲ ἐπακριβῆ προσδιορισμὸν.

5. Ὁ ἀθέμιτος συναγωνισμός.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ σχετίζεται μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ κόστους. Πολλάκις γίνεται λόγος περὶ ἀθεμίτου καὶ καταστρεπτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τόσον μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν καὶ ξένων. Τὴν τελευταίαν τυχὴν περίπτωσιν πρέπει κυρίως νὰ ἐξετάσωμεν.

Εἶναι σύνηθες, εἰς τὰς διαφόρους χώρας, αἱ ἐπιχειρήσεις νὰ παραπονοῦνται

έναντίον τῶν ξένων καὶ νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμού.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὅμως ἀθέμιτος ἀνταγωνισμός, πρέπει νὰ διαπιστωθῇ πώλησις προϊόντων εἰς τιμὰς χαμηλοτέρας τοῦ κόστους. Διὰ νὰ ἐξαχθῇ δὲ ἐν τοιούτον συμπέρασμα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξακριβωθοῦν τὰ ἀκόλουθα :

α) Ἡ ποιότης τῶν ἀγαθῶν πρέπει νὰ εἶναι, περίπου, ἡ ἰδία, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκρισις.

β) Τὸ κόστος παραγωγῆς εἰς τὴν ξένην χώραν, ἣτις κατηγορεῖται ὡς ἐφαρμόζουσα σύστημα ἀθεμίτου ἀνταγωνισμού. Ἐξυπακούεται ὅτι πρέπει ἐπίσης νὰ γνωσθῇ τὸ κόστος εἰς τὴν χώραν ἣτις παραπονεῖται ὅτι ὑφίσταται τὸν ἀθέμιτον ἀνταγωνισμόν.

Ἡ προηγουμένη ἀνάλυσις περὶ κόστους τῆς παραγωγῆς δεικνύει σαφῶς πόσον δυσχερὲς εἶναι ἡ ἐξακρίβωσις τούτου. Εἶναι βεβαίως γεγονὸς ὅτι πολλάκις τὰ ξένα προϊόντα προσφέρονται εἰς χαμηλοτέρας τιμὰς. Εἶναι ὅμως λίαν δυσχερὲς νὰ καταλήξῃ τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ταῦτα διατίθενται κάτω τοῦ κόστους. Μεταξὺ δύο χωρῶν, τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς εἶναι λίαν διάφορον. Εἰς τὴν σύγχρονον μάλιστα ἐποχὴν μὲ τὰς συχνὰς μεταβολὰς τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, κάθε σύγκρισις τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης χώρας, εἶναι ὑπόθεσις λίαν παρακεκινδυνευμένη.

Ὑπογραμμίζοντες τὸ πολύπλοκον τοῦ προβλήματος τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ κόστους, δὲν πρόκειται νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχουν περιπτώσεις ἀθεμίτου ἀνταγωνισμού. Αὗται δὲν εἶναι σπάνιαι, τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας, ὅσον καὶ εἰς διεθνῇ κλίμακα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο συνδέεται μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μεγάλης συγχρόνου ἐπιχειρήσεως. Ἡ συγκέντρωσις τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ὑπέρμετρος ἀνάπτυξις ὠρισμένων ἐπιχειρήσεων δίδει τὴν δυνατότητα εὐκόλου ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τοῦ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμού.

Οὕτω, μεγάλαι ἐπιχειρήσεις, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας ἢ εἰς διεθνῇ κλίμακα, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των νὰ καταλήξουν εἰς τὴν μονοπώλησιν μιᾶς ἀγορᾶς, προσφέρουν τὰ προϊόντα των εἰς χαμηλὰς τιμὰς. Ἐπικαλοῦνται συνήθως ὡς δικαιολογίαν, ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς περιθωρίου παραγωγῆς διὰ τὸ ὅποιον δὲν ὑπολογίζονται τὰ γενικὰ ἔξοδα, διότι ταῦτα ἐπιπίπτουν ἐπὶ τῆς ἄλλης παραγωγῆς. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι μία μεγάλη ἐπιχείρησις ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ διαθέσῃ ἐν ποσοστὸν ἐκ τῶν προϊόντων της καὶ μὲ ζημίαν ἀκόμη, προκειμένου νὰ ἐξουδετερώσῃ τελείως μίαν ἀντίπαλον μικρὰν ἐπιχείρησιν. Ἡ μέθοδος ἀποδεικνύεται ἀποτελεσματικὴ διότι ἡ μὲν μεγάλη ἐπιχείρησις θὰ διαθέσῃ μὲ ζημίαν μόνον ἐν ποσοστὸν τῆς παραγωγῆς της, ἐπὶ παραδείγματι, πέντε ἢ δέκα τοῖς ἑκατὸν τοῦ συνόλου τῆς παραγωγῆς, ἀντιθέτως δὲ ἡ μικρὰ θὰ πωλήσῃ, ἀναγκαστικῶς, μὲ ζημίαν ὅλην τὴν παραγωγὴν της.

Τὸ σύστημα τῶν διαφορικῶν τιμῶν εἶναι λίαν σύνηθες εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν. Ἐνίοτε ἐξασφαλίζεται ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως ἡ ἐσωτερικὴ ἀγορά,

εἰς τὴν ὁποίαν διατίθενται τὰ προϊόντα μὲ σχετικὸν κέρδος, εὐχερῶς δὲ πλέον ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τοῦ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ πρὸς κατάκτησιν ὠρισμένων ξένων ἀγορῶν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας μερικαὶ ἐπιχειρήσεις μικρῶν χωρῶν, λόγῳ τῆς περιορισμένης ἐκτάσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, εἶναι ἐπικινδύνως ἐκτεθειμέναι εἰς τὰ κτυπήματα τοῦ ἀπηνοῦς ξένου ἀνταγωνισμοῦ.

Οὐδεμία ὑπάρχει δυσχέρεια, διὰ μίαν ξένην ἐπιχείρησιν, ἵνα διαθέσῃ μέρος τῆς παραγωγῆς της μὲ ζημίαν, προκειμένου νὰ ἐξαφανίσῃ μίαν ὁμοειδῆ ἐπιχείρησιν, λειτουργοῦσαν εἰς μικρὰν χώραν καὶ εὐρισκομένην ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς της.

Ἄλλ' ἡ μεγίστη σημασία τοῦ προβλήματος τοῦ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ θὰ γίνῃ περισσότερον καταφανὲς μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς φύσεως τῆς βιομηχανικῆς καὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ σημασία τῆς βιομηχανίας δὲν εἶναι ἡ ἰδία μὲ τὴν σημασίαν τῆς γεωργίας. Ἡ βιομηχανία ἔχει λίαν εὐνοϊκὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

1. Ἀτελής οἰκονομικὴ ἀνάλυσις ὑπὸ τῶν κλασσικῶν.

Εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου γίνεται ἀπλῶς μνεῖα περὶ ἀγαθῶν καὶ κόστους τῆς παραγωγῆς, οὐδεμία ὅμως διάκρισις σημειοῦται μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν ἀγαθῶν. Τὸ ἀποκλειστικὸν κριτήριον εἶναι τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα ἐκάστης χώρας. Ἐὰν μία χώρα παρουσιάζῃ ὑπεροχὴν εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν, οὐδεὶς λόγος συντρέχει νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν δημιουργίαν βιομηχανίας.

Μία τοιαύτη ὅμως ἀντίληψις δὲν ἐθεωρήθη μόνον ὡς ἐσφαλμένη, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς μία προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἀγροτικῶν χωρῶν, ἵνα μὴν ἐπιδοθοῦν αὗται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Αἱ βιομηχανικαὶ χῶραι ἐπεθύμουν τὴν ἀποκλειστικὴν διατήρησιν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, διὰ τοῦτο ἐπεκρίνετο αὐστηρῶς κάθε προσπάθεια ἐφαρμογῆς μιᾶς πολιτικῆς προστατευτισμοῦ, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας.

Εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ ὁμολογία τοῦ ἙΑγγλου οἰκονομολόγου κ. Ἄλ. Μάρσαλ, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου.

«Ἦτο σαφῶς σύμφωνον πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς ἙΑγγλίας νὰ καταστήσῃ ἐλευθέρως ἀποδεκτά, παρὰ τῶν ἄλλων χωρῶν τὰ βιομηχανικά της προϊόντα. Διὰ τοῦτο κάθε ἙΑγγλος ὅστις θὰ ἀπεπειρᾷτο νὰ δεχθῇ, ὡς ἔχοντα κάποιαν βάσιν, τὰ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς πολιτικῆς προστατευτισμοῦ, ὑπὸ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἐπιχειρήματα, ἐθεωρεῖτο ἀντιπατριώτης» (1).

Εἰς τὴν προσπάθειαν ἐκβιομηχανήσεως τῶν ὑπανεπτυγμένων χωρῶν, ἀντιτίθενται ἀκόμη καὶ σήμερον αἱ βιομηχανικῶς προηγμέναι χῶραι. Καθημερινῶς ἀκούονται συμβουλαὶ παραπειστικαὶ τοῦ ἐπικινδύνου δῆθεν τῆς προσπαθείας ταύτης. Σοβαροφανεῖς οἰκονομολόγοι, ἀνήκοντες κατὰ κανόνα εἰς χώρας προηγμένας βιομηχανικῶς, ὑπογραμμίζουν, μετὰ φορτικότητος, τοὺς πληθωρικοὺς κινδύνους, οὓς ἤθελε διατρέξει κάθε χώρα ὑπανάπτυκτος, καταβάλλουσα προσπάθειαν ἐκβιομηχανήσεως. Ἐπίσης, ἐμφαντικῶς ἀναφέρεται τὸ ὑψηλὸν κόστος τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων εἰς τὰς μικρὰς χώρας.

Ἡ ὅλη προσπάθεια τείνει εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύ-

(1) Al. Marshall, L'Industrie et le Commerce, T. II σελ. 571.

ξεως τῶν διαφόρων χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας σήμερον εἶναι ἐπικρατεστέρα ἢ γεωργικὴ παραγωγή. Βεβαίως εἰς τὰς ὑπανεπτυγμένας χώρας ὑπάρχει σοβαρώτατον πρόβλημα πληθυσμιακόν. Ἐκδηλοῦται μία συνεχὴς δημογραφικὴ πίεσις, ἔχουσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνεργίαν καὶ τὴν ὑποαπασχόλησιν.

Τὸ θέμα ὅμως τοῦτο δὲν ἐνδιαφέρει τοὺς σοφοὺς οἰκονομολόγους τῶν βιομηχανικῶς προηγμένων χωρῶν. Ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶναι ὅτι, αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἔχουσι τοιαύτην ἐπίδρασιν, ὥστε, ἐνίοτε, οἰκονομολόγοι καθυστερημένων χωρῶν ἀσπάζονται ταύτας. Ἀντὶ δέ, ὡς ἔχουν καθήκον, νὰ ὑποδείξουν ὡς μόνην λύσιν τὴν ἐκβιομηχάνησιν τῶν χωρῶν των, ἐκφράζουν σοβαρὰς ἀμφιβολίας διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν προγραμμάτων τούτων.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι τοιαῦται ἀντιλήψεις δὲν θὰ ἔχουν ἀπήχησιν εἰς τὴν χώραν μας. Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς πρέπει νὰ καταβάλῃ κάθε δυνατὴν προσπάθειαν ἀναπτύξεως ὅλων τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων τῆς χώρας μας. Κυρίως, πρέπει νὰ καταβληθῇ προσπάθεια ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας μία τοιαύτη προσπάθεια δύναται νὰ παρουσιάσῃ.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ἡ ἀφομοίωσις παρὰ τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, τῶν ἀγροτικῶν καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἀποτελεῖ πλάνην ἀπαράδεκτον. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ προσεκτικὴ διάκρισις τῆς σημασίας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς δι' ἐκάστην οἰκονομίαν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τεθῇ εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία. Ἡ τελευταία αὕτη παρουσιάζει πλεῖστα πλεονεκτήματα διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

2. Τὰ κυριώτερα πλεονεκτήματα τῆς βιομηχανίας.

Ἡ βιομηχανία εἶναι τελείως ἀπαραίτητος δι' ἐκάστην χώραν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προοδεύσῃ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ μία οἰκονομία, ἄνευ ἀξιολόγου βιομηχανίας. Πλεῖστα εἶναι τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα προκύπτουν ἐκ τῆς ὑπάρξεως βιομηχανίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας. Δὲν θὰ ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα παρὰ τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν.

Χάρις εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐκδηλοῦται ἐπίδρασις εὐνοϊκὴ ἐπὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας. Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ γενικοῦ φαινομένου τῶν ἐξωτερικῶν ἢ διαρθρωτικῶν οἰκονομιῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας, μεταβάλλει τὸν ὅλον παραγωγικὸν ρυθμὸν καὶ διευκολύνει τὴν οἰκονομικὴν καὶ τεχνικὴν πρόοδον.

Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις δημιουργεῖται εὐκαιρία χρησιμοποίησεως πρώτων ὑλῶν, μεταλλευμάτων κ.τ.λ. Ἄνευ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, ὁ ὑπόγειος πλοῦτος παραμένει ἀνεκμετάλλευτος ἢ χρησιμοποιεῖται ἀντιοικονομικῶς. Τυπικὸν παράδειγμα ἔχομεν εἰς τὴν χώραν μας τὴν ἐξαγωγὴν ἀκατεργάστων μεταλλευμάτων.

Πολλάκις ἐπίσης διευκολύνεται ἡ ἵδρυσις νέων βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν προϊόντα ἢ ὑποπροϊόντα ἄλλων βιομηχανιῶν. Ἐπίσης ὑποβοη-

θεΐται ἡ μετάδοσις τῶν τεχνικῶν γνώσεων καὶ ἡ καλλιτέρα ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γεωργίαν, αὕτη ἐπωφελεῖται ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν πρώτων ὑλῶν, αἵτινες βιομηχανοποιοῦνται ἐπὶ τόπου, προμηθεύεται δὲ συγχρόνως ἐκ τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας διάφορα ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα Ἡ παράλληλος ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας, ἐξασφαλίζει ἀμοιβαίαν διοχέτευσιν τῶν προϊόντων ἐντὸς τῆς χώρας.

Ἀναμφισβήτητος εἶναι ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς βιομηχανίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομίας. Ὀλόκληρος ἡ διάρθρωσις τῆς οἰκονομίας μεταβάλλεται βαθμηδὸν καὶ ἡ χώρα, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀλλάσσει τελείως ὄψιν.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅσάκις γίνεται σύγκρισις τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκπεσθῇ, ἐκ τοῦ κόστους τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος τῆς βιομηχανίας, ἡ διαφορὰ τῶν ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν, αἱ παντοειδεῖς δηλαδὴ εὐνοϊκαὶ ἐπιδράσεις τῆς βιομηχανίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομίας.

Βεβαίως ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος. Πῶς νὰ ἐκτιμηθοῦν ἅπασαι αἱ εὐεργετικαὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς οἰκονομίας; Ἐὰν ὅμως ἡ ἐκτίμησις εἶναι ἔργον δυσχερές, ἡ ἄγνοια τοῦ φαινομένου ἀποτελεῖ πλάνην ἀσυγχώρητον. Ἡ ἐπίδρασις ὑπάρχει καὶ πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς βιομηχανίας.

Ἐτερον πλεονέκτημα εἶναι ἡ καλλιτέρα ἐξασφάλισις τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Εἶναι γεγονός ὅτι μία χώρα βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένη εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὀργανώσῃ, κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικόν, τὴν ἐθνικὴν τῆς ἄμυναν. Ἡ μεγάλη σύγχρονος βιομηχανία ἄλλωστε, λίαν εὐχερῶς, μετατρέπεται εἰς πολεμικὴν τοιαύτην.

Βεβαίως ἡ σημασία τοῦ παράγοντος τούτου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν ἐκτιμήσεως εἰς νομισματικὰς μονάδας ἢ νὰ ὑπολογισθῇ ὡς ἔννοια καθαρῶς οἰκονομική. Θὰ ἦτο ὅμως μεγίστη παράλειψις νὰ μὴ μνημονευθῇ εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς βιομηχανίας ἡ συμβολὴ ταύτης εἰς τὴν ἄμυναν τῆς χώρας.

Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν εἰς ἀξίαν ὑπάρχει καταφανὴς διαφορὰ. Ἡ βιομηχανία ἔχει μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν ἀπὸ τὴν γεωργίαν εἰς ἀξίαν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τῶν διαφόρων συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διαφόρων ὅρων σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν. Ὑπὸ ἄλλας συνθήκας ἐργάζεται ἡ βιομηχανία, ὑπὸ ἄλλας δὲ ἡ γεωργία. Ἐπίσης ὁ σχηματισμὸς τῶν τιμῶν συντελεῖται ὑπὸ διαφόρους ὁρους. Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ εἰς τὴν ἀπόδοσιν. Πρόκειται περὶ σοβαροῦ θέματος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς παραγωγικότητος.

3. Ἡ παραγωγικότης εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν.

Προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἀπόδοσις εἰς ἀξίαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ διανεμόμενα εἰσοδήματα εἰς ἐκάστην κατηγορίαν παραγωγῆς.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ βιομηχανία διανέμει μεγαλύτερα εἰσοδήματα τῆς γεωργίας. Προηγουμένως, ὅταν ἀνελύσαμεν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, διεπιστώσαμεν ὅτι τοῦτο ἀντιπροσωπεύει δαπάνας ὑπὲρ τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Εἰς τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς μιᾶς ἐπιχειρήσεως συμπεριλαμβάνονται αἱ δαπάναι ὑπὲρ τοῦ προσωπικοῦ, διάφοροι φόροι, προμήθειαι Τραπεζῶν, ὡς καὶ ἡ ἀμοιβὴ διαφόρων προσώπων δι' ὑπηρεσίας προσφερομένας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ἐπομένως, ἡ ἐξαφάνισις τῶν εἰσοδημάτων τούτων εἶναι μία προφανὴς ζημία διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μείωσις τῶν εἰσοδημάτων ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητον ζημίαν. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς ἀμοιβὰς ἐργασίας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν τελευταίαν αἱ ἀμοιβαὶ εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτεραι. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐξειδικευμένων ἐργατῶν, μηχανικῶν καὶ γενικῶς προσώπων διαφόρων εἰδικότητων. Βεβαίως διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν προσώπων τούτων ἐχρειάσθησαν κόποι, σπουδαὶ καὶ δαπάναι. Ἐχει ὅμως συμφέρον μία χώρα νὰ καταρτίσῃ ἐπιστημονικῶς καὶ τεχνικῶς, ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς στάδιον ἀνωτέρας τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Πῶς ὅμως δύναται ἡ βιομηχανία νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑψηλοτέρας ἀμοιβὰς ἐν συγκρίσει μὲ τὴν γεωργίαν; Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ὄρων παραγωγῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν.

Εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἡ παραγωγή ρυθμίζεται ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Ἀντιθέτως, εἰς τὴν γεωργίαν ἡ συνεργασία τῆς ἰδιοτρόπου καὶ εὐμεταβλήτου φύσεως εἶναι τελείως ἀπαραίτητος. Ἄνευ εὐνοϊκῶν καιρικῶν συνθηκῶν, οἱ κόποι τοῦ γεωργοῦ εἶναι μάταιοι. Εἶναι ἀπαραίτητον, τὴν σπορὰν καὶ τὴν καλλιέργειαν εἰς τὴν γεωργίαν, νὰ εὐνοήσουν αἱ καιρικαὶ συνθήκαι, ἄλλως δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἐσοδεῖα καὶ συγκομιδὴ. Εἰς τὴν βιομηχανίαν οὐδεὶς κίνδυνος καὶ οὐδεμία τοιαύτη ἀβεβαιότης ὑπάρχει. Οὐδεμία ἐπίσης διακοπὴ τῆς ἐργασίας λόγῳ τῆς ξηρασίας ἢ τῶν ἀφθόνων βροχῶν. Ἡ παραγωγικὴ ἐργασία συνεχίζεται κανονικῶς, βάσει τοῦ ἀνθρωπίνου προγραμματισμοῦ καὶ τῆς ἐν γένει τεχνικῆς ὁργανώσεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ μία ἄλλη οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Ὁ νόμος τῆς φθινοῦσης ἀποδόσεως εἶναι, ὡς γνωστόν, γεωγικῶς χαρακτηρὸς καὶ συναντᾶται, τόσον εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γεωργίαν. Εἰς τὴν τελευταίαν ὅμως συναντᾶται λίαν συντόμως. Εἴτε πρόκειται περὶ ἐντατικῆς, εἴτε περὶ ἐκτατικῆς καλλιεργείας, τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν γεωργίαν αὐξάνει ταχέως. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκτατικῆς καλλιεργείας τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν γαιῶν κατωτέρας ποιότητος, ἢ ἀπόδοσις τῶν ὁποίων εἶναι μικρότερα καὶ ἐπομένως τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς ἀνέρχεται ταχέως. Ὅσάκις πρόκειται περὶ ἐντατικῆς καλλιεργείας, ἡ μεγαλύτερα ἐπιμέλεια καὶ ἡ χρησιμοποίησις λιπασμάτων καὶ διαφό-

ρων ἄλλων φαρμάκων ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς. Οὕτω, πέραν ἐνὸς σημείου, ἡ ἀπόδοσις μειοῦται εἰς βαθμὸν ὥστε ἡ καλλιέργεια νὰ καθίσταται πλέον οἰκονομικῶς ἀσύμφορος.

Διάφορος τελείως εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ καλλιτέρα ὀργάνωσις καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἐπιστημονικῶν μεθόδων αὐξάνουν τὴν ἀπόδοσιν. Ὑπάρχει, συνεπῶς, ἐν σοβαρὸν περιθώριον μέχρις οἷου ἐκδηλωθῇ τὸ φαινόμενον τῆς φθινούσης ἀποδόσεως.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν ὑπάρχει μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων. Δὲν εἶναι μόνον ἡ φυσικὴ ἀπόδοσις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόδοσις εἰς ἀξίαν ἡ ὁποία παρουσιάζει ὑπεροχὴν εἰς τὴν βιομηχανίαν, λόγῳ τῶν διαφορῶν συνθηκῶν εἰς τὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν.

Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἀπευθύνονται εἰς δευτερεύουσας ἀνάγκας. Κατὰ τὴν ἀρχικὴν των ἐμφάνισιν εἶναι χαρακτῆρος μᾶλλον πολυτελείας καὶ ἀγοράζονται μόνον παρὰ τῶν κατόχων μεγάλων εἰσοδημάτων. Μετέπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡ μείωσις τῆς τιμῆς, ἡ διάδοσις τῆς μόδας καὶ ἐν γένει ἡ μετάδοσις τῶν γνώσεων καὶ τῶν περὶ πολιτισμοῦ ἀντιλήψεων αὐξάνουν τὴν κατανάλωσιν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων εἰς μέγαν βαθμὸν. Χρησιμοποιοῦνται πλέον ταῦτα ἐκ μέρους εὐρέων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ κατανάλωσις βαίνει αὐξουσα. Κάθε πτώσις τῆς τιμῆς προκαλεῖ αὐξησιν τῆς καταναλώσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ζήτησις τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων παρουσιάζει μεγάλην ἐλαστικότητα. Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ συνεχὴς αὐξήσις τῆς καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Τελείως ἀντίθετος εἶναι ἡ κατάστασις τῶν περισσοτέρων ἀγροτικῶν προϊόντων. Ταῦτα ἱκανοποιοῦν βασικὰς ἀνάγκας καὶ ἡ ζήτησις αὐτῶν εἶναι, σχεδόν, τελείως ἀνελαστικὴ. Ἐπὶ παραδείγματι, οὐδεὶς πρόκειται νὰ αὐξήσῃ τὴν κατανάλωσιν τῶν γεωμῆλων, λόγῳ τῆς μειώσεως τῆς τιμῆς αὐτῶν, εἰς ποσοστὸν ἄξιον λόγου. Τὸ ἴδιον δύναται νὰ λεχθῇ διὰ σειρὰν ὁλόκληρον γεωργικῶν προϊόντων. Ἐν τῷ συνόλῳ, ἡ ζήτησις τῶν γεωργικῶν προϊόντων δὲν παρουσιάζει ἀξίαν λόγου ἐλαστικότητα.

Τέλος, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἄποψις, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἀπόδοσιν εἰς ἀξίαν. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων δὲν εἶναι φθαρτά, ἡ δὲ ἐναποθήκευσις καὶ διατήρησις αὐτῶν γίνεται εὐχερῶς. Ὅλως ἀντίθετος εἶναι ἡ κατάστασις διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Ὅλα, σχεδόν, εἶναι φθαρτά, ἡ δὲ διατήρησις αὐτῶν παρουσιάζει μυρίας δυσκολίας. Συνέπεια τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι ἡ πίεσις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἡ πτώσις τῶν τιμῶν, εὐθύς ὡς ἡ προσφορὰ ὑπερακοντίσῃ τὴν ζήτησιν.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δυσχειρειῶν, αἵτινες δημιουργοῦνται ἐκ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων, αἱ διάφοροι χῶραι θέτουν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν πολιτικὴν τῆς στηρίξεως τῶν τιμῶν. Εἰς κρισίμους μάλιστα

περιόδους, ἐτέθη πολλάκις εἰς ἐφαρμογὴν ἡ περίφημος πολιτικὴ τῆς ἐξυγιάνσεως τῆς ἀγορᾶς, διὰ τῆς καταστροφῆς μέρους τῶν πλεοναζόντων προϊόντων, ἢ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν δι' ἄλλας δευτερευούσας ἀνάγκας.

Ὁ γεωργὸς δὲν διατρέχει μόνον τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ τοὺς κόπους τοῦ ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀφορίας. Ὑφίσταται ἐπίσης τὰς συνεπείας ἐκ τῆς μεγάλης πτώσεως τῶν τιμῶν, ὡσάκις ἡ ἐσοδεία εἶναι ἐξαιρετικὴ.

Ἀπαντες οἱ ἀνωτέρω λόγοι ἐξηγοῦν τὴν ἄνισον ἀνταλλαγὴν τῶν βιομηχανικῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων. Αἱ γεωργικαὶ χῶραι δίδουν, συνήθως, προϊόντα ἐργασίας πέντε καὶ δέκα ἐργατῶν, λαμβάνουν δὲ εἰς ἀντάλλαγμα βιομηχανικὰ προϊόντα ἐργασίας ἑνὸς καὶ μόνον ἐργάτου. Τοιαύτη εἶναι ἡ σχέσις τῆς ἀνιλλαγῆς, εἰς τὰς περιπτώσεις πωλήσεως γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἀγορᾶς ἐργαλείων, μηχανημάτων καὶ ἄλλων διαφόρων βιομηχανικῶν προϊόντων, ἅτινα ἀπαιτοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν των τεχνικὰς γνώσεις καὶ ἐργασίαν λίαν ἐπιμελετημένην.

Πῶς λοιπὸν αἱ διάφοροι χῶραι θὰ ἐμπιστευθοῦν τὰ πάντα εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον ; Διατί νὰ μὴν ἐπιδιώξουν τὴν ἐκβιομηχάνησιν, διὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ προστατευτισμοῦ ; Δὲν εἶναι καταφανὴς ἡ διαφορὰ μετὰ τῶν προηγμένων βιομηχανικῶς χωρῶν καὶ τῶν γεωργικῶν τοιούτων ; Ποία ἡ διαφορὰ τοῦ κατὰ κεφαλὴν ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μετὰ τῶν δύο κατηγοριῶν, μετὰ τῶν ὑπαναπτύκτων καὶ τῶν βιομηχανικῶς προηγμένων ;

Ἀλλὰ ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ὑποστηρίζει ὅτι ὑπάρχει δυνατότης ἐξασφαλίσεως οἰκονομικῆς ἰσορροπίας μετὰ τῶν διαφόρων χωρῶν. Δυστυχῶς, πρόκειται περὶ συγχύσεως μετὰ οἰκονομικῆς καὶ νομισματικῆς ἰσορροπίας.

Εἶναι ἓν θέμα λίαν σοβαρόν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐξετασθῇ μετὰ μεγίστης προσοχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙ.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΣ

1. Τὰ διάφορα ἰσοζύγια τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν.

Προκειμένου νὰ ἐξετασθοῦν, διὰ μίαν χώραν, τὰ ἀποτελέσματα τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ λάβῃ χώραν κατὰτάξεις καὶ ταξινομήσεις τῶν διαφορῶν ἰσοζυγίων.

Δυστυχῶς, ὁ ὁρισμὸς μιᾶς ἐννοίας καὶ ὁ προσδιορισμὸς ἑνὸς ἀντικειμένου ἀποτελοῦν εὐκαιρίαν συγχύσεων καὶ διαφωνιῶν. Προκειμένου περὶ τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν, ὑπάρχουν διαφοραὶ ἀντιλήψεων, ἐν σχέσει μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Εἰς παλαιότεραν μάλιστα ἐποχὴν, δὲν ὑπῆρχε κἄν διάκρισις μεταξὺ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου μιᾶς χώρας καὶ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς λογαριασμῶν. Εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου, ἡ γνώμη τοῦ Γάλλου οἰκονομολόγου Gide:

«Ἡ διάκρισις αὕτη, μεταξὺ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν, εἶναι σήμερον μία κοινοτυπία, δὲν ἦτο ὅμως γνωστὴ πρὸ μιᾶς γενεᾶς».

Βεβαίως σήμερον δὲν ὑπάρχει δυσχέρεια διὰ τὸν διαχωρισμὸν μεταξὺ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ γίνεται συζήτησις περὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Κυρίως οἱ ὁπαδοὶ τῶν οἰκονομικῶν αὐτοματισμῶν οὐδεμίαν διάκρισιν δέχονται μεταξὺ τῶν δύο ἰσοζυγίων.

Αἱ ἀντιλήψεις ὅμως αὗται ἐπικρίνονται εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην καὶ ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἄποψις τοῦ σαφοῦς διαχωρισμοῦ τῶν διαφορῶν ἰσοζυγίων εἰς πολλὰς κατηγορίας. Κυρίως ὅμως εἶναι ἀπαραίτητος ἡ διάκρισις τεσσάρων κατηγοριῶν ἰσοζυγίων. Τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου, τῶν ἀδήλων πόρων, τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων ἰσοζυγίων εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προβῶμεν εἰς μίαν σχετικὴν ἀνάλυσιν.

Α'. *Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον* : Τοῦτο περιλαμβάνει τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰς ἐξαγωγὰς ἐμπορευμάτων, εἶναι δὲ ἐνεργητικὸν ἐὰν ὑπερτερῇ ἢ ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν, παθητικὸν δὲ ἐὰν αἱ εἰσαγωγαὶ εἶναι μεγαλύτεραι εἰς ἀξίαν.

Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἐκάστης χώρας ἔχει μεγίστην σημασίαν, τοῦτο ὅμως δὲν ἐμφανίζει τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν. Εἰς τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἐμπορευμάτων, πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἀδήλων πόρων, αἱ εἰσπράξεις καὶ πληρωμαὶ ἐξ ὑπηρεσιῶν καὶ διαφορῶν ἄλλων αἰτίων.

Β'. *Τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἀδῆλων πόρων* : Εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ λογαριασμοῦ τούτου ἀναγράφονται ἅπασαι αἱ εἰσπράξεις, προερχόμεναι ἐκ τῆς προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰς χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀπὸ τόκους καὶ κέρδη κεφαλαίων ἐξ ἐπενδύσεων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐμβάσματα μεταναστῶν, ναυτιλιακὸν συνάλλαγμα, ἔσοδα ἐκ τοῦ τουρισμοῦ καὶ γενικῶς πᾶν ἔσοδον ἐκ προσφορᾶς διαφόρων ὑπηρεσιῶν πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων χωρῶν.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ παθητικὸν τοῦ λογαριασμοῦ θὰ ἀναγραφοῦν τὰ ποσὰ τὰ ὅποια ἀντιπροσωπεύουν πληρωμὰς πρὸς τὸ ἐξωτερικόν δι' οἰανδήποτε αἰτίαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων. Ἐὰν ἡ χώρα δέχεται μετανάστας ἢ ξένους ἐμπειρογνώμονας καὶ ἐμπειροτέχνους, ἐνδέχεται διὰ τὴν ἀμοιβὴν τούτων νὰ καταβληθῇ μέρος ταύτης εἰς συνάλλαγμα, μὲ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ χρεωθῇ ὁ λογαριασμὸς τῶν ἀδῆλων πόρων.

Ὡς γενικὸν κριτήριον λαμβάνεται ἡ εἴσπραξις καὶ ἡ πληρωμή, διὰ μίαν δικαιολογημένην αἰτίαν. Μὲ τὰς εἰσπράξεις πρέπει νὰ πιστωθῇ ὁ λογαριασμὸς τῶν ἀδῆλων πόρων, ἀντιθέτως δὲ νὰ χρεωθῇ μὲ τὰς πληρωμὰς.

Γ'. *Ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν* : Τὰ δύο προηγούμενα ἰσοζύγια, τὸ ἐμπορικὸν καὶ τῶν ἀδῆλων πόρων, ἀθροίζονται ὁμοῦ καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν. Τὸ ἰσοζύγιον τοῦτο ἐμφανίζει τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν δι' ἐκάστην χώραν. Ἐὰν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἶναι ἐνεργητικόν, ἐμφανίζει δηλαδὴ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν χώραν εἶναι εὐνοϊκά. Ἡ χώρα προσέφερε καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας μεγαλυτέρας ἀξίας τῶν ὅσων ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Συνεπῶς, ὑπάρχει αὔξησις τοῦ συνολικοῦ ἐνεργητικοῦ της.

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀντίθετον, ἐὰν τελικῶς ἡ χώρα ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας μεγαλυτέρας ἀξίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὑπάρχει αὔξησις τοῦ παθητικοῦ. Τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι εὐνοϊκά.

Δ'. *Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν* : Μετὰ τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν, ἔρχεται τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν, τὸ ὅποιον εἶναι κατὰ πολὺ εὐρύτερον τοῦ προηγούμενου. Εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν περιλαμβάνονται αἱ εἰσπράξεις καὶ πληρωμαὶ τῆς χώρας, εἰς συνάλλαγμα, ἀνεξαρτήτως αἰτίας.

Τὸ ἰσοζύγιον τοῦτο εὐρίσκεται πάντοτε ἐν ἐξισώσει, ὡς τὸ ταμεῖον ἐνὸς ιδιώτου ἢ μιᾶς ἐπιχειρήσεως. Εἶναι προφανές, ὅτι ὁ ταμίας μιᾶς ἐπιχειρήσεως δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ πληρωμὰς μεγαλυτέρας τῶν εἰσπράξεων. Εἰς κάθε στιγμὴν, ἐὰν ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ ταμείου ἀφαιρέσωμεν τὸ ὑπάρχον ὑπόλοιπον καὶ προσθέσωμεν παραλλήλως τὰς πληρωμὰς πρέπει νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν ἐξίσωσις.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ διὰ μίαν χώραν. Αἱ πληρωμαὶ συναλλάγματος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐνεργοῦνται ἐὰν ὑπάρχουν διαθέσιμα. Εἶναι ὅμως δυνατόν τὰ

διαθέσιμα νὰ προέρχωνται ἀπὸ δάνεια καὶ τοῦτο ἔχει ὅλως διάφορον σημασίαν. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπλὴ διαπίστωσις ὅτι εἰς ἓν ταμεῖον ὑπάρχουν χρήματα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετασθῇ καὶ ἡ πηγὴ αὐτῶν.

Μία χώρα, προκειμένου νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς τῆς ὑποχρεώσεις, προσφεύγει εἰς τὸν ἐξωτερικὸν δανεισμόν. Δανείζεται εἰς συνάλλαγμα ἢ μετατρέπει εἰς δάνειον ἓν ὑπόλοιπον τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν τῆς. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἐξισώσει, ἡ χώρα ὅμως ἐδημιούργησεν ἓν παθητικὸν πρὸς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἐὰν βεβαίως ἡ διόγκωσις αὕτη τοῦ παθητικοῦ ἔχῃ ὡς ἀντίκρουσμα μίαν παραγωγικὴν προσπάθειαν, αὔξησιν τῶν ἐπενδύσεων καὶ αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, τότε ἡ θέσις τῆς χώρας δὲν χειροτερεύει. Τὸ τελευταῖον συμβαίνει μόνον ἐὰν λαμβάνῃ χώραν δανεισμὸς πρὸς κάλυψιν τρεχουσῶν καταναλωτικῶν ἀναγκῶν.

Συνεπῶς, ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν στοιχείων τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμὸς, ὡς καὶ ἡ ἀναβολὴ διακανονισμοῦ ὑποχρεώσεων πρὸς τὸ ἐξωτερικόν δίδουν ἀφορμὴν πρὸς συσκότισιν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῆς οἰκονομίας. Εἶναι σαφές ὅτι, διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως μιᾶς οἰκονομίας, πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς βάσις τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει σαφῶς τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἔτους.

Ἡ χώρα εὐρίσκεται εἰς ἀμετάβλητον κατάστασιν, ἐὰν τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν ἐμφανίζῃ ἰσορροπίαν. Βελτιοῦται ἡ κατάστασις, ἐὰν τὸ ἰσοζύγιον παρουσιάζῃ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον. Τέλος δὲ χειροτερεύει, ἐὰν προκύπῃ χρεωστικὸν ὑπόλοιπον.

Ἐν συμπεράσματι, τὸ βασικὸν κριτήριον διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως μιᾶς οἰκονομίας εἶναι διαμόρφωσις τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ κίνησις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἶναι ἄνευ σημασίας, δ' δομένου ὅτι ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς νομισματικῆς καταστάσεως τῆς χώρας εἶναι μερίστη. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ἡ διατήρησις τῆς νομισματικῆς σταθερότητος εἶναι δυνατὴ, χάρις εἰς τὸν ἐξωτερικὸν δανεισμόν. Δὲν ὑπάρχουν νομισματικαὶ δυσχέρειαι, ἐὰν μία χώρα διαθέτῃ συνάλλαγμα, ἔστω καὶ ἐὰν τοῦτο προέρχεται ἀπὸ ἐξωτερικὸν δανεισμόν.

Ἀλλὰ τὸ νομισματικὸν ἰσοζύγιον, ἡ διατήρησις δηλαδή στοθεροῦ νομίσματος διὰ τῆς μεθόδου τοῦ δανεισμοῦ, δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ μόνιμον κατάστασιν. Εἶναι λίαν πιθανὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ νομισματικὴ σταθερότης ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα, μετέπειτα ὅμως ἀναφαίνεται ἡ πραγματικὴ κατάσταση, διότι τὰ δάνεια πρέπει νὰ πληρωθοῦν καὶ μάλιστα εἰς τὸ κεφάλαιον θὰ προστεθοῦν καὶ οἱ τόκοι. Ἐὰν βεβαίως ὁ δανεισμὸς ἐπέτρεψεν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τῆς χώρας, αὔξησιν τῶν ἐξαγωγῶν, τότε τὰ ἀποτελέσματα θὰ φανοῦν εἰς τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν. Ἐὰν ὅμως τὰ δάνεια ἐκάλυ-

ψαν προσωρινὰς καταναλωτικὰς ἀνάγκας, τότε οὐδεμία βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ὑπάρχει. Εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν καὶ ἡ διατήρησις τῆς νομισματικῆς ἰσορροπίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν προβληματική. Ὁ δανεισμὸς ἔχει τὰ ὅριά του.

Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει ὁλόκληρος ἡ προσοχὴ νὰ συγκεντροῦται εἰς τὸ νομισματικὸν ἰσοζύγιον, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν. Δὲν εὐσταθεῖ, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ἡ ἄποψις μερικῶν ὁπαδῶν τῶν οἰκονομικῶν αὐτοματισμῶν, οἱ ὅποιοι περιορίζουν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν παρακολούθησιν τῆς νομισματικῆς καταστάσεως τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἴδου πῶς ἐκφράζεται ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, ὁ Καθηγητῆς Mises :

«Ἡ διατήρησις τῆς σταθερότητος ἐνὸς νομίσματος, δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον. Εἶναι τὸ παλαιὸν λάθος ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ, τὸ νὰ πιστεύηται ὅτι ἐν παθητικὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἀπωθεῖ τὸ νόμισμα τῆς χώρας. Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον δὲν εἶναι παρὰ μία κατηγορία τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Μεγαλύτεραι εἰς ἀξίαν εἰσαγωγαί, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἐξαγωγάς, ἐξουδετεροῦνται, ἴσως μάλιστα εἰς μέγαν βαθμόν, ἐξ ἐνεργητικῶν ἄλλων κατηγοριῶν. Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν εἶναι, ἐξ ὀρισμοῦ, εἰς κατάστασιν ἐξισώσεως. Ἐὰν αἱ δύο στήλαι τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν δὲν ἐξισοῦνται παρὰ διὰ τῆς ἐξαγωγῆς χρυσοῦ, τότε αἱ τιμαὶ θὰ σημειώσουν πτώσιν. Ἡ πτώσις τιμῶν θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ αὐξήσῃ τὰς ἐξαγωγὰς καὶ νὰ μειώσῃ τὰς εἰσαγωγάς. Εἰς τὰς χώρας ὅπου τὸ νόμισμα δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς μεταλλικόν, αἱ ἀπώλειαι χρυσοῦ ἀναγκάζουν τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν νὰ περιορίσῃ τὰς πιστώσεις. Ἡ προσαρμογὴ ἐπέρχεται τότε, χάρις εἰς τὰ βραχυπρόθεσμα δάνεια ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἅτινα ἐλκύει ὁ ὑψηλὸς τόκος. Οὕτω, εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, τὸ ἰσοζύγιον ἀποκαθίσταται αὐτομάτως» (1).

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω κειμένου προκύπτει σαφῶς ὅτι δὲν γίνεται οὐδεμία διάκρισις μεταξὺ οἰκονομικοῦ καὶ νομισματικοῦ ἰσοζυγίου. Τὴν ἄποψιν ταύτην θεωροῦμεν ὡς τελείως ἐσφαλμένην καὶ πιστεύομεν ὅτι παρίσταται ἀνάγκη προσεκτικῆς διακρίσεως τῶν διαφόρων ἰσοζυγίων ἐκάστης χώρας. Ἀναμφιβόλως, ἡ νομισματικὴ κατάστασις ὑφίσταται τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, τὸ δὲ σταθερὸν νόμισμα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς σταθερότητος. Εἰς μικρὰ ὅμως χρονικὰ διαστήματα, εἶναι δυνατὴ ἡ νομισματικὴ σταθερότης, χάρις εἰς τὸν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμόν. Ἐπομένως, ἐπιβάλλεται προσεκτικὴ διάκρισις τῶν διαφόρων ἰσοζυγίων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπακριβὴς παρακολούθησις τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τῆς χώρας.

(1) L. Mises : Les illusions du protectionnisme et de l'autarcie p. 30.

2. Ἡ ἐπίδρασις τῶν χρεωστικῶν καὶ πιστωτικῶν ὑπολοίπων.

Ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου βασίζεται ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν καὶ τῆς ὑπάρξεως ὠρισμένων αὐτοματισμῶν, οἵτινες τείνουν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας.

Ἐὰν μία χώρα ἔχῃ μεγαλυτέρας, εἰς ἀξίαν, ἐξαγωγὰς τῶν εἰσαγωγῶν της, διὰ τὴν διαφοράν, θὰ λάβῃ χρυσὸν ἢ συνάλλαγμα. Τοῦτο ὅμως θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ νομίσματος. Ὡς ὅμως ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος, ἡ αὐξήσις τοῦ ὅγκου τῶν νομισματικῶν ἀποθεμάτων προκαλεῖ ἄνοδον τῶν τιμῶν. Ἀλλ' ἐὰν ἐκδηλωθῇ ἄνοδος τιμῶν, θὰ προκληθῇ ἀνάσχεσις τοῦ ρεύματος τῶν ἐξαγωγῶν καὶ ἐνθάρρυνσις τῶν εἰσαγωγῶν, ὅποτε ἡ κατάστασις τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου θὰ ἀλλάξῃ ὅψιν. Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἀπὸ ἐνεργητικόν θὰ μεταβληθῇ εἰς παθητικόν.

Ἐάν, ἀντιθέτως, ἡ χώρα παρουσιάσῃ ἔλλειμμα εἰς τὰς ἐξωτερικὰς της συναλλαγὰς, τότε θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποστείλῃ χρυσὸν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς κάλυψιν τῆς διαφορᾶς. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ μείωσις τοῦ ὅγκου τοῦ νομίσματος θὰ ὀδηγήσῃ εἰς πτώσιν τιμῶν, ἡ ὁποία θὰ προκαλέσῃ αὐξήσιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ μείωσιν τῶν εἰσαγωγῶν.

Βλέπομεν, οὕτω, ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, χάρις εἰς τὴν αὐτομείωσιν τοῦ ὅγκου τοῦ νομίσματος, προκαλεῖται μεταβολὴ τῶν τιμῶν, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει τὴν, πρὸς στιγμὴν, διαταραχθεῖσαν ἰσορροπίαν.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη, περὶ διατηρήσεως τοῦ ἰσοζυγίου διὰ τῆς αὐτομειώσεως τῶν τιμῶν, αἵτινες ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ὅγκου τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν, στηρίζεται, ὡς γνωστόν, ἐπὶ τῆς ποσοτικῆς θεωρίας τοῦ χρήματος. Πρὶν ὅμως ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον ἡ θεωρία αὕτη εὐστιαθεῖ ἢ ὄχι, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν τύχην καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπολοίπων ἅτινα ἤθελον προκύβῃ εἰς τὰ ἰσοζύγια τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν.

Μία πρώτη παρατήρησις πρέπει νὰ γίνῃ ἀναφορικῶς μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπολοίπων. Ἐκεῖνο τὸ ὑπόλοιπον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν, δὲν εἶναι τὸ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου, ἀλλὰ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ λογαριασμοῦ τῶν ἀδῆλων πόρων.

Δεχθῶμεν ὅτι μία χώρα ἐμφανίζει ἐνεργητικὸν ὑπόλοιπον εἰς τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν της καὶ ὅτι λαμβάνει χρυσὸν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔχομεν αὐξήσιν τῶν νομισματικῶν διαθεσίμων. Συνεπεία τούτου, ἐνδέχεται νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν τιμῶν, αὕτη ὅμως δὲν πρόκειται νὰ εἶναι αὐτόματος καὶ μηχανικὴ. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι μία αὐξήσις τοῦ ὅγκου τοῦ νομίσματος κατὰ 20 % θὰ προκαλέσῃ ἄνοδον τῶν τιμῶν κατὰ τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν. Συνεπῶς καὶ ἐὰν ἀκόμη σημειωθῇ ἄνοδος σχετικὴ τιμῶν, αὕτη δὲν πρόκειται νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀντιστροφὴν τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν.

Πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὅμως καὶ ἡ περίπτωσις τῆς ἐπενδύσεως τοῦ πιστωτικοῦ ὑπολοίπου εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν. Δύναται τοῦτο νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία ἐμφανίζει χρεωστικὸν ὑπόλοιπον.

Μία τοιαύτη πρᾶξις δὲν θὰ προκαλέσῃ οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὸν ὄγκον τοῦ νομίσματος. Συνεπῶς, δὲν πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ ὁ μηχανισμὸς τῶν τιμῶν καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπίδρασις, λόγῳ μεταβολῆς τοῦ ὄγκου τῶν νομισματικῶν διαθεσίμων τῆς χώρας.

Ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ ὑπολοίπου θὰ ἔχῃ ἐπίδρασιν καὶ διὰ τὸ μέλλον, πρὸς ἐμφάνισιν ὑπολοίπων τῆς ἰδίας φύσεως. Ἡ χώρα ἥτις ἐδάνεισεν εἰς μίαν ἄλλην, ἠὔξησε τὸ ἐνεργητικὸν της, εἰς τὸ μέλλον δέ, ὅα ἔχῃ λαμβάνειν κεφάλαια καὶ τόκους. Ἡ πορεία, ἐπομένως, τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν, θὰ εἶναι, ἀπὸ ἐνὸς ἐνεργητικοῦ ὑπολοίπου, εἰς ἕτερον ἀκόμῃ μεγαλύτερον. Ὅλως ἀντίθετος θὰ εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς καταστάσεως τῆς χώρας, ἥτις ἐνεφάνισε χρεωστικὸν ὑπόλοιπον καὶ ἐδανείσθη πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν της. Ἡ πιθανότης εἶναι ὅτι, ἡ χώρα αὕτη θὰ παρουσιάσῃ, χρόνῳ σὺν τῷ χρόνῳ, ἰσοζύγια μὲ μεγαλύτερα χρεωστικὰ ὑπόλοιπα. Μεταβολὴ τῆς καταστάσεως εἶναι δυνατή, ἐὰν ἡ χώρα, ἐπραγματοποιήσῃ τὰς ἐπὶ πλεόν εισαγωγὰς της, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θὰ προκύψῃ ἀσφαλῶς αὔξεις τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως βελτίωσις τῶν ἐξαγωγῶν καὶ μείωσις τῶν εἰσαγωγῶν.

Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων τίθεται καὶ διὰ τὴν χώραν ἥτις παρουσιάζει πιστωτικὰ ὑπόλοιπα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀντὶ νὰ καλυφθῇ τὸ ὑπόλοιπον διὰ τῆς εἰσροῆς χρυσοῦ ἢ τῆς τοποθετήσεως εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν, ἐνεργοῦνται εἰσαγωγαὶ κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς. Συνεπεία τούτου, ἡ εὐνοϊκὴ κατάστασις θὰ συνεχισθῇ καὶ τὰ πιστωτικὰ ὑπόλοιπα δύνανται νὰ αὐξηθοῦν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἑτοὺς εἰς τὸ ἐπόμενον.

Ἐὰν εἰς τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις προσθέσωμεν τὴν προσπάθειαν ἐξουδετερώσεως τῆς ἐπιδράσεως ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν νομισματικῶν διαθεσίμων, τότε βλέπομεν ὅτι ἐλάχισται ἐλπίδες ὑπάρχουν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ μηχανισμοῦ τῶν αὐτοματισμῶν. Πράγματι, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, λαμβάνει χώραν ἀποστείρωσις τοῦ χρυσοῦ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι, ἐὰν τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς χώρας βασίζεται ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ κάθε εἰσροὴ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ προκαλέσῃ αὔξησιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, μία ἐπέμβασις εἰς τὰς τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ, δύναται νὰ παρεμποδίσῃ τὴν αὔξησιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας.

Ἐχομεν παραδείγματα ἐξουδετερώσεως τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν τιμῶν ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ χρυσοῦ, διὰ τῆς ἀγορᾶς τούτου ὅχι διὰ τραπεζογραμματίων παρὰ τῆς Ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς, ἀλλὰ διὰ χρημάτων τοῦ Κράτους, τὰ

ὅποια τοῦτο θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τραπεζῶν, πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένου χρυσοῦ.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως προκύπτει σαφῶς ὅτι, ὑπάρχει μεγάλη πιθανότης, ἡ δημιουργία ἐνὸς ὑπολοίπου νὰ μὴν ἐπιφέρῃ μεταβολὴν εἰς τὴν νομισματικὴν κυκλοφορίαν. Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν ὅτι καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις μεταβολῆς τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἡ αὐξομείωσις τῶν τιμῶν δὲν παρυσιάζει τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν μὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὄγκου τοῦ νομίσματος, τότε δικαιολογοῦνται σοβαραὶ ἐπιφυλάξεις ἔναντι τῆς θεωρίας, περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας κατὰ τρόπον αὐτόματον. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἀντιλήψεως βασιζομένης εἰς τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν τοῦ χρήματος, ἡ ἀνάλυσις τῆς ὁποίας πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐπ' ὀλίγον.

3. Ἡ ποσοτικὴ θεωρία τοῦ χρήματος.

Ἡ θεωρία αὕτη ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ ἀκόμη τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι εἶναι ἐσφαλμένη, δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι δύναται νὰ ἐξηγήσῃ, κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικόν, ὅλας τὰς μεταβολὰς τιμῶν.

Δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς βάσιν τὸ σχῆμα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Ἡ αὔξησις τῆς ζητήσεως ἐνὸς ἀγαθοῦ, ἄνευ συγχρόνου καὶ παραλλήλου αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς, δὲν δύναται παρὰ νὰ καταλήξῃ εἰς αὔξησιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, ἡ αὔξησις τῆς προσφορᾶς, ἄνευ μεταβολῆς τῆς ζητήσεως, ὁδηγεῖ ἀναποφεύκτως εἰς πτώσιν τῆς τιμῆς.

Κατ' ἀναλογίαν, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νομίσματος, ἡ αὔξησις τῆς ζητήσεως προσδίδει εἰς τοῦτο μεγαλυτέραν ἀξίαν, προκαλεῖ δὲ πτώσιν τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν, ἡ δὲ αὔξησις τῆς προσφορᾶς ὁδηγεῖ εἰς ἄνοδον τῶν τιμῶν. Διὰ νὰ προκύψῃ ὅμως μεταβολὴ τῶν τιμῶν, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπλῆ αὐξομείωσις τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος, πρέπει τοῦτο νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν. Ἐὰν αὐξηθῇ ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος, μέρος ὅμως τούτου παραμείνῃ εἰς κατὰστασιν ἀποθησαυρίσεως, οὐδεμία ἐπίδρασις δύναται νὰ ἀναμένηται ἐπὶ τῶν τιμῶν.

Ἐπομένως, πρέπει νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ τοῦ ὀλικοῦ ὄγκου τῶν νομισματικῶν διαθεσίμων μιᾶς χώρας καὶ τοῦ πραγματικῶς κυκλοφοροῦντος νομίσματος, τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ πράξεις οἰκονομικάς. Ἡ ὕλική ὑπαρξίς νομίσματος εἰς μίαν χώραν, δὲν ἐπιφέρει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν. Αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ζητήσεως, τῆς λεγομένης ἐνεργοῦ καὶ ὅχι ἐκ τῆς ἀπλῆς ἐπιθυμίας.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ νόμισμα χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγαθῶν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἀνάλογος μεταβολὴ τῶν τιμῶν. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ νομίσματος αὐξάνει κατὰ 20 %. Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία πιθανότης ὅτι καὶ ἡ αὔξησις τῶν τιμῶν θὰ ἔχῃ τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν.

Εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐγγχωρίαν παραγωγὴν, τὴν κίνησιν τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὴν προτίμησιν τῆς ηὔξημένης ζητήσεως.

Ἄλλη θὰ εἶναι ἡ ἐπίδρασις, ἐὰν ἡ ζήτησις ἔχῃ καθαρῶς καταναλωτικὸν χαρακτῆρα, ἄλλη δὲ ἐὰν στραφῇ πρὸς παραγωγικὰς ἐπενδύσεις. Εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα περίπτωσιν, εἶναι λίαν πιθανὸν ἡ ἀρχικῶς προκληθεῖσα ἄνοδος τιμῶν νὰ ἀντιστραφῇ καὶ νὰ σημειωθῇ πτώσις τούτων, ὅταν ἡ ηὔξημένη παραγωγή φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς ὠριμάνσεως καὶ προσφερθῇ εἰς τὴν ἀγοράν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίπτωσιν τῆς μειώσεως τῆς κυκλοφορίας τοῦ νομίσματος, αὕτη δὲ φαίνεται ὅτι θὰ προκαλέσῃ πτώσιν τιμῶν κατ' ἀναλογίαν τῆς μειώσεως τοῦ νομισματικοῦ ὅγκου. Τὰ διάφορα ἀγαθὰ ἀντιπροσωπεύουν κόστος. Ἡ ἀξία αὐτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ διαφόρους δαπάνας, τοῦτο δὲ δεικνύει σαφῶς ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἀπεριόριστος πτώσις τιμῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων προκύπτει σαφῶς ὅτι, ἡ αὐξομείωσις τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν μόνον τῆς μεταβολῆς τῶν διαφόρων εἰσοδημάτων, τὰ ὁποῖα διατίθενται διὰ τὴν ἀγοράν τῶν ἀγαθῶν, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν τιμῶν. Θὰ ἦτο πλάνη ἐπομένως νὰ ἀναμείνῃ τις μεταβολὴν τῶν τιμῶν ἀνάλογον μὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὅγκου τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ νομίσματος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἀκόμη τῶν μεγάλων νομισματικῶν πληθωρισμῶν, οἱ ὁποῖοι δίδουν κάποιαν ἔννοιαν εἰς τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν τοῦ χρήματος, δὲν φαίνεται ὅτι διαπιστοῦται σύμμετρος καὶ ἀνάλογος ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν τιμῶν. Κατὰ τὰς περιόδους ταύτας, πρέπει νὰ διακρίνωμεν διάφορα στάδια.

Εἰς τὸ πρῶτον στάδιον, ὅταν ἀκόμη ὁ πληθωρισμὸς δὲν ἔχῃ λάβει μεγάλην ἔντασιν, ἡ ἄνοδος τῶν τιμῶν εἶναι βραδυτέρα ἀπὸ τὸν ρυθμὸν διογκώσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, αἱ τιμαὶ ἀρχίζουν νὰ ἀνέρχωνται ταχύτερον. Ἀπὸ ἐνὸς σημείου μάλιστα καὶ πέραν, ὅχι μόνον παρακολουθοῦν τὸν ρυθμὸν τῆς αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἀλλὰ προπορεύονται τούτου.

Τότε ἀρχίζουν τὰ λεγόμενα ψυχολογικὰ φαινόμενα. Εἰς τὴν πραγματικότητά ὁ μηχανισμὸς ἐπενεργεῖ ὡς ἀκολούθως. Ὅταν εἰς μίαν χώραν αὐξηθῇ ὁ νομισματικὸς πληθωρισμὸς εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον, δημιουργηθῇ δὲ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ κατάστασις θὰ συνεχισθῇ, τότε οἱ ἄνθρωποι παύουν νὰ ἔχουν πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ νόμισμα καὶ σπεύδουν νὰ ἀπαλλαγοῦν αὐτοῦ, ἀγοράζοντες ἀμέσως καταναλωτικὰ ἀγαθὰ, ὡς καὶ διάφορα ἀντικείμενα ἔχοντα πραγματικὴν ἀξίαν.

Εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν δὲν εἶναι μόνον τὸ ἐν κυκλοφορίᾳ νόμισμα τὸ ὁποῖον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν τιμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται ὅτι πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ εἰς τὸ μέλλον. Εἰς τὰ οἰκονομικὰ φαι-

νόμενα παρουσιάζεται μία ὀλίγον παράδοξος κατάστασις, μεταξὺ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ. Εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ὡς γνωστόν, προηγεῖται πάντοτε τὸ αἷτιον καὶ ἔπεται τὸ ἀποτέλεσμα. Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα τῆς προβλέψεως καὶ τῆς προεξοφλήσεως τῶν μελλοντικῶν γεγονότων. Ἐπομένως, χάρις εἰς τὴν ἱκανότητα ταύτην, τὰ μελλοντικὰ γεγονότα ἔχουν τὴν ἰδίαν, περίπου, ἐπίδρασιν μὲ τὰ ἤδη πραγματοποιηθέντα. Ἡ πρόβλεψις τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν, προκαλεῖ πτώσιν αὐτῶν, ἡ δὲ πρόβλεψις τῆς ἀνόδου, αὕξησιν.

Τὸ πλέον τυπικὸν παράδειγμα εἶναι αἱ προβλέψεις περὶ τῆς ἐξελίξεως μιᾶς ἐσοδείας. Ἡ πρόβλεψις τῆς καλῆς ἐσοδείας, ὁδηγεῖ εἰς πτώσιν τιμῶν καὶ τῆς κακῆς ἐσοδείας, εἰς τὴν ἄνοδον. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρξῃ ἄμεσος προσφορὰ ἀγαθοῦ διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς τιμῆς. Ἡ προσφορὰ μὲ προθεσμιακὴν παράδοσιν, ἐξασκεῖ ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν.

Ὁ ἴδιος μηχανισμὸς τῆς προβλέψεως καὶ τῆς προεξοφλήσεως τῶν μελλοντικῶν γεγονότων λειτουργεῖ καὶ ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Δὲν ὑπάρχουν φαινόμενα αὐτόματα καὶ μηχανικά, προκαλοῦντα ἄλλα οἰκονομικά φαινόμενα. Τὰ οἰκονομικά φαινόμενα ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἀτόμου καὶ ὁδηγοῦν εἰς ἀποφάσεις. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ὁ ἄνθρωπος προβαίνει εἰς ἐκτίμησιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων καὶ ἀναλόγως λαμβάνει τὰς ἀποφάσεις του. Συνεπῶς, ἡ ἐπίδρασις ἐνὸς οἰκονομικοῦ φαινομένου, ἄλλοτε μὲν προκαλεῖ ἀποτέλεσμα, μικροτέρας ἐντάσεως, ἄλλοτε δέ, κατὰ πολὺ, μεγαλυτέρας. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰτίου ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν τοιαύτην πλοκὴν ἐμφανίζουν τὰ οἰκονομικά φαινόμενα, δὲν νομίζομεν ὅτι πρέπει, πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαφορῶν καταστάσεων, νὰ ἐπικαλούμεθα μηχανικὰς θεωρίας καὶ αὐτοματισμούς. Ἡρῶς τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὰ διάφορα φαινόμενα ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς του, οὗτος ὅμως δὲν μένει ἀδιάφορος καὶ μοιρολάτρης. Προβαίνει εἰς πράξεις καὶ ἐπιδρᾷ διὰ τῆς θελήσεώς του ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὑπάρχουν νόμοι οἰκονομικοί, ἐνεργεῖ ὅμως, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε θέτει τούτους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ ἐπιτυγχάνει ἀποτελέσματα εὐχάριστα. Διὰ τῆς παρατηρήσεώς του καὶ τῆς μελέτης, συλλαμβάνει τὴν ὑφὴν τῶν φαινομένων, ἀποτρέπει πλεῖστα δυσάρεστα ἀποτελέσματα καὶ ἐπιτυγχάνει ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπιθυμεῖ.

Ἡ σημασία τῆς παρεμβάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς γίνεται σαφέστερον ἀντιληπτὴ, διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν συναλλαγματικῶν φαινομένων. Εἰς τὸ πλαίσιον τοῦτο, αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουν ἐπιδράσεις ἀναμφισβητήτως ἀποτελεσματικάς. Δὲν ὑποκύπτει εἰς τὰς ἐκ τῶν πραγμάτων προκύπτουσας καταστάσεις, ἀλλὰ δημιουργεῖ νέας τοιαύτας,

συμφώνους πρὸς τὰς θελήσεις του καὶ ἐξυπηρετούσας τοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει.

4. Τὰ συναλλαγματικά φαινόμενα.

Ὅσάκις ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν προκύπτει μία διαφορά, παρίσταται ἀνάγκη μεταφορᾶς τοῦ ὑπολοίπου, ἀναλόγως τοῦ ἀποτελέσματος, πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, ἢ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικόν.

Ὁ τρόπος τῆς μεταφορᾶς τοῦ ὑπολοίπου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἰσχύοντος νομισματικοῦ συστήματος. Εἰς τὴν παλαιὰν περίοδον τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος, ὑπῆρχεν ἐλευθέρα διαπραγματεύσεις τοῦ συναλλάγματος. Κατὰ συνέπειαν, ἐὰν αἱ τιμαὶ τῶν ξένων συναλλαγμάτων ἀνῆρχοντο πέραν τοῦ σημείου ἐξαγωγῆς, χρυσοῦ, ἡ χώρα ἐνήργει ἐξαγωγὴν αὐτοῦσι χρυσοῦ πρὸς κάλυψιν τῶν πρὸς τὸ ἐξωτερικόν ὑποχρεώσεων της. Ἀντιθέτως, ἐλάμβανε χρυσὸν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐὰν αἱ τιμαὶ τῶν ξένων συναλλαγμάτων κατήρχοντο πέραν τοῦ σημείου εἰσόδου τοῦ χρυσοῦ.

Εἰς τὴν καλὴν περίοδον τῆς λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος, τὸ θέμα τῆς διακινήσεως τοῦ χρυσοῦ ἦτο ὑπόθεσις τῶν Τραπεζῶν καὶ ἰδίᾳ ὠρισμένων ἐξειδικευμένων ἰδρυμάτων, ἅτινα ἡσχολοῦντο μὲ τριγωνικὰς μεταφορὰς χρημάτων. Μετέτρεπον ἐν νόμισμα εἰς ἕτερον τοιοῦτον, ἀναλόγως τῆς τιμῆς αὐτοῦ, εἰς τὰς μεγάλας ἀγορὰς τοῦ Λονδίνου, Νέας Ὑόρκης, Παρισίων κ.τ.λ. ἐνήργουν δὲ καὶ τὰς ἀπαραιτήτους μεταφορὰς χρυσοῦ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν.

Μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἐφηρμόσθη, ἐκ μέρους ὠρισμένων χωρῶν, πολιτικὴ ἐλαστικότης ὡς πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος. Ἀντὶ νὰ διατηρηθῇ σταθερὰ ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος, ἀφήνετο αὕτη νὰ διακυμανθῇ, ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἐλάμβανε δὲ χώραν μεταφορὰ χρυσοῦ, μόνον ὁσάκις ἡ Κυβέρνησις ἐθεώρει τοῦτο σκόπιμον πρὸς συγκράτησιν μιᾶς ὠρισμένης τιμῆς συναλλάγματος.

Ὑπεστηρίζετο ὅτι, διὰ τῆς ἐλαστικότητος εἰς τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος, μία χώρα ἠδύνατο νὰ ἐξεύρη, κατόπιν διακυμάνσεων, ἐν ἐπίπεδον τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, δυνάμενον νὰ ἐξισορροπήσῃ ὅχι μόνον τὸ νόμισμα ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν οἰκονομίαν της. Οὕτω, ἐὰν μία χώρα ἐνεφάνιζεν ἔλλειμμα εἰς τὰς ἐξωτερικὰς της συναλλαγὰς, ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος νὰ διακυμανθῇ πρὸς τὰ κάτω, δηλαδὴ τὸ ξένον συνάλλαγμα νὰ ἀνέλθῃ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς μεγαλυτέρας ζητήσεως καὶ τῆς μικρότερας προσφορᾶς συναλλάγματος.

Ἡ ἄνοδος ὅμως τοῦ ξένου συναλλάγματος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὴν ἀνάσχεσιν τῶν εἰσαγωγῶν. Χάρις εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ὅγκου τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν, ἡ θέσις τῆς χώρας ἐνεφάνιζε βελτίωσιν καὶ ἡ ἐξισορρόπησις ἦτο πιθανή.

Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἔφερε καλὰ ἀποτελέσματα

μόνον εἰς μερικὰς περιπτώσεις. Κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀντὶ βελτιώσεως ἐσημειοῦτο χειροτέρευσις τῆς καταστάσεως, συνεπεία ἀκριβῶς τῆς διακυμάνσεως τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐξηρτᾶτο κυρίως ἐκ τοῦ βαθμοῦ παθητικότητος τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν τῆς χώρας. Ἐὰν τὸ ἔλλειμμα δὲν ἦτο σοβαρόν, μία πτώσις τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος ἡδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀξιόλογον αὐξήσιν τῶν ἐξαγωγῶν, μείωσιν τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ συναλλαγματικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας. Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ χώρα ἔπρεπε νὰ ἔχῃ προϊόντα πρὸς διάθεσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ δυνατότητας ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς.

Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ἔλλειμμα ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγῶν ἦτο μεγάλου βαθμοῦ, ἡ αὐξήσις τῆς τιμῆς τοῦ ξένου συναλλάγματος ἐπέφερεν, ἀντὶ βελτιώσεως, χειροτέρευσιν τῆς καταστάσεως. Ἀλλωστε ἡ συνεχὴς διακύμανσις τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν ἡδύνατο νὰ προσλάβῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ νομισματικοῦ πολέμου.

Δι' ὅλους τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἐθεωρήθη προτιμότερα ἡ διατήρησις σταθερᾶς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος καὶ ὁ ἔλεγχος ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐπὶ πλεόν, εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν δὲν ἔχομεν μόνον ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ συναλλάγματος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐξαγωγάς, ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτῶν μέτρα ἐνισχύσεως καὶ ἐπιχορηγήσεων.

Ἐὰν παρ' ὅλα τὰ μέτρα ταῦτα, ἡ συναλλαγματικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας παρουσιάσῃ δυσκολίας, τότε θεωρεῖται ἀπαραίτητος ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος. Βεβαίως τὰ ἐν λόγῳ μέτρα εἶναι ἀπόρροια ἀνωμάλων καταστάσεων. Κατὰ τὰς πολεμικὰς περιόδους ὑπάρχουν ἀνάγκαι μεγάλων δαπανῶν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς κανονικῆς φορολογίας δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κάλυψις τῶν δαπανῶν, τότε γίνεται προσφυγὴ εἰς ἕτερον εἶδος φορολογίας, τὸν νομισματικὸν πληθωρισμόν.

Ἡ πολιτικὴ ὅμως αὕτη συντελεῖται ἐντὸς κλειστοῦ κυκλώματος. Διατηρεῖται ἡ ἰδίᾳ τιμὴ συναλλάγματος καὶ ἐπιβάλλεται ἔλεγχος ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ συνέπειαν αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ ἐσωτερικόν σημειώνουν ἄνοδον καὶ δημιουργεῖται διαφορὰ τιμῶν ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Τὸ ἐθνικὸν νόμισμα μετατρεπόμενον εἰς ξένα συναλλάγματα δίδει τὴν δυνατότητα ἀγορᾶς περισσοτέρων ἀγαθῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τῶν ὅσων συνήθως ἀγοράζει τις εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐνθαρρύνει τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ παρεμποδίζει τὰς ἐξαγωγάς. Ὅλα τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμενα ἀγαθὰ ἔχουν χαμηλὰς τιμὰς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐγχώρια, τὰ ὅποια εἶναι ὅλα ἀκριβά. Μόνη θεραπεία, εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, εἶναι ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος, ἡ ὁποία ἐπιφέρει ἐξίσωσιν μεταξὺ τιμῶν ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Διὰ νὰ διατηρηθῇ ὅμως ἡ νέα σχέσις τοῦ νομίσματος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποφύγῃ ἡ χώρα νέον πληθωρισμόν καὶ νέαν ἄνοδον τιμῶν. Δεδομένου ὅτι

τὰ ἴδια αἷτια παράγουν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἐὰν ὁ πληθωρισμὸς συνεχισθῇ τότε θὰ δημιουργηθῇ νέα διαφορὰ μεταξὺ τιμῶν ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, ὁπότε πρέπει νὰ γίνῃ νέα νομισματικὴ ὑποτίμησις.

Τοιαύτη εἶναι ἡ λυπηρὰ ἱστορία τῶν συγχρόνων νομισματικῶν ὑποτιμήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἡ χώρα μας ἔχει ἴσως τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν, ἐφόσον ἡ δραχμὴ μας ὑπέστη, ἀπὸ τοῦ 1944 μέχρι τοῦ 1953, ἐξ ἀλλεπαλλήλους ὑποτιμήσεις, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ δολλαρίου ἀπὸ 150 δραχμὰς ἐφθασεν εἰς τὰς 30.000 δραχμὰς παλαιᾶς ἐκδόσεως.

Σήμερον εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας ὑπάρχει ἔλεγχος συναλλάγματος καὶ περιορισμὸς εἰς τὰς εἰσαγωγὰς τῶν ἀγαθῶν. Βεβαίως διάφοροι διεθνεῖς ὀργανισμοὶ καταβάλλουν προσπάθειάς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ ἐπάνοδον εἰς τὴν μετατρεψιμότητα τῶν νομισμάτων. Εἰς τὴν ὁδὸν ὅμως ταύτην τὰ ἀποτελέσματα εἶναι μικρά, ἡ δὲ πορεία φαίνεται ἀνηφορικὴ. Ἐπομένως, εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἐὰν τελικῶς θὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ μέτρον τῆς ὀλικῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ διεθνοῦς [ἐμπορίου ἀπὸ τοὺς ποσοτικούς περιορισμούς, ἐπιτευχθῇ δὲ συγχρόνως ἡ τόσον ποθουμένη μετατρεψιμότης τῶν διαφόρων νομισμάτων.

Σήμερον ἡ ἐξέλιξις τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ κάθε χώρα ἔχει ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ συμφέροντός της, διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰς διεθνεῖς ἀνταλλαγὰς. Ἡ ἐλευθερία ἐξυπηρετεῖ κυρίως ὠρισμένας ἰσχυρὰς οἰκονομίας εἰς βάρος τῶν ἀδυνάτων. Τοῦτο ἀντιλαμβάνονται σαφῶς αἱ διάφοροι χῶραι καὶ διὰ τοῦτο ἀγωνίζονται, μὲ ὅλους τοὺς ἐντέχνους τρόπους, ἵνα ἐπιτύχουν καλλίτερα ἀποτελέσματα.

Πιθανὸν τὰ συστήματα τῶν περιορισμῶν νὰ προξενοῦν γενικὴν βλάβην. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ὅμως τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς εἶναι ἐπάναγκες νὰ δημιουργηθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις. Ὁ προστατευτισμὸς καὶ τὰ περιοριστικὰ μέτρα δὲν προέρχονται ἀπὸ ἰδιοτροπίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' ἀνταποκρίνονται εἰς βαθυτέρας ἀνάγκας. Ἡ ὅλη ἐξέλιξις τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας παρουσιάζει σοβαρὰς δυσχερείας. Ἡ ἐξισορρόπησις πολλῶν οἰκονομιῶν εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος, βάσει τοῦ συστήματος τῶν ἐλευθέρων ἀνταλλαγῶν. Διὰ τοῦτο αἱ διάφοροι χῶραι φροντίζουν νὰ ἀποτρέψουν ὠρισμένας συνεπείας διὰ σειρᾶς μέτρων, ἅτινα ἔχουν ἀσφαλῶς ἐπίπτωσιν ἐπὶ ἄλλων οἰκονομιῶν καὶ καθιστοῦν ἀνώμαλον τὴν πορείαν τῆς ὅλης διεθνοῦς οἰκονομίας.

Διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν περιοριστικῶν μέτρων, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ληφθοῦν ἀποφάσεις εἰς τὸ πλαίσιον τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, δυνάμεναι νὰ ἐξασφαλίσουν ἰσορροπίαν καὶ ἱκανοποιητικὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν χωρῶν. Μὲ τὴν σημερινὴν κατάστασιν δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν γραμμὴν ὁ προστατευτισμὸς καὶ τὰ περιοριστικὰ μέτρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙΙ.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ

1. Τὰ αἷτια τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ προστατευτισμοῦ.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως καὶ ἡ ἐπικρατήσασα ἐμπορικὴ πολιτικὴ, ἐμφανίζουν μίαν σοβαρὰν ἀντίθεσιν. Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, κατὰ γενικὸν κανόνα, κατεδίκασε τὸν προστατευτισμὸν καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Εἰς τὴν πρᾶξιν ὅμως ὁ προστατευτισμὸς ἔτυχε λίαν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον κατέστη πανίσχυρος.

Εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, μία μόνον μικρὰ ἀναλαμπή, ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ἐμφανίζεται μεταξὺ 1840 καὶ 1870. Μετέπειτα ὁ προστατευτισμὸς συνεχίζει τὴν ἄνοδόν του. Τέλος, ἡ ἐξάρθρωσις τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, συνεπεία τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, τῆς μεγάλης κρίσεως τοῦ 1929 μέχρι 1933 καὶ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ὡδήγησαν εἰς τὰ σημερινά, τόσον περιοριστικά, μέτρα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἐνὸς φαινομένου τὸ ὁποῖον χρήζει μιᾶς αἰτιολογικῆς ἐξηγήσεως. Πράγματι, διὰ ποῖον λόγον ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν γραμμὴν ὁ προστατευτισμὸς καὶ τὰ περιοριστικὰ μέτρα καὶ ὅχι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου ; Καὶ ὅμως ἡ τελευταία αὕτη ἐθεωρεῖτο ὡς ὀρθότερα ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Οἱ λόγοι εἶναι πολλοί. Δὲν θὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα παρὰ τοὺς κυριωτέρους :

Α'. Ὁ πολιτικὸς παράγων : Ὁ κόσμος εἶναι διηρημένος εἰς Ἕθνη, δὲν ὑπάρχουν δὲ πάντοτε ἀγαθαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν. Ἐπομένως, κάθε χώρα διστάζει νὰ ἀκολουθήσῃ μίαν γενικὴν ἐξειδίκευσιν εἰς τὴν παραγωγὴν, ἥτις ὀδηγεῖ εἰς στενὴν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς. Ἐνώπιον μιᾶς ἐκρύθμου διεθνοῦς καταστάσεως, εἶναι φυσικὸν κάθε χώρα νὰ ἐπιδιώξῃ σύνθεσιν τῆς παραγωγῆς της, ἐπιτρέπουσαν μερικὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκ τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας. Βεβαίως τοῦτο δὲν εἶναι πραγματοποιήσιμον πέραν ἐνὸς ὅριου. Ἐπομένως τὰ κηρύγματα περὶ αὐταρκείας, ἐκ μέρους ὠρισμένων χωρῶν, ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἀνιλήψεις ἀπραγματοποίητοι καὶ ὅλως ἀνεδαφικά. Ἡ διεθνὴς οἰκονομία ἐμφανίζει τοιαύτην σύνθεσιν καὶ παρουσιάζει τόσα πλεονεκτήματα δι' ὅλας τὰς συναλλασσομένας χώρας, ὥστε οὐδεμία ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ἀπομονωθῇ τελείως καὶ νὰ διακόψῃ τὰς μετὰ τῶν ἄλλων χωρῶν συναλλαγὰς της.

Β'. Τὰ ἀδύνατα σημεῖα τῆς θεωρίας : Ἄλλος λόγος ἐπικρατήσεως

τοῦ προστατευτισμοῦ εἶναι τὰ ἀδύνατα σημεῖα τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἡ παρὰ τῆς θεωρίας ὑποσχομένη ἐξισορρόπησις τῆς οἰκονομίας τῶν διαφόρων χωρῶν, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδύνατος. Ὅταν μάλιστα, τόσον διὰ λόγους οἰκονομικούς, ὅσον καὶ διὰ λόγους πολιτικούς ἢ μετανάστευσις ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐλευθέρα, ἡ θεωρία τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἔχασε, σχεδόν, τὴν ἀξίαν της. Ἡ ἐλευθέρᾳ μετακίνησις τῆς ἐργασίας ἀπετέλει παράγοντα σοβαρὸν ἐξισορροπήσεως τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν.

Εἷς ἄλλος λόγος σοβαρός, εἶναι ἡ ἀφομοίωσις παρὰ τῆς θεωρίας τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Καὶ ὅμως ἀρκεῖ μικρὰ παρατηρήσεις, πρὸς διαπίστωσιν τῆς μεγίστης διαφορᾶς ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Εἶναι πασιφανές ὅτι οὐδεμία χώρα δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ μιᾶς ἀξιολόγου βιομηχανίας. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας, κατὰ τὴν παιδικὴν τῆς ἡλικίαν, ἀπαιτεῖται προστασία, δεδικαιολογημένως πλέον ἡνοίχθη ἡ πύλη εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ προστατευτισμοῦ.

Γ'. *Παντοδυναμία τοῦ παραγωγοῦ* : Ἀλλὰ καὶ ἡ παντοδυναμία τοῦ παραγωγοῦ εἶναι εἷς λόγος σοβαρός ὅστις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ προστατευτισμοῦ. Ἐντὸς τῆς οἰκονομίας, ἕκαστον ἄτομον ἔχει συμφέροντα ὑπὸ τὴν διπλὴν ιδιότητα : τοῦ παραγωγοῦ καὶ τοῦ καταναλωτοῦ. Εἶναι, ὅθεν, φυσικόν, ἡ προσοχὴ ἐνὸς ἐκάστου νὰ στραφῇ κυρίως εἰς τὴν προάσπισιν τῶν συμφερόντων του, ὡς παραγωγοῦ. Τοῦ κυρίου δηλ. ἐπαγγέλματος ἐκ τοῦ ὁποίου προσπορίζεται τὰ εἰσοδήματά του.

Ἡ ὑπεράσπισις τοῦ συμφέροντος τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ εἶναι λίαν δυσχερής. Καταναλωταὶ εἶναι τὸ σύνολον τῶν κατοίκων μιᾶς χώρας, τὰ δὲ παρ' αὐτῶν χρησιμοποιούμενα προϊόντα πολυάριθμα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ὁργάνωσις τῶν καταναλωτῶν εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, εἶναι φυσικόν, ὁ βιομήχανος, ὁ ἀγρότης, καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ παραγωγοὶ νὰ ἐξασκοῦν μίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας. Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ προστασία τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ εἰς περιπτώσεις ἀκόμη κατὰ τὰς ὁποίας αὕτη δυσκόλως δικαιολογεῖται.

Τοῦτο βεβαίως καταλήγει πολλάκις εἰς τὴν ἐπιβάρυνσιν τῆς καταναλώσεως, διευκολύνεται ὅμως ἡ κατάστασις αὕτη διότι κάθε ἄτομον στρέφει τὰς ἐνεργείας του κυρίως πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν ἐκ τῆς ἐπαγγελματικῆς του ἐργασίας εἰσοδημάτων. Ὁ ὑπάλληλος, ὁ ἐργάτης, ὁ ἐπαγγελματίας δίδουν ὅλως μικρὰν προσοχὴν καὶ δὲν προβαίνουν εἰς ἀποτελεσματικὰς ἐνεργείας ἐναντίον τῶν μέτρων ἅτινα αὐξάνουν τὰς τιμὰς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν. Λαμβάνουν μάλιστα ὡς δεδομένον τὴν ἄνοδον τῶν τιμῶν καὶ ἐπιδιώκουν διὰ τῶν ἐνεργειῶν των τὴν παράλληλον αὐξήσιν τῶν εἰσοδημάτων των.

Ὑπάρχει, συνεπῶς, μία ἀποφασιστικὴ ἐπίδρασις ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας, οὕτω δὲ μόνον ἐξηγοῦνται διάφορα μέτρα, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἀντίκεινται εἰς τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα τῆς χώρας.

Δ'. *Κυκλικαὶ διακυμάνσεις* : Μέγα ἐπίσης αἷτιον τῆς ἀνόδου τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ τῶν περιοριστικῶν μέτρων εἶναι αἱ κυκλικαὶ διακυμάνσεις. Ἡ διεθνὴς οἰκονομία, καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα, ἐγνώρισεν, ἀνὰ δεκαετίαν, περίπου, κυκλικὰς διακυμάνσεις. Διεπιστώθη ἐκ παρατηρήσεων ὅτι, ὁσάκις ἐνεφανίζοντο δυσχέρειαι εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν, ἐξεδηλοῦτο ἀμέσως ἡ λῆψις μέτρων ὑπὸ τῶν διαφόρων χωρῶν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐγchwρίου παραγωγῆς.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὅλα τὰ μέτρα ταῦτα, ἀντὶ νὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν τῆς διεθνoῦς οἰκονομίας, ἐπηύξησαν τὰς δυσχερείας, οὐδεμία ὅμως χώρα εἶναι διατεθειμένη νὰ μείνῃ ἀδιάφορος ἐνώπιον ὠρισμένων δυσαρέστων οἰκονομικῶν φαινομένων. Ὅταν τὰ προϊόντα μιᾶς χώρας δυσκόλως διατίθενται, προβάλλει ἀμέσως ὡς λύσις ἡ διαφύλαξις τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς ὑπὲρ τῆς ἐγchwρίου παραγωγῆς. Βεβαίως τὰ μέτρα ταῦτα προκαλοῦν ἀντίδρασιν καὶ ἀντίποινα, οὐδεμία ὅμως δύναμις ὑπάρχει πρὸς παρεμπόδισιν ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων τούτων. Ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἀπόφασις ἔχουν χαρακτηῖρα ἐνστικτώδη. Κάθε χώρα νομίζει ὅτι ἔχει καθῆκον νὰ λάβῃ μέτρα ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ἐγchwρίου παραγωγῆς, ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν της, ὑπὲρ τοῦ νομίσματός της κ.τ.λ.

Ὅταν αἱ χῶραι, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἤρχισαν νὰ υἱοθετοῦν τὴν πολιτικὴν τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ τῶν περιορισμῶν, ἦτο λίαν φυσικὸν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς διεθνoῦς οἰκονομίας.

Τελικῶς ὅμως φαίνεται ὅτι ἡ προστασία εἶναι μία πολιτικὴ ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐκβιομηχάνησιν ἐκάστης χώρας καὶ γενικῶς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῶν καθυστερημένων χωρῶν.

Ε'. *Ἡ προστασία ὡς μέσον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως* : Ἐκ πρώτης ὀψεως τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου φαίνονται βάσιμα. Ἐν τούτοις ὅμως, διεπιστώθη, κατόπιν ἱστορικῶν παρατηρήσεων, ὅτι ὁ προστατευτισμὸς δὲν ἐστερεῖτο σημασίας. Ἰδίᾳ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ προστασία παρουσιάζεται ὡς μία ἀναπότρεπτος ἀνάγκη.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις συνετελέσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Μεγάλῃν Βρεταννίαν. Ἡ χώρα αὕτη ἀπέκτησε σαφῇ ὑπεροχὴν εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας χώρας. Ἐπομένως, ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐπεκταθῇ ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις εἰς ἄλλας χώρας, ἄνευ τῆς δασμολογικῆς προστασίας.

Οὕτω ἐξηγεῖται, καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα, ἡ ἀντίδρασις τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Η.Π.Α. καὶ τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, ἡ ὁποία διηυκόλυνε τὴν κατάκτησιν τῆς διεθνoῦς ἀγορᾶς

ὑπὸ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Ἡ θεωρία τοῦ προστατευτισμοῦ ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας ἐξεπονήθη κυρίως ὑπὸ τοῦ F. List καὶ ἐθεωρήθη ἐν μέτρον ἀπαραίτητον διὰ τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῆς βιομηχανίας.

Κατὰ τὸν List, ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις συντελεῖται ὑπὸ μορφήν διαφόρων φάσεων. Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον αὕτη ἐξελίσσεται ὁμαλῶς, χάρις εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων. Μετέπειτα ὅμως, δεδομένου ὅτι ὠρισμένοι λαοὶ ἐπραγματοποίησαν εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν μεγαλυτέραν πρόοδον, τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παρεμπόδισιν τῶν ἄλλων λαῶν ἵνα καὶ οὗτοι φθάσουν εἰς τὸ στάδιον τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ἡ ἐφαρμογὴ πολιτικῆς προστατευτικῆς, καθ' ὅλον τὸ στάδιον τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τῆς βιομηχανίας. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα, κατὰ τὸν List, τὴν διατήρησιν τῆς βιομηχανικῆς ὑπεροχῆς τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἥτις προεπορεύετο τῶν ἄλλων χωρῶν.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι, ὅλαι αἱ χῶραι ἐφήρμοσαν πολιτικὴν προστατευτισμοῦ προκειμένου νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐπεκρίθη σφοδρῶς, ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Οὕτω, παρετηρήθη ὅτι ἡ βιομηχανία, ἐκάστης χώρας ἐπικαλεῖται πάντοτε τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας της καὶ ζητεῖ προστασίαν. Οὐδέποτε ὁμολογεῖ τὰ ἔτη της καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι διανύει πάντοτε στάδιον παιδικῆς ἡλικίας.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην καὶ μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν ἀκόμη τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου πλεῖστοι εἶναι οἱ ἀναγνωρίσαντες ὡς ὀρθὰ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς προστασίας τῆς βιομηχανίας κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως ταύτης.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γεωργίαν, πολλοὶ οἰκονομολόγοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ List, ὑπεστήριξαν ὅτι δὲν δικαιολογεῖται ὁ προστατευτισμός. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη ἐπεκρίθη, ὡς μὴ εὐσταθοῦσα. Διὰ τὸν List μάλιστα περετηρήθη ὅτι ἦτο ὁπαδὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα, διότι ἡ χώρα του, ἡ Γερμανία, ἦτο ἐξαγωγεὺς γεωργικῶν προϊόντων, καὶ ἐπομένως εἶχε κάθε συμφέρον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν φιλελευθέρας πολιτικῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα.

Ἄλλαι χῶραι ὅμως, αἵτινες εἶχον ἀνάγκην γεωργικῆς ἀναπτύξεως δὲν παρέλειψαν νὰ ἐφαρμόσουν πολιτικὴν προστασίας διὰ τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα. Ὅταν μία χώρα ἐργάζεται εἰς ἑδάφος ὀλιγώτερον γόνιμον, ἡ προστασία καθίσταται τελείως ἀπαραίτητος. Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἄνευ τῆς τελωνιακῆς προστασίας, πλεῖστα τῶν βιομηχανικῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων θὰ ἦσαν ἀνύπαρκτα. Χάρις εἰς τὸν προστατευτισμόν, τὰ γεωργικὰ προϊόντα φύονται ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ βιομηχανία εὕρισκει πρόσφορον κλίμα ἀναπτύξεως.

Τὸ ὅλον θέμα εἶναι ζήτημα καλοῦ ὑπολογισμοῦ, διότι ὁ προστατευτισμὸς εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πρέπει νὰ φθάνῃ τὰ ἄκρα. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Σμίθ, κατὰ τοῦ προστατευτισμοῦ εἶναι λίαν τυπικόν. Πράγματι, παρετήρει ὁ Σμίθ, διὰ τῆς μεθόδου τῶν θερμοκηπίων εἶναι δυνατόν καὶ εἰς τὰς πλέον ψυχρὰς χώρας νὰ ὠριμάσουν σταφυλαὶ καὶ νὰ παραχθῇ ἐξαίρετος οἶνος. Ποῖον ὅμως θὰ εἶναι τὸ κόστος ;

Τὸ πρόβλημα διὰ τὴν χώραν ἣτις ἐφαρμόζει πολιτικὴν τελωνιακῆς προστασίας εἶναι νὰ μὴν ὑπερβῇ ὠρισμένα ὅρια τοῦ κόστους, ὅποτε ἡ πρᾶξις εἶναι ἐπιζημία καὶ ὄχι ὠφέλιμος. Ἐπὶ πλέον, ἐὰν λάβωμεν ὑπὸ σημείωσιν ὅτι ἡ βιομηχανία δημιουργεῖ μεγαλύτερα εἰσοδήματα, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν γεωργίαν, τότε εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὰ περιθώρια προστασίας ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερα.

Πολλάκις ὅμως ὁ προστατευτισμὸς ἀντλεῖ ἐπιχειρήματα καὶ ἐκ τῆς νομισματικῆς καταστάσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τῆς χώρας. Πιστεύεται ὅτι, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, εἶναι δυνατόν νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν, εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο εἶναι παθητικόν.

Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ταύτας, εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ὑποστηρίξῃ τις ὅτι, ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τοῦ προστατευτισμοῦ, ἐφαρμόζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ προκύπτουν πάντοτε ὀφέλη καὶ πλεονεκτήματα. Ἐπὶ πλέον, οἱ ὑπολογισμοὶ εἶναι ἐξαιρετικὰ δυσχερεῖς καὶ τελικῶς τὸ ἀποτέλεσμα λίαν ἀβέβαιον. Διὰ τοῦτο ὁ προστατευτισμὸς θὰ εἶχεν ἀκόμη περισσοτέρους ἐπικριτάς, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὸ μέγα θέμα τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ ἀργοῦντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ὁ λόγος αὗτος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δικαιολογεῖ καὶ εὐλογεῖ πλήρως καὶ τὸν πλέον ἔντονον προστατευτισμόν.

2. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἐσημειώθησαν πλεῖσται διαταραχαὶ εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν. Μία ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ παρεμπόδισις τῆς μεταναστεύσεως. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διατήρησιν σχολάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς ὠρισμένας χώρας.

Ἄλλ' ἡ ἔλλειψις ἐργασίας διὰ τοὺς ἐργάτας ἔχει ἐπίδρασιν λίαν δυσμενῆ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας. Πρῶτον, ἡ χώρα στερεῖται τοῦ εἰσοδήματος ὅλων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι παραμένουν ἄνευ ἐργασίας. Δεύτερον, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δαπανηθοῦν διάφορα ποσὰ πρὸς συντήρησιν τῶν ἀνέργων.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἀναφαίνεται ἀμέσως ἐν σοβαρὸν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ προστατευτισμοῦ. Ἐὰν διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης παραχθῇ ἐν ἀγαθὸν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, εἶναι λίαν πιθανὸν ἡ πρᾶξις

νὰ εἶναι συμφέρουσα, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ κόστος τοῦ προϊόντος εἶναι λίαν ὑψηλόν, ἐν σχέσει μὲ ὁμοειδῆ προϊόντα εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Προκειμένου εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην νὰ ὑπολογισθῇ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκπεσθῇ ἐκ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, ὅχι μόνον τὸ εἰσοδήμα τῶν ἐργατῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξοδα συντηρήσεως αὐτῶν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνεργίας.

Συνεπῶς, εἶναι προφανές ὅτι τὸ περιθώριον τοῦτα εἶναι λίαν ἀξιόλογον καὶ πλεῖστα προϊόντα δύνανται νὰ παραχθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀντὶ νὰ εἰσαχθοῦν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔστω καὶ ἐὰν προσφέρωνται εἰς χαμηλοτέρας τιμὰς. Ἐπὶ πλέον διὰ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ὑπάρχει καὶ τὸ θέμα τῆς δημιουργίας μεγαλυτέρων εἰσοδημάτων. Πράγματι, ὡς ἐξεθέσαμεν ἤδη, αἱ συνθήκαι τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς εἶναι διάφοροι τῶν συνθηκῶν τῆς γεωργίας. Ἡ τελευταία αὕτη, εἰς κάθε βῆμα της, ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ ἐπὶ τῆς ἐξελιζέως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Ἀντιθέτως, εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν, ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ρυθμίζει τὰ τῆς παραγωγῆς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν τιμῶν συντελεῖται ὑπὸ συνθήκας διαφορῶν. Τὰ γεωργικὰ προϊόντα εἶναι, κατὰ κανόνα, φθαρτά, δὲν ἐπιδέχονται δὲ ἐναποθήκευσιν μεγάλης διαρκείας. Καὶ ἡ ἐλαστικότης τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως δὲν εἶναι ἡ ἰδία εἰς τὰ γεωργικὰ καὶ εἰς τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Ἐὰν εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέσωμεν καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή ἀπαιτεῖ ἐξειδίκευσιν καὶ γνώσεις, τότε ἀντιλαμβανόμεθα διὰ ποίους λόγους τὰ ὑπὸ τῆς βιομηχανίας παραγόμενα εἰσοδήματα εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῶν εἰσοδημάτων τῆς γεωργίας.

Ἀπαντα τὰ ἀνωτέρω σημαίνουν, ὅτι ὑπάρχει σειρὰ ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς ἐγχωρίας παραγωγῆς, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι : Ἡ δημιουργία εἰσοδήματος ὑπὲρ τοῦ σχολάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἡ ἀποφυγὴ δαπάνης πρὸς συντήρησιν τῶν εἰς ἀνεργίαν εὐρισκομένων ἐργατῶν, τέλος δέ, ἡ δημιουργία μεγαλυτέρων εἰσοδημάτων ἐκ μέρους τῆς βιομηχανίας.

Ἡ ἀνάλυσις τῶν ἀνωτέρω ἀνάγεται εἰς τὰ λεγόμενα πρωτογενῆ φαινόμενα. Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ὅμως ὑπάρχουν καὶ δευτερογενῆ, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὑπολογισθοῦν ἐπίσης. Ἐπὶ παραδείγματι, κάθε δαπάνη πρὸς ἀγορὰν ἀγαθοῦ ἔχει μεταδοτικὴν ἐπίδρασιν καὶ ὁδηγεῖ εἰς γενικωτέραν αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως. Τὸ δαπανηθὲν χρῆμα εἶναι λίαν πιθανὸν νὰ συντελέσῃ εἰς δευτέραν καὶ τρίτην ἀγορὰν ἀγαθοῦ. Μία οἰκονομικὴ πρᾶξις θέτει εἰς ἐνέργειαν δύναμιν, ἡ ὁποία προξενεῖ σειρὰν ὁλόκληρον πράξεων.

Τὰ πολλαπλασιαστικὰ φαινόμενα ἐκδηλοῦνται ὅχι μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καταναλώσεως ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπενδύσεων. Κάθε δαπάνη ἐπενδύσεως ὁδηγεῖ εἰς ἄλλας δαπάνας, τόσον ἐπενδύσεως, ὅσον καὶ καταναλώσεως. Οὕτω, ἡ οἰκονομία, ἐν τῷ συνόλῳ της, δέχεται εὐνοϊκὴν ὥθησιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀναπτύξεως.

Ἐπὶ πλέον τὰ πολλαπλασιαστικὰ φαινόμενα συνδέονται καὶ μὲ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον καὶ ἀποτελοῦν πρόσθετον λόγον διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Οὕτω, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, χάρις εἰς τὴν ἐφαρμογὴν προστατευτικῆς πολιτικῆς, ὥς καὶ ἡ αὕξησις τῶν ἐξαγωγῶν διὰ τοῦ καταλλήλου χειρισμοῦ τοῦ ὅλου θέματος, ὁδηγοῦν εἰς πολλαπλασιαστικὰ φαινόμενα, ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέγεθος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ, τὸν συντελεστὴν τῶν πολλαπλασιαστικῶν φαινομένων, οὗτος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πορείας τῆς ὅλης οἰκονομίας, τῆς εὐαισθησίας ταύτης, τῆς ἐλαστικότητος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως καὶ ἐν γένει τῶν διαφορῶν συνθηκῶν. Συνήθως κατὰ μέσον ὅρον, ὁ συντελεστὴς τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ὑπολογίζεται εἰς τὸ διπλάσιον τῆς δαπάνης, εἶναι δηλαδὴ δύο. Εἰς ὠρισμένους λίαν εὐνοϊκὰς περιπτώσεις, δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ τριπλάσιον, εἰς ἄλλας ὅμως εἶναι ἑλαττον τοῦ δύο. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πέριξ τοῦ διπλασίου περιστραφῇ ὁ συντελεστὴς τοῦ πολλαπλασιαστοῦ, τοῦτο ἀποτελεῖ σοβαρὸν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων τῶν σχετιζομένων μὲ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, ἀποκομίζεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι, ὅσον προχωρεῖ ἡ ἀνάλυσις τόσον περισσότερα καὶ ἰσχυρότερα ἀναφαίνονται τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Ἐν κατακλεῖδι, καθίσταται πασιφανὲς ὅτι, μία χώρα ἔχουσα σχολαζούσας ἐργατικὰς χεῖρας, ἔχει συμφέρον νὰ ἐφαρμόσῃ πολιτικὴν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, διὰ τῆς υἱοθετήσεως τῆς μεθόδου τοῦ προστατευτισμοῦ.

Βεβαίως, εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουν ὅρια. Ἐναπόκειται εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἔρευναν νὰ διαπιστώσῃ μέχρι ποίου σημείου ἡ προστασία εἶναι ἐπωφελὴς καὶ πότε εἶναι ἐπιζημία. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν χωρῶν, ὡς ἡ Ἑλλάς, αἵτινες ἐμφανίζουν ὅλα τὰ γνωστὰ φαινόμενα τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς προστατευτικῆς πολιτικῆς ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν πραγμάτων. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος πρὸς ἐξασφάλισιν ἐργασίας εἰς τοὺς ἀνέργους καὶ ὑποαπασχολουμένους καὶ βελτιώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐργαζομένων.

Διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ὅμως ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἡ προστατευτικὴ πολιτικὴ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐνταχθῇ ἐν τῷ πλαίσιῳ σειρᾶς ὁλοκλήρων μέτρων. Ἡ προστασία μόνη τῆς δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἀποτελεῖ βεβαίως αὕτη ὅρον ἀπαραίτητον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐγχωρίας παραγωγῆς, ὅχι ὅμως καὶ ἐπαρκῆ τοιοῦτον.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ πρέπει νὰ βασισθῇ ἐπὶ ἑνὸς συνόλου μέτρων, ἅτινα ἀποτελοῦν ἐν ὀρθολογικὸν οἰκονομικὸν πρόγραμμα. Ὡς βάσις θὰ ληθῇ ἡ προώθησις ὠρισμένων ἐπενδύσεων, κατόπιν προσεκτικῆς ἀξιολογήσεως τῶν διαφορῶν κλάδων τῆς οἰκονομίας. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐπενδύσεις ὁδηγοῦν εἰς διάφορα ἀποτελέσματα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ προσεκτικὴ

παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ πιθανότης δημιουργίας διαφόρων δυσκολιῶν, τῶν λεγομένων στενῶν διαβάσεων, κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας.

Διαφαίνεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως ὅτι ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου δὲν πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ μόνον εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐφαρμογῆς μιᾶς πολιτικῆς προστατευτισμοῦ καὶ προωθήσεως ὠρισμένων ἐπενδύσεων, ἀλλὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν παρακολούθησιν ὅλων τῶν μεγεθῶν τῆς οἰκονομίας, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀλληλεπιδράσεις αὐτῶν. Ἐπομένως, τὰ μεγέθη τῆς παραγωγῆς, τῆς καταναλώσεως, τῶν ἐπενδύσεων, τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, τῶν τιμῶν καὶ τῶν ἡμερομισθίων, τῶν εἰσ-γωγῶν καὶ τῶν ἐξαγωγῶν κ.τ.λ., εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάζωνται κατὰ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν καὶ νὰ λαμβάνῃ χώραν ἐπέμβασις εἰς τὰ σημεῖα ὅπου ὁ οἰκονομικὸς μηχανισμὸς φαίνεται ὅτι δημιουργεῖ ἐμπλοκάς.

Ἡ ἀπαρίθμησις καὶ μόνον τῶν μεγεθῶν τῆς οἰκονομίας, τὰ ὅποια χρή-ζουν παρακολουθήσεως καὶ σχετικῆς κατευθύνσεως προξενεῖ πραγματικὸν δέος. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν τάσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀναμείνῃ τὰ πάντα ἀπὸ τοὺς λεγομέ-νους οἰκονομικοὺς αὐτοματισμούς. Δυστυχῶς, τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τοὺς περιφήμους οἰκονομικοὺς αὐτοματισμούς καὶ ὅτι ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία ἀναπόδραστος ἀνάγκη.

Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν σκόπιμον, εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς παρούσης ἐργα-σίας, νὰ ἐξετάσωμεν τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομίας μας, ὡς καὶ τὰς διαφόρους προϋποθέσεις πρὸς πραγματοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀνα-πτύξεως.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τὸ ἀρχικὸν πρόγραμμα τῆς παρούσης ἐργασίας ἦτο νὰ περιλάβῃ αὕτη δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος νὰ ἐρευνηθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, εἰς τὸ δεύτερον αἱ βασικαὶ ἀδυναμίαι τῆς οἰκονομίας μας.

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐρένης ἦτο τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας μία πρώτη καὶ βασικὴ προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ καταλλήλου καὶ συμφερούσης ἐμπορικῆς πολιτικῆς διὰ τὴν χώραν μας. Ἡ προϋπόθεσις ὅμως αὕτη δὲν ἀρκεῖ. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ τηρηθοῦν, ἵνα φθάσωμεν εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας. Πρόκειται περὶ θεμάτων, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐν γένει διάρθρωσιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῶν διαφορῶν ἐκδηλώσεων τούτου.

Τὰ προβλήματα ταῦτα ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνηθοῦν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας, τιτλοφορούμενον : Τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομίας μας.

Τὸ μὲν πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἡ παροῦσα μελέτη, παρεδόθη εἰς τὸ Τυπογραφεῖον κατὰ μῆνα Ἰούνιον ἐ.ε., τὸ δὲ δεύτερον εὐρίσκεται ἐπίσης συντεταγμένον. Διὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, δὲν ἀπαιτεῖται παρὰ μικρὰ ἀκόμη ἐπεξεργασία.

Δυστυχῶς, αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐκδόσεως μᾶς ἠνάγκασαν νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου μόνον μέρους, νὰ ἀναβάλωμεν δέ, ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὴν δημοσίευσιν τοῦ δευτέρου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐρευνα ἐπὶ τοῦ θέματος ἔχει ἤδη συντελεσθῇ, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ παρουσιάσωμεν μερικὰς σκέψεις μας ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς οἰκονομίας μας, μετὰ τὴν περιληπτικὴν ἐκθεσιν τῶν συμπερασμάτων, ἅτινα ἐξάγονται ἐκ τῆς μελέτης τοῦ προβλήματος τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων.

1. Διεθνὲς ἐμπόριον καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις.

Ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἐρένης τοῦ προβλήματος τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα :

Τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐπιτρέπει εἰς ἐκάστην χώραν τὴν προμήθειαν ἀγαθῶν, ἅτινα αὕτη δὲν δύναται νὰ παράγῃ καὶ ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ εἶναι μὲν δυνατὴ, δὲν κρίνεται ὅμως συμφέρουσα, λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ κόστους.

Διὰ τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν ἀγαθῶν, οὐδεμία δυσχέρεια ὑφίσταται. Ὁ καπνός, ἡ ἐλαία, ὁ καφὲς κ.τ.λ., δὲν φύονται εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν κατηγορίαν, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος παρουσιάζει πολλὰς δυσχερείας.

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἐδιδάχθη ὅτι εἶναι συμφέρον δι' ὅλας τὰς χώρας νὰ δοθῇ πλήρης ἐλευθερία εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Χάρις εἰς τὴν μέθοδον ταύτην καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, ἐκάστη χώρα θὰ στραφῇ πρὸς τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων διὰ τὰ ὅποια ἔχει φυσικὰ ἢ ἐπὶκτήτα πλεονεκτήματα. Ἡ μέθοδος αὕτη θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς, τὴν βελτίωσιν τῆς ποιότητος καὶ τὴν μείωσιν τοῦ κόστους τῶν ἀγαθῶν.

Ὑπεστηρίχθη, ἐπίσης, ὅτι, ἐὰν ἀφεθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἐλεύθεροι εἰς τὴν ἐπιδιώξιν τοῦ ἀτομικοῦ των συμφέροντος, θὰ ἐξυπηρετηθῇ καὶ τὸ γενικὸν συμφέρον, κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικόν. Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἄνθρωποι βαδίζουσιν πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἰδίου συμφέροντος, μία ἀόρατος χεὶρ ὠθεῖ, τούτους εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ γενικοῦ καλοῦ.

Βάσει τῶν ἀντιλήψεων τούτων, ἐθεωρήθη ὡς ἄκρως ἐπιζημία οἰαδήποτε ἀνάμειξις τῶν Κυβερνήσεων εἰς τὰ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Τὸ πᾶν ἔπρεπε νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν καὶ τῆς γενικῆς ἁρμονίας.

* * *

Ἀλλ' ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐλάμβανε μορφήν ὅλως διάφορον τοῦ θεωρητικοῦ σχήματος. Ἀντὶ τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς ὑποσχομένης ἁρμονίας, ἐξεδηλοῦντο οἰκονομικαὶ διαταραχαὶ καὶ δυσχέρειαι, ἐν σχέσει μὲ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων. Ἐπὶ πλέον, μία χώρα, ἡ Μεγάλη Βρεταννία, εὐρισκομένη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς βιομηχανικῆς προόδου, ἀπετέλει μέγιστον ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐκβιομηχάνησιν τῶν ἄλλων χωρῶν.

Κατὰ συνέπειαν, ἐδημιουργήθη ἡ ἐντύπωσις, ὅτι ἡ προστασία τῆς νεαρᾶς βιομηχανίας εἶναι πλήρως δεδικαιολογημένη. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀγὼν εἶναι ἄνισος, πρέπει νὰ ληφθοῦν μέτρα ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου.

Αἱ ἀντιλήψεις, περὶ τῆς ἀνάγκης προστασίας τῆς ὑπὸ ἀνάπτυξιν βιομηχανίας, ἐξεδηλώθησαν ὅχι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καίτοι αὕτη ἐνεφάνιζεν ἀξιόλογον ὑπεροχὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' εἰς τὴν Γερμανίαν, τὰς Η.Π.Α., τὴν Γαλλίαν καὶ διαφόρους ἄλλας χώρας. Κατὰ τρόπον συστηματικὸν καὶ λίαν ἔντονον, αἱ περὶ προστατευτισμοῦ ἀντιλήψεις ἐξετέθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ F. List. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὑπεγράμμισεν, ὅτι τὰ δῆθεν σοφὰ διδάγματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, δὲν ἦσαν ἄλλο τι παρὰ μία σατανικὴ προσπίθεια ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλῶν πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν ἄλλων λαῶν. Ἡ Ἀγγλία, εὐρισκομένη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως καὶ διαισθανομένη σαφῶς ὅτι τὰ βιομηχανικά της προϊόντα ἀνταλλασσόμενα μὲ πρώτας ὕλας καὶ γεωργικὰ εἶδη ἐξυπηρετοῦν πλήρως τὸ συμφέρον της, προσεπάθει νὰ πείσῃ τὰς ἄλλας χώρας νὰ μὴ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν βιομηχανίαν.

Ἐὰν ὅμως οἱ Ἀγγλοὶ οἰκονομολόγοι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐπιστήμης προσεπάθουν νὰ ἐξυψηρετήσουν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας των, καὶ ὁ List δὲν ὑστέρει τούτων. Δεδομένου ὅτι ἡ Γερμανία, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἦτο χώρα κυρίως γεωργικὴ καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐξαγάγῃ γεωργικὰ ἀγαθὰ, ὁ List κατεδίκαζε πλήρως τὴν προστασίαν τῆς γεωργίας.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι καθ' ὅλον τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ εἰκοστοῦ, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην διεξήγετο μία μεγάλη διαμάχη περίξ τοῦ προβλήματος τῆς προστασίας καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου. Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, ἡ ἀποψις τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ. Ἡ ἐκδήλωσις κυκλικῶν διακυμάνσεων εἰς τὴν διεθνῇ οἰκονομίᾳ παρεῖχε σοβαρὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, ἐν τῷ τῷ συνόλῳ της.

Ἐν τούτοις, εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῶν προηγμένων χωρῶν, ἡ ὁλότης, σχεδόν, τῶν Καθηγητῶν ἔστρεφε τὰς προτιμήσεις της πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν τῶν διαφόρων χωρῶν, αὕτη ἔλαβε σαφῶς τὴν ἀγούσαν πρὸς τὴν μέθοδον τῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Καὶ αὕτη αὕτη ἡ Μεγάλη Βρεταννία, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπορεύθη τὸ Εὐαγγέλιον περὶ ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, υἱοθέτησε, ἀπὸ τοῦ 1932 καὶ ἐντεῦθεν, τὴν πολιτικὴν τοῦ προστατευτισμοῦ.

Οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα μίαν γενικὴν ἀναστάτῳσιν εἰς τὰς διεθνεῖς οἰκονομικὰς σχέσεις. Ἐπὶ πλέον, ἡ τεχνικὴ πρόοδος καταλήγει, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν δημιουργίαν μονίμου ἀνεργίας, εἰς πολλὰς χώρας. Ἡ κατάστασις αὕτη ὥθησε τὰς διαφόρους χώρας πρὸς λήψιν σειρᾶς περιοριστικῶν μέτρων. Δὲν ὑπάρχει πλέον ἐλευθερία κινήσεως ἀγαθῶν, κεφαλαίων καὶ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐκάστη χώρα ἀγωνίζεται, μὲ διάφορα μέσα, νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπασχόλησιν εἰς τὸν πληθυσμὸν της. Ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ὁδηγεῖ εἰς συμπεράσματα ὅλως διάφορα.

Καθίσταται σαφές ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἐφαρμογὴ προστασίας τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Ἐπὶ πλέον, προκειμένου περὶ τῆς βιομηχανίας, ὁ βαθμὸς προστασίας δύναται νὰ εἶναι ἐντονώτερος.

Ἡ βιομηχανία ἔχει μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Δημιουργεῖ διὰ τὴν οἰκονομίαν εἰσοδήματα ἀσυγκρίτως ἀνώτερα τῆς γεωργίας. Ἐπομένως, ἐναντι τῶν γνωστῶν μειονεκτημάτων τοῦ προστατευτισμοῦ, ὑπάρχουν πολλὰ ἀξιόλογα πλεονεκτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Πρῶτον. Ἡ δημιουργία ὠρισμένων βασικῶν βιομηχανιῶν εἰς μίαν χώραν ὁδηγεῖ εἰς ἀναδιάρθρωσιν τῆς ὅλης οἰκονομίας καὶ καταλήγει εἰς τὴν πτῶ-

σιν τοῦ γενικοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς. Εἶναι τὸ φαινόμενον τῶν λεγομένων ἐξωτερικῶν ἢ διαρθρωτικῶν οἰκονομιῶν.

Δεύτερον. Ἡ γεωργικὴ παραγωγή προσκρούει λίαν συντόμως εἰς τὸν Νόμον τῆς φθινούσης ἀποδόσεως. Εἰς τὴν βιομηχανίαν ἡ κατάστασις εἶναι διαφορῶς. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς παραγωγῆς διέρχεται διάφορα στάδια, τὸ δὲ φαινόμενον τῆς φθινούσης ἀποδόσεως δὲν ἔχει ἔντονον μορφήν.

Τρίτον. Αἱ συνθήκαι τῆς παραγωγῆς εἶναι ὅλως διάφοροι μεταξὺ βιομηχανίας καὶ γεωργίας. Εἰς τὴν τελευταίαν, ἡ συνεργασία τῆς φύσεως εἶναι τελείως ἀπαραίτητος. Ἡ ἀνθρωπίνη προσπάθεια εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα δύναται νὰ καταλήξῃ ἐὰν ἡ φύσις ἐπιμένῃ εἰς τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὰς ἀντιξοότητάς της.

Εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἡ ὅλη παραγωγικὴ διαδικασία ρυθμίζεται ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Αἱ καιρικαὶ μεταβολαὶ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχουν ἐπὶ τῆς λειτουργίας ἐνὸς ἐργοστασίου.

Τέταρτον. Ἡ ἐξέλιξις τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων δὲν εἶναι ἡ ἰδίᾳ. Κατὰ γενικὸν κανόνα, τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἐμφανίζουσι ἐλαστικότητα, κάθε δὲ μείωσις τῆς τιμῆς διευρύνει τὴν κατανάλωσιν. Ἀντιθέτως, τὰ γεωργικὰ προϊόντα δὲν ἐμφανίζουσι ἀξίαν λόγου ἐλαστικότητος. Ἐπὶ πλέον, τὰ πλεῖστα τῶν γεωργικῶν προϊόντων εἶναι φθαρτά, μὴ ἐπιδεχόμενα ἐναποθήκευσιν καὶ διατήρησιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὡς τοῦτο γίνεται μὲ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα.

Πέμπτον. Εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐργάζεται προσωπικὸν ἐξειδικευμένον καὶ ἐν ποσοστὸν αὐτοῦ, μὲ μεγάλην τεχνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν. Βεβαίως, ἡ κατάρτισις τοῦ προσωπικοῦ ἀπαιτεῖ δαπάνας καὶ κόπους, μία χώρα ὅμως ἔχει κάθε συμφέρον νὰ καταβάλλῃ τὴν προσπάθειαν ταύτην.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι, προκειμένου νὰ κρίνωμεν ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἔχωμεν συμφέρον νὰ προστατεύσωμεν τὴν βιομηχανίαν, ἔστω καὶ παράγουσαν μὲ κόστος ὑψηλότερον τῶν βιομηχανιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συγκρίνωμεν μετὰ προσοχῆς τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως ταύτης προκύπτει σαφῶς ὅτι, ἐὰν μία χώρα εἰσάγῃ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ πληρώνη ταῦτα διὰ τῆς ἐξαγωγῆς γεωργικῶν ἀγαθῶν, ἡ πρᾶξις αὕτη εἶναι ἐπιζήμιος διὰ τὴν ἐν λόγῳ χώραν. Εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ταύτην δίδει τὸ προϊόν ἐργασίας πέντε καὶ πλέον ἐργατῶν, λαμβάνει δὲ προϊόντα ἐργασίας ἐνὸς μόνον ἐργάτου.

Ἀλλὰ ἡ ζημία εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνεργίας. Τότε δὲν χάνεται μόνον τὸ εἰσόδημα τοῦ ἀνεργοῦ ἐργάτου, εἰς τοῦτο δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ δαπάνη συντηρήσεώς του, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ψυχικὴν συντριβὴν τοῦ ἀνέργου καὶ τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν αὐτοῦ, παράγοντας ἰσοδυναμοῦντας μὲ δυναμίτιδα εἰς τὰ θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος.

Τὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα εἶναι ἀρκετὰ νὰ δικαιολογήσουν πλήρως τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανίας." Ἀς μὴ νομισθῇ ὅμως ὅτι ὁ κατάλογος τῶν πλεονεκτημάτων ταύτης ἐξηντλήθη. Ἡ λειτουργία μιᾶς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως ἀποτελεῖ εὐκαιρίαν εἰσπράξεως φόρων διὰ τὸ δημόσιον, προμηθειῶν διὰ τὰς Τραπεζὰς καὶ ἀναπτύξεως σειρᾶς ὀλοκλήρου ἐπαγγελματικῶν δραστηριοτήτων. Εἶναι τότε παράδοξον ὅτι αἱ βιομηχανικῶς προηγμένοι χῶραι ἔχουν ἐθνικὸν εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν δεκαπλασίως ἀνώτερον τῶν γεωργικῶν χωρῶν ; Ποίαν ἔννοιαν ἔχει τότε τὸ δῆθεν ξένον εὐθηνότερον βιομηχανικὸν προῖον ;

* * *

Δυστυχῶς, αἱ ἀλήθειαι αὗται δὲν κατενοήθησαν ἀκόμη εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους καὶ καθυστερημένας χώρας. Εἰς τὰς χώρας ταύτας, ὁ πολιτικὸς κόσμος, οἱ κρατικοὶ λειτουργοὶ καὶ γενικῶς ἡ κοινὴ γνώμη τελοῦν ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν συμπερασμάτων τῆς κλασσικῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Οὕτω, εἰς τὴν χώραν μας, τὴν πτωχὴν Ἑλλάδα, ἣτις ἀντιμετωπίζει ὀξύτατον δημογραφικὸν πρόβλημα ὑπάρχει μία ἐκδηλὸς προκατάληψις ἔναντι τῆς πολιτικῆς τοῦ προστατευτισμοῦ. Εἰς μίαν περίοδον δυσχερειῶν διὰ τὴν διεθνῇ οἰκονομίαν καὶ ὑπάρξεως ἐντόνου προστασίας καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν πανίσχυρον οἰκονομίαν τῶν Η.Π.Α., εἰς τὴν χώραν μας προέβημεν εἰς τὴν τελείαν ἀπελευθέρωσιν τῶν εἰσαγωγῶν.

Πρόκειται περὶ πραγματικῆς αὐτοκτονίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὠδήγησαν τὴν χώραν μας οἱ χειριζόμενοι τὰ οἰκονομικά μας προβλήματα. Διατί ἄρά γε συνέβη τοῦτο ; Δὲν ἐνδιαφέρονται οἱ πολιτικοὶ μας, διὰ τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς χώρας μας ; Διατί υἱοθετοῦν πολιτικὴν ἢ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἀδιέξοδον καὶ τὴν καταστροφὴν ;

Φρονοῦμεν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον μιᾶς πλάνης, ἢ ὁποία διεπράχθη καλῇ τῇ πίστει καὶ ἐν τῇ προσπάθειᾳ ἀκριβῶς τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τῆς χώρας μας. Ἀπαντῶμεν ἐν φαινόμενον τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἐξήγησίν του :

Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, καθὼς παρετήρησεν ὁ Keynes, ὅταν νομίζουν ὅτι διὰ τῆς πνευματικῆς τῶν ἱκανότητος ἀνακαλύπτουν μεγάλας ἀληθείας, δὲν πράττουν ἄλλο τι παρὰ ἀναμασοῦν ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις τὰς ὁποίας ἤκουσαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἢ ἀνέγνωσαν εἰς κάποιο βιβλίον κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν. Ὅταν οἱ ἀρμόδιοι, κατὰ τὸ 1953, μετὰ τὴν ὑπερυποτίμησιν τῆς δραχμῆς, προέβησαν εἰς τὴν γενικὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν εἰσαγωγῶν, ἐπίστευον, μετὰ φανατισμοῦ, ὅτι ὁδηγοῦν τὴν χώραν μας εἰς τὴν γενικὴν εὐημερίαν. Ἡ πίστις αὕτη προήρχετο ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πνευματικῆς τῶν καταρτίσεως.

Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὁ Καθηγητὴς κ. Βαρβαρέσσος ἐδίδαξεν ὅλα τὰ ἔτη τῆς καθηγεσίας του ὅτι, δὲν ὑπάρχει χειρότερον κακόν, ἀπὸ τὴν

πολιτικὴν τοῦ προστατευτισμοῦ. Αἱ παραδόσεις τοῦ κ. Βαρβαρέσσου ἀποτελοῦν πιστὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀντιλήψεων τῶν ῥΑγγλων κλασσικῶν οἰκονομολόγων. Εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας ἤντησαν τὰ νάματα τῆς ἐπιστημονικῆς των καταρτίσεως οἱ διάφοροι πολιτικοί μας.

Καὶ διὰ τὰ συμπληρωθῇ τὸ κακόν, ὁ πολιτικός μας κόσμος συμπληρώνει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Βαρβαρέσσου μὲ τὴν ἀνάγνωσιν βιβλίων ῥΑγγλων οἰκονομολόγων καὶ γενικῶς οἰκονομολόγων τῶν προηγμένων χωρῶν, συμφέρον τῶν ὁποίων εἶναι νὰ συνεχισθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀντιλήψεων τῆς κλασσικῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Τοιαύτη εἶναι, δυστυχῶς, ἡ κατάστασις καὶ θὰ ἀπαιτηθῇ πολὺς χρόνος μέχρις ὅτου ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὸν βαθύτατον ὑπνωτισμόν, τὸν ὁποῖον ὑπέστημεν ἀπὸ τὰς σοφιστίας τῆς δῆθεν οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν προσεπαθήσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ σωτηρία τῆς χώρας μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας. Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τῆς οἰκονομίας μας εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος ἄνευ τῆς ἐφαρμογῆς πολιτικῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς μας παραγωγῆς.

Πιθανὸν νὰ μᾶς ἀντιταχθῇ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ προστατευτισμοῦ δὲν διευκολύνει τὴν συνεργασίαν τῶν διαφόρων χωρῶν εἰς τὸ διεθνὲς ἐπίπεδον. Τοῦτο εἶναι ἀληθές. Δὲν δυνάμεθα ὅμως ἡμεῖς, εἰς τὴν πτωχὴν ταύτην χώραν, νὰ μείνωμεν μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἄλλαι χῶραι υἰοθετοῦν μέτρα προστασίας. Διὰ νὰ λυθοῦν τὰ προβλήματα τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, εἶναι ἀπαραίτητον αἱ μεγάλαι χῶραι καὶ κυρίως αἱ Η.Π.Α. νὰ υἰοθετήσουν ἄλλην ὁδόν. Τὸ πέμπτον κατὰ σειράν ἔργον μας, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ 1947, ἀσχολεῖται μὲ τὰ θέματα τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας καὶ προτείνονται λύσεις ἐφαρμόσιμοι εἰς διεθνῇ κλίμακα. Μέχρις ὅτου ὅμως ληφθοῦν μέτρα ἀντιμετωπίσεως τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων εἰς διεθνῇ κλίμακα, ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ υἰοθετήσωμεν πολιτικὴν προστασίας τῆς ἐθνικῆς μας παραγωγῆς. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος.

Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προστατεύσωμεν τὴν παραγωγὴν μας καὶ ἰδιαίτερώς τὴν βιομηχανίαν. Ἐπίσης πρέπει νὰ λάβωμεν διάφορα μέτρα πρὸς σταθεροποίησιν τῆς οἰκονομίας μας, διότι δυστυχῶς αὕτη εὕρεσκειται εἰς κατάστασιν βασικῆς ἀνισορροπίας.

2. Ἡ βασικὴ ἀνισορροπία τῆς οἰκονομίας μας.

Τὸ φαινόμενον τῆς βασικῆς ἀνισορροπίας τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, εἶναι γεγονός μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν. Βεβαίως, ἡ κατάστασις εἰς τὴν χώραν μας οὐδέποτε ὑπῆρξε λαμπρά. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους, αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι ἦσαν σύννηθες φαινόμενον. Καθ' ὅλον ὅμως τὸν 19ον αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ, ἡ κατάστασις τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας ἐνεφά-

νιζεν ἐξέλιξιν ἐπεκτάσεως καὶ ἀναπτύξεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἤμβλυνε τὰς δυσκολίας τῆς χώρας μας. Διὰ τῆς ἐξαγωγῆς ὠρισμένων γεωργικῶν προϊόντων καὶ κυρίως τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς σταφίδος, ἐκαλύπτοντο, κατὰ μέγα μέρος, αἱ ἀνάγκαι τῶν εἰσαγωγῶν μας. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ ὑπολοίπου συνετελείτο διὰ τῆς ἐξαγωγῆς διαφόρων ἄλλων προϊόντων, ὡς καὶ τοῦ μεταναστευτικοῦ καὶ ναυτιλιακοῦ συναλλάγματος.

Κυρίως ἡ χώρα μας συνεπλήρωνε τὰς μικράς της ἐξαγωγάς, διὰ τῆς μεταναστεύσεως, διὰ τῆς ἐξαγωγῆς ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐν τούτοις, ἡ οἰκονομικὴ ἰσορροπία δὲν ἐπετυγχάνετο πάντοτε καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ἐλάμβανε χώραν προσφυγὴ εἰς τὸν ξένον δανεισμόν, ὑπὸ ὄρους βαρυτάτους.

Ἐὰν τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις ἄλλοτε, ἡ σημερινὴ εἶναι ἀκόμη χειρότερα. Ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, ἡ ξενικὴ κατοχὴ καὶ αἱ ἀνωμαλίαι, μιᾶς ὀλοκλήρου τετραετίας, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, εἶναι γεγονότα τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν ἐπιδράσεις βαθυτάτας ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μας. Καίτοι ἡ χώρα μας ἔλαβεν ἀξιόλογον βοήθειαν ἐκ μέρους τῶν Η.Π.Α., ἐν τούτοις ἡ οἰκονομία μας δὲν κατέστη ἀκόμη βιώσιμος. Ἡ οἰκονομία μας δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀνασυγκρότησίν της, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἰσορροπίαν δημοσιονομικὴν καὶ ἰσοζύγιον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς της λογαριασμούς.

Οἱ προϋπολογισμοὶ ἐμφανίζουν σοβαρὰ ἐλλείμματα, ἅτινα καλύπτονται χάρις εἰς τὰς δραχμὰς τῆς βοηθείας. Ἀλλωστε εἶναι κοινὸν μυστικὸν ὅτι οἱ προϋπολογισμοὶ καταρτίζονται λίαν ἐντέχνως, ἵνα ἐμφανίζουσιν φανταστικὰ περισσεύματα, ἢ τοῦλάχιστον νὰ παρουσιάζωνται ἐξισορροπημένοι.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὴν πραγματικὴν δημοσιονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας μας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, οἱ προϋπολογισμοὶ κατατίθενται ἀπλῶς εἰς τὴν Βουλὴν, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ χώραν ἡ ἀπαραίτητος ἐξέτασις καὶ συζήτησις. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐτησίους ἀπολογισμούς, οὗτοι φαίνεται ὅτι θεωροῦνται πλέον περιττοὶ καὶ οὐδεὶς ἐδημοσιεύθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Καὶ ὅμως μία χώρα πρέπει νὰ γνωρίζῃ σαφῶς τὴν δημοσιονομικὴν της κατάστασιν. Ἴσως εὗρεθῇ μίαν ἡμέραν ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅστις θὰ ἐμφανίσῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ἀναλαμβάνων συγχρόνως καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν διαφόρων λογαριασμῶν μεταξὺ τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ὅλως ἐπιδεξίως καλύπτουν διάφορα ἐλλείμματα τῶν προϋπολογισμῶν παρελθουσῶν χρήσεων.

Καὶ ταῦτα, ὡς πρὸς τὴν δημοσιονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας μας. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐξωτερικοὺς μας λογαριασμούς, ἐκ τῆς ἐξελίξεως τούτων προκύπτει ὅτι ἔχομεν ἐτήσιον ἔλλειμμα κυμαινόμενον περίξ τῶν 50 ἐκατομμυρίων δολλαρίων. Τὰ ἐλλείμματα ταῦτα καλύπτονται, ὡς γνωστόν, διὰ τῆς

Ἀμερικανικῆς βοήθειας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ὑπὸ τύπον βραχυπροθέσμων πιστώσεων.

Ἐὰν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην προσθέσωμεν τὸ φαινόμενον τῆς ἀνεργίας, τῆς ὑποαπασχολήσεως καὶ τοῦ χαμηλοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καταλήγομεν εἰς τὸ ἀβίαστον συμπέρασμα ὅτι ἔχομεν πράγματι μίαν οἰκονομίαν διερχομένην περίοδον βασικῆς ἀνισορροπίας.

Τὰ φαινόμενα τῆς βασικῆς ἀνισορροπίας μιᾶς οἰκονομίας δὲν εἶναι μόνον τὰ ἀνωτέρω τρία μνημονευθέντα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ νομισματικὴ ἀστάθεια καὶ ἡ μὴ εὐρύθμος καὶ ἱκανοποιητικὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων.

Κυρίως ὅμως ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς οἰκονομίας μας ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφήν δημογραφικῆς πιέσεως καὶ ταύτην εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προσέξωμεν ὅλως ἰδιαιτέρως.

3. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα.

Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος εἶναι παλαιόν. Ἐνεφανίζετο περίσσεια πληθυσμοῦ καὶ πιέσις συνεχῆς δημογραφικῆ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς χώρας μας ἦτο βραδέος ρυθμοῦ καὶ δὲν ἀπέμεινεν ἄλλη λύσις ἀπὸ τὴν μετανάστευσιν, ἐφόσον ἐντὸς τῆς χώρας δὲν ὑπῆρχεν ἀπασχόλησις. Ἡ ἀναζήτησις ἐργασίας εἰς τὴν ξένην ἀπέτελει τὴν δικλεῖδα ἀσφαλείας εἰς τὴν δημογραφικὴν πίεσιν.

Βεβαίως τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς χώρας μας ὑπέστη διαφόρους ἐξελίξεις. Ἐσημειώθησαν μεταβολαί, ὅχι μόνον ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς χώρας μας, διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑποδοῦλων ἀδελφῶν.

Εἰς τὰς ἐξελίξεις ταύτας, σταθμὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀποτελεῖ τὸ ἔτος 1922. Τὸ μέγα ἀτύχημα τῆς χώρας μας, ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, κατέληξεν εἰς τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης, Οὕτω, κατόπιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ηὐξήθησαν, ἀποτόμως, κατὰ 25 %, περίπου.

Εἰς οἵανδήποτε χώραν καὶ μὲ μικρὰν ἀκόμη πυκνότητα πληθυσμοῦ, μία ἀπότομος αὐξησις κατὰ 25 %, ἔχει τὴν ἔννοιαν πραγματικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ κατάστασις καθίσταται ἀκόμη κρισιμωτέρα διὰ μίαν χώραν, ἡ ὁποία ἀντιμετωπίζει ἤδη πρόβλημα πληθυσμιακόν.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι χάρις εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ ἐντεῦθεν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, πρὸς στιγμὴν, ἐδόθη ἡ ἐντύπωσις ὅτι, χρόνῳ σὺν τῷ χρόνῳ, θὰ ἀμβλυνθῇ ἡ ὀξύτης τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος. Τὴν κατάστασιν ὅμως ἥλλαξαν ριζικῶς τὰ ἐπακολουθήσαντα πολεμικὰ καὶ μεταπολεμικὰ γεγονότα. Δὲν ἀνεκόπη μόνον ἡ πρόοδος τῆς οἰ-

κονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον, ἡ χώρα μας ὑπέστη καὶ μεγάλας καταστροφάς.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐνεφάνισαν πλέον ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τῆς δημογραφικῆς καταστάσεως. Ἔχομεν, οὕτω, σήμερον πολλὰς χιλιάδας ἀνέργων, (χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν δυστυχῶς τὸν ἀκριβῆ ἀριθμόν), εἰς κατάστασιν ὑποαπασχολήσεως, πληθυσμὸν ὑπερβαίνοντα τὸ ἑκατομμύριον, μίαν ἐτησίαν δὲ αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἀνερχομένην εἰς 13 %.

Τὸ παλαιὸν φάρμακον, ἡ μετανάστευσις, δὲν δύναται νὰ ἀπορροφήσῃ σήμερον παρὰ τὸ 1/10, περίπου, τοῦ ἐτησίως αὐξανομένου πληθυσμοῦ, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ ξέναι χῶραι ἀναζητοῦν τὰς χρησιμωτέρας ἐργατικὰς χεῖρας, πρᾶγμα λίαν ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν οἰκονομίαν μας.

Εἶναι φανερόν ὅτι, ἡ λύσις τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος, δὲν δύναται νὰ προέλθῃ παρὰ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας. Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ χρησιμοποιοῦμεν, μετὰ προσοχῆς, ὅλους τοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς πόρους τῆς χώρας μας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἶναι λίαν βραδεῖα, ἡ δὲ πληθυσμιακὴ πίεσις ἐξαιρετικὰ ἔντονος, εἰς τὴν οἰκονομίαν μας ἐξεδηλώθη μία θανατηφόρος νόσος, ἡ γάγγραινα τοῦ παρασιτισμοῦ.

4. Ἡ γάγγραινα τοῦ παρασιτισμοῦ.

Ὅταν ὑπάρχουν χιλιάδες ἄνθρωποι, ἀναζητοῦντες ἐργασίαν, παρακαλοῦντες καὶ ἐνοχλοῦντες τοὺς πάντας, ὡς εἶναι φυσικόν, ἐξ ἀντικειμένου πλέον, ἐκδηλοῦται ἔντονος τάσις πρὸς δημιουργίαν παρασιτισμοῦ.

Ὁ πολιτικὸς μας κόσμος, πιεζόμενος ἐκ τῶν πραγμάτων, ἔχει ὡς κυρίαν ἀσχολίαν του τὴν τοποθέτησιν, κατὰ κάποιον τρόπον, τῶν διαφόρων παραγόντων τοῦ κόμματος καὶ γενικῶς τῶν πολιτικῶν ὀπαδῶν καὶ φίλων.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ φαινόμενον τῆς προωθήσεως ἀργομίσθων εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, τὰς μεγάλας Τραπεζὰς καὶ τοὺς διαφόρους ὀργανισμούς. Ἡ τοποθέτησις ὁμῶς ἀργομίσθων καὶ γενικῶς τελείως ἀνχρυσόδίων καὶ ἀκαταλλήλων προσώπων, εἰς τὰς διαφόρους θέσεις, καταλήγει εἰς σοβαρὰν ἐπιβάρυνσιν τῆς οἰκονομίας μας καὶ εἰς πλημμελῆ λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν.

Μιὰ ἄλλη ἐκδήλωσις παρασιτισμοῦ καὶ ἐπικινδύνου ἐπιβαρύνσεως τῆς οἰκονομίας μας διαπιστοῦται εἰς τὸν τομέα τῆς Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως, ἢ ἀσφαλείας, κατὰ τὴν πρόσφατον ἀντίληψιν. Ἀναμφιβόλως, ὁ θεσμὸς τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως εἶναι ὄχι ἀπλῶς σκόπιμος καὶ ἀπαραίτητος ἀλλ' ἱερός. Δὲν εἶναι νοητὸν οἱ ἐργάται καὶ οἱ ὑπάλληλοι νὰ παραμένουν ἄνευ ἱατρικῆς περιθάλψεως καὶ ἄνευ συντάξεων κατὰ τὴν περίοδον τοῦ γήρατος. Τὸ ὕψος ὁμῶς τῶν, ἐκ τῆς ἀσφαλιστικῆς προνοίας, ἐπιβαρύνσεων δὲν πρέπει νὰ εἶναι δυσανάλογον μὲ τὴν ἀντοχὴν τῆς οἰκονομίας. Ἐπὶ πλέον, ἡ ὀργάνωσις τῶν

Ταμείων πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ διαχείρισις τῶν χρημάτων νὰ συντελῇται κατὰ τὸν πλέον ἄψογον τρόπον.

Παρ' ἡμῖν, δυστυχῶς, ἡ ὑπάρχουσα κατάστασις εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὑπάρξεως κραιπάλης. "Ὑν ἀξιόλογον ποσοστὸν τοῦ ἐθνικοῦ μας εἰσοδήματος σπαταλᾶται διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν περιφήμων ἀσφαλιστικῶν ταμείων. "Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπιτυγχανόμενα ἀποτελέσματα, ταῦτα εἶναι μικρὰ καὶ λίαν δυσανάλογα μὲ τὰς ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργοδοτῶν ὑφισταμένας ἐπιβαρύνσεις.

Ἡ κατάστασις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν κακὴν λειτουργίαν, ἥτις ἐπιφέρει δυσαναλόγους δαπάνας, τόσον κατὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐσόδων, ὅσον καὶ κατὰ τὸν διακανονισμόν τῶν παροχῶν. "Ἀλλωστε, εἰς τὰ εἰσπραττόμενα ποσά, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ δαπάνη τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς διατήρησιν εἰδικῆς ὑπηρεσίας, ἀσχολουμένης μὲ τὴν τακτοποίησιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν ἑναντι τῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων.

Οὕτω, ἡ συνολικὴ δαπάνη τῆς οἰκονομίας μας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν ὑψηλὴ καὶ δυσανάλογος μὲ τὴν ἀντοχὴν της. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλάκις δημοσιεύονται στατιστικαὶ ὑπολογισμοὶ τοῦ ποσοστοῦ τῆς συνολικῆς ἐπιβαρύνσεως ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὰ ποσά δὲ ταῦτα συγκρινόμενα μὲ τὰς δαπάνας ἄλλων χωρῶν φαίνονται κατὰ πολὺ χαμηλότερα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ψευδὴς αὕτη εἰκὼν προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι παρ' ἡμῖν ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου εἶναι ἐκτὸς τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συστήματος καὶ συμμετέχει μόνον, ποικιλοτρόπως, εἰς τὰς δαπάνας. Πληρώνει μόνον, χωρὶς νὰ τυγχάνῃ οὐδεμιᾶς παροχῆς.

Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῆς κατηγορίας τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις, αἱ ἀνισότητες καὶ αἱ ἀδικίαι ἀποτελοῦν ἀπίστευτον κατάστασιν. Ὑπάρχουν οἱ προνομιούχοι καὶ οἱ παρίαὶ τοῦ συστήματος. Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παριῶν οἱ ἡσφαλισμένοι τοῦ I.K.A. καὶ πολλῶν ἄλλων κλαδικῶν ταμείων. Ἀντιθέτως, ὠρισμένα κλαδικὰ ταμεῖα ἐξασφαλίζουν ἀξιολόγους συντάξεις καὶ ἱατρικὰς παροχάς.

Ἀλλὰ τὸ μέγα κακὸν δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνισότης αὕτη, ἥτις εἰς καλῶς ὀργανωμένον Κράτος εἶναι δυσκόλως νοητή. Ὑπάρχει, ἐπὶ πλέον, τὸ φαινόμενον τῶν πολλαπλῶν ταμείων καὶ ἰδίᾳ τὸ σκάνδαλον τῶν ἐπικουρικῶν, βασιζομένων εἰς κοινωνικοὺς πόρους. Ἡ ἀντίληψις τῆς ἐπιβολῆς κοινωνικῶν πόρων ὑπὲρ μιᾶς κατηγορίας ἡσφαλισμένων καὶ ἰδίᾳ ὑπὲρ τῶν ἐπικουρικῶν ταμείων εἶναι πρᾶγμα ἀκατανόητον.

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι, εἰς τὴν χώραν μας, τὴν πάσχουσαν ἀπὸ ἀνεργίαν καὶ ὑποαπασχόλησιν, ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰσπράττοντες δύο καὶ τρεῖς συντάξεις, αἵτινες ἀθροιζόμεναι ὑπερβαίνουν τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας εἰσόδημα τοῦ ἡσφαλισμένου. Ὁ ὑπάλληλος καὶ ὁ ἐργάτης, τῆς κατηγορίας τῶν προνομιούχων, μετὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀσφαλιστικοῦ γεγονότος, ἀντὶ νὰ λάβῃ σύνταξιν καλῶ-

πτουσαν μέρος τοῦ ποσοῦ ὅπερ ἐκέρδιζεν ἐργαζόμενος, βλέπει εὐχαρίστως τὰ ἔσοδά του αὐξανόμενα.

Ἐχομεν ὥς πλέον τυπικὸν παράδειγμα τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ὠρισμένων Ὑπουργείων, οἵτινες εἰσεπλήθησαν εἰς διάφορα ταμεῖα, πληρώνουν εἰσφοράς ἀναξίας λόγου, λαμβάνουν δέ, ἀντιθέτως, παχυλὰς συντάξεις. Τὸ πλέον ἐξοργιστικὸν παράδειγμα εἶναι ἡ συμμετοχὴ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου Ἑργασίας εἰς τὸ περίφημον Τ.Ε.Α.Π.Ο.Κ.Α. Οἱ ἡσφαλισμένοι τοῦ ταμείου τούτου πληρώνουν εἰσφοράς μικρὰς καὶ ἀναξίας λόγου. Αἱ μεγάλαι συντάξεις ὅμως ἃς λαμβάνουν δὲν προέρχονται ἐκ τῶν εἰσφορῶν των, ἀλλ' ἐκ τῆς φορολογίας ὅλων τῶν ἄλλων ταμείων. Νόμος, λίαν περίεργος, ἐπιβάλλει φορολογίαν ἐφ' ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων, ἐπὶ τῶν πάσης φύσεως ἐσόδων των, ὑπὲρ τοῦ Τ.Ε.Α.Π.Ο.Κ.Α.

Ἐὰν ὅμως θέσητε τὸ ἐρώτημα, κατὰ ποίαν λογικὴν καὶ ἠθικὴν ἐπεβλήθη ἡ ἐπιβάρυνσις αὕτη ὅλων τῶν ἄλλων ταμείων ὑπὲρ ἑνός, ἐνδέχεται νὰ λάβητε τὴν ἀπάντησιν ὅτι, τοῦτο ἐγένετο, βάσει τῆς ἰδίας λογικῆς καὶ ἠθικῆς, αἱ ὁποῖαι ἐπέτρεψαν τὴν ἐπιβολὴν κοινωνικῶν πόρων ὑπὲρ τόσων ἄλλων ἀσφαλιστικῶν ταμείων.

Δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη σκέψις, φρονοῦμεν, ἵνα γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ χώραν τελεία ἀναμόρφωσις τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ διαχείρισις νὰ ἀποκλείῃ κάθε σπατάλην καὶ ἀνωμαλίαν, αἱ δὲ παροχαὶ νὰ γίνωνται κατὰ τρόπον μὴ ἀντιβαίνοντα εἰς τὰς ἀντιλήψεις περὶ ἠθικῆς καὶ δικαιοσύνης.

Οἱ παρασιτισμοί, αἱ σπατάλαι καὶ αἱ διασπαθίσεις ἐνὸς ἀξιολόγου μέρους τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἀποτελοῦν ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας. Πῶς ὅμως ἄνευ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ ἐξασφαλίσωμεν ἐργασίαν εἰς τοὺς ἀνέργους καὶ τοὺς ὑποαπασχολουμένους ; Πῶς θὰ διευκολύνωμεν τὴν τοποθέτησιν, κατὰ τρόπον παραγωγικόν, τῆς νέας γενεᾶς ; Δυνάμεθα νὰ ἀγνοήσωμεν τὴν πικρίαν τόσων χιλιάδων νέων, περιερχομένων, ματαίως, τὰ διάφορα γραφεῖα καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας ;

5. Ἀνάγκη οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ προβλήματος τῆς χώρας, δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ δι' ἄλλου μέσου παρὰ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας μας καὶ τῆς χρησιμοποίησεως ὅλων τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πόρων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας μας θὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ διὰ τῆς συστηματικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπογείου πλούτου καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως βιομηχανιῶν, αἵτινες θὰ παράγουν, τὰ διὰ τὰς ἀνάγκας του ἀπαιτούμενα ἀγαθὰ.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς οἰκονομίας εἶναι λίαν πολύπλοκος. Ἐὰν ὅμως ἀντιληφθῶμεν τὴν λειτουργίαν του καὶ λάβωμεν μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τῶν

διαφόρων ἐμπλοκῶν, δυνάμεθα, μετὰ πεποιθήσεως, νὰ ἀναμένωμεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐφ' ὅσον τίθεται ἐνώπιον ἡμῶν, ὡς ἀντικειμενικὸς σκοπός, ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας μας, τὰ πάντα πρέπει νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν βασικὴν ταύτην ἐπιδίωξιν.

Κάθε παρασιτισμὸς καὶ σπατάλη τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, εἶναι ἀντίθετος εἰς τὴν ιδέαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἄς θεωρήσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὡς μίαν μεγάλην μάχην, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ κερδίσωμεν, πάσῃ θυσίᾳ, διότι μόνον οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ μνεῖα ὅτι, αἱ μάχαι κερδίζονται, ὅταν ὑπάρχῃ γενικὴ πειθαρχία καὶ ἔντονος προσπάθεια ἐκ μέρους ὅλων.

Προκειμένου νὰ διεξαχθῇ ὁ ἀγὼν ἐπιτυχῶς, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ληφθοῦν ἅπαντα τὰ, ἐκ τῆς καταστάσεως, ἐπιβαλλόμενα μέτρα. Ἐὰν ἡ κατάστασις δεικνύῃ σαφῶς ὅτι, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, εἶναι ἀσυμβίβαστος μετὰ τὸ σύστημα τῶν ἀνθρώπων εἰσαγωγῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, πρέπει, χωρὶς νὰ διστάσωμεν, νὰ λάβωμεν ἅπαντα τὰ ἀπαραίτητα μέτρα, πρὸς δημιουργίαν εὐνοϊκοῦ κλίματος, ὅπερ θὰ διευκολύνῃ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀγαθῶν ἐπὶ τόπου. Εἶναι ἀπαραίτητον, ἐκ τοῦ ἐδάφους μας νὰ ἀναπηδήσουν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας ταύτης νὰ παραχθοῦν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, διὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν δυνατότητας.

Διὰ νὰ κινηθῇ εὐρύθμως ὁ οἰκονομικὸς μηχανισμὸς καὶ νὰ παράγῃ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, εἶναι ἐπεῖγον νὰ ἀπαλλάξωμεν τοῦτον ἀπὸ ὅλα τὰ καρκινώματα. Εἰς οἷονδήποτε τομέα τῆς οἰκονομίας μας καὶ ἐὰν ὑπάρχουν καρκινώματα, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ γίνῃ ἀποκοπὴ αὐτῶν.

Σήμερον ἡ οἰκονομία μας δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ κανονικῶς καὶ νὰ ἀποδώσῃ, διότι συμπίεζεται καὶ ἀντιμετωπίζει ἀγχώδη κατάστασιν εἰς ὅλους σχεδὸν τοῦ τομεῖς. Τόσον ἡ παραγωγὴ, ὅσον καὶ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀγαθῶν συντελοῦνται ὑπὸ συνθήκας ἀρρυθμίας καὶ μυρίων ἐμποδίων. Ἐπιβάλλεται, ὅθεν, ἡ ἐξουδετέρωσις ὅλων τῶν ἐμποδίων καὶ ἡ διεύρυνσις ὅλων τῶν στενῶν διαβάσεων, αἵτινες ἀνακόπτουν τὴν πορείαν τῆς οἰκονομίας καὶ καταλήγουν εἰς πάσῃς φύσεως διαρροὰς καὶ ἀπωλείας τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Αἱ ἀναλύσεις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἐπιτρέπουν τὴν πλήρη κατανόησιν τῆς λειτουργίας τοῦ οἰκονομικοῦ κυκλώματος. Ἡ ὥθησις τοῦ μηχανισμοῦ προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν ἐπενδύσεων. Τὸ ὅλον θέμα εἶναι πῶς θὰ λειτουργήσῃ ἀπροσκόπτως ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων. Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, ὁ βαθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως προσδιορίζεται ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἐπενδύσεων.

6. Τὸ πρόβλημα τῶν ἐπενδύσεων.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων, εἶναι λίαν γνωστός. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καταναλίσκεται, ἐν ποσοστὸν

δὲ μόνον αὐτοῦ, ἀνερχόμενον, περίπου, εἰς 10 μέχρι 15 % ἀποταμιεύεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν παραγωγὴν, ὑπὸ τὴν μορφήν ἐπενδύσεων.

Τὸ ποσοστὸν τῶν ἐπενδύσεων ἐξαρτᾶται ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν περίσσειαν τῶν εἰσοδημάτων, ἀλλ' ἐπίσης ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ νόμισμα καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας. Οὕτω, παρ' ἡμῖν παρεμβάλλονται δύο ἐμπόδια συγχρόνως :

Πρῶτον. Κατὰ γενικὸν κανόνα, τὰ εἰσοδήματα τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι χαμηλὰ καὶ αἱ καταναλωτικαὶ ἀνάγκαι ἀπορροφοῦν ταῦτα. Τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν ἐγγίζει, μόλις, τὰ 180 δολλάρια ἐτησίως. Ἐπομένως, μικρὸν εἶναι τὸ ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν φόρων, διαθέτει εἰσόδημα ὑπερκαλύπτον τὰς καταναλωτικὰς τοῦ ἀνάγκας.

Δεύτερον. Καὶ αὕτῃ ἡ μικρὰ ἀποταμίευσις δὲν λαμβάνει, κανονικῶς καὶ ἀπροσκόπτως, παραγωγικὴν μορφήν, ἐπενδυομένη εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως εἰς τὴν οἰκονομίαν μας.

Συνεπεία τῆς νομισματικῆς ἀσταθείας καὶ τῶν γνωστῶν δυσχερειῶν τῆς οἰκονομίας μας, ἀξιόλογον ποσοστὸν τῆς ἀποταμιεύσεως μετατρέπεται εἰς χρυσᾶς λίρας, αἵτινες, εἴτε διατηροῦνται εἰς κατάστασιν ἀποθησαυρισμοῦ, εἴτε προσφέρονται εἰς τὴν οἰκονομίαν μὲ λίαν ὑψηλὰ ἐπιτόκια.

Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καταλήγουν εἰς τὴν σπάνιν κεφαλαίων καὶ εἰς τὴν ἀποπνικτικὴν ἀσφυξίαν τῆς οἰκονομίας μας. Πῶς ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας θὰ πραγματοποιηθοῦν ἐπενδύσεις καὶ θὰ ἀξιοποιηθοῦν οἱ πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι τῆς χώρας μας ; Ἐὰν εἰς μίαν οἰκονομίαν δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀπαραίτητα κεφάλαια καὶ νὰ προσφέρονται ταῦτα μὲ λογικὰ ἐπιτόκια, ἡ πρόοδος τῆς χώρας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐργασιῶν εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος.

Διὰ τοὺς παρακολουθοῦντας μετὰ προσοχῆς τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας μας, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος ἀπαιτεῖ σοβαρὰν ἐξωτερικὴν ἐνίσχυσιν. Ἄλλωστε ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ θέμα παραπλήσιον τοῦ προβλήματος ὅλων τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Βεβαίως ἡ Ἑλλὰς δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον μὲ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἡμεῖς διαθέτομεν μίαν ἀξιόλογον βιομηχανίαν καὶ ἡ σύνθεσις τῶν παραγωγικῶν μας δυνάμεων εἶναι ὅλως διάφορος. Ἐν τούτοις καὶ παρ' ἡμῖν συναντῶνται τὰ ἴδια βασικὰ φαινόμενα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Δηλαδή, περίσσεια πληθυσμοῦ, σπάνις κεφαλαίων καὶ πλεῖσται ὅσαι ἀδυναμίαι εἰς τὴν πορείαν τῆς παραγωγῆς.

Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς φύσεως ταύτης, ἡ ἐξωτερικὴ ἐνίσχυσις κρίνεται τελείως ἀπαραίτητος. Δυστυχῶς, ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, δὲν ἐφάνημεν ἱκανοὶ νὰ χειρισθῶμεν τὰ προβλήματα μας ὥς ἔπρεπεν. Εἰς τὰς σχέσεις μας ἔναντι τῶν φίλων συμμάχων καὶ ἰδίᾳ ἔναντι τῆς Ἀμερικῆς, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ὑπερασπισθῶμεν, κατὰ τρόπον ἐπιδέξιον τὴν ἐλληνι-

κὴν ὑπόθεσιν. Δὲν ἡδυνήθημεν νὰ πείσωμεν τοὺς φίλους μας Ἀμερικανοὺς περὶ τῆς ἀνάγκης συνεχίσεως τῆς βοηθείας καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ, ἐφ' ὅσον συνεπεία τῶν γνωστῶν γεγονότων ἡ ἐλληνικὴ Ἀνασυγκρότησις ἔμεινεν ἡμιτελής. Βεβαίως, ἡ Ἀμερικανικὴ βοήθεια συνεχίζεται, τὸ ὕψος ὅμως ταύτης εἶναι ἐλάχιστον, ἀπορροφᾶται δὲ συγχρόνως ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς στρατιωτικὰς ἐπιβαρύνσεις.

Ἡ Ἀνασυγκρότησις τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ἡ ἐξασφάλισις τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ταύτης καὶ ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, δὲν ἀπασχολοῦν φαίνεται τοὺς φίλους μας Ἀμερικανοὺς. Ἴσως φανῇ περίεργον, ἀλλὰ διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην ἡ εὐθύνη μας εἶναι βαρυτάτη.

Ναί, εἵμεθα ὑπαίτιοι διὰ τὴν κατάστασιν ταύτην διότι δὲν ἡδυνήθημεν νὰ πείσωμεν τοὺς φίλους Ἀμερικανοὺς περὶ τῆς πραγματικῆς θέσεως τῆς χώρας μας. Εὐθυνόμεθα διότι δὲν ἐγένετο ἡ ἀπαραίτητος προσπάθεια ἐκ μέρους μας πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τὰς Η.Π.Α.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι εἰς τὴν μεγάλην δημοκρατίαν τῶν Η.Π.Α., ἡ κοινὴ γνώμη ἔχει ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν. Ἐὰν αὕτη ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τὴν χώραν μας, ἡ παροχὴ βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου θὰ ἦτο δυνατὴ.

Δυστυχῶς, ὄχι μόνον ἔχομεν βαρυτάτην εὐθύνην διὰ τὰς παραλείψεις μας, ἀλλ' εἵμεθα ἐπίσης ἀξιοκατάκριτοι δι' ὠρισμένας πράξεις μας. Πράγματι, πῶς θέλομεν ἡ στάσις τῆς Ἀμερικῆς νὰ εἶναι διάφορος ἔναντι ἡμῶν, ὅταν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι προβαίνωμεν εἰς μίαν ὑπερυπατίμησιν τῆς δραχμῆς καὶ διακηρύσσωμεν, ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, κατὰ τρόπον θριαμβευτικόν, ὅτι ἐλύσαμεν ἅπαντα τὰ προβλήματα τῆς οἰκονομίας μας ; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐδηλώσαμεν ὅτι ἔχομεν περισσεύματα εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τῆς Ἀμερικανικῆς βοηθείας.

Ὡρισμένα φαινόμενα τῆς στιγμῆς, ἀπότοκα μιᾶς μεγάλης ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος, τὰ ἐξελάβομεν ὡς μόνιμα ἐπιτεύγματα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἐξέλιξις ὅμως τῶν γεγονότων διέλυσε πλέον τὰς αὐταπάτας. Εἶναι σαφές καὶ ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία ἔχει ἀνάγκην ἐξωτερικῆς ἐνισχύσεως. Αὕτη πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν μορφὴν δωρεᾶς, ἢ τοῦλάχιστον μακροχρόνιων δανείων μὲ χαμηλὰ ἐπιτόκια καὶ λίαν συμφέροντας ὅρους.

Βεβαίως ἡ ἐξωτερικὴ ἐνίσχυσις δὲν εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς κάλυψιν ὀλοκλήρου τοῦ ποσοῦ τῶν ἐπενδύσεων. Πρέπει ὅμως νὰ εἶναι ἀρκετὴ, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐξισορρόπησις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἀπρόσκοπτος λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων. Ἡ σημερινὴ λειτουργία τῆς οἰκονομίας μας καταλήγει εἰς διαρροὰς καὶ ἀπωλείας δυνάμεων. Χάρις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐνίσχυσιν, αἱ ἀδρανεῖς δυνάμεις θὰ τεθοῦν

εἰς κίνησιν, θὰ ἐξουδετερωθοῦν τὰ διάφορα ἐμπόδια καὶ ὁ παραγωγικὸς μηχανισμὸς θὰ ἀρχίσῃ νὰ διαγράφῃ ρυθμικὴν ᾠοδον.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἐνίσχυσις, θὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ τὴν νομισματικὴν σταθερότητα, διότι ἡ σημερινὴ ἀστάθεια ἀποτελεῖ τὸ μέγα ἐμπόδιον εἰς κάθε προσπάθειαν ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας μας. Θὰ δυνηθῶμεν τότε νὰ ἐκτελέσωμεν ἔργα κατὰ πολὺ πολλαπλάσια εἰς ἀξίαν τῆς ἐξωτερικῆς βοηθείας. Ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, τύχωμεν βοηθείας 100 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, χάρις δὲ εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο ἐξασφαλίσωμεν τὴν νομισματικὴν μας σταθερότητα, τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐκτελέσωμεν ἔργον ἀνασυγκροτήσεως τριπλάσιον καὶ τετραπλάσιον, διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῶν ἐσωτερικῶν πόρων, οἵτινες σήμερον εὕρισκονται εἰς κατάστασιν ἀποθησαυρισμοῦ, ὑπὸ μορφὴν χρυσῶν λιρῶν. Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ νομισματικὴ ἀστάθεια.

7. Ἡ νομισματικὴ κατάστασις.

Διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν μιᾶς οἰκονομίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτης, ἡ νομισματικὴ σταθερότης ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν βασικῶν προϋποθέσεων. Δυστυχῶς, ἀντιμετωπίζομεν νομισματικὴν ἀστάθειαν καὶ εἵμεθα μακρὰν ἀκόμῃ τῆς ἐξασφαλίσεως ἐνὸς νομίσματος, ὅπερ θὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ κοινόν.

Τὰ γεγονότα εἶναι γνωστά. Μετὰ τὸν ἀστρονομικὸν πληθωρισμὸν τῆς κατοικτικῆς περιόδου, ἐδημιουργήθη ἡ νέα δραχμὴ, ἡ ἰσοτιμία τῆς ὁποίας ἦτο δραχμαὶ 150 δι' ἓν δολλάριον. Τὰ ἐπακολούθησαν γεγονότα καὶ ἡ διαρκὴς προσφυγὴ εἰς τὴν Ἐκδοτικὴν Τράπεζαν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δημοσιονομικῶν καὶ πιστωτικῶν ἀναγκῶν, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα ἐξ ἀλλεπαλλήλους ὑποτιμήσεις τῆς δραχμῆς. Ἡ τελευταία, τοῦ Ἀπριλίου 1953, ἐμείωσε τὴν δραχμὴν κατὰ 50 %, αὐξήσασα τὴν ἀξίαν τοῦ δολλαρίου εἰς τὸ διπλάσιον.

Ἐάν συγκρίνωμεν τὴν ἀρχικὴν τιμὴν τοῦ δολλαρίου τοῦ 1944, μὲ τὴν τιμὴν εἰς ἣν καθωρίσθη τοῦτο μετὰ τὴν τελευταίαν ὑποτίμησιν, ἡ ἀπώλεια τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος εἶναι μεγίστη. Ἀπὸ δραχμᾶς 150 τὸ δολλάριον ἔφθασε εἰς δραχμᾶς 30.000, ὅπερ σημαίνει ἀπώλειαν τῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς κατὰ 99 1/2 %.

Πῶς, ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, τὸ κοινὸν νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ νόμισμα καὶ νὰ μὴ προσφεύγῃ εἰς τὴν χρυσὴν λίραν ; Βεβαίως σήμερον δὲν μᾶς ἀπειλεῖ κίνδυνος σοβαροῦ πληθωρισμοῦ. Διανύομεν ὅμως μίαν περίοδον ἔρποντος πληθωρισμοῦ. Ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία διογκοῦται συνεχῶς. Τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1955, αὕτη ἀνῆλθεν εἰς 4.474 ἑκατομμύρια δραχμῶν, νέας ἐκδόσεως. Ἐάν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι πρὸ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς, τὴν 31ην Μαρτίου 1953, ἡ κυκλοφορία ἦτο 2.414 ἑκατομμύρια, ἡ μεσολαβήσασα αὐξήσις εἶναι λίαν ἀνησυχητικὴ.

Βεβαίως εἰς μίαν οἰκονομίαν εὕρισκομένην εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως,

ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία, δύναται νὰ σημειώσῃ μικράν αὔξησιν. Αὕτη ὅμως δὲν πρέπει νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς αὔξήσεως τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐπελθοῦσα αὔξεις τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, οὐδόλως δικαιολογεῖ τὴν διόγκωσιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας.

Εἶναι, ὅθεν, προφανὲς ὅτι ἐνώπιον ἡμῶν ὑπάρχει πρόβλημα νομισματικῆς σταθερότητος. Πῶς ὅμως θὰ πραγματοποιήσωμεν ταύτην; Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνωνται συζητήσεις περὶ ρήτρας χρυσοῦ καὶ δολλαρίου;

Δὲν νομίζομεν ὅτι ὑπάρχει λύσις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Ἡ νομισματικὴ κατάστασις εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας μας. Τὸ πρῶτον βῆμα, εἶναι ἡ ἐξασφάλισις δημοσιονομικοῦ ἰσοζυγίου. Ἐὰν παύσῃ τὸ Ἐκδοτικὸν Ἴδρυμα νὰ ἐκδίδῃ τραπεζογραμμάτια πρὸς κάλυψιν τῶν δημοσιονομικῶν ἀναγκῶν, τότε θὰ συντελεσθῇ τὸ πρῶτον ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς τὴν νομισματικὴν σταθερότητα. Τοῦτο ὅμως προϋποθέτει πραγματικὴν ἰσοσκέλισιν τοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ ὅχι ἔντεχνον καὶ μὲ ἀπατηλὰ μέσα, εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ὁποίων ἐπιμένουν οἱ ἀρμόδιοι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Μετὰ τὴν ἰσοσκέλισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, παραμένει τὸ θέμα τῆς πιστοδοτήσεως τῆς οἰκονομίας μας. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ αὕτη ἀλογίστως ἐκ τοῦ Ἐκδοτικοῦ Ἰδρύματος, ὑπάρχει ὅμως ἴσως ἐν περιθώριον, ὁ καθορισμὸς τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ἐκτίμησιν σειρᾶς ὀλοκλήρου παραγόντων, οἵτινες συνθέτουν τὰς ἀντιδράσεις καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ κοινοῦ.

Ἐὰν τὸ κοινὸν παύσῃ νὰ βλέπῃ τὰ πάντα κατὰ τρόπον ἀπαισιόδοξον καὶ δὲν προσδοκᾷ ἀνατιμήσεις τῆς λίρας καὶ τῶν τιμῶν, ἡ ἐπίδρασις ἐκ τῆς διευρύνσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας δὲν θὰ ἔχῃ ἐπικινδύνους ἀντικτύπους ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν τιμῶν. Καταλήγομεν δηλαδὴ εἰς τὸν λεγόμενον, κακῶς κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ψυχολογικὸν παράγοντα. Βεβαίως ὁ παράγων οὗτος ὑπάρχει, δὲν ἀποτελεῖ ὅμως ἀνεξάρτητον μεταβλητὴν, δὲν εἶναι αὐτογενής, ἀλλ' ἀποτέλεσμα καὶ συνάρτησις ἄλλων παραγόντων.

Ὁ κύριος παράγων εἶναι αὕτη αὕτη ἡ νομισματικὴ διόγκωσις. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα τῆς προβλέψεως καὶ τῆς προεξοφλήσεως μελλοντικῶν γεγονότων, ἡ ἐπίδρασις προέρχεται ὅχι μόνον ἐκ τῆς συντελεσθείσης ἤδη διογκώσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μελλοντικῆς, τῆς θεωρουμένης ὡς λίαν πιθανῆς.

Δὲν εἶναι μόνον οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν στατιστικὴν οἱ ὅποιοι προβαίνουν εἰς τὴν ἐπέκτασιν, διὰ τὸν μέλλοντα χρόνον, τῆς μέχρι τῆς σήμερον διαγραφομένης, ἐκ τῶν πραγμάτων, καμπύλης, τὴν ἰδίαν πρᾶξιν ἐκτελεῖ καὶ ὁ κοινὸς τῶν ἀνθρώπων, προβλέπων τὴν ἐξέλιξιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας τῆς πορείαν τῶν τιμῶν, τῆς ἐσοδείας κ.τ.λ.

Πῶς ὅμως τὸ κοινὸν θὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς ἀπαισιοδόξους μὲ αἰσιοδόξους

προβλέψεις ; Πώς θα μετατραποῦν αἱ σημεριναὶ προβλέψεις καὶ θὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι δὲν μᾶς ἀπειλοῦν κίνδυνοι καὶ καταστροφαί ;

Ἡ μεταβολὴ τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς νοοτροπίας προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων. Βεβαίως ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας παρίσταται ἀνάγκη διαφωτίσεως καὶ παροχῆς πληροφοριῶν πρὸς τὸ κοινόν, πρὸς ἀποφυγὴν ἐσφαλμένων ἀντιδράσεων. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως τῆς ἀτμοσφαίρας δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς λήψεως ἐνὸς συνόλου μέτρων.

Ἐὰν γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι τὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζονται, ὅτι, χρόνῳ σὺν τῷ χρόνῳ, ἡ κατάστασις βελτιοῦται, τότε αἱ προσδοκίαι καὶ αἱ προβλέψεις τοῦ κοινοῦ θὰ μεταβληθοῦν ἄρδην. Τὰ μελλοντικὰ γεγονότα, τὰ ἀπραγματοποίητα ἀκόμῃ ἐπιτεύγματα, δύνανται νὰ ἐπιδράσουν ὡς πραγματικὰ γεγονότα. Μόλις ἀρχίσῃ ἡ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως μιᾶς χώρας, δημιουργεῖται κλίμα ἐμπιστοσύνης καὶ ἐπακολουθοῦν γεγονότα, δίδοντα τὴν ἐντύπωσιν θαυμάτων.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους πιστεύομεν ὅτι ἡ ἀντιμετώπισις τῆς καταστάσεως προϋποθέτει τὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς συνόλου μέτρων. Τὰ μέτρα ταῦτα πρέπει νὰ συνδέωνται μεταξύ των καὶ νὰ ἀποτελοῦν ἐν ἁρμονικὸν σύνολον. Πάντα ταῦτα, καλοῦνται μὲ μίαν λέξιν : Οἰκονομικὸν πρόγραμμα καὶ ὄχι συμπτωματικὴ ἀντιμετώπισις τῶν διαφόρων προβλημάτων.

8. Οἰκονομικὸς Προγραμματισμός.

Πέριξ τῆς ἐννοίας τοῦ Προγραμματισμοῦ, πολλάκις γίνεται πραγματικὴ σύγχυσις. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν λέξεων πρόγραμμα καὶ σχέδιον, πρὸς ἑκφρασιν τῆς ἰδίας ἐννοίας. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ λέξις σχέδιον ἔχει σχέσιν μὲ τὴν Σοβιετικὴν οἰκονομίαν, οἱ ἄνθρωποι ἀκούοντες τὰς λέξεις σχέδιον καὶ πρόγραμμα συμπεραίνουν ὅτι πρόκειται περὶ σοβιετοποιήσεως τῆς οἰκονομίας, ἢ τοῦλάχιστον περὶ διευθυνομένης οἰκονομίας.

Ὁ προγραμματισμός, ὅπως τὸν ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τὴν σημερινὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητά, ἔχει περιορισμένην σημασίαν. Πρόκειται νὰ γίνῃ μία ἀξιολόγησις τῶν ἔργων ἅτινα θὰ ἐκτελεσθοῦν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας. Ἡ ἀξιολόγησις αὕτη, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποτελῇ ἐν ἁρμονικὸν σύνολον καὶ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸ τὸ ὅποῖον ὀνομάζομεν οἰκονομικὸν πρόγραμμα.

Ἡ ἑνταξίς τῶν ἐκτελεσθησομένων ἔργων εἰς ἐν ἁρμονικὸν σύνολον, ἡ ἀξιολόγησις καὶ ἡ ἱεράρχησις κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀποτελοῦν τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα.

Τὸ πρόγραμμα ἐπίσης θὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν νὰ καθορίσῃ τὴν ἀκολουθητέαν ἐμπορικὴν καὶ οἰκονομικὴν πολιτικὴν μας ἔναντι τῶν ξένων χωρῶν. Τὰ σύγχρονα προβλήματα δὲν ἀντιμετωπίζονται ἐπιτυχῶς διὰ σπασμωδικῶν ἀποφάσεων καὶ διὰ τρόπων ὅλως συμπτωματικῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, τοῦτο εἶναι θέμα πραγματικόν. Ἐὰν ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία εἶναι εἰς θέσιν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς χώρας μας, αὕτη πρέπει νὰ προτιμηθῇ. Εἰς περιπτώσιν ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν ὠρισμένα ἔργα δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ ἐκτελεσθοῦν ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, τότε ἀναγκαστικῶς θὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἄλλαι λύσεις.

Τὰ θέματα ὅμως ταῦτα θὰ λυθοῦν διὰ τῆς κατάρτισεως τοῦ οἰκονομικοῦ προγράμματος, ἡ σύνταξις τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ εἶναι ἔργον ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς χώρας μας.

Καὶ μέχρι σήμερον βεβαίως συντάσσονται διάφορα προγράμματα ἀνασυγκροτήσεως. Ταῦτα ὅμως συντάσσονται κατὰ τρόπον ὅστις δὲν διασφαλίζει τὴν ἀποφυγὴν λαθῶν, ἐπὶ πλέον δέ, ἀφήνουν ἀδιαφόρους τοὺς παράγοντας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας μας.

Τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ, ὅχι μόνον πρέπει νὰ καταρτισθῇ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ὅλων τῶν ἀρμοδίων προσώπων, ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητον, ἐπίσης, νὰ τύχῃ καὶ τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Διὰ τὴν σταθεροποίησιν καὶ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ἀπαιτεῖται πραγματικὴ σταυροφορία. Μία τοιαύτη προσπάθεια ἔχει Ἑθνικὸν χαρακτῆρα καὶ πρέπει νὰ κινητοποιήσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ τόπου.

Διὰ μιᾶς τοιαύτης προσπάθειας θὰ γίνῃ ἔνταξις τῶν βραχυχρονίων καὶ τῶν μακροχρονίων προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, εἰς ἓν γενικὸν πλαίσιον καὶ θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ βαθμιαία καὶ ρυθμικὴ ἐκτέλεσις τοῦ ὅλου προγράμματος.

Δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη σκέψις, δια νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, μόλις τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ἓν τοιοῦτον πρόγραμμα, θὰ ἀναπτυχθῇ ἀτμόσφαιρα αἰσιοδοξίας καὶ τὸ μέλλον δὲν θὰ διαφαίνεται, ὡς σήμερον, ζοφερόν, ὥστε νὰ γράφηται εἰς τὸν τύπον ὅτι, οὐδεὶς τολμᾷ νὰ τὸ ἀντικρύσῃ.

9. Ἔργασία καὶ πίστις εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας μας.

Ἱστορικὰ γεγονότα ἐδημιούργησαν διὰ τὴν χώραν μας δυσχερῇ καὶ πολύπλοκα προβλήματα. Πρέπει νὰ ἀπελπισθῶμεν; Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καταστῇ βιώσιμος ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία; Ἐχομεν λόγους νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας μας εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατος; Θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς ἀνεργίας, τῆς ὑποαπασχολήσεως, τῶν πικριῶν καὶ τῆς πενίας;

Ἴσως θὰ ἐδικαιολογοῦντο τοιαῦται σκέψεις, ἐὰν ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἦτο πλήρης σφρίγγους καὶ ζωτικότητος. Νὰ καταλήξωμεν ὅμως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἷς λαὸς ἱκανὸς νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Πατρίδος, τῆς

τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας του, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράγῃ τὰ, διὰ τὰς καθημερινὰς του ἀνάγκας, ἀπαραίτητα ἀγαθὰ, τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπρέπειαν καὶ βαρυντάτην ὕβριν. Ἀναμφιβόλως ὕβριστική εἶναι μία τοιαύτη σκέψις, προκειμένου περὶ λαοῦ τοῦ ὁποίου τὰ ἔπη καὶ ἡ ἀπαράμιλλος ἀνδρεία προεκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου.

Βεβαίως γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχει κάποια διαφορὰ εἰς τὰς δύο προσπαθείας. Ἡ αὐτοθυσία καὶ ὁ ὑπὲρ Πατρίδος ἀγὼν, δὲν εἶναι τῆς ἰδίας μορφῆς μετὰ τὴν προσπάθειαν ὁργανώσεως μιᾶς οἰκονομίας. Εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς οἰκονομίας τὸν αποφασιστικὸν ρόλον κατέχουν οἱ ἡγέται, οἱ ταγοί. Ἐν τῷ συνόλῳ του, ὁ λαὸς δὲν ζητεῖ παρὰ ἐργασίαν. Ὁ Ἕλλην ἐργάτης εἶναι δραστήριος καὶ ἀρκετὰ ἐπιδέξιός. Δὲν ζητεῖ παρὰ χρησιμοποίησιν τῶν χειρῶν του.

Πῶς ὅμως θὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ἐργάτης καὶ ποῖα ἀγαθὰ θὰ παράγῃ, εἶναι θέμα τῆς ἡγεσίας, εἴτε πολιτικὴ λέγεται αὕτη, εἴτε πνευματικὴ, εἴτε οἰκονομική. Ἐπομένως, ἡ καλὴ ὁργάνωσις τῆς οἰκονομίας εἶναι ἔργον τῆς ἡγεσίας καὶ ὅχι τοῦ λαοῦ. Ἡ ἡγεσία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ τὴν κατεύθυνσιν καὶ θὰ καθορίσῃ ποῖα ἀγαθὰ ἔχει συμφέρον ἡ χώρα μας νὰ παράγῃ, πῶς θὰ διεξάγῃ τὰς οἰκονομικάς της συναλλαγὰς μετὰ τὰς ξένας χώρας καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποτελεσματικὴ ὑπεράσπισις τῶν συμφερόντων μας ἔναντι τῶν ἄλλων χωρῶν.

Εἰς τὸ διεθνὲς ἐπίπεδον διεξάγεται μία συνεχὴς πάλη. Ἐκαστος λαὸς ἐπιζητεῖ περισσότερα ἀγαθὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὴν κατάρτισιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν συμβάσεων, ἐκάστη χώρα ἐπιδιώκει ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι διὰ ταύτην συμφέρον.

Δὲν νομίζομεν ὅτι ὑπερβάλλομεν, ἐὰν ὑποστηρίζωμεν ὅτι ἡ ἡγεσία εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία εὐθύνεται διὰ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς χώρας μας. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλα τὰ ἀποτελέσματα, ὅταν χαράσσωμεν τὴν ἐμπορικὴν καὶ οἰκονομικὴν μας πολιτικὴν, ἄνευ προσεκτικῆς μελέτης τῶν προβλημάτων ; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις, ὅταν ἀπὸ στόματα ἐχόντων τὰς πλέον ἐπικαίρους θέσεις δηλοῦται ὅτι εἰς τὸν τόπον αὐτὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τίποτε καὶ ὅτι ἡ χώρα μας ἀποτελεῖ μίαν πραγματικὴν ζούγκλαν ;

Βεβαίως ὅταν, ὁ καθεὶς ἐξ ἡμῶν, δὲν διστάζῃ, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀδυναμιῶν του καὶ τῶν συμφερόντων του, νὰ προωθῇ ἀναρμοδίους καὶ ἀνικάνους καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀχρήστευσιν παντὸς καλοῦ στοιχείου, τότε ἀσφαλῶς ἔχομεν ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ὑπάρξεως μιᾶς ζούγκλας.

Καὶ τὸ κακὸν συμπληροῦται διὰ τῆς ἀθρόας μετακλήσεως ξένων φωστήρων. Ἡ Ἑλλάς, χώρα μὴ στερουμένη ἱκανῶν προσώπων, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν διαφόρων προβλημάτων, κατελήφθη ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς μετακλήσεως στρατιᾶς ὀλοκλήρου ξένων ἐμπειρογνομόνων. Γνωρίζομεν ὅτι τὴν κατάστασιν ταύτην διευκολύνουν καὶ οἱ φίλοι μας Ἀμερικανοί. Ἡ χώρα μας ἔχει ἐξαίρετον

κλίμα καὶ πλεῖστοι εἶναι οἱ ξένοι οἵτινες ἐπιθυμοῦν νὰ ἔλθουν ὡς σύμβουλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀνέχονται τὴν κατάστασιν ταύτην, ἔχουν εὐθύνην. Ὅσοι τὴν διευκολύνουν, ἔχουν εὐθύνην ἀκόμη βαρυτέραν.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἀλλάξωμεν τακτικὴν. Οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ ἐπαῖοντες, οἱ ταγοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντι αὐτοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς ἱστορίας. Ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάστασις καὶ δὲν δυνηθῶμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας, ἡ ἱστορία θὰ καταχωρήσῃ εἰς τὰς σελίδας τῆς ὅτι εἷς θαυμάσιος λαός, ἡ ἀπαράμιλλος ζωτικότης τοῦ ὁποίου προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου, δὲν ἠδυνήθη νὰ βελτιώσῃ τὸ βιοτικόν του ἐπίπεδον, διότι ἡ ἡγεσία αὐτοῦ ἐφάνη ἄκαρδος καὶ ἔμεινεν ἀσυναίσθητος πρὸ τοῦ δράματος τῆς ἀνεργίας, τῆς πενίας καὶ τῶν στερήσεων.

Διὰ νὰ μὴ γραφοῦν τοιαῦται κρίσεις εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας, ὅλοι ὅσοι ἀγαποῦν τὴν Πατρίδα των, ὅλοι, ὅσοι πονοῦν τὸν πάσχοντα καὶ χειμαζόμενον ἑλληνικὸν λαόν, ἔχουν καθήκον νὰ καταβάλουν προσπάθειας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν καθήκον νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐὰν ἡ πίστις εἶναι ἱκανὴ νὰ μετατοπίσῃ καὶ ὄρη ἀκόμη, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς πίστεως εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας μας, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας μας.

Ἀθῆναι Νοέμβριος 1955.

κλῖμα καὶ πλεῖστοι εἶναι οἱ ξένοι αἵτινες ἐπιθυμοῦν νὰ ἔλθουν ὡς σύμβουλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀνέχονται τὴν κατάστασιν ταύτην, ἔχουν εὐθύνην, Ὅσοι τὴν διευκολύνουν, ἔχουν εὐθύνην ἀκόμη βαρυτέραν.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἀλλάξωμεν τακτικὴν. Οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ ἐπαῖοντες, οἱ ταγοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντι αὐτοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς ἱστορίας Ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάστασις καὶ δὲν δυνηθῶμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μας, ἡ ἱστορία θὰ καταχωρήσῃ εἰς τὰς σελίδας τῆς ὅτι εἷς θαυμάσιος λαός, ἡ ἀπαράμιλλος ζωτικότης τοῦ ὁποίου προεκάλεσε τὸν θαυμασμόν ὅλου τοῦ κόσμου, δὲν ἠδυνήθη νὰ βελτιώσῃ τὸ βιοτικόν του ἐπίπεδον, διότι ἡ ἡγεσία αὐτοῦ ἐφάνη ἄκαρδος καὶ ἔμεινεν ἀσυναίσθητος πρὸ τοῦ δράματος τῆς ἀνεργίας, τῆς πείνας καὶ τῶν στερήσεων.

Διὰ νὰ μὴ γραφοῦν τοιαῦται κρίσεις εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας, ὅλοι ὅσοι ἀγαποῦν τὴν Πατρίδα των, ὅλοι, ὅσοι πονοῦν τὸν πάσχοντα καὶ χειμαζόμενον ἑλληνικὸν λαόν, ἔχουν καθῆκον νὰ καταβάλλουν προσπάθειας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν καθῆκον νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐὰν ἡ πίστις εἶναι ἱκανὴ νὰ μετατοπίσῃ καὶ ὄρη ἀκόμη, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς πίστεως εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας μας, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας μας.

Ἀθῆναι Νοέμβριος 1955.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
----------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

1. Ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν	8
2. Ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς	10
3. Τὸ κίνητρον τοῦ κέρδους	13
4. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

Τ Ο Ν Ο Μ Ι Σ Μ Α

1. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ νομίσματος	19
2. Αἱ βασικαὶ λειτουργίαι τοῦ νομίσματος	22
3. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ νομίσματος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς	24
4. Νομισματικὴ κυκλοφορία καὶ ἐξέλιξις τῶν τιμῶν	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ

1. Τὸ φαινόμενον τῆς εἰδικοποιήσεως	33
2. Ἡ εἰδικοποίησις εἶναι συνάρτησις τῆς ἀγορᾶς	35
3. Τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν...	37
4. Αἱ ἐμποροκρατικαὶ θεωρίαι	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ Α. SMITH ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Βασικὰ χαρακτηριστικὰ	43
2. Ἡ σημασία τῶν πολυτίμων μετάλλων	46
3. Αἱ νομισματικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Α. Σμιθ.....	48
4. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου	50
5. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν ἀναλύσεών τοῦ Α. Σμιθ	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

DAVID RICARDO ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΥ
ΚΟΣΤΟΥΣ

	Σελίς
1. Ἡ φύσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου	55
2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους	56
3. Ὁ μηχανισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας	58
4. Κριτικαὶ παρατηρήσεις	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

STUART MILL ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

1. Ἡ θεωρία περὶ διεθνῶν ἀξιῶν	63
2. Νέα δεδομένα καὶ νέα προσπάθεια ἀναλύσεως	66
3. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Mill	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII.

Η ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ F. LIST

1. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις	71
2. Γεωργία καὶ Βιομηχανία	72
3. Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ List περὶ Ἔθνους	74
4. Ἡ θεωρία τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων	76
5. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προστατευτισμοῦ	77
6. Κριτικαὶ παρατηρήσεις	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. Ἡ ἐξέλιξις τῆς θεωρίας	82
2. Αἱ προϋποθέσεις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου	83
3. Τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκριτικοῦ κόστους	85
4. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ κόστους	88
5. Τὸ συγκριτικὸν κόστος ἐκφραζόμενον εἰς νομισματικὰς μονάδας...	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IX.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

1. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ	93
2. Τὸ κεφάλαιον καὶ ὁ φυσικὸς πλοῦτος	94

	Σελίς
3. Ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας	95
4. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς	96
5. Ὁ ἀθέμιτος ἀνταγωνισμὸς	99

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

1. Ἀτελὴς οἰκονομικὴ ἀνάλυσις ὑπὸ τῶν κλασσικῶν	102
2. Τὰ κυριώτερα πλεονεκτήματα τῆς βιομηχανίας	103
3. Ἡ παραγωγικότης εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν.....	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙ.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΣ

1. Τὰ διάφορα ἰσοζύγια τῶν ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν	108
2. Ἡ ἐπίδρασις τῶν χρεωστικῶν καὶ πιστωτικῶν ὑπολοίπων.....	112
3. Ἡ ποσοτικὴ θεωρία τοῦ χρήματος	114
4. Τὰ συναλλαγματικὰ φαινόμενα.....	117

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙΙ.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ

1. Τὰ αἷτια τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ προστατευτισμοῦ	120
2. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ	124

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Διεθνὲς ἐμπόριον καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις	128
2. Ἡ βασικὴ ἀνισορροπία τῆς οἰκονομίας μας	133
3. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα.....	135
4. Ἡ γάγγραινα τοῦ παρασιτισμοῦ	136
5. Ἀνάγκη οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως	138
6. Τὸ πρόβλημα τῶν ἐπενδύσεων	139
7. Ἡ νομισματικὴ κατάστασις	142
8. Οἰκονομικὸς Προγραμματισμὸς	144
9. Ἐργασία καὶ πίστις εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας μας.....	145